

n a ț a r o m â n e a s c a
 revistă a uniunii scriitorilor din republica socialistă românia

7

a n u l

X X I I I

i u l i e 1 9 7 1

	3	Telegrama Uniunii Scriitorilor adresată C.C. al P.C.R., tovarășului Nkolae Ceaușescu
RADU BOUREANU	!	5 adeziune deplină
RADU TUDORAN		8 „ol treilea pol al pământului” (fragment de roman)
MIHAIL CODREANU		26 orbul
AL. O. TEODOREANU		27 mucarer-ul
DRAGOȘ VICOL		29 mestecenii; echinox; transhumantă
PETRE STRIHAN		31 cîntec anonim
AUREL LAMBRINO		32 bruiaj; de zece
RICHARD REGWALD		34 banchetuf (fragment de roman)
		150 de ani de la nașterea (ui Vasile Alecsardri
OVIDIU PAPADIMA		50 alecsan-dri, poet și cetățean
		scriitori români contemporani
DEMOSTENE BOTEZ		57 viziunea istorică, dimensiune a prezefirului în opera lui sadoveanu
I. NEGOIȚESCU	j	61 vladimir streinu, poet
		scriitori și curente
HORIA OPRESOJ		64 tragica romanță de dragoste a lui al. odobescu
DUMITRUMITRANA		71 un scriitor pe nedrept uitat: bogdan amaru
		cronica literară
M. PETROVEANU		76 „detectivul arthur” de emil brumaru
IOANA CREȚULESCU		78 „insomnii” de marin sorescu
		pe marginea cărților
MELANIA LIVADA		80 „g. călinescu” de ion bălu
M. NIȚESCU		83 eugen simion: „e. lovinescu — scepticul mîntuit*"

BARBU SOLACOLU	86	„arborele vieții” _ poezia fio™
TRAIAN PODGOREANU	88	„homo significans” de henri [^] wald [™] **
		scriitori străini
SILVIAN IOSIFESCU	91	pragul de jos - laclos într-o lectura m... r° nxi6
		cronica ideilor
ALEXANDRU DUTU	105	idealul civic al umaniștilor români
		eseu
AL. TUDORICĂ	112	avangarda literară — del™*ări (... retice
		cronica plastică
RADU IONESCU	120	omagiul plasticienilor români adus par- tidului

miscellanea

premiile comitetului de stat pentru cultura și artă — „votra”, serie npuă (vl. bârna) — critica de promovare (v. ioanifiu) — asasinarea personajului (alexandru sever) — pornind de la trei dansuri (radu rupea) — despre condiția titf. rului scriitor (dan ciachir) — reversul medaliei sau tristețea criticii (andri savu) — muzica spațială (lucia fenesan) — dinastia librarilor și a bibliotecarilor (măria luiza-cristescu) — Știați, că... — pe înțelesul oricui (i.c.l — călcivl ki nichita (a.s.) — din stirpea lui miron radu paraschivescu — cultură „mare” fi cultură „mică” (s.a.) — răspuns unui cititor (demostene botez) — ludii-luchi (m. nicolae) 123

cărți

h. zalis: CONSTANTIN CIOPRAGA: „literatura română între 1900—1918”; florin mihăilescu: DINU PILLAT: „mozaic istorico-literar”; demostene botez: ** • cite mama mi le-o spus”; virgil gheorghiu: TEODOR SCARLAT: „poeme”; veronica porumbacu: ROSWITH CAPESIUS: „între fereastră și ființă”; vasile zamfir: Ja marginea lumii”; traian stoica: LILIANA BRATEȘ: „coajă pentru aer”; v.p./ KURT KESSLER: „suprafețe și prefețe”; domnița dumitrescu: studii de hispo-nistică 140

revista revistelor

— din afară —

„manuscriptum” nr. 3/1971 — (ci.) — „românia literară” nr. 20/21/1971 (p*)
— „argeș” nr. 4/5/1971 d.c.) 151

— de peste hotare —

„voprosi literaturi” nr. 4/1971 (i.p.) — „epoca” nr. 15/1971 (c.cn.ng.) — „la revt» des deux mondes” — martie 197H (vl.b.) — „le monde”, suplimentul literar ((MH — „vento nuovo” nr. 1/1971 (c.d.) — „ies lettres francah.es” nr. 135/1971 («.«”• dreescu)

TELEGRAMA VNIUNII SCRIITORILOR
ADRESATĂ C. C. AL P. C. R.,
TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Scriitorii din România își exprimă întreaga adevărată adeziune la propunerile prezentate Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și aprobate de acesta privind îmbunătățirea muncii ideologice, politice și cultural-educative și la tezele cuprinse în expunerea dumneavoastră în cadrul consfățuirii cu activul de partid din aceste domenii, expunere care constituie o bogată desfășurare de principii și idei, menite să ridice la un înalt nivel viața spirituală a națiunii, combativitatea noastră revoluționară.

Pentru noi, aceste documente sînt un prilej de matură meditație, de analiză aprofundată și consecventă, care trebuie să se fructifice în crearea unor opere majore, pline de conținut, de un înalt nivel artistic, modalitatea cea mai grăitoare și mai reală de a răspunde sporitelor exigențe ale partidului și poporului nostru, constructor al noii societăți. Literatura este un mijloc de seamă pentru modificarea conștiințelor, pentru ridicarea lor la o treaptă superioară etică, potrivită unei lumi mai bune și mai drepte.

În același timp, documentele supuse dezbaterii întregului partid reprezintă un prețios îndreptar pentru activitatea Uniunii noastre, pentru întărirea muncii și a consecvenței ideologice pe care se așează ferm activitatea noastră de creație merită să slujească poporului și operei de construire a socialismului în țara noastră. Înțelegem că pentru a scrie o literatură avansată, legală de marele efort constructiv al maselor largi de oameni ai muncii, nu putem face nici un rabat ideologic, nu ne putem abate de la învățătura partidului nostru, marxism-leninismul, ale cărei principii ferme și revoluționare corespund

intereselor națiunii noastre socialiste și sînt singurul m'i "
•pentru un contact profund cu întreaga bogăție a reaf/uf-*
sursa de seamă a unei arte majore care să reflecte momentet
istorice prin care trecem.

Ne angajăm în fața națiunii, a partidului și a dumnea
voastră personal, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu să dăm
aceste cărți militante, capabile să fie instrumente în făurirea
omului nou al societății socialiste multilateral dezvoltate

CONSILIUL DE CONDUCERE
AL UNIUNII SCRITORILOR
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

»du boureanu

adeziune deplină

p. Ia preluarea puterii de stat, Partidul Comunist Român, partidul clasei muncitoare, a urmărit și a tradus în fapt întregul său program menit să asigure victoria orînduirii socialiste în țara noastră.

„Țelul suprem al politicii partidului — reamintit în propunerile recente de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceausescu Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., — a fost și este creșterea bunăstării materiale și spirituale a maselor, asigurarea condițiilor pentru a-
firmarea plenară a personalității”.

Iar în expunerea la consfătuirea de lucru a activului de partid în domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative tovarășul Nicolae Ceausescu a precizat : „Ca urmare a transpunerii în viață a politicii marxist-leniniste a partidului, de făurire a socialismului, pe baza legilor obiective generale și ținînd seama de condițiile economico-sociale concrete din România, țara noastră a devenit un stat puternic in-

dustrial-agrar, cu o industrie în plină dezvoltare și modernizare, cu o agricultură socialistă în plin progres”.

Desigur, ca în nici o activitate umană, mai ales în îndeplinirea unei atît de vaste opere de închezare și perpetuare a unor noi forme economice, sociale, etice viabile, ale societății, rezultatele nu puteau să se vădească după legi mecanice, imediate. Nu se putea pretinde, nici concepe din capul locului, perfecțiunea.

Marea operă ce urmărea aplicarea principiilor economice, precum și filozofico-morale ale marxism-leninismului în condițiile țării noastre a cunoscut capitale succese, le știm, le vedem pretutindeni în jur. Pe de altă parte, în activitatea cultural-educativă, artistică, în îndrumarea artistică s-au manifestat vremelnic unele deficiențe care țineau de închistare și au abătut orientarea progresivă, firească, logică, a culturii, artei și educației de la litera și substanța legilor creatoare ale marxism-leninismului. Partidul

a luat atunci măsurile de îndreptare cuvenite și toți creatorii de bunuri spirituale i-au apreciat din plin îndrumarea fertilă, manifestată prin căutarea a noi forme de lucru, deschiderea de orizonturi materiale și spirituale.

Atît în formele de cultură, cît și în viața socială, cu toate dovezile de largă înțelegere a partidului, s-au făcut treptat vizibile și unele nuanțe nedorite. S-a putut constata astfel că, printre cei ce se bucurau de aceste posibilități deschise creației și vieții sociale, nu toți au înțeles cum se cuvenea fertilele hotărîri și poziții oferite, pe care le-au coborît la forme de liberalism gratuit, de toleranță față de puncte de vedere străine ideologiei noastre, străine de realitatea perenă a echilibrului popular, național, a tradițiilor valoroase și creatoare de noi puncte de pornire, de spiritul partinic, de ideologia comunistă. S-au manifestat astfel sporadic încercări de a dilata o falsă stare spirituală, împrumutînd sau calchiînd, copiînd inconștient (sau cu o febră a acțiunilor vinovate), forme de gîndire și expresie cu totul străine sensului etic și spiritual al concepțiilor și ființei naționale, social-politice, a poporului nostru, a omului comunist.

O asemenea stare de lucruri dăunătoare a luat sfîrșit. Pe bună dreptate a spus tovarășul Nicolae Ceausescu : „Noi vrem ca arta și literatura să fie puse în slujba poporului, să se scrie și să se creeze pentru clasa

muncitoare, pentru H. & n. pentru intelectualitate ^ toți oamenii . muncii ' Jm* pentru diversitate de stiluri ^ forme în creația literară a St? ca. Dar, așa cu „ am s2?S mai înainte, concepția, idani? „J J J”
-ideologia și concepția TM luționară a clasei muncitoare'

În viața tineretului nostru — *sie* firesc, în aceste coloane sa ne preocupe îndeosebi tine! retul scriitoricesc — . - , căutat, de către spirite și mentalități retrograde, sau infectate de morbul unei modernități rt., înțelese și rău plasate, cultivarea plantelor fantasmagorice a căror umbră venenică să pricinuiască anemia moral-spirituală a generației de la care se aștepta, datorită grijii și condițiilor create de partid, suirea unor trepte valorice în timp, crearea unei generații purtătoare a flăcării prometeice. Curmarea răului, indicarea drumului dezvoltării sănătoase a fost salutăată de reprezentanții tuturor categoriilor sociale din țara noastră. Alături de aceștia, ne exprimăm deplina adeziune la cuvintele tovarășului Nicolae Ceausescu : „Nu vom admite nici un fel de literatură care ar putea dăuna educației socialiste a poporului nostru. Nu înțelegem și nu putem accepta nici un fel de libertate pentru creațiile inspirate din concepțiile străine de ideologia clasei muncitoare, în România pot fi acceptate numai arta și literatura care stau pe poziția clasei muncitoare, care servesc poporului, socialismului, națiunii noastre".

Propunerile de măsuri pre-
' *Lte* de tovarășul Nicolae
!f° «...cu Comitetului Execu-
^ al C.C. al P.C.R. și tezele
lorinse în expunerea secreta-
lui general în cadrul consfă-
fJLj u activul de partid, au
Tful preventiv — și, acolo
„«de se dovedește necesar, cu-
tiv — al administrării unui
medicament care să păstreze
neafectat organismul moral al
«onorului nostru, al tineretului,
jd tuturor celor ce muncesc pe
țării planuri, cîmpuri de crea-
re tare tind la permanentiza-
ta „ei vieți social-istorice să-
nătoase pentru întreaga colecti-
vitate românească.

Viața românească" a căutat
să echilibreze în paginile sale
(cate datele creatoare și, în spi-

ritul celor mai înaintate tradiții
ale literaturii române, să anali-
zeze fenomenul literar și ar-
tistic de pe pozițiile materia-
lismului dialectic, contribuind
la dezvoltarea plenară a cultu-
rii noastre socialiste. „Viața ro-
mânească" a promovat pe cît
a putut o literatură modernă,
de echilibru uman, și va căuta
și pe viitor să urmărească și să
traducă în fapt ceea ce va ex-
prima logic concepțiile și aspi-
rațiile omului nou, ale omului
comunist din România zilelor
noastre, silindu-se să traducă
astfel în viață, cu fermitate,
prețioasele indicații ale condu-
cerii de partid, ce reprezintă
programul dezvoltării vieții cul-
turale și artistice a întregului
nostru popor.

radu fudoran

al treilea pol al pământului

în oraş detunătura trecuse aproape neobservată. Cei care se aflau pe stradă şi simţiseră vibraţia aerului în timpanele maltrătate puneau fenomenul pe seama „bang”-ului transmis de un avion supersonic, de la înălţimi unde nu li-ar fi putut vedea nimeni. Jandarmii, în schimb, din întâmplare, se aflau pe aproape; erau în patrulare şi trecuseră de colina a patra, când suflul îi prinse din spate şi împinse motocicleta până la frontieră, unde abia izbutiră să frâneze. Când priviră în urmă, racheta se pierduse pe cer, iar pe pământ nu mai rămăsese decât o urmă destrămată de fum, ca o oeaţă.

— Ce-o fi fost asta? întrebă sergentul.

— Parcă a tunat! răspunse caporalul.

— De unde să tune? Nu vezi că-i senin?

Merseră să vadă. Până să ajungă, Baltazar o scoase pe Hangiţă din puţ, avu timp să strângă şi Mnghia şi se ascuseră într-o văioagă, la o sută de paşi, fiindcă se auzea motorul motocicletei. În acel adăpost aştepta şi Aurelia; era locul de unde urmăriseră lansarea, imprudent de aproape; spre compensaţie, văzuseră mai bine decât putea să arate televizorul clipa când racheta ieşi din pământ, înconjurată de flăcări, destul de lent la început ca să se distingă până şi vibraţia oţelului. Spectacolul merita orice risc, dar, după propria

lor mărturisire, n-ar mai fi *«a»* la fel a doua oară. De la distanţe aceea li se păruse că pământul S rupe în două, îl simţeau trosnind cu sunetul pe care îl face cuţitul în pepene, dar bineînţeles l. altă scară, şi nu le era de alta, decât că despicătura s-ar fi putut să treacă printre ei, făcându-i să rămână pe emisfere diferite, să nu se mai regăsească. Se apucaseră sitrins în braţe, şi înfruntaseră zmucituiră, cu gândul că mai bine să moară împreună decât să se despartă. Trecuseră peste ei şi tunetul, şi flacăra, şi după o jumătate de minut groaznic, se regăsiră împreună, strînşi tare unul în altul, ceea ce răsplătea din plin spaima şi jocul cu moartea.

Jandarmii opriră motocicleta în şosea şi se apropiară.

— Aici a fost! zise sergentul.

— Dar cea fost? întrebă caporalul.

— Oeea ce a fost! răspunse sergentul.

Cantuşii fumegau pe o rază care' acoperea şi vadoaga de unde Baltazar asculta conversaţia. În aer se simţea miros de gaz, de praf de puşcă, de ierburi pirlite.

— Ce-o fi cu cămăşile acestea? întrebă caporalul.

— Sînt sperietori de ciori, răspunse sergentul.

— Nu se poate! observă Aurelia, mai tîrziu, cînd îi povesteam întâmplarea. Aici nu trăiesc ciori.

Avea dreptate!

. Qes acelea ciori ? întrebă ca-
P^C&re ciori ? se miră sergentul.
~Z priviră unul pe altul.
Domnule sergent, ia uite : o

c. apropiară.
B un puț ! constata caporalul.
~" M-aș i' mirat ! zise sergentul.
rZe. să fi s^P^... ° groapă ?
^ .. mergem !
pe drum caporalul întreba :
Dar puțul cine să-1 sape ?
~Z- puțul .. se sapă ! răspunse
lentul- Puțul există !
— Kîndul trecut nu exista !
II N-ai văzut bine ! Avea și
cumpăna.
Caporalul se gîndi amînt :
fjaro să ajung niciodată sergent!"
Apoi întrebă :

Și acum unde-i cumpăna ?
Sergentul se bătu cu palma în
frunte.

— Asta a fost ! Au furat cum-
păna !

Se puseră pe cercetări, prinseră
hoții și' băgară la arest. După o
săptămînă, inculpații nu mai avură
încotro și făcură mărturisiiri : fu-
raseră toate cumpenele din ținut.
— Erau multe puțuri cu cumpă-
nă ? mă întrebă Aurelia.

Puțuri nu erau de loc; numai
europene. Dar acum dacă le fura-
seră, nu mai rămăsese nici una.

Ne apropiam de sfîrșit și înain-
ta lui rămîneau cîteva răgazuri
destul de lungi. Numai că, abia
trecuse un ceas de la lansare, cînd
Erick ne convocă grabnic ; era pal-
lid și confuz.

— Nu știu cum să ieșim dan
tacurcătură, spuse, gîfiînd. Toate
meg bine, dar recuperarea de pe
nae n-o poate face decît Flota;
ei dispun de port-avioane, de eli-
coptere și echipe de scufundători,
exersate.

— Apelează la Flotă. Nu văd
unde-i dificultatea.

— Flota nu poate interveni fără
aprobarea Marinei, și nu avem
cînd s-o cerem. Formalitățile du-
rează o săptămînă, iar pe urmă
trebuie să voteze parlamentul. Ori
parlamentul este în vacanță.

— Și, cum ? Computerele voastre
nu v-au semnalat această dificul-
tate ?!

— Știi bine că toate funcționea-
ză anapoda.

M-am uitat la Baltazar și am
fluierat a pagubă. în cinci zile,
capsula cu captivii trebuia să ame-
nizeze și dacă nu puneam mîna pe
ei, -cine știe ce nenorociri mai pin-
deau omenirea !

— Fiți liniștiți ! zise Aurelia.
Există o scăpare! Scoateți barca
și haideți !

Nu bănuiam nimic, nu mă bi-
zuiam pe altceva decît pe intuiție,
dar eram sigur că are să reu-
șească.

Iedul Hangiței venea după noi,
zburdînd printre dune. Cînd i se
făcea somn, dormea în brațele Au-
reliei, ou gîtul pe umărul ei.

Am scos barca din ascunziș, am
lansat-o și am pornit în recunoaș-
tere. Cînd ne-am întors, mai era
mult pînă seara.

— Hai cu noi la cinematograful
mă îmbie Baltazar.

— E un film în culori, adăugă
Aurelia.

— Pentru cine ?

— A, n-ai aflat ? începînd de
astăzi, oamenii la noi văd toate
culorile !

— Se anunță o încheiere fru-
moasă ! am spus, cu melancolie.
Duceți-vă singuri !

Am ieșit pe cîmp ; simțeam că
se clatină ceva în mine. Am scos
busola și am privit-o multă vreme.
Acul nu mai stătea la nord; os-
cila nedecis într-o parte și-n alta.
Măcar dacă s-ar fi oprit într-un
loc !

Aim mers un kilometru pe șosea;
m-am oprit în ușa hanului, m-am
uitat la firma de fier forjat și
mi^am adus aminte seara cînd am
ajuns aici prima oară. De ce mă
opriam ? Da, știu, busola nu mai
arăta nordul. Ca și atunci, am in-
trat, m-am așezat la masa de lîngă
vatră și am cerut o cană cu vin.
După ce mi-a adus băutura, Han-
gița a rămas în picioare, lîngă mi-
ne. Părea tare descumpănită.

— Unde-i pisica ? am întreat-o.

— A fugit de azi dimineată.

- Și iedul? Nu l-ai luat înapoi?

- Nu; i l-am dat Aureliei.

- Pentru totdeauna?

- Da. De ce te-ai întristat?

Nu știam de ce; era o presimțire. S-a așezat lângă mine și mi-a Anut mîna.

•- Vreau să-ți ghicesc în palmă.

- Mai bine întreabă-mă pe mine. Ce vrei să știi?

- Ce-ai căutat aici?

- Cînd?

- La început, și mai tîrziu. Și ce cauți acum?

- Nu știu sigur. Poate nu vreau să bem o cană de vin împreună.

- N-am băut niciodată.

- Bea acum!

A băut, ezitînd și cu înghițituri mici, prima jumătate de cană. În jumătatea cealaltă a avut mai multă încredere.

- Ce simți? am întrebat-o.

- Îmi vine să rîd!

- Rîzi! Cred că ara urmărit să se vadă o dată rîzînd.

- Dacă vrei să rîd mult, trebuie să mai beau o cană.

- Bea-o, și hai afară! Aici e întuneric și frig.

Am urcat pe tăpșanul din spatele hanului. Soarele cobora spre apus și marea se făcea sîngerie. Hangița zămbi, cu fața în lumină; i se desena o durere în colțul gurii, dar dinții străluceau, atît de albi, că durerea putea să nu se vadă. Era o bucurie să-i vezi fața, pe care soarele pîlîia ca o torță. Avea în ochi o lacrimă, una singură, «sare și străvezie, - ce dacă? - trebuia să rîdă, nu admiteam altfel»

S-a întors cu spatele și a început să rîdă, ou marea într-o noastă; i se legănau umerii, ca vînturile. Rîdea cu fața în mîini, să atu se vadă, și rîsul se auzea, ca o rîmnică zbuoiumată, amestecînd tonurile profunde ou cele înalte, și «fin ea se isca peste cîmpul de cîntași o adiere cu mireasmă de plante amare.

Am pornit încet, să nu-mi simtă pașii, am coborît de partea cealaltă

a tăpșanului și-acolo am ascultat-o. Rîdea pe alte + mai aspre, dar cu multă rîsul trecea de mine, cum se duce departe. M-a unî astfel pînă ce am ajuns la tatea drumului de unde am urmă. Se vedea bine, ingenu se, își lăsase capul în poală «dea cu părul în țărîna de i ~J» țîiau umerii.

Am mers pînă am ajuns la Brutarului. Era o clădire joasă piatră, învelită ou ardezie nească plăcuțele școlarilor. Cu două pante ale acoperișului lungite cu șoproane, casa părea un croncan rînit de moarte, în hornului stătea pisica de la han cu spinarea arcuită în sus, cu pârul zburlit și cu coada înrolată în gură ținea un șobolan viu, care se zbătea să scape.

M-am întors și am tras cu urechea în urmă; parcă se mai auzea rîsul Hangiței. Soarele avea numai puțin pînă să dea în valuri și marea se despica, roșiatică.

Hanul semăna ou brutăria, tot ou ziduri de piatră, tot cu acoperiș negru în două pante, numai că avea o mansardă.

În depărtarea ei insula era invizibilă, soarele stîns îmi bătea în față, dar o ghiceam și - mi se strîngea inima la gîndul că aveam să plec și să n-o mai vadă niciodată.

Din această reverie puțin tristă m-a trezit o izbitură în umăr și un miorlăit cane a făcut să mi se înfiidare pielea de groază. Semăna cu miorlăitul acela amenințator pe care îl auzisem în prima seară cînd am intrat în odaia hanului.

Ani simțit o vietate fugindu-mi pe la picioare, dar mi-a trebuit timp să mă diuncăresc că era șobolanul pe oare pisica îl aruncase în mine. Să fii avut o piatră la înde-mînă, aș fii chitit-o ou sete de răzbunare, așa cum stupea spre mine, neîmpăcată, din înălțimea hornului. N-aveam cum s-o răzbesc, trebuia să-i îndur stupiturile; nu-mi rămînea decît să strîng din dinți și să-i întorc spatele. Cînd m-a văzut că plec, a început să miorlăie mai furioasă, zbătîndu-se parcă de

Soarele apusese; am
o în lumina ruginită a cre-
ului care se stingea și el re-
pășcufă
prilejuind pădurilor de can-
* i 'sa * umple de fantasme.
toit acolo, neagră și zbirlită,
iTvfcful hormului. Și-apoi, treptat,
Zri să înțeleg oe se întâmplă, a
j^Lut să se înroșească, de la
5!Satie în sus, spre șira spinării;
J^Ts-a părut că ia foc și fumegă,
• oe mi-am dat seama că în
pina ei răsărea luna, tăcută și

Șobolanul chițcaia într-o groapa;
fugise ce fugise, și-apoi pierduse
nuterle; avea în el o ruptură, și
acum trăgea să moară.

Am mers la a patra colină, cu
lana în spate; încă nu se ridicase
jjjpe pe cer, nu se limpezise și
iuntoa ei pe cîmp era ruginită. Am
luat din fiecare cămașă cît o fișie,
de la mămeică. (Le mai păstrez și
acum, într-o cutie; le scot și mă
uit la ele cînd încep să uit culorile.)

Aurelia avea ochi negri, ou răs-
frîngerii albastre, oum se văd mările
adinei noaptea.

Cînd ani ajuns în șosea, luna se
albise și lumina împrejurimile de
Ta o colină la alta. Am auzit tro-
pot pe 'asfalt și-am așteptat să văd
(se vine. Erau jandarmii, ou moto-
cicleta în pană, trasă de un măgar
mov ou urechile albe; nu-și schim-
base culorile de la ultima întălnire.

- E măgarul meu, am spus.

- Sergentul m-a recunoscut.

- Știu!

- Am nevoie de el!

inau dezghămat și mi l-au dat în
ffimire. Caporalul a trecut în locul
lut.

- Trage! i-a poruncit sergentul.

- Sinteți pe la vamă zilele ur-
mătoare? am întrebat, pe cînd
caporalul bombănea vorbe neînțe-
lese, probabil sudataie.

~< Negreșit! răspunse sergentul.
Sintem totdeauna! (Din economie,
JOTdiamii erau și vameși, ba încă
la atîndouă frontierele).

- Atunci, pe curînd, domnilor!

I-am lăsat să se îndepărteze, apoi
am pornit încet spre colina Boian-
giului. Măgarul venea după mine.

Casa se vedea între mare și drum,
cu zădurile de piatră, cu acoperișul
de ardezie, în două pante, prelungit
cu un șopron în față. Fuioarele de
lină care atîrnau la streășină se de-
coloraseră, în ușă rămăsese anunțul
atât de inutil asjtăza, care anunța ce
se vopsește în zilele săptămânii.

M-am apropiat de geam și am
privit înăuntru; fata Boiangiului
dormea, cu obrazul luminat de
lună, în patul de lingă fereastră.
I-am ciocănit încet, și cînd a des-
chis ochii, i-am făcut semn să vină.

Am mens pe plajă și m-am așe-
zat în nisipul umed. Măgarul și-a
făcut loc lingă mine. Curînd a
venit și fata, îmbrăcată subțire.

- De ce m-ai chemat?

- Să ne sfătuim. Oe-ai vrea să
faci pe urmă?

- Pe urtmă, cînd?

- Cînd va fi pe urmă!

- Parcă-i după mine! Nu mi-ai
arătat simpatie!

- N-a fost cu voia mea. Cîte-
odată sînt rău fără să-mi dau
seama.

- Aș vrea să joc în filme, spuse
fata. Poți să pui o vorbă bună?

-• Da. însă la urmă.

- Mi-e cam frag!

- Așează-te lingă el; are să-ți
dea căldură.

S-a cuibărit jos, lipită de burta
măgarului, care și^a pus botul cald
pe picioarele ei goale. Curînd au
adormit amîndoi, iar eu i-am
vegheat până la ziuă.

- Acel măgar te însoțea tot-
deauna? mă întrebă Aurelia.

- Nu. Cînd mă lovea o nevoie,
sau o amărăciune, venea, dacă mă
gândeam la el toată ziua. Trebuia
să se reintrupeze, fiindcă murise
de multă vreme. Pusese al meu în
copilărie și îl călcase trenul. Ori-
cum, mu m-a lăsat niciodată în
încurcătura.

Pe la ceasul nouă, măgarul a
plecat singur spre sud; l-am urmă-
rit cum mergea pe marginea șose-
lei, cu capul în pămînt, cu coada
plină de ciulini, în dreptul colinei
a patra s-a oprit puțin, s-a uițcat
înapoi, și-a bălăbănit urechile
lungi pe cerul albit, și s-a dus.
L-am mai zărit la han, unde iar
a stat puțin; pe urmă a pornit din

cum. P. teta mea ai
 fata ta, ci a mea, dacă
 I*™ siguranță că-i din cauza
 ^«•abilității! zise Boiangiul.
 H**^.! interveni :
 ^ * % u vă mai certați că
 ^n'stȳațiu!
 * priviră o vreme, apoi Brutarul

jȳați *** m u w o u m

**Asa și-așa. Cînd mai bine,
 Z, mai rău, răspuse Hangiul.
 povestește-ne cum ai ajuns
 JJ : ..m ne-ai găsit atît de ușor.
 /aceai că te-a trimis ?

Cucoana, ce, n-ai auzit ? !

jLgiul făcu ochii mari; înce-
 J™g sg desmeticească. Boiangiul,
 jgg se uita la aparate, scoase o

^Trle îndreptam spre pamint.
 g™m salvați !

«. Sîntem trădați, nenorocitul !
 Jri Hangiul. Ticăloasa ne-a prins
 b cmea ! Iar tu (acum se adresa
 ești un netot fără pe-
 Jhe în Cosmos !

Umau urlete, din care nu se mai
 jdusea un ouvînt, și o învălmă-
 Mă aproape imposibil de urmărit.
 Otrd imaginile nectare ou deduc-
 ge, se putea spune că Hangiul îl
 hghesise pe Brutar într-un colț
 4 capsulei și-l burbujea cu pum-
 ni; să nu fi fost casca, l-ar fi
 fctns de găt.

Uma nu cunoscuse niciodată un
 «emenea spectacol. Timp de fcrei-
 «a de ore, pînă ce emisiunea fu
 wpendată, chipurile celor trei
 psonaje oare veneau din neant
 ocupă ecranele televizoarelor de
 pe toate cinci continente. Publicul
 «pomenise cu ei în față prin sur-
 pîndae, aventura lor nu se cu-
 noștea bine, ziarele nu erau infor-
 rate, radiourile asemenea, și chiar
 «turile de televiziune care emi-
 wu imaginile se mărgineau să
 «Orie faptele, fără să arate ori-
 #șea lor, și astfel totul plutea în
 Wastic. Imaginile nu erau nici
 «tfaua, nici foarte clare ; închi-

puirea fiecăruia le completa, din-
 du-le înțelesuri de basm sau de
 mitologie. Unii, ale căror televizoare
 deformau chipurile, făcîndu-le cînd
 prea lungi, cînd prea late, ba supte,
 ba fâtcoase, cu nasul în diagonală,
 cu gura în afara obrazului, cu ure-
 chile innodate la ceafă, văzură ou
 uimire că personajele aveau cîte
 un singur ochi, și duseră vestea că
 fusese capturat un trib de căpcăuni,
 care trăiau ascunși printre stele,
 de unde unelteau cum să facă rău
 oamenilor. Cu atît mai ușor năs-
 coceau basme cei oare nu aveau
 televizoare sau nu urmăreau emi-
 siunile și auzeau cîte o vorbă, în
 tramvai sau la coadă. Ei se jurau
 mai tare decît ceilalți, cum că au
 văzut cu ochii lor pe Lucifer ou
 aripile tăiate și pus în lanțuri, iar
 lângă el era Ptolomeu, astronomul,
 chemat să dea socoteală, fiindcă de
 la el se trăgeau toate, altfel pă-
 mîntul n-ar fi fost rotund niciodată
 și lumea ar fi trăit în pace. O
 femeie se jura, în fața măcelăriei,
 că o văzuse chiar pe Sfînta Vineri,
 în rochie maxi, tunsă scurt și cu
 aluniță în colțul gurii.

– Care era aia, se miră altă
 femeie, că doar mai adineaori în-
 chisei televizorul ? Pe căpcăuni
 i-am văzut, dar unde să fi fost
 Sfînta Vineri ?

– A venit la urmă și-a spus :
 continuăm emisiunea la ora nouă-
 sprezece.

Oamendli mai instruiți și cu mai
 mult discernămint, care citeau ziare
 și reviste ilustrate, socoteau
 că se făcuse o greșală, că nimic nu
 trebuie forțat în natură și în istorie,
 întrucât personajele ciudate nu
 erau altceva decît ființe de pe alte
 planete, de ce să le capturezi și să
 le aduci pe pămînt ou sila, din
 moment ce nu au călcat nici o gra-
 niță, cosmosul fiiînd ai tuturor ?
 „Dacă iese de-aici vreun conflict,
 ce ne facem ? Sîntem în stare să
 ne apărăm de o invazie spațială ?”

Iar în acest timp nava străbătea
 eterul, se apropia de pămînt și
 chipurile de sub cască apăreau tot
 mai clare, pînă oe putu să se vadă
 că semănau ou toți oamenii. Și
 de-odată, spre uimirea privitorilor
 de pe întreg globul, cel din mijloc

se ridică în picioare și spuse răspicat, de-1 auzi toată lumea :

– Protestez ! Sintarn cetățeni pașnici, ne plătim impozitele și respectăm legile. Niimeni nu are dreptul să se amestece în treburile noastre, de vreme ce nu păgubim statul și nu călcăm morala societății. Ni s-a răpit libertatea și ni s-au adus, pagube. Vinovații să răspundă și să plătească !

Un fior trecu printre oamenii de la televizoare.

Două ceasuri mad târziu, Erick mă convocă grabnic. Soseau telegrame din toată lumea, de la personalități mondiale, savanți și vedete, de la organizații de toate cutarile și de toate nuanțele, cerând explicații. Urni protestau fără să aștepte justificările noastre. Șd era abia începutul ; se apropia o furtună groaznică.

– Ai greșit, într-adevăr ! îmi spuse Erick, palid la față.

– Dar ai avut aprobarea Consiliului !

– Al consiliului tehnic ! Mai adineauri s-a întrunit consiliul juridic și, după discuții sumare, au hotărât că, fără o sentință a tribunalului, nu *aveai* dreptul să recurgi la privarea de libertate! înțelegi în ce situație *te* afli ? Ai sechestrat trei oameni, și nu ai nici măcar posibilitatea să le *dai* drumul.

– Dar cum, am întrebat, strângând pumnii și ridicând glasul cu indignare, perturbațiile cunoscute de toată lumea, cu primejdiile inoomesurabile care decurgeau din ele, nu reprezintă o justificare suficientă pentru operațiunea *noastră* ?

– Folosește mai cu prudență pluralul ! mă avertizează Erick, privindu-mă pe sub sprâncenele încruntate. Cst privește justificarea, ea s-a pulverizat în clipa de față, așa că nu o *poți* invoca în fața juctecătorilor. Din moment ce perturbațiile au încetat, nu există nici o posibilitate să li se stabilească originea și deci nu pot fi puse în sarcina nimănuda ! Sint savanți oare ele pe acum le atribuie o origină strict cosmică. Mad bine gândește-te ce oi să răspunzi consiliului juri-

dic, care *te* ^eaptă să ^ ^
cății:

întâmpla prW"oart f " » !
Odată, pe stradă, am L/"
unei femei pe ca » r ^ ^ * * * »
batul. Cu e l ^ a ^ â ^ ^ K
bjne pe urmă, și chiar l ^ * * * *
amuma, unde ne-am cil * * * *
pe altul. Dar de nevastă » * * *
pat cu una cu două, cade ^ * * *
amestecat în socotelile ai * * * «
că nu-i treaba mea daS
bărbatu-su, și că, mai u
melor ce dovadă aveam l *

vadă, dar nu înseamnă că "t
atunci m-am învățat mint*

pun capul între umeri « î * 2
caut de drutn când văd o l « S

Altă dată, pe vreme de !S
intr-o iarnă geroasă, pfaâ d ~ T

racie, de foame și de teamă
geam cu un tren prăpădit, noacta"

mtr-o mgbesuială că nici' Î T K
n-ai fi putut să-ți scoți batista cla

buzunar, să-ți ștergi nasul uZ
gara au dat să se mai urce w»

ciraci călători, albiți de zăpadă, dar
cei dinăuntru, înghesuți ~J

drept, se lăteau în ușă, că ața e
omul, într-un fel judecă de pe

scara vagonului și în altul când M
văzut înăuntru, la căldură. Și d

dunmi seama că pleacă trema, și
bieții călători rămân agățați pe

scară, în noaptea aceea îngred-
itoare, n-am mai putut să rabd,

– să mă ierte cititorul, că nu
vreau să fac pe grozavul – și de-

chizindu-mi drum anevoie printre
cei care se umflau cât puteau te

spațiul îngust al <wdiruM, am
ajuns la ușă, unde am pus mira

pe clanță, strigând cu indignare:
– Nu vă este rușine să lăsați

oamenii afară ? Vă convine să fa-
ceți pe muții și pe surzii la adăpost

și la căldură, dar cum v-ar veri
dacă ați fi în locul lor, pe scară?

Nu mi-a fost ușor să-i împing
intr-o parte și-n alta și să deschid

ușa vagonului, îndesind-o în pe-
tecele lor revărsate și în soldurile

osoase, în vreme ce îi tot cădeam
ou gura, ca să-i scot din înțepe-

neală. Și ce să vezi atunci, pinul
care sna năpustit în vagon, un cir-
ciumăr rumen la față, că așa *

^i-nlă cei rumand la față intră
fri-a pus mina în piept și
P^eput să răcnească:

• ' « oe faci gălăgie, cetățene ?
« ^a, vrei să stăm pe scară ?
* .câ -iite colea și o femeie bătrmă,
nu te gindești că ar putea să in-
ghete!

^Femeia bătrână s-a urcat ultima,
«nana iar eu tot n^am învățat
și am pățit multe după

»«.. m-am dus la circ într-o
V^a^rniază, și nimerind acolo
^^devreme, stăpînul ciroului, un
\\l voinic, cu fața roșie și cu pă-
\\jij ca platina, vestit între toți
Scării, că fusese în turneu prin
ygtj tomea, își adunase plasa-
toarele în fața intrării, pe două
idnduri, și le muștruluia, cu vorbe
jare au făcut să^mi crape obrazul
je rușine, mai ales că eram cu o
iată și toi ziceam că trebuie să-i
«păr urechile de orice grosolanie.
Femeile, vreo douăsiprezece, în ha-
late cenușii, ponosite, stăteau pe
două rmduri, cum spusei adineaori,
și primeau sudalmele fără să crăc-
nească. Atunci n-am mai putut să
rabd și, lăsându-mă fata în bancă,
mam dus întins la stăpînul ciroului
cu părul ca platina. Și i-am spus,
iniruntindu-l cu tot curajul, dar
fără nici o apărare, că putea să
asmută asupra mea pe cine ar fi
vrut, și pe trapeziști, și pe jongleri,
și pe clowni, ba chiar leii și tigrii
din menajerie :

— Cum îți îngădui, domnule, să
jignești niște femei, care sînt suro-
rile și mamele cuiva, așa cum
avem fiecare o soră și-o mamă ?

La aceste vorbe, cu totul neaș-
teptate, stăpînul ciroului, oit era el
de voinic și învățat cu lumea, a
râmlas țeapăn, cu gura căscată. Dar
o femeie din rînduri, cea mai
vfcstnică, amărâtă și uscată, (poate
mai era și bunică, nu doar soră și
mamă) a sărit cu gura pe mine,
cum a făcut și nevasta bătută, că
de altfel cele două pățanii se aseamă-
nă. Și mi-a spus astfel, în vreme
ce eu mă duceam rușinat spre
banca unde mă aștepta fata :

— Ce te bagi dumneata, musiu,
unde nu-ți fierbe oala ? Dumnealui

ne injură, dumnealui ne dă de
mâncare!

Am călcat cu stîngul de mic. la
ce m-aș plînge de necazurile «ur-
mătoare ? Aveam un pedagog la
școală, venit de curând, om ban»
cu o inimă caldă, cum am simțit
din primele zile. Și acest ora, ori
nu și-a dat seama că nu sînt prea
dus la biserică, ori s^a făcut că tm
vede, vorba e că s-a pus cu bu-
nătatea pe mine. Il respectam atSt
și-i purtam atata recunoștință, în-
cît nu dormeam noaptea, ginâta-
du-mă cum să mă port a doua zi,
să nu fac vreo năzbâtie. Această
dragoste a protectorului, care îmi
mergea drept la inimă, ar fi tăcut
poate altfel de om din mine, și
poate toată viața mea ar fi fost
alta, dacă nu s-ar fi ivit o dile>
mă tristă, prima și cea mai grea
ciocnire cu viața, a cărei amin-
tire mă urmărește și astăzi.

într-o zi, nu mai țin minte oara,
pesiemenne scos din fire de un șco-
lar, pramatia clasei, omului mea
iia scăpat o vorbă urită, neper-
misă celui pus să se îngrijească de
niște minți și niște suflete așa zi-
când fragede. Dar se întâmpla,
și-tntro asemenea împrejurare
gîndesc că e bine să uiți cît maâ
de grabă. Uitasem, așadar, și toate
mergeau cum nu se poate. Mi
bine, și pedagogul probabil re-
greta vorba aceea, că uneori E
simțeam copleșit de rușine, cînd
ne-am pomenit cu anchetă și ca
inspecție. Pramatia se plînsese
acasă, și tatăl lui era om cu vazS-
Și-a început mspectorul să întrebe
pe școlarii căți fuseseră de față,
vreo cinci sau șase, dacă e ade-
vărat ce se întâmplase și ce se
spusese. Toți, unul după altoi, sa
pus capul în pămînt și au soco-
tit să nu recunoască. Și doar nici
unui nu se bucura, în aceeași mă-
sură ca mine, de dragostea vir<wa-
tului ! Iar eu, cînd mi-a venit ifia-
dul să depun mărturie, ra-an*
aflat în acea dilemă îngrozitoare.
Dar, după ce am judecat, prin
chiar mîntea celui care ne făcea
educația, m-am gîndit că eram
dator să declar adevărul, cum în-
vățasem, că ascunzându-l aș jigni
chiar pe protectorul meu, l-aș ira-

șina și n-ar mai putea să se uite în ochii mei niciodată. Că, orice ar fi spus tinerii martori, el trebuia să recunoască. Și m-am socotit alături de el cînd, cu capul în pământ de tristețe, i-am declarat inspectorului : „Da, domnule !”

În visele mele de mai tîrziu, cînd de-atîtea ori m-am silit să înfrumusețez viața, am imaginat sfârșitul care l-ar fi făcut pe omul meu egal cu el însuși, justificînd și explicînd dragosștea și recunoștința ce-i purtasem. îl vedeam apropiindu-se de banca mea, unde stăteam frînt în două de nedumere și de tristețe la o vîrstă atît de fragilă, punîndu-mi mîna pe umăr și spunîndu-mi : „Nu se putea altfel !”

De multe ori îmi închipui că s-a împlătit astfel, în momentele de seninătate și de speranțe. Dar pe urmă revin la viață și îmi amințesc parabola pe care pedagogul nostru, pedepsit doar cu muștrări pare-se, ne-o spunea de la catedră, despre șarpele încălzit la sîn — eu adică, păcatele mele !

Înarmat cu aceste aduceri aminte m-am prezentat în fața Consiliului juridic. Recunosc că oamenii, toți tobă de legi și de jurisprudențe, m-au arătat bunăvoință, că în sinea lor mă înțelegeau și-mi dădeau dreptate, că nici nu se gîndeau să mă acuze și să mă lase în voia soartei. Fapt este că provocasem o încurcătură, și trebuia negreșit să găsim scăparea, să năsașim o Învinuire pe care s-o putem susține, dacă n-avem nici un mijloc să susținem vina reală.

— Dar invinuiri se găsec cu suatele, nu trebuie să le născocim, am spus, abia stăpînîndu-mi furia.

Și începurăm să le discutăm în Consiliu : de unde combustibil, de unde rachetă, de unde atîtea și atîtea — oe să le spui pe toate ?!

— Din moment ce ou există nici o plîngere că s-ar fi sustras carburant din depozitele statului, din moment oe n-a dispărut nici o rachetă, lasă^te păgubaș ! mi-a răspuns președintele. Să căutăm altceva, ca să putem funda o acuzație.

Deși mi-era ciudă și' m-am resemnat, înțelesîri ^thii> cerea situația. ^waid ca ^

— Bot fi înwtauiti, bunărw.- trecere frauduloasă' a Err>T^Z'

Se sfătuiră în șoaptă răspunseră astfel: =>i

— Afară de cazul cînd „” p.” șapoarte asupra lor, ceea 7> p.” foarte probabil. c <

După un timp de gț„„„„„ consilier tmar aduse „ c^l care elimina pînă și atît d desta mea propunere :

— Chiar în lipsa pașapoartelor învinuirea nu poate sta re, intruat cosmosul nu are frontiere. Cred însă că „m soluția și o expun spre aprobarea Consiliului : deoarece, după știinta mea, capsula delicvenților m p înmatriculată nicăieri și îi numărul de ordine (Erick canfir mă : „Așa e !”) putem să-i acuzăm de contravenție la Legea Circulației.

Consiliul aprobă, în unanimitate.

M-am pus pe rîs, și am îs de mă durea ceafa.

Mergeam cu barca spre insulă, pentru ultimul act, desigur cel mai greu dintre toate. Aveam mingîierea că, peste cîteva ceasuri, puteam să-i dau Aureliei brățara pe oare o [dorea de atîta vreme.

Cînd am pus piciorul pe țarm, între tufele de penelopsis, pline de miresme, m-au prins o oboseală grea și o tristețe de moarte. Toate mi se păreau inutile, fiindcă nu puteau fi înțelese de nimeni, și ne aflam mai rău decît bietul don Quijotte în lupta lui cu morile de vînt invincibile.

M-am ulitat la însoțitorii mei, în lumina bogată a soarelui ; era ora zece dimineața, și așa cum strălucea ziua aceasta finală, străluceau și ei de tinerețe. Nu-și cunoșteau inamicii decît de departe, dar mergeau să lupte cu ei, și nu știau măcar cu ce arme. Aureliei vîntul îi flutura părul pe spate...

— Ce căutați cu mine aici ? am spus, lovit de o presimțire. Lăaa-

...ă mă descurc singur, și du-
* t-vs '• Aveți ce să faceți, și vă
' teapită o viață atât de frumoasă !
pe chipul lui Baltazar se ivi
o încordare și el răspunse,
^aturînd capul :

Așa nu se poate !

Aurelia întări vorbele lui cu o
yvine care vorbea de la sine.
ne căutau aici ? îi cunoscusem
cînd culegeau fructe de cantus.
imi"erau dragi, fiindcă mă urmau
fără să aștepte un câștig pentru ei,
i fără să fie siguri de câștigul al-
tora. Mi " Păruse că îi mina cu-
Tiozifatea tinerească și dorul lor
de locuri necunoscute, de al trei-
lea pol al pământului, devenit prin
,j o nevoie chiar pentru mine în-
sumi- îmi dădeam seama că da-
torită lor inima mea se îmbogă-
tise, și atunci m-am gândit că un
om'nici mu ostenește, nici nu îm-
bătrânește, dacă poate să simtă în
j și să înțeleagă năzuințele
tinereții.

Mă fermeca și mă înduioșa pînă
ce mi se umezeau ochii felul cum
Aurelia ținea în brațe iedul Han-
giței. Pentru un om trecut prin
multe întâmplări grele, cîteodată
urite, o asemenea idilă dă încă o
dată sens existenței lui chinuite.

Mă fermeca și mă înduioșa dra-
gostea lui Baltazar pentru a patra
colină, împodobită cu cămăși colo-
rate și ou tufe de leandru; din
acest peisaj se întrupase Aurelia și
luase viață — și parcă îmi rămăse-
se și mie o parte. Oriunde aș fi
mers cu ei pe fața pământului, lu-
mea mi s-ar fi părut mai frumoasă,
și poate, prin ei, deși atât de obosit
de viață, aș fi vrut să trăiesc încă
o dată.

Dar atât nu așteptasem de la ei,
să dea aventurii noastre sensul de
astăzi. Stăteau mână în mână, n-a-
veau nici o cută pe față și deveni-
seră maturi de la o clipă la alta.

— Cum crezi că te-am putea lăsa
singur ?! zise Baltazar, gînd în gînd
ou fata. Sintem prea tineri ca să
îngăduim fățarnicia. Așa nu se poa-
te! O să facem noi dreptate, cu
măinile noastre !

Nu mai aveam nici un ajutor, de
la nimeni. Erick ne dăduse coordo-

natele locului unde avea să cadă
capsula, la douăzeci de mile de
coastă. Restul trebuia să-1 facem cu
puterile noastre.

Am coborât încă o dată poteca în
crater, am găsit vaporul cum îl lă-
sasem, pe comandant dormind ea de
veacuri. Am tras fluierul, s-a trezit
echipajul și am ridicat ancora.

— Unde mergem ? întrebă co-
mandantul, ou condica gata.

— în marea superioară.

Nu mă temeam că are să ne re-
fuze și datorită Aureliei știam că
există un drum de ieșire ; ea ne du-
sesese în recunoaștere.

— Cine plătește ecluza ?

Nu mă așteptasem, nu aveam nici
un ban la mine ; mă mînca pielea
de furie. Comandantul repetă în-
trebarea. Am răspuns, legănîndu-mă
ca pe valuri, deși vaporul stătea
țepăn, legat de babale :

— Plătește stăpînul !

— Cel bătrîn, sau cel tînăr ?

— Pe din două.

— Bine ! încuviință comandantul
în fața ecluzei, se auzi un glas,
venit prin megafone :

— în ce monedă plățiți ?

Comandantul își duse microfonul
la gură.

— Nu știu. Plătește stăpînul.

— Cel bătrîn, sau cel tînăr ?

— Pe din două !

— Bine !

într-o jumătate de oră eram sus
și navigam spre largul mării. Nu
bătea vîntul, nu erau valuri, ziua
făgăduia să rămână frumoasă. Mă
apuca spaima gîndindu-mă ce
ne-am fi făcut pe furtună, cum am
fi pescuit capsula cu mijloacele
noastre ? Era prea nedrept să ne
lase singuri ! După teama de la
început, după îngrijorare, începeam
să simt dispreț, nici măcar ură.
Mă gîndeam : „Așa se năruesc vise-
le cele mai frumoase, așa se naște
neîncrederea și sila !" Dar Baltazar
și Aurelia rămîneau o consolare ca-
pabilă să -umple tot golul indmei
mele. Și m-am gîndit mai departe
că totdeauna se va găsi o consolare,
la necaz și la dezamăgire, că altfel
de mult s-ar fi dus dracului simți-
rea umană, și o dată cu ea, lumea
în întregime.

Baltazar, care inspectase vaporul, îmi șopti la ureche :

— Fata Boiangiului nu-i în cabină.

— Știu. S-a dus pe plajă, spre nord, dar are să se întoarcă la vreme.

În starea lui vegetativă de somn continuu nu cred că i-ar fi stat în puțină comandantului să facă un punct onorabil pe bază de observație astronomică. Mă și îndoiesc că mai știa să umble cu sextantul și ou logaritmi. Noroc că radarul, care arăta ca la televizor coasta lăsată în urmă și pe oare de mult n-o mai vedeam ou privirea, ne indica poziția vaporului fără nici un calcul, în carouri, ca foile caietului de aritmetică din copilărie. În locul știut s-au oprit motoarele și am rămas în derivă; nu puteam să aruncăm ancora, fundul mării se afla la zeci de mii de picioare, nu există pe riici un vapor lanț de atîta lungime, ar însemna să nu mai poată lua altă încărcătură.

Din cauza scandalului care stătea să izbucnească, televiziunea își încetase emisiunile, nu mai aflasem nimic de soarta capsulei, știam doar că trebuia să apară dintr-o parte a cerului, în jurul orei unu.

Odată motoarele oprite, echipajul se duse la culcare, ca și comandantul, care însă, conform regulamentului, dormea cu capul rezemat de timonă. Nu eram decît noi trei, și ne împărțisem cerul, cîte o treime de fiecare. Soarele, abia trecut de zenit, ne orbea și făcea să sticlească obositor fața mării. Ne usturau ochii și ne durea ceafa, și nici unul nu ne puteam îngădui o clipă de repaus. Îmi venea să scîncesc, mă simțeam părăsit împreună cu tinerii mei prieteni, victime ale unei lumi inconștiente și nepăsătoare. Mi-era teamă că am putea să intervenim prea tîrziu, și mai teamă îmi era de întâlnirea cu adversarii noștri, înarmați bine, probabil, iar pe deasupra înnebuniți de mînie.

Indicația lui Erick era să-i aducem la Bază ou scuze și cu rugămintă de iertare, să-i îmbunăm, să le dăm mîncare aleasă și cabinele cele mai luxoase, să-i bărbierim,

să-i tundem, să le facem bai, *
parfumam și să le pomădămT,^{s^}
Umiliința ar fi fost

Dar îmi aminteam vortefe K * ,¹
tazar: „Așa nu se poatei»"Bal-
ele se năștea un înVolV de^s din
ranță. început de^{s p c}

Credeam că am să p^{s...i...r...}
încordare, sⁱ așteptarea în r»L
ranță o să mă înnebunească « "
clipa cînd se auzi strigătul Aureliei"

Comandantul sări speriat "
picioare și trase fluierul. Ecranai!!!
năvăli la posturi; bucătarul ies«
pe punte, să jumulească găinile

În înălțimea, sticloasă a cerului
izbucnise o flacără care învingea
soarele și ne ardea ochii. Era un
arc voltaic, din el țâșneau lumini
albe și violete, întinse în urmă ca
o cometă. Nu mai puteam să rabd
îmi venea să plîng în hohote, să-mi
dau ou pumnii în cap, să strig
să-mi scuipl plămâni pe punte"
să-mi deschid arterele, incapab[^]
după atîtea luni de așteptări, să
mad 'aștept cele câteva minute finale.

Baltazar se dezmetici înaintea
mea și-i porunci comandantului:

— Cărma la dreapta! Toată viteza înainte !

Flacăra se stinsese, un timp
nu se mai văzu nimic pe bolta ce-
rului, pînă ce începu să se deslu-
șească un fuior vînat care se răsucea
în aer. Cum eram cu nervii încordați
și ou privirea obosită, mi sa părut
că descopăr silueta unei vrăjitoare,
călare pe coada de mătură; pe urmă
mi s-a năzărit un armăsar năzdrăvan,
din cea hrăniți cu jărat, un Pegas
al unui poet marț tînar, rătăcind
dezolat în spații, în căutarea stăpă-
nului, și mi s-a părut chiar că văd
inima poetului, despicată, împrăștiind
pe cer sângele coagulat și simțirea
lui închegată. Și cînd n-am putut
merge cu închipuirea mad departe,
că ar fi însemnat să leșin istovit
de prea multe și prea de toate, s-a
deslușit o sferă neagră, căzând
vertical, cu atît de mare viteză
că lăsa în urmă, ca o dără, propria
ei imagine. Cădea departe, dar prin
iscușința lud Baltazar, prin minunata
lui prezență de spirit, vaporul se
îndrepta într-acolo,' ou

...ită. viteza și speram să ajungem
ja vreme-

Im ultima fază, așa cum așteptam
„j” trei, într-o încordare bolnavă,
în urina capsulei explodară pe rind
gnt norișori albi, care se destrăma-
X și din ei se născură opt parașu-
te alcătuiind toate o floare de pă-
pădie.

Ajunsesem doar cu un minut de
înfriziere, însă cu inimile sfișiate.
parașutele pluteau pe apă iar în
mijlocul lor se legăna pe valuri
capsula. Singurul meu simțămînt la
această întîlnire atît de greu pre-
gătită, a fost groaza.

Scriu încheierea cinci zile mai
tîrziu, cînd mă pregătesc de plecare.
După ce a oscilat un timp, acul
busolei mele s-a așezat fix și ho-
tărât spre sud. E drumul pe unde
s-a' dus măgarul ; am să-1 ajung în
curînd. Înainte de plecare va tre-
buî să trec pe la casa Aureliei, să
iau iedul cu mine ; ar fi crud să-1
las fără nimeni.

Mă mai ține aici o încurcătură ;
am scris și am telegrafiat prieteni-
lor* și datornicilor, cerîndu-le bani
cu grămada. Am nevoie de o su-
mă imensă. E absurd, dar trebuie
să depun valoarea capsulei, care s-a
pierdut în mare.

N'am mai încercat să aduc dovezi
de vinovăție. Știu că Hangița și
fata Boiangiului ar fi refuzat să
vorbească, și n-am să le țin de rău
pe ele, mai mult ca pe alții. în
pivnița hanului se găseau destule
obiecte și hîrtii care să devină ca-
pete de acuzație. Am fost sfătuit
să renunț; mi s-a spus că e mai
bine să așternem tăcerea peste fap-
te. Lumea nu vrea să știe, iar cei
care știu, vor să uite. S-a recunos-
cut că ne aflam în legitimă apăra-
re, și astfel s-a închis dosarul.
Capsula, însă, n-a putut să-mi fie
scoasă din socoteală.

•

Gravura, fotografia, cinematogra-
M ne-au deprins cu imaginile în
alb și negru. F, c convenție; cele
înfățișate astfel, oameni, animale și
Pasaje, nu ni .P par mai puțin vii,

dacă le lipsește culoarea. Dar ni-
meni nu a încercat sentimentul de
spaimă pe oare ți-1 dă imaginea
unui om viu, care se uită ia tine,
și îți vorbește, dar pare o foto-
grafie.

Mă aflam în unghiul mort de sub
centura capsulei, legam barca, în
vreme ce Baltazar sărise deasupra
și desfăcea șurubul hubloului, care
se deschidea numai pe dinafară. Ne
bizuiam pe faptul că prin trecerea
aceea îngustă nu puteau ieși toți trei
de o dată. în îndrăzneala lui, căci el
făcuse planul, Baltazar socotea că îi
avem în mână. N-am chibzuit prea
mult și ar fi fost inutil; eram sin-
guri, fără nici o armă și fără nici
un ajutor, de la nimeni. Nu se pu-
tea ca vreunul din nod să rămână
pe puntea vasului ; și așa trei eram
prea puțini pentru a ne desăvîrși
planul. întocmai cum prevăzusem,
îndată ce dădurăm la apă barca de
salvare, se auzi fluierul și în clipa
următoare vaporul porni spre coas-
tă, lăsîndu-ne în largul mării. Cum
nu mai era nimeni să-i or-
done, comandantul trăgea la țarm,
ca pasărea la cuib și calul la iesle.
Știam, și ne acceptasem soarta.
Dacă visleam restul zilei și toată
noaptea, și ne mai ajutam cu
motoriul, puteam să ajungem a doua
zi dimineața.

Era ora două după-amiază, soa-
rele abia depășise înaltul cerului, mă
aflam în umbra capsulei unde ma-
rea părea de smoală. Și de-odată,
pe cînd terminam de înnodat bar-
beta, am văzut cum brusc apa, atît
de întunecată în partea aceea ne-
atînsă de soare, se făcea violetă,
parcă luminată de o descărcare
electrică, la o tensiune neîntîlnită.
Ceea ce spun se petrecu în două
sau trei secunde, cum am judecat
mai tîrziu, fiindcă în acest timp
am avut cînd să ridic ochii, să-1
văd pe Baltazar cu fața în mâini,
căzând pe spate, pe Aurelia sărînd
să-1 apuce în brațe, amîndoi îm-
brăcați în lumina aceia de fulgere
descărcate unul în altul. Cred că
am mai apucat să strig ; „Dați-vă
la fund și înotați pe sub apă !”, dar
s-ar putea să fi fost doar o inten-
ție. Timpul, măsurat mai tîrziu cu

o fărâmbă de luciditate, atunci mi s-a părut doar o scurtă străfulgerare. Pe hubloul deschis țâșnea un fascicol de lumină violetă care, după ce străpungea cerul, cădea în falduri, de jur împrejur, pe fața mării.

Presupun că nu am judecat cele ce urma să vină; nu era timp nici măcar să trag aer în plămâni; probabil că trăsesem mai înainte, din întâmplare, așa că am zvicnit din toate puterile, cu o disperare încă nelămurită, mai mult instinctivă și, lipsit de orice gânduri și de orice sentimente, m-am adâncit sub capsulă. N-aveam nici un gând dar eram sigur, precum se vede, pe ceea ce trebuia să fac, singurul gest posibil între viață și moarte. Mîinile mi s-au oprit în pârghiile ferestrei unde fusese tunelul, trecerea dintr-un spațiu în altul, opus cu exactitate hubloului de la suprafață, pe unde țîșnea lumina aceea stranie și blestemată. N-am făcut altceva, decît să trag disperat fereastra, luptându-mă cu presiunea apei. A fost de-ajuns s-o deschid de un deget, și restul a venit de la sine. Marea a năvălit înăuntru, înspumată, în vârtejuri clare ar fi putut să străpungă chiar pereții de tablă. Și iarăși nu aveam nici un gând, nici spaimă, nici speranță. Deși sub apă, am apucat să aud urlete în capsulă și zbateri de moarte. Cred că se loveau între ei, se strangulau, își spărgeau capetele. Mai târziu, mi-am imaginat în amănunt scena aceea feroasă și mi-am dat seama că faptele nu se puteau petrece decît într-un singur fel, indiferent cine ar fi fost cei trei oameni, chiar dacă ar fi avut virtuți supranaturale. Toți trei s-au repezit spre hublou, să iasă afară, s-au întâlnit în deschizătura îngustă și s-au înclăștat unul în altul, făcând un singur trup, undt prin convulsii de neputință și disperare.

Cînd am ieșit deasupra, aproape fără viață, orizontul se legăna, urîindu-se până la jumătatea cerului și apoi prăbușindu-se în apă, iar urletele încă se mai auzeau, dinăuntru capsulei care se scufunda, aruncând prin hublou o jerbă de spumă albă.

Oa o înviere din morți fii intuita de un om care năciodată, el. trebuie să încercările descrise aici pină la ultima am ocolit s-o spun, cu decență; unele țăminte trebuie să ale noastre. Am morți nu cînd am asupra unei lumi care aproape cum o lăsasem, ci și i-am descoperit și Aurelia, înotînd am strigat unul la altul, du-ne ou îngrijorare :

— Ce ți s-a întîmplat? Nu doare nimic? Te simți bine?

Capsula nu se mai vedea, dar de sub fața apei încă țîșnea de spumă albă.

— Barca! strigă Baltazar

Legată de capsulă, barca se ducea la fund, prova se și scufundase, pupa se legăna în aer și dispărea repede. O priveam paralizată, nu mai aveam nici judecată, nici forță să fac o mișcare; știam doar că pină la țărni erau peste douăzeci de mile. Nu apucasem să înțeleg situația noastră fără speranță, condannați să ne înecăm după o agonie prelungită poate zeci de ore, cînd am descoperit că nici Baltazar nici Aurelia nu mai erau lângă mine. Se scufundaseră, îmi dădeam seama, dar nu mă simțeam în stare să le vin în ajutor, și probabil nici năci fi fost nevoie; ne-am fi încurcat unul pe altul, căutînd să desfăcăm barbetele, în vreme ce capsula trăgea barca spre fundul mării. Nu mă rămăsese nimic deasupra, decît jerbă de spumă care continua să țîșnească încărcată de furie. Nu pot să spun că au trecut minute; măsura timpului nu mai avea importanță; puteam să fi fost ore. Mă gîndeam cum se chinuiau să desfăcă nodul, și îmi aminteam că îl strînsesem bine. Măcar să fi avut un cuțit! N-aveam nimic, nici unul, pornisem cu mîinile goale, ca nu cumva mai târziu să existe un motiv de acuzare împotriva noastră.

întîi a ieșit Aurelia, la doi de mine, și, pe cînd trăgea aer în piept, în spasmuri care u crispa"

.1 am văzut prima oară cu-
a'-caiușie. Ochiul ei nu mai a-
oimic din nuanța albastră, ci
binara cu pajiștile ofilite de bru-
• oeste care bate un vînt rece și
"îl"» de iarnă. Ciudat însă, privi-
^flor avea parcă mai multă căl-

«qT'înțelege că în clipele acelea
JL stat să judec ceea ce aveam

Sifiată „jam facut nial o 11 S
tot'oe se întâmplase, am socotit
s tjoate era urmarea oboselii, și la
ta și 11 -

Curnd a răsărit și Baltazar lângă
„j palid și fără răsufare, și iarăși,
taante de toate am descoperit în
Îsif lui culoarea cenușie. îndată a
Sjt și barca la suprafață, domol
îjar fără să șovăie ; chesoanele pli-
^ de aer o făceau să plutească,
fjeși era plină de apă.

Abia după ce ne-am văzut în
lgrea inundată, pe când o goleam
jn grabă cu pumnii, ne-am privit
unii pe alții, uluiți, întrebându-ne
\$@ *dm ce &e întâmplase. Nu pu-
team deocamdată nici să ne bucu-
răm, nici să ne fie groază.

— înțelegi ? mă întrebă Baltazar,
grătându-mi jerba de spumă.

— Nu. Mi se pare inexplicabil.
Capsula trebuie să fie de mult plină
cu apă și cred că a ajuns la siute
de metri adâncime. De unde mad
fșnește tromba de aer ?

— i Bineînțeles că nu poate să fie
aerul. E o efervescentă. Altă ex-
picație nu există. Se întâmplă o
dezagregare. N-o să rămână nici
iamă, nici din ei, ndci din oțelul
capsulei.

Seara, cît nu căzuse de tot în-
tunicul, marea se mai vedea încă
fierbând în urmă. Ne îndepărtasem
abia vreo tred mile, mergeam încet,
cu o singură ramă, pe care izbuti-
sem să o pescuim din apă; celelal-
te se pierduseră, luate de curent
sau de valuri. Motorul, înecat, nu
vntă să pornească ; n-aveam nici
catarg nici velă. Trăgeam cu rîn-
ăul, la ramă, cîte un ceas, fiecare.
Noroc că în chesoanele bărcii gă-
sisem băutură și merinde, neatins
de apă. Ne uscasem și hainele, cît
M fusese soare, și acum, înzdră-

veniți, eram gata să trecem noaptea
fără vreo teamă. Ce avea să fie
mai târziu, nu îndrăznea să vor-
bească nîed unul. Ne bucuram în tă-
cere că izbutisem, și eram toți trei
împreună. Dar ne părea rău, cu
mult amar în inimi, că nimeni n-a-
vea să ne spună o vorbă de mul-
țumire. Oricâtă satisfacție ar simți
în sine pentru o datorie împlinită
cu multă strădanie, și înfruntând
primejdii, omul are nevoie, dacă
nu de recunoștința semenilor săi,
măcar de o recunoaștere. îi sim-
țeam nevoia, fiindcă știam că am
să plec din locurile acestea, și nu
aveam ce să duc cu mine, ca o
dovadă că tot ce se întîmplase nu
fusese decît inchipuire.

începea să se lase amurgul, și în
lumina lui puțin sângerie, cum stă-
teau ou fața în soare, am văzut
deodată că din ochii lui Baltazar și
ai Aureliei culoarea cenușie se în-
tindea de o parte și de alta, încercu-
indu4e fața ca o banderolă.

— Ce ciudat ! apuse Aurelia. Soa-
rele e alb ! Nu l-am mai văzut
așa de multă vreme. Parcă din altă
viață.

Pe chipul lui Baltazar se citi pu-
țină neliniște.

— • Ai dreptate ! Soarele e alb, și
marea e neagră. îți aduci aminte
cum era înainte ?

— Da, semăna cu o cămașă pe
oare mi-ai arătat-o. Dar am uitat
cum se cheamă culoarea aceea.

Se priveau, și nu păreau să vadă
unul la altul cum banda cenușie
li se lățea pe față, acoperind cîte
puțin din frunte și din pomeții
obrajilor. Aș fi vrut să mă uit în-
tr-o oglindă, să văd dacă nu se
întâmpla la fel și cu mine. Dar cu-
loarea soarelui, a mării și cerului
le înregistram ca mai înainta, poa-
te mai vii în lumina apusului.

— Priviți raza verde ! am exclam-
mat, în clipa când partea de sus a
soarelui se scufundă în apă.

Era o scânteie de jad și zma-
ralde.

— Ce înseamnă verde ? întrebă
Aurelia.

Baltazar răspunse, senin și cu
gândul parcă dus departe, spre un
câmp unde-și pierduse amintirile :

— E ciudat oum am putut să udt. Și sânt sigur că știam adineaori!

Am simțit cum mă cuprind tristețea, neliniștea și presimțirile negre. A căzut însă repede întunericul, sub un cer care se înnorase, și în jur n-a rămas decît o culoare. A urmat o noapite grea și mai lungă ca nici o alta. Înaintam încet și nădăjduiam că în direcția bună, luîndu-ne după valuri, căci n-aveam alt mijloc de orientare; pe cer nu se vedea nici o stea, iar busolele noastre începuseră să oscileze, în direcții opuse, ca și cînd s-ar fi respins una pe alta.

De cîteva ori, fiind rîndul lor să tragă la ramă, i-am surprins și pe Baltazar și pe Aurelia încetinindu-și mișcările, apoi contenind și rămânând astfel, nemișcați, ca niște umbre cenușii pe fondul negru al mării.

La prima licărire de dimineață nu mi-am dat seama ce se întîmplase, toate erau încă neclare în jur, cenușii și amorfe, pînă ce s-a înroșit cerul la răsărit și apa a început să se coloreze. Atunci am văzut, cu o groază care nu știu dacă acoperea nedumerirea din mine, că amîndoi erau cenușii, cît li se vedea pielea din haine, amestecul de alb și negru al fotografiilor și filmelor. Erau vii, dar păreau niște fantome, și am înțeles dintr-o dată că fascicolul violet care țîșnișe pe hubloul capsulei fusese o iradiație, le neutralizase culorile, pînă și pe cele din amintirea lor sdderată, și fiindcă era așa, nici sângele nu mai putea să aibă globule roșii, ceea ce se și vedea pe față. Scăpasem, fiindcă mă aflam sub adăpostul capsulei, pe cînd legam barca. Dar nu era în mine nici măcar bucuria trecătoare și inconștientă a celui care supraviețuiește în urma unei omeniri scufundate. Salvarea mea era o pedeapsă, poate pentru păcate din urmă, fiind aici nu făcusem roiteiunul.

Aurelia se întinse pe bancul îmbrăcat în lumina caldă a soarelui.

— Mă-e frig! zise. Lăsați-mă să <dom o oră. Nu știu de ce mă simt istovită.

Baltazar o înveli cu haina i,- , se întinse pe bancul de „ui” după ce îmi aruncă o privire

- t e r t ă - m ă ! zise. Nu știu ce „ O sa-mi revon cît mai degrabă Știam oe au, și nu le puteam în ajutor, iar țărml abia i H, I... m zare. Am vislit din greu S !...'.sub «wrete oare dogorea fă ra rmla. Ar fii trebuit să mă l u l că-i simt căldura, în vreme. of S tremurau de frig,, ținindu-și una în alta munale fără culoare. Dar stLJS ce are să urmeze și nu mai p^em «uniți nici o bucurie. ”<“m

— încotro mergi? mă întreha Baltazar, din cînd în cînd fără a deschidă ochii. Vrei să te uiti i, busolă?

Pe măsură ce ne apropiam de țarm, busola lui se mișca tot mai neliniștită. Ai fi spus că acul căuta un loc pe fața pămîntului, unde să se odihnească. Spre seară am ajuns la insulă; mă gîndeam să-i debarc aici, să-i las între tufele albe de penelopsls,, să caut pe comandantul vaporului, să ne ducă într-iun port, la un spital, ou speranța dinaintea înfrîngerii, că ar mai putea să existe o salvare. Acui busolei prinse însă să tragă spre dreapta atît de agitat, că Baltazar simți, fără să-l vadă.

— Nu te opri! spuse, în șoaptă. Mergi mad departe! Ia-te după busolă!

Pînă la miezul nopții, abia ocolisem insula. După ultimul istm, am zărit o umbră gigantică pe țarm, și trecând pe aproape am văzut vaporul, culcat pe o coastă. Era eșuat, și după toate semnele echipajul il abandonase. Alături se vedea ecluza, surpată; în jurul ei fierbea apa. în primele clipe mi s*a părut că marea de sus se' revârșea în marea a doua, prin stăvilanele fărâmate, pînă ce mi-am dat seama că se întîmpla altfel, ceva oare putea și să te minuneze, și să te sperie. Mă minuna, nu mai exista pe fața pămîntului nimic să mă sperie. Insula se scufunda încet, lîn, fără trosnete și cutremure, susținută parcă de cricuri uriașe, și masa ei imensă împingea în sus apa mării de jos, făcând-o să se

...e în marea superioară. Profoa-
fîl marea a treia de mult se ridi-
ase la nivelul celei de a doua, și
acum se uniseră și urcau mai departe
Orașul de jos era inundat ast-
fîj și brățara pierdută pentru tot-
deauna sub ape.

Aurelia șopti, aproape fără viața :

— Astăzi trebuia să-mi dai bră-
țara făgăduită. N-ai să știi cît
îmi-am dorit-o și cît am suferit că
...o aveam atunci cînd simțeam ne-
voia s-o pun pe mină. Acum îmi
dau seama că nu se mai poate. Sînt
o fată nenorocoasă !

— Ești minunată ! Și am să mă
învinuiesc mereu că te-am împiedi-
cat s-o iei *de la început*, cînd ai
văzut-o.

— Dacă poți, amină necazul și
amărăciunea, murmură Baltazar,
atît de stins, că abia ghiceam ce
spune, și ghiceam poate fiindcă gân-
dul M era și în mine. Dar bucuria
de azi nu o lăsa pe altădată. Mai
ales cîd e a altuia !

Am ajuns la vechiul țarm o dată
cu zorii zilei, după ce vâlsisem din
greu toată noaptea. Dar osteneala
aceasta nu făcea să uit regretele, și
mă durea inima rău după brățara
Aureliei. Insula dispăruse cu totul,
în locul ei se mai vedea doar o
ușoară învîrtejire ; dincolo de ori-
zont, unde se încesase capsula, încă
mai fășneau spre cer trombe de
spumă.

Ou apele venite de jos,, marea
oresouse, dăduse peste țarm, inun-
dase șoseaua și era la poalele co-
linei a patra. Gura puțului fierbea,
ca un gaăzer, aruncînd afară apa
sub presiune, val după val, din mă-
rile noastre subterane, altfel colo-
rate decît marea tuturor oamenilor.

Busola se liniști dintr-o dată.

— Aici ! zise Baltazar.

Am înșepenit barca într-o tufă de
leandri și le-am ajutat să coboare.
Abia își mai tirau pașii, dar nu
s-au oprit pînă la creastă. De jur
împrejur era apă ; colina devenise
o insulă singuratică. Se vedeau că-
mășile, marcîndu-i conturul, ca
niște geamanduri colorate.

Aurelia se uită de jur împrejur,
cu ochii de ceață.

— Oare odată lumea a fost alt-
fel ? Mai mare și mai frumoasă ?

— Nu ! răspuse Baltazar. Fru-
museșea lumii e în tine. Poate că
ai uitat-o. Vrei să ne-o amintim
împreună ?

Se întinseră pe spate, unul lingă
altul, mină în mină, pe pămîntul
de unde odată ouleseseră diamante.

— închide ochii ! șopti băiatul.
Ceva a trecut peste viața noastră
și a lăsat o dără cenușie. Trebuie să
învățăm iar culorile !

— Mi-e foarte frig ! murmură Au-
relia.

— Știu ! suspină Baltazar. Dar
n-io să mai țină multă vreme. Îți
amintești prima culoare pe care ai
învățat-o ?

— Nu ! De ce mă chinu-dești ?
N-o să mad fie nevoie !

— Ba da. Fără ele nu există tre-
cere, nici izbăvire. Prima culoare
era albastrul. Amintește-ți-1'.

— Nu pot.

— încercă ! întoarce puțin pri-
virea în tine !

— Nu pot ! Sînt istovită.

— închidipue-ți roșiii ! Și violetul !

— Nu pot !

Aurelia își ridică puțin capul și
deschise ochii.

— Dar vād ultima culoare, vine
peste noi, din cer și din largul
mării. Mai știi ce nume are ?

— Negru ! răspuse Baltazar. Cu-
loarea definitivă, Vîno și dormi
lîngă mine !

Cînd am pus urechea pe pieptul
lor, să ascult dacă mai respiră și
le mad bate inima, erau prefăcuți în
marmoră albă. Nu mai păstrau nici
urmă din vestmintele oamenilor și
aș fi zis că sînt numai statui cio-
plite, că niciodată nu avuseseră
viață în ei, dacă n-ar fi stat mină
în mână.

Marea creștea, smulsese barca din
tufa de leandri și-o aducea aproape.
Am așteptat pînă în ultima clipă,
agățat de copastie. Apa le-a urcat
încet peste glesne, peste genunchi,
peste șolduri, peste umeri, peste fa-
ță și ei au rămas alături unul de
altul, ținîndu-se de mână.

Cît a ținut ziua am mers cu
barca pe acolo pe unde înainte fu-
sesse uscatul. Nu puteam să plec

pină nu aruncam o privire în urmă. Dispăruse a patra colină, care nici n-ar fi avut de ce să rămână; celelalte trei erau prefăcute în insule, despărțite de lume. Numai colina Boiangiului se mai lega de uscat printr-un istm îngust, o fâșie de nisip pe care avea s-o acopere marea curînd.

Fata stătea sub șopron, ou bocceaua gata făcută, și nu aștepta decît un cuvînt. Numai în două rînduri mai fusese la fel de frumoasă, și dacă înainte de a ieși din casă se uitase în oglindă, își văzuse frumusețea, și știa de unde este împrumutată.

— Acum s-a terminat, i-am spus. Poți să te duci.

— Unde?

— La Hollywood.

— Ce să-ți dau în schimb?

— Fuioarele de lînă. Tot nu mai folosesc la nimic.

A desprins lîna de pe prăjină și m-da întins-o. Avea multă căldură în ochii azurii, și dacă aș fi ținut-o de mînă, poate ar mad fi stat puțin. Dar creștea apa, și i-am spus să se ducă.

M-a salutat cu brațul, ca într-o dimineață cînd ne-am despărțit pe plajă, și s-a dus, fără un cuvînt, ca și atunci. Soarele o bătea dintr-o parte și ea se ducea pe fîșia îngustă de plajă, iar apa creștea în urma ei și îi ștergea pașii. Așa s'a dus, și s-a tot dus, către lumea neinundată, făcîndu-se tot mai mică, întai ca o dadă, pe urmă ca o veveriță, ca o lăcustă, ca un fir de nisip.

Am navigat spre colina Brutarului; fiind cea mai înaltă, alcătuita insula cea mai întinsă din toate. Ca să ajung aproape de casă, am debarcat și am mers cu pasul. Pisica era în vârful hornului, nu că aștepta acolo de rîndul trecut, ci poate se temea că au să crească apele. Îmi dădeam seama că nu mai puteau crește mult, nu o lăsam în primejdie și, Dumnezeu să mă ierte \ — chiar dacă aș fi știut că toată colina are să cadă sub apă,

poate tot nu aș fi i...
Dar, după felul „cum mă * ^
ma batjocorea pe „
mad mult ca sigur că si «r?«/h
eu, nu m-ar fi urmat si nf, VFUI
urcat în barcă. Am p w L ^ : ® R
să-mi fac sarupuie, „ ^ ^ » . fir*
nu^i va plînge nimeni Z, „-t? *
fiind că toți șobolani de T* ^
inundate se aflau acum ? I V & I I I
pe colină. = „*”giați

Pămîntul fiind mai frăm...
jur, colina HangdS « ^ 1 ^
mase într-o insulă ou goltaf**”

S a l S n f - ^ 3

cîteva insule mai mici, unde nuteai sa ajungă cu apa doar pină la S Pe tocul cel mai înalt, t&psSui unde o lăsasem pe Hangița S' și ridica un stâlp de doi snejen?t' în virful lua flutura un steag „|î, cunoscut; se vedea că este rezultatul unei improvizatii, cusut din dmi. colorate cum se găsiseră prin «Să dar imbinarea lor dovedea un n<^ roc puțin obișnuit, dacă nu era chiar o inspirație. Avea forma unul triunghi, ou una din laturi lipite de stilp, iar câmpul înfățișa romburi, unele în altele, ca 'o tablă de șah alungită pe diagonala pătratelor. Cum razele soarelui, căzând asupra lui, se împleteau cu fuioarele unei brize proaspete, drapelul, luminat, colorat și fluturat părea o pasăre măiastră, venită din țările basmelor.

Mai jos de han, în marginea apei, Hangița muncea din greu, cu fusta în brîu, cu mâncile sumese, punînd piatră pe piatră, să facă un zid, al cărui rost md se părea de neînțeles, de vreme ce ouînd marea avea să bată în el, chiar dacă n-ar fd ajuns să-1 treacă.

— Ce faoi aici? am întrebat-o» din barcă.

— Fac un port. Nu se vede?

— Și la ce o să-ți trebuiască?

— Unde vrei să tragă vapoarele V

— Ai de gînd să rămâi aici?

— Se înțelege! Aici e insul*, mea. Mi-am, ridicat și steagul. Iți place?'

fi plăcut mai mult ro
 W d * care i-ai făcut; dar
 t pante
 «^*."tuWbat vorba repede, de
 g .. fj putut să întrebe ce
 ^t^vnită'a intrat apa?
 -. cj naca nu e primejdie,
 atunci să nu prăpădești lu-
 "1 de pe a o o lo - P o a t e î * r - o zi
 g & > * l p e a m p e r e v r e u n m u z e u

I» da de pe acum, pe ana-
 T, j bananieri, că nu vreau să
 %l altceva pe insulă.

Sara colinei a patra, brăzdisnd

marea nouă ca sa ajung și eu la
 un loc de odihnă, apa crescuse de
 doi metri, era limpede, și la fund,
 printre tufele de leandri inundate,
 se vedea busola, cu acul frint în
 două, dovadă că avusese de luptat
 cu forțe venite dan toate punctele
 cardinale. Atunci nu m-am îndoit
 că aici era acel al treilea pol al
 pământului pe care Baltzar visase
 să-i descopere. Șd poate de aceea,
 spre a se împlini ultimul dintre
 canoane, apa creștea deasupra, tot
 mai înaltă, fiindcă nici unul din
 poM pământului cunoscuți pînă
 astăzi nu se află pe partea»
 uscatului.

mihai codreanu

orbul

Sub un copac de nuc, bătrînul orb
Sta-n asfințitul soarelui de vară
Viața lui nici dulce, nici amară
I se destramă-n clipe ce-l absorb

Tresare. Aspru croncănit de corb
S-anfipt în mintea lui octogenară
E gîndul că-n curînd va să dispară
In negre valuri de neant ce-l sorb

Lumină n-a văzut de multă vreme
Dar de-ntunericul etern se teme
Ca de-o vâltoare ce l-ar înghiți

Și atunci ochii îndreptînd spre soare
Deși nu-l vede pare a-J privi
Acum și-n veci în bezna viitoare

I. o. teodoreanii

mucarer-ul¹¹

Eunucul spin
A pornit la drum
Păturind la sîn
Hatihumaium²⁾

Fugarul îl saltă
în galop pe sleafa
Cu porunca-naltă
De la Padişah.

Aştepta poporal
Ţăran şi boier :
Venea imbrohorul³⁾
Pentru Mucarer

Gătit ca de nuntă
Domnul Moldovan
Din ochi se încruntă
Şi intră-n divan

Velinii intr-una
Temenele fac ;
Ride semiluna
Din Iuruk-Bairak

Doamne, nu c bine,
Fugi Măria-Ta;
Cu alaiul vine
Capugi Basa

!) Confirmare a sultanului

1 Scrisoare personală a sultanului

•) Ambasadorul sultanului

Cobor din cuhni spre tăgăduitorii șes,
în transhumantă prin mine ca printr-un eres
în transhumantă prin singele pierdut pe drum
în pași fără undă, prin codri de fum.

Și m-aș întoarce spre culmi, în arbori și-., început
dar turmele-n pietre și-n nisip s-au prefăcut.
Și singur în Timpul amintirilor mele
nu mai găsesc drumurile,
nu mai găsesc fântinile, rănile virstei să-mi spele'

Și singur n-am nici măcar puterea să pot pune
fluierele peste ciudata călătorie-napoi să răsune
De-aceea cobor pînă la țărnul de piatră și nea
unde turmele de amurguri intră-n liniștea mea...

cîntec anonim

Abia mă rup din noapte și-n furca de minute,
un punct mă trage, magic, cu fire nevăzute.
Spălai cu apă rece, tot visul de pe față
și duc, neînceptă, treimea mea de viață.
In urmă-mi fug trotuare, macazuri sau tramvaie
și lumea pe orbită cu proaspăta văpaie.
Mă cheamă-un loc anume, cu brațul sau condeiul
și iată-mă – albină ce-și caută știubeiul.
In seară, coșuri grele – sint ceasurile pline :
ce muncă e ușoară ciad vrei s-o faci mai bine ?
E-aceeași, dar in cuget azi are alt ecou :
ca soarele, ca plinea, ceva aduce nou :
Sint mai puțin decit într-un ocean un strop,
dar simit că, fără mine, ceva ar merge șchiop
ori poate – ar sta incertă fără-acest mic șurub
mașina, dacă locul n-ar fi să mi-l ocup.
Apoi, ni-așteaptă treaba-nceptă in ajun,
gîndirea mea străvede sfîrșitul ei cel bun
și de pe-acum, sint mindru că mie mulțumită
in infinitul muncii, a mea e săvîrșită.
Iar când poezii cîntă gigantica ispravă,
vin tare simt in sînge fărîma mea de slavă.

urel lambrlno

b r u i a j

cunoaştem, e celebrul tablou
cu siguranţele încă, deocamdată, nearse
tabloul din perete, electric
Cunoaştem tabloul, cunoaştem
sîrmele, cunoaştem şi
principiile de bază
ale iluminării electrice, cunoaştem, cunoaştem

Prin camere becurile
unele ard, altele
sînt pur şi simplu, dorm albe
şi mai sînt şi altele arse, moarte
păsări moarte
cunoaştem tabloul
Becurile care ard, mint
afară-i zi, în camere lumină
Celelalte, albe, dorm sincer
afară-i zi, în camere lumină
Celelalte, albe, dorm sincer
afară-i zi, în camere lumină
şi sincer dorm de-asemeni pentru
de-a pururi
becurile arse
afară-i zi, în camere lumină

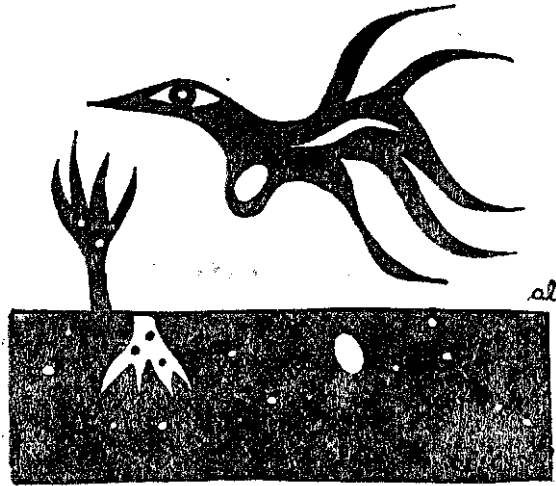
Cînd soseşte noaptea, întunericul
suge lămpile ca pe lămii
pînă la zi, amestecând petrol
cu spermanţet şi cu neon
pînă la zi, şi cu păsări moarte,
pînă la zi, pînă la zi, pînă la zi

de zece

mulțumesc frumos, doamnă, pentru lecție — aspră, a fost, se-nțelege, dar foarte clară — mulțumesc frumos, doamnă viață — mulțumesc în special că nu m-ai răsfățat — am crescut ghebos, nu-i nimic, ghebul îmi stă bine pe umeri nu pe șale — sint un copac strimb de la nu știu câte palma (de-ale Dumitale), numeroase, de la pământ — nu-i nimic, trunchiul mi-a rămas drept — nu s-a plecat niciodată, s-a frint — mulțumesc, doamnă, pentru lecție

acum doborât, fcrinUt, mușcând aș zice cu voluptate țarina, mi-c mult mai ușor — înțeleg, înțeleg limpede — lecția Dumitale, doamnă — mi-ai pus o notă mai bună — deH celor pe care i-ai răsfățat -- mi-c și milă de ei, de acești jalnici învingători rămași în picioare — sprijiniți aerian și ocrotiți de mîinile Dumitale providențiale.

Sărmani groși copaci bătrâni rămași în picioare ! Voi, bieții de voi, niciodată — n-o să puteți ști lecția de mine, de zece. — Voi murind într-un tirziu în picioare, mereu în picioare — vă veți întreba vag neliniștiți de ce.

richard regwald

banchetul

(fragment din romanul „ferma“)

Cum s-a născut deia „banchetului” este o chestiune greu de lămurit. Insuși termenul pare de-a dreptul bizar pentru jalnica stare a fermei pe vreme de secetă. După unii, întreaga vină în această privință aparținea Exilatului, care nu se știe nici astăzi din ce motive ținuse morțiș ca petrecerea să se numească așa. Pregătindu-se cu dichis ca să se infățișeze la masă, bătrânul, scoțind capul pe fereastră ar fi amenințat că nici n-o să iasă în seara aceea din cameră dacă nu o să fie „banchet”. Într^adevăr, denumirea, adoptată în grabă de autorități pentru caracterul cu totul neobișnuit al celor întâmplare figurează de două sau de trei ori în declarațiile sale, fără însă a adăuga nimic nou la durerea violentă încercată în urma deznodământului. A trebuit să i se aducă în două rânduri apă ca să-și revină din tulburarea intensă și să-și poată continua relatările. Un raport întemeiat pe primele observații și pe declarațiile luate la fața locului constată totuși că termenul este „ironic” și că ascunde o interpretare primejdioasă, dacă nu chiar un dram de premeditare. Evident, chestiunea nuanțelor a căzut imediat pe planul doi față în față 'cu descrierea faptelor în toată goliciunea lor.

Deși majoritatea celor audiați erau convinși că luaseră parte la un „banchet”, nimeni nu se simțea în stare să explice pînă la capăt cui îi aparținuse inițiativa sau măcar cine dăduse semnalul începerii. Pînă în acel moment, nu exista, din punct de vedere formai, decit. dovada unei simple „aprobări” din partea lud Bofu în privința „mesei comune”, el sosind la fermă ou o întârziere inexplicabilă, abia după ora opt. E drept că asemenea petreceri, cu participarea întregului personal, se țineau cu regularitate anual, în prima săptămână de după campania de recoltare. Câțiva berbeci sacrdficați, pregătiți la focul încins în mijlocul curții, două-trei butoiașe de vin, țaraful de lăutari* încununau munca intensivă de peste vară. Dar cum în acel an campania se împotmolise din cauza secetei, nu se prea vedea necesitatea vreunei acțiuni festive. Totuși, bună parte dintre meseni erau încredințați că petrecerea avea unicul scop de a da prilej oamenilor să-și tragă răsufarea după ultimele săptămâni de zăduf. La acest punct, s-ar fi putut ridica pe loc o obiecție : dacă cineva din conducere se gândise ou adevărat „să distreze” personalul, de ce nu comandase, din timp, lăutari, cum se obișnuia. Singura muzică din seara aceea se rezumase la armonica lui Mamiron și la un țambal descoperit, ddn întâmplare, în podul infirmeriei printre scaune rupte, burlanegrdnite și bucăți de teracotă, rămase de la foștii locatari. Sirmele întinse în locul corzilor lipsă, bătute cu foc de un lucrător oacheș.

lesneau din cinci în cinoi minute... Dar nici acest aspect nu se P...ă pînă aproape de miezul nopții. Oamenii aveau un chef neljtoomanit să petreacă, la nimic altceva nu-4 îndemna vremea par- și se abțineau de la orice constatare critică pentru a mu pune Iote' în roate desfășurării programului. Se temeau ca nu cumva conducerea să se răzgândească și să le curme veselia printr-o dispoziție _jpjtă, de ultimă oră... Deși toți, fără excepție, doriseră petrecerea, de- clarațiile infățișau evenimentul ca pe ceva deosebit, „surprinzător”. Aceasta .datora în bună parte învâlmășelii de fapte și de zvonuri din ultime zile, confuziei oe stăpânea mințile multora dintre cei prezenți. Astfel, un tehnician vârstnic, om de bună credință, deși înființat printre primii la masă, susținea negru pe alb că la orele nouă cînd grăise fluieratul trenului, ei încă nu știa că „o să avem banchet” remarcă ce aruncă o lumină asupra stării de spirit generale. O altă declarație mai puțin importantă, prin faptul că semnatul ei nu împlinise decât trei luni de lucru la fermă, arăta că nimeni nu știusese nici după ora nouă de „banchet”, înafară de două persoane. Urinau scrise cu majuscule numele lui Zotta și al casierului Mihalașcu. Semnatul adăuga că el, personal, considerase ca toți ceilalți că ia parte la o „masă comună, tovărășească”. A reieșit mai tîraiu că declarația nu avea nici o legătură cu faptele cercetate ci urmărise doar să atragă atenția autorităților asupra presupusei complicități între 'contabilul șef și casier în cu totul alte privințe. Tânărul în cauză, proaspăt absolvent al Școlii agricole din T., fusese nevoit în mai multe rânduri, fapt ce-l iritase îndeosebi, să-și ridice avansurile ou servieta datorită maldărului de monede puse alături de două, trei bancnote... E drept, Mihalașcu potrivea proporțiile după rangul și vechimea fiecăruia, dar cantitatea mărunțișului depindea, în ultimă analiză, de felul cum i se făceau plățile de către bancă. S-a mai vorbit apoi la fel de vag de un conflict între Zotta și „tânăra generație” în privința respectării normelor de salarizare. Declarația cea mai puțin argumentată, dar care îl numea din primul rînd pe Bofu oa principal vinovat, venea dlin partea Saftei. Dat fiind încălceala, lipsa de coerență a gândurilor însăilate, ea a slujit prea puțin autorităților, în plus, Safta susținea că nici nu s-a discutat vreodată la fermă de „banchet”, că asemenea „parascovenie” n-a avut loc, ea fiind informată în mod sigur în jurul orelor două că se va ține o „ședință de lucru lărgită”. își schimbase veșmintele doar pentru că obișnuia să se prezinte onorabil ia orice gen de manifestări publice, mai ales că avea de gînd să ridice din primul moment în fața adunării „cazul lui Lisandru”. Declarația continua prin expunerea detaliată a greutăților întâmpinate în „promovare” de feciorul ei.

Datorată unui zvon necugetat, lipsit de orice justificaiie reală care sugera că „toți o vor păți”, se constata în declarații o tendință de a ocoli cuvântul incriminat sau de a crea impresia că abia atunci fusese auzit pentru prima oară.

Oricum, lumea părea să se distreze la început de minune... Se făcură auzite imediat voci laudând inițiativa, propunînd ca întâlniri asemănătoare să se organizeze de oel puțin două, trei ori pe an pentru a întări coeziunea colectivului. Discuțiile libere, fără opreliște, păstrau limitele convenite. Cînd cineva cunoscut pentru îndrăzneala de a lansa în public idei primejdioase, s-a dovedit ulterior că nu o făcea cu nici un scop, sări de pe loc cerând să se ia imediat o hotărâre ca ele să se țină lunar și pe cheltuiala fermei, fu întâmpinat de ripostele energice ale mesenilor. La drept vorbind, nici nu s-a prea discutat despre vreun „banchet”, deși termenul a făcut ulterior yilvă în capitala ținutului. în timpul petrecerii, cuvântul a circulat inofensiv de la o masă la alta, fără să supere urechile cuiva, ba încîntîndu-le pe ale celor amatori de expresii alese, rătăcind și pe

buzele celor care nu l-au priceput, ca pînă la urmă să dkr*> -
vacarmul general. A reînviat însă într-un chip neașteptat s' ^
năror spre sfârșitul întâlnirii și a stăruit multă vreme dună ^
în mințile încă ânfierbîntate ale celor care au mărturisit desm-o**>?
bilul deznodămînt. Caracterul de divertisment al denumirii £ ^
ținînd mai mult de fantezie decît de înlănțuirea propriu-zisă a?***
teior, se observă în egală măsură din declarațiile, extrem de ^
țioase și argumentate ale lui Zotta, care folosește în mod corM-": ""
spre deosebire de alții, termenul de „agapă”. "stant,

Desigur, au existat încă din primele ceasuri persoane oir
specte dar reacțiile lor au fost sau par astăzi de mică important""", "
cu totul ne semnificative pentru evoluția precipitată a evenimeJpț's!
în general, lumea cunoștea amănunțele dezbinării existente la fermi'
mai mult, ascultase vrînd nevrînd versiuni exagerate, interoreT •'
abuzive, deoi într-un fel sau altul alarmante, dar care nu datermi
seră o aliniere a punctelor de vedere cum se întîmplă de obicei
asemenea cazuri. Părerile rămîneau dispersate, șterse, neconcludent?
prea puțin cristalizate pentru a îngădui cuiva să gindească ferm
asupra faptelor pe oale să se săvârșească.

În lipsa convingerii comune, nimeni nu-și asumă riscul de a ies'
din front, impunîndu-le celorlalți atitudinea sa. Există o inerție a
grupului, o aparentă amorțire, mergând însă pînă la acte de vio-
lență împotriva celui care vestește primejdia și nu aduce cu sine
certitudinea sau măcar reazămîntul suficient pentru traversarea impa-
sului. Mulțimea, presupunîndu-se că știe ce va urma, nu trece la
acțiune, așteptând virtualul țap ispășitor pentru pașii greșiți, cînd
acesta din urmă întârzie, evenimentele, deși cunoscute, o găsesc ne-
pregătită, lovind-o fără cruțare și lăsând-o într-o stare de totală
stupoare. Se întîmplă ca profeții să fie sfășiați cu cîteva clipe înainte
de declanșarea dezastrelor prevestite. Deoi, pare îndoielnic că apa-
riția unei asemenea perspane ar fi rezolvat ceva. În plus, împreju-
rările festive influențaseră opiniile, măriseră confuzia și, dincolo de
credința sau mai degrabă superstiția că vara se va încheia prost,
înfloreau iluzia că „chestiunile personale” nu vor juca un rol însemnat
"în acest, final fără glorie. De aceea, partida fusese cîștigată în prima-
parte a banchetului de cei oare „bagatelizau”, tratau întîmplările
arecente sub latura lor strict anecdotică descoperind aspectele hazlii ale
conflictului, brodînd imagini picante. Acești oameni au o influență
considerabilă în societate pentru „realismul” lor, calitate cu oare reu-
șesc să convingă sau să subjuge firile sensibile, dar este de ajuns
să se petreacă o singură dată ceva cu adevărat serios pentru a se
vedea cîtă lipsă de clarviziune și neputință zace în știința și pri-
ceperea lor.

Observațiile critice, cîte au fost, au vizat în genere aspecte de
saltă natură. Neînduplecatul veterinar al fermei, vrednic, precum s-a
zis, în a descoperi părțile șubrede ale oricărei acțiuni, își exprimă
din primele momente îndoiala în privința serioității cu care se
•organizase petrecerea. Bra neplăcut surprins de absența „discursului”
și vădit afectat de faptul că, deși sugestiile sale ajunseseră la con-
ducerea fermei, fuseseră omise „invitațiile numerotate” și „cărțile de
vizită” așezate în dreptul fiecărui pahar pentru a evita înghesuiala
la mese. Trecu fără reținere la analiza sumară a felurilor de mâncare
cărora nu le găsea nici un gust. Ou toate acestea, se învîrti pe la
bucătărie și stăruie pe lingă fetele cu capul năuc și mâinile legate de
•atatea treburi să-i pună cîte ceva „la pachet”. Scena, observată din
întîmplare, îngădui cuiva să aprecieze că nu calitatea mîncării îl
îndepărtase pe veterinar de la masă ci faptul că în acel moment,
mai mult oă sigur, „aflase oeva”. Aspru în judecăți, participînd destul
•de puțin la viața fermei, veterinarul era de o neînchipuită blîndețe

frii (* numărase printre singurii care se împotrăviseră, fie și tacit, * igării lui Vanghele deși zăcuse o zi de la o „conservă fină” con-
mată la bufet) și de o totală naivitate în aprecierea oamenilor
tta convins, de pildă, că Bofu de la instalarea sa ca șef, nu urmărise
iteeva decît un program sever de „reeducare a moravurilor”, trasat
u rigurozitate de la centru. Așa că nu se cuvine să i se asigure
tocmai veterinarului un rol ingrat. Nu era el în măsură să afle ceva.
Păreră altora cum că veterinarul ar fi avut totuși un „presentiment”
merită reținută întrucît vizita cumnaților, principalul motiv invocat
nentreu plecarea timpurie, urma să aibă loc – lucru perfect verificat –

* aSa a doua zi la prânz.

Se poate vorbi și de o atitudine rezervată din partea Exilatului.
DUPă pregătirile febrile, acesta își schimbă dintr-odată intențiile,
jntîrziind nemotivat în cameră, fiind literalmente tîrît la masă de
colegii de birou. Transformarea intervenită pe parcursul a numai
trei ore se leagă de un amănunt care va fi discutat mai tîrziu și
care a contribuit mult la zăpăceala pînă și a persoanelor acuzate
ulterior de luciditate. Nehotărîrea bătrînului nu atrase atenția nimă-
nui și de altfel, se datoră într-o oarecare măsură dispoziției sale
fizice aparte. Starea sănătății i se înrăutățise în mod vizibil în prima
jumătate a lunii în curs. Tușea des, expectorările căpătaseră o
culoare gălbui-închisă iar mersul sprinten de altădată deveni mai
incet, mai indecis din cauza ușoarelor amețeli. Panait, primul dezorien-
tat și speriat de slăbirea organismului, își chemă, printr-o scrisoare
compusă în grabă și cam desilînată, feciorul, inginer metalurgist într-o
întreprindere industrială din capătul celălalt al țării. îl întămpină la
gară și pe tot parcursul drumului pînă la fermă îi vorbi cu grijă de
necesitatea străngerii relațiilor de familie. îl întrebă precipitat despre
cîteva rude apropiate, dacă le văzuse de ourînd sau nu, îndernnindu-1
să le viziteze neapărat și să nu neglijeze în nici un caz corespondența
cu ele. Deși nu se întălneau decît cam o dată la doi ani, raporturile
dintre Panait și fiu rămaseră la fel de bune ca în trecut, înainte
de moartea soției, fiind întreținute cu regularitate prin intermediul
scrisorilor. Ajunși la fermă, intrănd în camera unde, s@ știe, nu
pătrunseră vizitatori din rîndul personalului, Exilatul deschise larg
ferestrele cum nu făcuse niciodată și se întinse pe pat. Fără să
aștepte oa băiatul și nora, care-și urmase soțul în călătorie, la fel
de surprinsă de conținutul scrisorii primite, să-și găsească locul în
neorânduiala din încăpere și să-și tragă răsufllarea, îi privi drept în
ochi și se puse să le povestească pe scurt, cu un ton de raport exact
și confidențial, ce făcuse de la ultima lor întălnire. Se apucă la fel
de repede să ânșire inventarul obiectelor personale din cameră, dintre
care unul măcar solicita interesul: o pendulă masivă cu cadran
smălțuit și cifre romane în cutia din lemn de trandafir sculptat,
singurul lucru păstrat din mobilele vechii locuințe. în timpul expu-
nerii extrem de amănunțite, pomeni în treacăt și cam stingherit că
„banii, banii s-au dus...” Nu rezistă să rămână multă vreme lungit
și ridicîndu-se neobișnuit de vioi, fără nici o precauție pentru starea
în care se afla, aproape sări în mijlocul camerei. Se duse drept
spre șifonier și trase sertarul de jos, încă de la început făcuse aluzie
la niște „foi răzlețe” pe care-și notase impresiile despre viață alături
de unele „fantezia”. Era evident că nu vroia ca însemnările respec-
tive să fie uitate, printr-o ingratitudine a soartei, în ungherul acela
• întunecos, cu iz de umezeală și mucegai. Perora în continuare dar
întorcîndu-se de la șifoner spre oaspeți se împotmoli. Vorbise exact un
sfert de oră și după felul cum atinsese toate chestiunile cit și după
viteza^ exprimării reieșea limpede că se pregătise din timp. Dar cum
se întămplă mereu în cazurile cînd spontaneitatea este alungată anti-
cipat, Panait, epuizîndu-și punctele subiectului tratat, se opri

dintr-o dată gîfînd și negîsînd nici o formulă, nici o idee care să se agate spre a-și tempera măcar în final ritmul alrt^oua qaa îi păru groaznică. Fie că scoaterea la iveală a „foilo” îl zăpăcise complet (nu le arătase încă nimănui și deveni sfios îneroînd un adevărat sentiment de rușine cînd cirf vreo aluzie la preocupările lui literare), fie că misterioasa îl cuprinse iarăși, Panait se legănă pe picioare și simțînd apucă tremurul, fugi pur și simplu din odaie dar, dîndu-și că făcuse o gafă, reveni la fel de repede înăuntru' ceea ce o impresie stranie. Nora emoționată își trase soful uluit deo. ii mărturisi temerile în legătură cu sănătatea bătrînului să cheme pe loc un medic sau să-i aranjeze o internare în nilcă de specialitate în vederea unui control serios. Panait prinse ultimele cuvinte și protestă energic, declarînd că nici gîndește să părăsească ferma, unde trăiește ca la el acasă simte bine și că îi chemase numai pentru „a întări relații familie”. Intenția sa de a-i asigura pe tinerii căsătoriți de bunul al lucrurilor, produsese un efect nescontat. Aceștia' dădeau în tinuare semne de îngrijorare, comunicîndu-și în șoaptă și pe impresiile, în timp ce socrul se liniști ca prin farmec. Ou un triumfător pe buze, le vesti un lucru care-i scăpase și oare era cel mai important, înaintase un memoriu către forurile în dranf expunîndu-și pe larg argumentele, și avea indicii sigure că balanța înclină în sfîrșit în favoarea sa. Deși chestiunile ce formaseră obiectul memoriului fuseseră uitate de o groază de timp, Panait fînuse să i se certifice în scris că nu i se vor mai reproșa greșelile colegilor din administrație. I se recunoșteau astfel o parte din meritele carierei sale dar mai ales era salvată defintiv „onoarea familiei”. Urmașii nu mai aveau de ce să se ferească de „numele defunctului”. Tinerii pâlîră de-a binelea. Panait preciza că aștepta ca răspuns să sosească cel mai tîrziu spre sfîrșitul lunii și că li-l va trimite de îndată prin poștă. „Totul s-a aranjat, totul s'a aranjat” — repeta el frecîndu-și palmele mulțumit. Cu aceleași cuvinte, care îi vor reveni în cursul săptămînii următoare cu insistență pe buze, Panait se despărți în gară de fecior și de noră, amîndoi fiind nevoiți, cu toată situația neclară lăsată în urmă, să plece în aceeași seară pentru a se prezenta a doua zi la servicii.

Dacă o sensibilitate sbuciumată, supusă timp îndelungat atacurilor cotidiene, poate să le suporte influența, transformîndu-se pînă la a nu mai fi recunoscută, arătîndu-și pe neașteptate lumii „scutul ironic”, se întîmplă uneori și alternativa contrarie: anumite persoane renunță brusc la vocația lor cinică. Aproximativ în această situație se afla Exilatul de cîteva săptămîni. După ce boala insinuase posibilitatea evoluției rapide, îngreindu-i respirația, și în timp ce tensiunea crescîndă din fermă îl copleșea, răsturnîndu-i maximele predilecte, se constata o nouă orientare în relațiile sale. Oprea în curte indivizi de oare altădată nu știuse cum să se descotorosească... Felul său caracteristic de a vorbi suferi o oarecare schimbare. Dispărușeră înțepăturile pitite cu meșteșug în mrejele frazei curtenitoare. Hohotele de rîs sec de la sfîrșitul considerațiilor sale își micșorară sonoritatea și aproape că nu mai apăreau. Ba nici „considerații” nu făcea de la o vreme încoace, mîrginîndu-se la conversații mult mai pușin pretențioase fără să renunțe la plăcerea de a-și căușta prietenii în acest scop. Ţintele vervei sale satirice răsufiau ușurate șuşotînd ou satisfacție că în urma unor îndrăzneli exagerate la adresa conducerii fermei, aceasta îi pusese serios în vedere bătrînului că din moment ce toți sînt egali nimeni nu poate fi luat peste picior. Panait încetă să-și îndrepte subtilele și fragilele săgeți către doamna Eliza, descoperîndu-i calități și virtuți ignorate în trecut, cînd cutezase

firme cu maliție, că, nimerindu-se la un fiiilm pe bancă alături
 \$ p„ nu simțise altceva decit „parfumul luptei pentru emanciparea
 & ZJ« petrecură câteva după amiezi împreună și se interesase amă-
 tit de perspectivele Aglăiței, de felul oum invață la școală, îngă-
 5f^ndii-și .. -sieirație, deși pe un ton afectat din cauza emoției,
 • 5 dea unele sfaturi. Eliza le asculta amuzându-se cu toate că ar
 « «referat o atitudine mai categorică și, în orice caz, net auto-
 'ieă din partea lui. îi răspundea cu drăgălășenie nu spre a-1 flata
 • M, puiă cochetărie. Se potrivise ca tocmai atunci să nu o prea
 f înte vizitele protocolare, fiind absorbită de intențiile-i filantropice
 împărțite colegului de servici pentru a înlătura primejdia răs-
 mmăeiriiri. „Lupul păru-și schimbă dar năravul ba" reflecta ea amin-
 ff-du-și> în timp ce-și netezea pliurile rochiei, de surisul nesuferit
 jp odinioară al Exilatului. în plus, socotea că bărbații, cu rare
 accepții* merită să fie lăsați într^o ignoranță desăvîrșită ca niște
 poDlași. Pare curios de unde răsărise atăta oircumspecție în compor-
 tarea doamnei Eliza și, din păcate, ea trebuie pusă tot pe seama
 împrejurărilor deosebite prin care trecea ferma. Panait observase că
 .. e bucura de atenție dar, temându-se de o „ruptură definitivă",
 se îngrijea să nu piardă niciodată ocazia de a se întreține eu Eliza,
 jjiăiuință oe a împiedicat orice comunicare și a dus, de fiecare dată,
 [o plictiseală fără margini. De altfel, întâlnirile lor nu au avut
 tteo semnificație în contextul general, nimic important nu s-a dis-
 cutat sau pus la cale, și ei înșiși le-au uitat cu repeziciune. Figu-
 rează în cuprinsul relatării pentru că aruncă o lumină asupra încer-
 cărilor Exilatului, prezente deopotrivă în relațiile cu alte persoane, de
 a repara „unele greșeli". S-ar mai putea avansa, cu oarecare prudență,
 că în afara revizuirii sus-menționate nu se produsese o altă schimbare
 fundamentală în modul său de a gândi și că semnele ce ar atesta-o
 se datorau pur și simplu derutei. Exilatul rămăsese rob al aceiași
 vechi curiozități rătădându-se în stufărișul unor întâmplări fără legă-
 tură directă cu propria-i ființă și suporta ou stoicism consecințele.
 Dar în acelaș timp își rezerva timpul să savureze în tihnă deliciaile
 aventurilor gratuite întreprinse. Dacă și-ar fi călcat pe inimă, se
 mîndrea și consola cu faptul că nu-și încălcase „preceptele". Totuși
 fusese nevoit să o facă cu ocazia banchetului ținînd cont că nu intra
 fp vederile lui să se lase purtat pe brațe de subalterni în vîzul
 ^întregii lumi și în chip caraghios cum s^ar duce un mort. De chică
 îl țină chihotînd un anume Georgesou, element turbulent, iubitor de
 dezordine, retrogradat pentru că nu învășase în șase ani să întoc-
 mească un proces verbal. Dar chiar mai înainte, fără constrângere
 și fără îndemnul cuiva, trecuse ou ușurință peste principiile profe-
 sate. Primit în audiență în chestiunea „memoriului", în loc să se
 disculpe, se apucă, după câteva propoziții neterminat și cam alan-
 dala, să-și laude de-a binelea denigratorii, ceea ce șocă comisia recent
 înființată, determinînd-o să se îndoiască de temeinicia punctelor reven-
 dicate de petiționar și să amine pentru o dată nefixată rezolvarea
 unor simple formalități. La plecare, nu numai că nu îl afectă nedu-
 merirea înscrisă pe fețele celor rămași dar 'nici nu-i trecu prin minte
 să-și obiecteze cumva lipsa de fermitate, ca și oum i-ar fi scăpat
 nepotrivirea dintre declarațiile orale și tonul categoric al plîngerii
 înaintate în scris. Plecînckuși trupul din pragul ușii către comisie
 părea extrem de mulțumit și cînd se văzu în plină stradă, dinool de
 poarta înaltă, impunătoare din fier forjat, întoarse cu atenție capul,
 ielicîtîndu-se „pentru prudență".

Exilatul era poate singurul în măsură să-și dea seama că „chestiuni-
 nale personale" pot juca un rol însemnat în destăinui fermei și că
 momentul răfuirii nu va întârzia dacă nu va interveni neprevăzutul.
 Nu excludea eventualitatea din urmă. Pe de altă parte, obosit de atîtea

presupunerii, le părăsea ca să se cramponeze cu strășnicie în convingeri. Cincul este un om care „a tras o concluzie” și îl interpretează fără dificultate orice fenomen, mai că nu există pe care să n-o explice într-un mod original, ba, de taut există. El a văzut, a cunoscut. Descoperă de la prima privire și efectele, le stabilește cu rigurozitate succesiunea, pătrunde și șalantă în intimitatea ființelor, le clasifică sentimentele, într-o clarifică tot. Pentru el nu există mister. Aici stă slăbiciunea tatei sale. În cursul scurtelor discuții cu Haghir, două sau trei minute de dinaintea banchetului, Exilatul îi înfățișă acestuia viziuni culori sumbre. Desfășură ultimile evenimente făcându-le să convingă către o variantă extrem de plauzibilă și, ca să-și susțină odevizvăului amănunte cunoscute numai de el. Parte dintre acest pur și simplu inventate -ca, de pildă, întâlnirea urmată de o neînțelegere” dintre Bofu și socrii acestuia. Pentru a înțelege înțelegerea afirmației, e nevoie de câteva precizări. Căsătoria inoninară Aretinei produsese un efect pozitiv asupra familiei, căkând în momentul grijile ce o împovăraseră și nesiguranța generală, lăsând să întrevadă posibilitatea unui început, a unei reconsiderări a trecutului. Acest aspect revenea des în discuțiile dintre părinți, dintre ei și surorile Aretinei dar nimeni nu crezuse că evenimentul se va realiza atât de precipitat și de simplu, fără niciun demers din partea lor

Mama sperase cu prisosință într-o îmbunătățire radicală a situației. Îngrijorarea o cuprindea însă pe măsură ce studiile Aretinei se apropiau de sfârșit, știind că următorii pași în viață depindeau de integrarea completă în societate. I-ar fi dorit fiicei șansa de a trece cu ușurință, fără să despice firul în patru, pragul acesta. Ea însăși nu regretase clipa când, adolescentă visătoare fiind, cu codițele impletite strâns, părăsind pentru prima oară rochița de școlăriță, fusese condusă de mină, într-o duminică, spre prânz, în fața bărbatului care o aștepta la fel de emoționat în casa, astăzi pe jumătate dărâmată, a- notanului în jurul mesei pregătite cu dichis, se adunaseră trei generații, persoane cunoscute și îndrăgite de mult, sporovăind cu paharele în față așa cum se face într-o zi de sărbătoare. De la intrare, își zări viitorii socri, în dreapta învățătorului, fericiți că se apropia ceasul cind își vor da binecuvântarea. Inima i se rupea la gândul că pentru Aretina calea nu se va repeta, că nefericita întâmplare va împiedeca sau întârzia desfășurarea firească a ritualului împământenit. Totuși, spera... li trecură prin minte câteva propuneri concrete. Nu îndrăznise să abordeze chestiunea direct, presimțind că va întâmpina un refuz, în schimb ceru ajutorul celorlalte două fiice, sootind că așa va ajunge mai ușor la sufletul Aretinei. Acestea interveniseră cu discreție, convinse de utilitatea și de gingășia misiunii, și chiar dacă ar fi procedat mai de-a dreptul, insistând cu rugămințile, sfaturile sau dojana, este greu de presupus că ar fi obținut alt rezultat în perioada respectivă. Se înțelege, deci, bucuria colectivă ce a urmat momentului certificării căsătoriei.

Domnul Vasiliu, coborând an după an, treptele închiderii în sine, simțise subit o adiere de „eliberare”. Ea venea după o etapă de tracăsări cotidiene asupra cărora ne lipsește răgazul să stăruim și care i-au mărit irascibilitatea. Ar fi complet greșit să se creadă că ușurarea amintită se referea în primul rând la destinul său și că el o considerase ca atare. Dimpotrivă, tatăl se bucurase numai intru cit schimbarea deschidea o perspectivă nouă Aretinei. Cât despre starea lui sufletească, nu dintre cele mai bune, rămân încă multe de spus.

Cam de doi ani, fără știrea soției dar în același gând cu ea, Vasiliu se străduise să creeze condițiile necesare unei alegeri potrivite pentru unica fiică nemăritată. În acest scop, începu să-și viziteze rând pe rând cunoștințele, destul de numeroase, din orașelul unde învăța Aretina,

colegi de școală, camarazi din armată, prieteni de pe vremea lucrase la depozitul de lemne etc. Descoperi cu răbdare pe - i* aceste¹¹¹, nepăsarea sau mirarea nedisimulată, justificată parțial •JW-treruperea nemotivată a relațiilor în urmă cu zece ani. In unele Ș'Jji!? fusese primit cu suspiciune. I se puseseră întrebări mai înainte fSrt' „,„ ce să-și mărturisească intențiile și fusese privit cu interesul * 'testat pentru cazurile aparte. Spre surprinderea lui, discuțiile "AS, foc oarecum „în taină", la adăpost de privirile tinerilor și •retor- Cînd i se adresa înisfîrșit invitația de a reveni, familia bine-Soare avu grijă să-și tînească în acea după amiază copiii la film. f^M-cile pătrunseseră în casele cu pricina cu mult înainte ca Vasiliu J? tetă ușurel și umil la ușă. Era compătimit doar pe stradă, în fata frizeriei din colț sau mai jos lingă monument, în cursul vreunei jrttoiri întîmplătoare, a unei conversații ce dura de obicei cinci minute dar „ „ acolo unde se bănuia că ar avea posibilitatea să exercite o fluență de loc recomandabilă. Văzîndu-și încercările eșuate, sjpre •mă aproape încetase să creadă că va putea contribui în vreun fel Jfasigurarea viitorului Aretinei. Era pe punctul să renunțe- definitiv te ouținele cunoștințe pe care le mai avea. Vestea căsătoriei îl conduse „nrnai i* cîteva zile în extrema cealaltă, încredințîndu-l că mai există pe suprafața pămîntului oameni „generoși", dezinteresați. Șocol din primul moment fusese atît de puternic încît izbucni în hohote de „Ung, ascunzîndu-se în cămară de soție și de fiica cea mare mutată, după cum se știe, în casa părintească.

. Nu încapă îndoială că poziția familiei față de eveniment s-a con- jurat imediat și că ea a fost net favorabilă. Trebuie respinse cu hota- re afirmațiile ulterioare, neîntemeiate și răuvoitoare oum că socrii ar fi ridicat „anumite pretenții".

După puțină vreme, au urmat obișnuitele vizite. în total, cinci sau șase în decurs de un an. Se pare totuși că domnul Vasiliu și-a făcut apariția ceva mai des la fermă. Arăta cam incurcat și temător, deși fericit. Nu-și putea stăpîni emoția și nici dorința de a fi cu ceva folositor. în genere, atitudinea sa o depășea pe cea a unui simplu om „recunoscător". Ca să nu deranjeze, își anunța din timp vizitele, cgrfad și așteptînd încuviințarea. Sosea ou valizele încărcate de bună- tăți și, la sfîrșitul anului, cu toată împotrivirea lud Bofu, depusese la bancă pe numele acestuia o sumă apreciabilă. Se ferise să o aducă la femă tocmai spre a nu fi refuzat. Intrecîndu-se cu amabilitatea, nu acționase calculat, în vederea unui scop, spre a-și obliga, de pildă, ginerele, cum s-a pripit cineva să demonstreze, ci dintr-un sentiment fresc, patern, de participare la căminul înfiripat.

Pomenim în treacăt că Eliza, urmărind cu interes noile relații, îi ieșise în cale mamei Aretinei și că au purtat, cu toată graba, o discuție de aproape jumătate de oră, strîngîndu-și mîinile fierbinte la despărțire.

* Domnul Vasiliu așteptase îndelung, răbdător momentul în care lucrurile se vor aranja. Din spinosul drum nu lipsiseră sincopete pre- lungite cînd își pierduse speranța... De aceea, exuberanța manifestată prin excesul de zel amintit nu dădea impresia că ar fi ascuns ceva con- damnabil. Dacă ipoteza „neînțelegerii" cu Bofu cade de la sine, la fel de imposibilă pare întîlnirea invocată de Exilat. Mai mult ca sigur, Vasiliu nu călcăse pe la fermă în ultimele șase luni și asta datorită unui 'incident rămas din fericire, (dacă se poate întrebuița după cele întîmplate acest termen) neobservat.

Trecînd prin spațiul destul de strimt ce separa cantina de locuin- țele personalului, Vasiliu remarcă în ușa sălii de mese o siluetă masivă. Era aproape șapte seara și nu se aprinseseră toate luminile din fermă. Cînd individul, întinzînd mîna spre comutator, își răsuci involuntar trupul deseoperîndu-și profilul feței, Vasiliu simți că i se

taie respirația și că picioarele nu-1 ascultă. Insul, care nu a decît Amerioanu', continua să rămână postat în ușă legănând ^ineva' alene, nehotăindu-se dacă să intre sau să iasă. Din clirri-1 trebuia să se ivească HDaghir, dus în dormitor să-și schimb? ^ și să-și ia ținările. Urmau să se întâlnească pe la nouă cu „...\$a și tineri învățatori și învățătoare din comună în casa salini • „
 ție din D. * „
 * „

Vasilii nu-1 văzuse pînă atunci la fermă și, în general îl destul de vag – în urmă cu opt ani avusese ocazia să 'staa-^... de el la masă – însă tulburarea ce-1 cuprinsese nu trebuie să pe nimeni. Oel din pragul sălii de mese era fratele lui Trifu^{U1, pTM, (1)} violului. Ou cinci ani mai tânăr decît fostul administrator Arn^{^1, ^1} îi călcase pe urme doar în anii adolescenței și foarte' QuM^{...?} „H.' aceea în măsura în care primul născut îi influențează pe 'i ^ Atingînd maturitatea, frații își descoperiră, în pofida asemănării, „ •' dente, trăsături de caracter deosebite și, fără vreo convenție preai hT-” se obișnuiră să ducă o viață separată. Se consultau numai în probe ce depășeau interesele sau preocupările personale, punând în iac d „ nului întregii familii și chiar atunci se constata o jenă reciprocă ” duce pînă la capăt dialogul în mod normal, se adopta prima notări propusă fără ca vreunul dintre ei să-și manifeste dezacordul sau di potrivă, incîntarea de a i se fi luat în considerație doleanța «» vedea de departe cît de puțină importanță acordau amîndoi deostf birilor de păreri” în relațiile ou tomilia. Amerioanu' nu trecuse n» i» spital în tot răstimpul decît de patru, cinci ori, mereu în fugă pentru cîteva ore. O singură dată zăbovise o zi întreagă, ou ocazia sărbătoririi jumătății de secol scurse de la întemeierea așezămîntului spitalicesc. Nu o făcuse cum s-ar crede la insistențele fratelui, ci ale Directorului un doctor bătrîn și pleșuv, care, în așteptarea inspecției obișnuite în asemenea ocazii, ținea ca discursul festiv pregătit ou o atenție specială cit și propunerile de lărgire a activității instituției să se bucure de sufragiile unei asistențe numeroase.

Pare interesant că multă vreme, cel puțin pînă la căsătoria M Tirifu, Amerioanu', deși mai mic și cu o experiență de viață pe atunci relativă, trecuse în ochii părinților drept fiul cel mai tenace și descură-reț, cu perspective de viitor asigurate. Socotit ca virtualul lor „reazăm”, se văzuse nevoit să-și pondereze inițiativele prea îndrăznețe ce-i îmboldeau neîncetat, lăsând impresia că ar corespunde speranțelor, într-un fel, uzurpase ou bună știre drepturile și încrederea cuvenite fratelui mai mare. Cîteva succese profesionale din prima tinerețe rit și promisiunea de a le continua îi susțineau poziția fără ca aceasta să devină obiect de dispută deschisă. Odată cu ocuparea funcției de administrator, balanța înclină vîrtos în favoarea lui Trifu și rămase neclintită așa. Din acea perioadă care coincidea ou unele dificultăți întîmpinate în capitala ținutului, se accentua pe fața Americanului acel aer de „impulsivitate”, reacția promptă, neschimbată și aparent sigura la orice provocare dinafară. Mai tîrziu i se adăugă o urmă de rinjet și tonul aprobativ care-1 crușase de declanșarea unui conflict sau doar îl amânase... Bine s'trunită, pornirea revendicativă impresionă de la întăiul contact, creînd împrejur convingerea că nu va răbufni decît la momentul potrivit. Americanii' stărnea iritarea „sufletelor pure” și măgulea ambiția plevuștii dar airșbele părți se puneau de acord în aprecierea viitorului, considerînd că „omul acesta va izbuti”. Purtarea sa nu desmânșea pronosticurile. De altfel, după ce fratele mai mare se statornicise la spital, Americanu' își îngădui în viața de toate zilele mai multă „libertate de acțiune”.

S-a vorbit ou toată seriozitatea încă din primele luni ale prezenței sale la fermă – bănuielile de atunci nu se stinseseră complet, reapărînd pe parcurs ici colo în discuții, – că Americanu' se stabilise

// „urnai ca să-1 răstoarne pe Bofu. Existau doi angajați temporari
 ^oectorul zootehnic care' pe această bază se și gândiseră la perma-
 ^ Sarea ocastractului, făuriridu-și chiar visuri de mărire, împărtaşite
 ° ridată doar sofiilor. Georgescu, îndepărtat de la birouri, mutat
 sector învărtindu-se pe lângă centrifuga pentru degresatul
 rLtelui Și nevoindu-se să alunge muștele ce asaltau în roi bidoanele
 sBiintină, își lungea oa o paiață gîtul, își subția vocea, rostind de
 *L gingur propoziții amenințătoare, inonipiuindu-se deja la masa de
 fdințe, trăgânckui din nou la răspundere pe ceilalți. Pledaseră pentru
 fiărirea presupunerilor, condițiile deosebite ale instalării Americanului
 legumă, transferul de la oraș la sat efectuat la propria-i cerere și nu
 JJ upmare a vreunei măsuri disaiplinare, alegerea unei așezări depăr-
 Sto .ocolită și chiar refuzată fățiș de alții, pe urmă desele lui plecări.
 ÎL se poate înțelege semnificația venirii sale la fermă fără o rapidă
 witrsiune în trecut, în anul de pomină al procesului fulgerător și
 Tcondamnării lui Trifu. Modificările intervenite înainte în starea
 ajoială a fraților nu le înrăuriseră sensibil relațiile ce continuau să se
 desfășoare la fel de neconcludent și sporadic. Această discontinuitate
 afectivă le intrase în sânge. Părea că la mijloc se ascunde o înțelegere
 l^tă oa fiecare să acționeze „pe socoteala lui". Pînă la izbucnirea
 sandalului, urmat de sentința penală, se scursesese peste un an de la
 ,Oma lor întâlnire, rezumată la prânzul servit în comun într-un bufet
 spălătei din D. unde Trifu își făcea de obicei deconturile sau își perfec-
 ta contractele pentru aprovizionarea cu alimente a spitalului. Se
 plănui în fața paharului petrecerea în comun a unei părți a conce-
 diului de odihnă, acasă la părinți, dar tocmai în acel moment căzu la
 masă șeful brutăriei din localitate, scurt și gras cît o butie, ceea ce
 făcu oa discuția să alunece spre oalitatea și modalitățile de transport
 ale pâinii, așa că nu s^a ajuns la fixarea clară a datei, pierzîndu-se
 ocazia apropiatei revederi. Luându-și rămas bun, bătuți pe umăr priete-
 nește de fostul brutar, avansat în administrație, niciunul nu se simțise
 obligat să reamintească celuilalt că mai aveau de precizat ceva. Ameri-
 oanu' sosi la spital în preziua pronunțării, după Obositoarea călătorie
 cu personalul, total neinformați și nici măcar prevenit asupra gravității
 situației, așteptându-se să-și găsească fratele undeva pe aleile umbroase
 de la intrare, îngrijindu-se de amenajarea straturilor de flori. Dădu în
 rmijkscul curții peste Director oare, vădit surprins, neștiind oe atitudine
 să iai, reflectă o clipă, apoi îl conduse ou repeziciune în cabinet,
 încurcat de privirile mirate și reprobatoare ale surorilor de pe culoar.
 Prea puțin lămurit și documentat, acesta îi expuse destul de sumar
 conținutul invinuirilor, completând pe ton confidențial că primejdia îi
 ptedise fratele de mult și că ulciorul nu merge de multe ori la apă.
 Sprijinindu-se în brațe de marginea biroului și ridicîndu-se din fotoliu
 au stetoscopul atârnat de gât, semn că intenționa să încheie între-
 vederea și să se ocupe de pacienții adunata la ușă, doctonul scoase un
 oftat prelung mărturisind că el nu se amestecase în viața personală a
 salariaților dar, că de altfel, îi tolerase lui Trifu atâtea...

Vizita Americanului avusese pentru prima oară un scop precis,
 lipsit de echivoc, deși în mintea lui lucrurile se încilceau și nu era pe
 •deplin convins că va duce încercarea până la capăt. Întâlnirea s-ar fi
 putut opri ia pretextul, de loc neglijabil, al împrumutului de bani.
 De șase luni Americanu' trăia în capitala ținutului oa pe spini, inghi-
 țînd paharul umilinței zilnice – se pornise valul loviturilor repetate,
 oulminînd cu ruptura definitivă și hotărârea de a pleca din oraș.
 în pragul slăbiciunii, își închipuia că, împărtaşindu-i fratelui necazu-
 rurile, își va ușura alegerea noului drum. De pe atunci întrevăzute
 alternativa transferului. Clipele de ezitare oe-1 ouprinseră în timp ce
 se străduia să-și adune gândurile, înghesuit lângă fereastră, în com-
 partimentul de clasa a treia, se dovediră zadarnice. Nu mai avea

nioi-o noimă faptul că se întrebese cum o să procedeze la rw
il epuizase, înafară de aflarea nenorocirii abătute asupra ?^u}.^.-
noaptea nedormită, petrecută într-o continuă goană. Presat de rh^u.
ndle nerezolvate din capitala ținutului, călătorise câteva stații în vv^u~
unui mărfar ca să prindă legătura cu trenul potrivit. .. îi astor
doctor în picioare și, când acesta isprăvi, ieși fără să fie în star
scoată un cuvânt. . .*

Rata înainta printre păduri tinere de salcâmi, p. drumurile de^{ff}
date de ploaia torențială. Ricurii grei răpăiau în geamuri si i.
Dacă, așezat pe scaunul cu mușamaua jerpelită, din spatele șcrfen 1 •'
Amerioanu' putea da impresia unui om contrariat. încruntat din •
cina veștilor proaste, când pătrunse, cu o oră întârziere, în sala-ri~
ședințe a tribunalului, nu mai arăta ca fiind în toate mințile. Musrh"
feței îi tremurau de încordare și ochii îl dureau ieșiți din orbite. îi J
rămase puterea de concentrare care-1 ajutase întotdeauna și care în
acel moment îi sporea înfățișarea „agresivă". Prinsese ultima pante a
discursului fulminant rostit de Vasiliu. încă din cabinetul doctorului
Simfise declanșându-se în el sentimentul de solidaritate cu fratele
năpăstuit, nevoia de a „răzbuna" vitregia destinului. Nu păru de foc
interesat de analiza faptelor, incredințat că ceea ce se petrecea acolo
în fața sălii nu avea nicio legătură cu ceea ce trebuia să facă • el
iși deschise cale eu greu, printre indivizii îngrămădiți la ușă, înăl-
fîndu-și curioși capetele, și, odată intrat, se sprijini de zid de unde
urmări complicata procedură. Abia după ce completul de judecată se
întoarse și fiecare își ocupă locul convenit, răsufliind după rapida
deliberare, în tăcerea reclamată prin bătaia energetică în masă a Pre-
ședintelui, cei doi frați se recunoscără în mulțimea din sală. Reacția
avocatului apărării, lezat în timpul pauzei de comentariile confrăților
fu mult mai puternică la auzul sentinței deeiț cea a clientului. Pielea
de pe fața „fără vîrstă" a lui Trifu nu tresări, păstrîndu-și intactă
paloarea din ultimele săptămîni. Agitația manifestată în cursul dezba-
terilor se stinse brusc la vederea fratelui. Președintele ținea încă într-o
mină hotărârea bătută la mașină, pregătindu-se să o introducă în dosar.
Americanu' cu brațele la spate și palmele crispate, lipite de tenciala
zgrunțua-oasă, scorojită, își întoarse capul îngreunat de la banca asesori-
lor spre boxă. Dintre cutele frunții se iviră broboane lucii de sudoare.
Maxilarele îi rămăneau înclăștate, dar fața i se luminea straniu, căpă-
tînd o expresie „sentimentală", ca un semn de speranță, de încurajare,
de ajutorare făcut celui dus cu însoțitori. Descoperi însă în căutătura
fratelui care-1 privise la fel de atent licărul unui „dispreț suveran".
Ochii i se împăienjeniseră și abia observă, ca prin ceață, „grimasa
ironică" a acestuia cînd sosi momentul despărțirii. Murmurele se întę-
țiră amestecate cu bocănitul pantofilor, cu scîrțiiitul băncilor deși
nimeni nu avea de gînd să-și părăsească locul în așteptarea mult
discutatului proces în care trebuia să apară bătrînul cofetar al orașului.
Primul dispăru din sală Vasiliu, extrem de grăbit, streourîndu-și trupul
pirpiriu printre persoanele ce se împingeau dinspre intrare cu nădejdea
de a se vedea în cele din urmă înăuntru. Avocatul lui Trifu își
scoase pufăind ochelarii de pe nas, își adună foile întinse pe masă,
nemulțumit de concluziile instanței și, schițînd în memorie punctele
recursului, traversă podiumul, salutîndu-1 pedant pe grefier. Leși pe
ușa destinată oamenilor legii. Busculada provocată ourînd de indi-
vizii ioernai sosiți, plecați cu toate riscurile de la serviciu numai ca să
asiste la judecarea „in fond" a procesului anunțat, atrase intervenția
promptă a organelor însărcinate ou ordinea. Amerioanu' se desprins
de zid, înaintînd povîrnit prin culoarul format și respectat cu greutate.
Mersul său nu trăda slăbiciunea ci îndărjirea mocnită. Privindu-și
ultima oară fratele, luase o hotărâre în stare să răstoarne imaginea
de pină atunci a procesului și a repercusiunilor sale. Făgădui „să

...pere fapta mârşavă" săvirşită de acesta. Ajuns pe scări, nu-şi lăsa înfrâna paşii, făşnind pe poanta larg deschisă a tribunalului. Neşteptatul gând îl obseda de-a lungul drumului pînă la gară, străbătut vitează pe lingă magazine ce se pregăteau de închidere sau pietoni eduminiţi, atinşi din greşală. S-a presupus că în mintea Americanului lise ideea de a o cere în căsătorie pe Aretina ca să acopere ruşinea Emiliei şi să preîntâmpine urmările, dar el nu se gândise atunci decît ff cuvintele mai sus pomenite, rostite pentru sine în sala de şedinţe. fie vor reveni, chinuindu-i sufletul, răsunîndu-i neînterupt în urechi f. ritmul scrâşnit al roţilor trenului, pe toată durata călătoriei -ore casa.

De la pronunţarea Tribunalului au trecut doi and fără să întrenrîndă nimic şi încă trei după aceea pînă la mutarea la fermă, provocată iniţial, după cum se ştie, de un alt mobil.

Văzîndu-l în uşa cantinei, după o perioadă de peste opt ani, Vasiliu crezuse ou totul altceva. Se aştepta ca Americanu' să dezvăluie fără cruşare dedesupturile procesului, adevărata faţă a celor întâmpilate atunci, dacă nu plănuiise cumva o răzbunare mai îngrozitoare. Stupoarea sa atinsese dintr-odată limitele extreme, ameninţând să declanşeze o ieşire haotică. Situaţia era cu atît mai fragilă şi fără soluţie cu cît Bodiu, numai la zece paşi în spatele său, se grăbea să-l ajungă, iar Americanu' părea hotărât să coboare scările. Dacă s-ar fi întors din drum, ar fi trebuit să dea o explicaţie plauzibilă, imposibil de formulat din cauza tulburării. Nici picioarele nu-l ajutau... Altfel, poate ar fi luat-o la fugă spre poartă oa un apucat. Se opri din mers neîndrăznind să privească înapoi. Mîinile i se răciră în timp ce fruntea şi nodul din gît îi ardeau. Există o stare anume când vinovatul, înspăimântat că va fi descoperit pînă în cele din urmă, torturat de această perspectivă uneori puţin probabilă, are tendinţa puternică de a' se arunca cu ochii închişi inainte de a „spune tot” într-o fracţiune de secundă, uimind pînă şi pe cei mai perspicace anchetatori. Nevoia de a se elibera, de a-şi vedea sfârşită incertitudinea cît şi secreta convingere că responsabilitatea nu-i aparţine, îl împing pînă la a se divulga. Cu obrazii tremurînd, simţind cum îl părăsesc puterile şi se clatină, avându-l în faţă pe American şi în apropiere pe Bofu, Vasiliu era gata să „spună tot”. Consecinţele imediate n-ar fi fost greu de imaginat. Dar tocmai atunci, Haghîr, pregătît de plecare, îl strigă din dreptul dormitorului pe American oare din cîţiva paşi ajunse în spatele cantinei fără să dea ochi cu Vasiliu. Pentru fratele fostului administrator al spitalului revederea n-ar fi constituit o surpriză, aeesita fiind în general bine informat asupra venirilor şi plecărilor tatălui Aretinei, cît şi asupra purtării acestuia. Mirarea sa a început abia mai tîrziu când avea să constate îndelungata absenţă a bătrînului nebănuind că tocmai el o cauzase. Este bine să se ştie că Bofu tnafară de condiţiile vitrege, necunoscute celor de la fermă, ale precipitatului transfer al Americanului la ţară, nu aflase alte detalii care să-l pună pe gânduri şi nici nu avusese vreodată curiozitatea să le caute, iar Aretina fusese prea mică atunci cînd îl văzuse, în urmă cu paisprezece ani, pentru prima şi ultima oară, în curtea spitalului ca să-şi mai aducă aminte de figura lui atît de ştearsă pe vremea aceea. Puşina asemănare fizică dintre fraţi nu era de natură să trezească suspiciuni.

Vasiliu părăsi ferma a doua zi în zori, pretextând o şedinţă de analiză a muncii la spital înainte de plecarea în concediu a Directorului, dar în loc să folosească trenul oa de obicei, preferă să-şi ia bilet la rată oa să evite posibilitatea primejdioasei reîntîlniri cu Americanu' pe parcursul lungului drum ce ducea la gară. Nu mai spera să revină în scurt timp. Cu perspectivele de viitor din nou întunecate şi ân aşteptarea unor veşti nesigure, se strădui în lunile următoare să-şi compenseze întreruperea vizitelor prin scrisori lungi,

de câteva pagini, cu invitații stăruitoare adresate ginerel • să nu-l dea uitării și să se înduplece cit mai curind să-i ui-t pentru câteva zile. La sfârșitul fiecărei scrisori, se găseau ci? așternute de mâna slăbită a soției, cu trăsături tremurând conținând mici sfaturi casnice și urări pentru bunăstare/ Vasiliu le ducea îndată la poștă interesându-se dacă a răspuns. Deschidea plicurile cu nerăbdare, rupându-le arogant curgând pe sărite textul ca să se convingă că nu intervenit De la un timp răspunsurile întârziu, mărindu-i neliniștea nu avea curajul să se deplaseze la fermă și părea atît încât soția, văzîndu-l zăcînd și frămîntîndu-se, renunță și go-toria plănuită în jurul sărbătorilor de primăvară.

Deci întâlnirea la care se referise cu belșug die amănunte în discuția cu Hagher nu numaă că nu reflecta adevăratul relațiilor dintre socrî și ginere dar nici măcar nu avusese lof că tocmai absentă lui Vasiliu să fi sugerat asemenea ooncluVi întâmplase și înainte de mai multe ori ca Panait, înfierbîndu timpul obișnuitelor sale pledoarii, să inventeze pe loc fapte să-i susțină argumentele iar, după aceea, să creadă el însuși în lor, repovestindu-le sau comentîndu-le cu nestrămutată convine* Nevinovata meteahnă nu-d dăduse de furcă în trecut, limitînd doar la a învălui realitatea în aburii ușori ai închipuirii dar îl orienta total în fața recentelor întâmplări de la fermă din vîlmăsa?] cărora nu izbutea să extragă un fir conducător, incurcînd la nes&v! datele certe ale situației cu cele discutabile. În general, previziunii sale în legătură cu evoluția evenimentelor fuseseră sumbre și ceea ce mira, prezentate cu o maximă și atotștiutoare siguranță, fapt ce a exercitat fără îndoială o înrăurire amendabilă asupra tînărului său confident. Dar de îndată ce se despărțea de persoanele cu care se întreținuse tocmai siguranța îl părăsea, lăsîndu-l subit pradă îndoielilor, deschizînd în imagiația sa calea unor posibilități și mai grave" neluate încă în considerație, sau, dimpotrivă, făcîndu-l să întrevadă neașteptate soluții. Optimismul surprinzător manifestat în cele câteva zile de dinaintea banchetului putea să pară la fel de îngrijorător. Redevenise dintr-odată sprinten, uitînd de boală, alerga de la o cunoștință la alta, cuprins de o adevărată patimă a umblatului, discuta cu oine-i ieșea în cale, bine dispus, repetînd cum se ivea prilejul că „totul s-a aranjat". Găsi, printre altele, timp să-i trimeată fiului și soției acestuia o scrisoare plină de constatări banale, întinsă pe trei paginii, fără capăt și fără coadă dar într-un stil săltăreț și agreabil, lipsit complet de probleme, fluent și lunecos, fără întrebări rămase iii suspensie, ceea ce nu putu, în ultimă analiză, decît să înlătore pentru o bucată de timp temerile destinatarilor. Nici urmă k\ tot cuprinsul scrisorii de vreo „frază cheie", tic întilnit în corespondența greoaie, ânoifrată și un pic sentențioasă a Exilatului. În ziua decisivă, purtarea sa fu mai greu de înțeles. Dimineața absentă la ceai și întărie la birou. Pe la zece, Hagher îl găsi acasă, ou ușa din scînduri prost vopsite lăsată larg deschisă, așezat pe taburetul de lângă șifonier, ou mantaua cazonă pe umeri deși afară dogorea. Nu dormise prea bine sau se sculase foarte devreme, fapt mărturisit de perechea de cearcăne subțiri de sub ochii fumurii. Ținuta în general neglijentă contrasta, eu ortoduaaia proaspăt făcută în încăpere. Doar scrumierele încă nedesenteate, aminteau vraiaștea din ultima săptămână, serile prelungite și tensiunea ce domnise acolo. Exilatul ieși ușurel în cerdac și-și aprinse țigara. Nu se știe dacă se aștepta să fie căutat dar nu păru surprins. Se vedea chiar că vroia să-i vorbească. Referindu-se pe un ton moderat la câteva episoade „dure" din îndepărtata-i tinerețe, făcînd pe parcurs aluzii la stărnea de lucruri din fermă, bătrînul se opri la jumătate, clipi prin ochelari, reinnodînd firul discuției cu alte amintiri

de-a valma prin timp ca să încheie puțin mai târziu declarând „tjată ispășire”. Cuvintele căzură din senin fără o legătură directă tontele relatate dar fuseseră rostite calm și răspicat (poate și cu duioșie) ca o concluzie fermă la o lungă înșiruire de motive.

aproape evident că răsăriseră dintre gândurile nemărturisite ale #.S*. u.j... Așezat afară pe bancă, vorbise cu pauze mari, pe alocuri „ol”, legând cu timiditate ideile, ținindu-și fruntea plecată pe fi' Jj gprijinit în genunchi. Degetele frecate între ele arătau nerăbdă- ^ ^ .bia la sfârșit, își privi liniștit interlocutorul. Era, deci, foarte f* (j. ghicit că emoția puternică ce-l stăpânise în acea dimineață era departe de bucurie și că dificultatea venea din nepotrivirea ei slăbiciunea sa fizică. Cu noaptea în cap, își pusese ochelarii și ^ apucă să redacteze o nouă scrisoare, „hotărâtoare”, dar se pierdu f considerații colaterale și aruncă două ciorne la coș. Totuși rămase Sultumiit de gândurile ce-l cutreierau. După ce rosti misterioasele Ovilite, se despărți în pripă de Haghir, îndreptându-se spre locuința STBofu, decis să i se adreseze direct în privința „chestiunilor delicate” .lin ultima vreme. Nu-l găsi. În restul dimineții își păstră buna dispo- •K, dar nu lucră mai nimic la birou. Un amănunt avea să spo- rească deruta tânărului care nu-l slăbise din ochi. Exilatul se instala țe sala de mese ceva mai devreme învîrtind plictisit furculița pe ușamăiaua învechită. Retățilnindu-se, schiță un gest abia observat. în ^npul mesei nu ezită să-și reia povestirile, amestecând mai avan evenimentele recente cu cele trecute și ca și cum nu s-ar fi văzut pe jgrdac ân urmă cu trei ore îi spuse la fel de convins că „nu există ispășire”. Este sigur că nu discutase, între timp, cu nimeni despre- asta. în vreme ce-și alegea cu oarecare greutate și șovăială cuvintele, își apăsa la intervale mici tâmplele cu vârful degetelor. Lăsă aproape neatins ultimul fel de mâncare. După amiaza nu-i mai spuse nimic jar îl ocoli de departe zărindu-l trecând prin fața bufetului. în schimb, traversă de unul singur curtea în lung și-n lat fără să-i pese de arșiță,, întră de mai multe ori prin birourile pustii, zorit parcă din urmă și Jramîntîndu-Tse în căutarea cuvântului „ce exprimă adevărul”. Sosind la banchet, în împrejurările cunoscute, și luînd loc la una din mesele aranjate între rândurile de pomi tineri, Exilatul privi în jur fără chef, istovit de gânduri apăsătoare și de alergătură, căută printre persoanele din jur un sprijin și, negăsindu-l, se resemna așteptând apropierea sfârșitului, lipsit de orice încredere în forțele sale.

0 singură apariție stărni nedumerirea tuturor celor prezenți. Pe te șapte,, deci înainte de venirea lui Bofu ide la oraș, poarta cea mare- din fier scirțai lung și Burada, coborând dintr-o remorcă, întinse sprinten. pasul pe alee, alăturându-se curând unui grup de lucrători cheflii. Se știa că acesta ocolea prietenii buclușe și că, de altfel, nădi nu participa la petrecerile organizate de fermă, mărginindu-ss să. răsară când și când pe la bufet fără să întârzie. Prefera să-și petreacă serile pe lângă casa de chirpici din marginea satului căscînd gura, așezat pe scări, la mașinile și oamenii ce .se perindau pe șosea pînă. îl biruia somnul. Dacă era vară, nu se culca în oadaie aștemându-și andinul afară lângă plita de tuci scoasă pe prispă. La căpătii își punea pufoaica și alături sau subsoară ținea ca un paznic de noapte un băț vârtos de corn. îl mai trezeau farurile camioanelor întârziate- ce transportau turbă de undeva din apropiere. La prima geană de lumină, se scula frecîndu-și mădularele amorțite. își clătea fața cu apă din butoiul de sub streășină, arunca grăunțe la păsări și, prinzînd poarta cu cercul din sSrmă de aluminiu, pornea agale la cîmp. în fam, dacă se nimerea să fie deschis la cooperativă atât de devreme, K oprea să dea pe gît un rachiu ou sirop și tratația îi ajungea pînă saara la întoarcere. Gestionarul i-ar fi vîndut și pe credit dar oaspetele

avea întotdeauna în fundul buzunarului banii pres-H •
scurtul popas. sânti

Ajuns la fermă, Burada zăbovi doar câteva clipe j.
meriei, unde se adunaseră alți lucrători veniți direct de 1
nuându-și drumul pînă la pivnița din dreapta cantinei de un
o privire piezișă spre mesele pe care deja se aranjaseră
Se vedea, după aerul preocupat, că intenționa să rămână
respectuos pe Zotta care, tocmai ieșind din bucătărie cu
bine încărcat, nici nu-1 băgă în seamă depărtându-se grăbit
La un moment dat, păru că se răzgîndește, retrăgîndu-se
torul comun sau numai că așteaptă pe cineva căci după zer
pregătindu-se să facă pasul hotărîtor și ochind de depart
înainta calm spre primul șir de mese. își pusese în locuri oh-
bluze de doc o cămașă mai curată, de căneapă. Vanghele era î
zori în alertă, mirosind că treburile nu merg cum se cuv
consolidîndu-se momentan cu gândul că va face vînzare serios-
deasupra „mesei îmbunătățite" oferită de conducere, sporindu-și
„economiile" precare realizate în lunile din urmă. Afișa în cont
acel surâs năstrușnic, sughițînd din cauza lăcomiei ou oare
la prînz. Trebăluind împreună ou Sandu prin fața bufetului își im
tise atenția în așa fel încît să poată în orice moment prinde d
dacă ar fi intervenit vreo noutate. Două, trei persoane mai în
puțin atrase de vilva petrecerii și care stăteau destul de departe de fermi
veniseră numai în acest scop. Cam pe la amiază se pornise un zvon vas
cu ecou doar printre apropiații telefonistei din satul învecinat
legătură cu intenția lui Bofu de a se muta la altă fermă. Deși pleca
rea sa la oraș, dădea apă la moară, trebuie arătat că vorbele ieșiseră
de la o dispoziție telegrafică, adresată lui Soarlat, și înțeleasă greșit
de telefonista respectivă. Amănuntul va interesa mai târziu. La vederea
lui Burada călcînd leneș pe cimentul turnat din fața cantinei, Vanghele
tresări dar nu-și încetă lucrul. Cînd observă însă că se apropie de
mese, își părăsi butoaietele cărora le încerca cepul, îi tăie calea șoptin
du-i ceva la ureche și bătîndu-1 ușurel pe umăr. Nu-i spuse mare
lucru dar Vanghele nu concepea să se adreseze ouiva decât „confiden
țial". Pe urmă, fiindcă uriașul nu se dumirise, începu să-i explice pe
ocolite că poate ar fi bine să vină mai târziu sau chiar să se întoarcă
acasă pentru câteva ore sau pentru mai mult, cum crede de cuviință...
Nici gestionarul nu avea replica sigură. Totuși mergînd mai departe
din dorința de a încerca terenul, adăugă cu aer justificativ și ușor
complice că „doar nu s-a hotărât încă nimic". Burada simți că i se
pusese o întrebare și rămase îngîndurat dar nu se intimidă văzîndu-și
de drum. în incertitudinea ce domnea în întreaga fennă, singura
grijă a lui Vanghele fusese să aplaneze orice încurcătură s-ar fi produs
înainte de sosirea șefului. Pînă atunci veghease cu ochii în patru la
discuțiile aprinse din fața infirmeriei unde cițiva lucrători, terminî
du-și mai devreme treaba, se întreuseră deja cu paharele și își dădeau
cu părerea că ar fi cazul să înceapă „muzica". Li se alipise, cu
destulă ușurință, Savu care, pierzîndu-și încrederea în funcționăria
din fermă, își alegea relațiile printre cei „de jos". încerca să explice
pe înțelesul tuturor cum fusese posibil să se renunțe la întemeierea
școlii. Numai că nimeni nu-i urmărea istorisirea, continuată totuși cu
uimitoare răbdare, înafară de un bărbat scund, proptit în cerceveaua
ferestrei deschise, care scărpinîndu-și la intervale scurte falca umflată,
rostea ou prefăcută mirare : Io-te-te !...

Cînd, după cîteva pași, Vanghele îi ieși, mobil în mișcări, din nou
în cale, postîndu-i-se în față ou un „prieteni", Burada își scutură ume
rii. O frîntură de răs „obraznică" se înfiripă pe fața-i morocănoasă.
Drept unic răspuns îl gîdilă pe gestionar subsuoară, pufni în barbă
și înainta de capul lud printre mese, alegîndu-și un scaun cu spe-

•. cele scoase din birouri. Se așează, întinse mîna după pahar
 ou el în cumpănă. Abia după ce Vanghele se retrase
 --. părăsi locul ducîndu-se într-o margine de unde reveni
 /luncă de-a binelea, pierzîndu-se printre meseni. îndrăzneala
 «ese cu atît mai mult cu cît nimeni nu-l văzuse călcînd de
 •irin. curtea fermei. Nu se prezentase nici în ziua de plată,
 brigadier să-i ridice banii și să-i trimeată printr-un om
 jjjM^oLr. lla cîmp. Bănuiala că Bofu îl chemase înadins în
 ^^^turîndu-se de mofturile și de pretențiile unor subalterni cu-
 ift « la miezul nopții mințile participanților la petrecere, luîndu-și
 *#f^ode „. buzele cătorva. Se afirmă în grabă și un lucru cu mult
 ^re, cu toată originalitatea, nu reținu în suficientă măsură
 jpij^O Teunei persoane : anume că Bofu îl adusese acolo numai
 -n- vre^o...
 j f. co curaj". Abia dimineața, în orele de mare solicitare în
 ^^toritățile se străduiau să culeagă primele declarații de la mar-
 ^«•ulari, cuvintele căpătaseră o semnificație specială. Este adevărat
 **BSU îi' invitase în trecut de mai multe ori și că n-ar fi fost
 să o & făcut încă o dată deși practic îi lipsise timpul deoarece
 "întorsese tîrziu de la fermă". Posibilitatea ca Burada să se fi
 Siteat P^o...ă la fermă din „inițiativă personală", simțind de
 Site că apele se tulbură și părăsindu-și în mod reflex pustnicia,
 :«M la f'd ^e bine în picioare. De altminteri, Bofu coborînd val-vîrtej
 «trăsură și cuprinzînd cu ochii întreaga adunare, îi aruncă o privire
 fLj mirată, iar Burada ghemuindu-se în scaun fu cît pe-acî să
 tSrne paharele, trăgînd ou mîna-i greoaie față de masă. După
 dacă pot fi luate în considerație interpretările ulterioare – ful-
 Sioarea scenă semănase cu un „consens," care nu excludea însă
 jragă.neînțelegere". Dacă răceala de la început nu proba nimic din
 ijj acestea, mai tîrziu ea se risipi fără urmă. La drept vorbind, mai
 ggg lumea se încălzi pe parcurs. Locuirile se schimbă, gurile se dezle-
 cu ușurință... Se produsese iun du-te vino neconținut între bucătă-
 jji și partea din spate a curții unde erau amplasate mesele, între
 Numitorul comun și locuințele personalului, între bufet și magazin.
 ft poantă se intra și se ieșea ca la nuntă. Parte dintre lucrători își
 j duseseră nevestele și copiii ca întotdeauna cînd Mihalașcu plătea
 | jhidăriie. Se făceau atunci cumpărături, se încăreau saci cu pâine, se
 pbau pantofi și pantaloni ce zăcuseră un an prin rafturile coopera-
 ifa. Printre cei care se perindaseră pe la masa conducerii, ciocnind
 sterul cu Bofu, se numără și Burada. Nu venise singur ci încân-
 tat de un grup gălăgios de tineri în coada cărora se ținea Georgesou,
 iltaiat și trîncînd fără măsură cu intenția de a arăta „calomniatori-
 iâr" că este „apreciat de colectiv".

150 de ani de la nașterea lui Vasile Alecsandri

ovidiu papadima

Aleksandri, poet și cetățean

Atunci când Eminescu – în celebrul portret pe care îl creionase cu atâta iubire și admirație, în *Epigonii* – îl numea pe Aleksandri „cel rege-al poeziei, veșnic tânăr și ferice”, desigur că nu se referea numai la temperamentul senin și solar al poetului. Și nici numai la echilibrul interior al acestuia, care – dacă nu atesta imensele profunzimi de gândire ale universului eminescian, învăluit de vraja hipnotică a olarului de lună – e acela al unui clasic în toată puterea cuvântului, cu toate ispitele cu care îl înmăna momentul de culminație al romanțismului românesc. Eminescu se va fi gândit și la destinul lui Aleksandri în literatura noastră, nu numai în cursul vieții lui – în oare întregul popor român, indiferent de hotarele care-l împărțeau atunci, a recunoscut și a venerat pe „poetul național și popular” deținut exemplar, iar străinătatea l-a considerat și ea ca atare, până la încununarea de la MontpeMier, pentru *Cîntecul gîntei latine* – ci a intuit vizionar și destinul lui în posteritate, în eternitatea de viață a României. Pentru noi, cei de astăzi, și poate și pentru cei de mâine, comparația cu înălțimile atinse de gândirea lui Eminescu, cu uriașele lui tensiuni interioare și imai ales cu inimitabila fluiditate melodică a artei lud poetice – căreia timpul pare că nu-i poate aduce nici o alterare a strălucirilor ei atât de personale – e în defavoarea lui Aleksandri. însuși

Eminescu ansa - „intuiția funda, pe care nu i - „vot” moiodata mici vremile și nSIS! menu - „subliniat clar toSS pe care le-a adus opera taiM? sandn și care îi constituie fe™ posteritatea nepieritoare, pentru* ele însemnează permanențe adte și de neclintit ale sufletului nota întreg, „ale artei și literaiura^ manești, oa expresie a acestui ttflet. Eminescu se înclina to foto predecesorului său care, - daiatod „din frunze”, povestind „cu basma” zicînd „cu fluierul” - ridicase la strălucirea admirației Unanime a contemporanilor săi din țările » • mânești, ca și a multor person^i-tăți reprezentative ale străinătății tezaurul creației noastre populare; pentru că evocând „în dulri icoane” istoria poporului român - le tasuflase încrederea în virtuțile acestui popor, prețuire pentru realizîrBt lui, luminând gloria treoutuM ca o certitudine a viitorului într-un mo> ment de cumpănă al acestei istorii; pentru că - „viziînd cu doina tfttt a vornicului de munte” - situase într-un elocvent contrast, poteați prin strălucirile artei, forța de «*• ație a umililor și anonimilor fâuritori și păstrători ai Miorifei și «1 Meșterului Manole și povara injustițiilor sociale care îl apăsau; pentru că - depășindu-și, ca și toate celelalte mari personalități ale istoriei noastre, condiția locală, dtw Moldova lui și Țara Românească erau despărțite prin hotarul ajeat

cînd Transilvania stă-
nuri în imperiul habsbur-
1 deștepta suflete „dorul
străbune”, imaginea Daciei
care-și visa și își cerea de
reîntregirea.

În debutul său, Alecsan-
dri scris — ca și ceilalți mari
poetani și prieteni ai săi : Mi-
hailo Măticeanu în Moldova, N.
L. în Țara Românească,
gariți în Transilvania — ca
și Lăgă a conștiinței întregului
național — „mîn pe deasupra grani-
țelor” împărțeau atunci.

„ni nu poate nega semnifi-
canta revista în care
Alecsandri — cu proza juve-
nilă, amintiri din Italia, *Buche-
stin Florența* — se numea
literară; că revista în care
publicat în 1841 citeva dintre
scrisse în limba franceză, la
în anii săi de studenție fără

se intitula *Le glaneur*
național, prefigurînd ideea
națională a Principatelor chiar în că-
năta șovăitoare a bătrînelui
; că întiile sale „poezii ro-
mânești” au văzut lumina tiparului
național Calendar pentru poporul ro-
mânesc pe anul 1843, editat de
Ștefan Măticeanu sub un titlu care spu-
și el multe ; că aici ele au un
titlu comun tot atât de semnifi-
canta : *Poezii românești*. În nioiuna
națională aceste poezii, Alecsandri nu
gătește de moldoveni, ci de români,
naționalizînd în îmbrățișarea lui poe-
ziei întreg poporul nostru. *Cînticul*
național începe cu versul devenit
național : „Romîn verde ca ste-
pă...” *Hora* a fost atît de mult
națională de toți românii ca a lor, în-
scrierile dintre strofele ei de îndemn
național își însoțiseră o melodie, și
„au cîntate cu însuflețire în „Tran-
silvania, de ostașii lui Avram Iancu
I 1848. Alecsandri îi adăugase și
„Bătăia iarăși mult grăitoare : „Hora
națională” chiar jocul cel vechi al ro-
mânesc. Și care era cunoscut sub
„mele de *Chorus*”. Poetul se în-
scrie, astfel, — și nu numai cu acest
național — în linia fermă a lucefe-
națională Școlii ardelenă — Samuil Micu,
național Maior, Gh. Șincai — care
„aderau latinitatea ca un titlu de

național pentru întreg poporul ro-
mân și ca un puternic argument
pentru dreptul lui de a trăi demn
și liber pe pămîntul Daciei de odi-
noasă. Ca și el, Alecsandri descif-
rează în graiul, credințele și obi-
ceuirile poporului semnele indubi-
tabile ale originii lui și ale conti-
nuității lui pe întinderea Daciei
Traiane. A treia poezie a lui Alec-
sandri din calendarul pe 1843 al lui
Kogălniceanu îmbină evocarea en-
tuziastă a vitejiei strămoșești cu
dirzenia neînfricată a revoltei so-
ciale.

Așa oum 11 apoteoza Eminescu,
Alecsandri rămîne „veșnic tînăr”
pentru că el încarnează — și prin
ființa și prin opera lui — unele din
trăsăturile fundamentale, permanen-
te, ale poporului român, pe deasu-
pra deosebirilor locale : optimismul
luminos chiar în durere, încrederea
liniștită în destinul său în luptă,
chiar în vremile de cumpănă grea ;
demnitățile originii sale dintr-un
război cu amplitudini de epopee
între două popoare eroice și apoi
din înfrățirea lor sub universală
pax romana; sentimentul de mî-
ndrie și încredere în sine, pe oare i-
l dă istoria sa, în care niciuna dintre
furtunile vremurilor nu l-a ingenu-
chiat cu totul ; convingerea că drep-
tatea pe pămînt nu e un dar de sus,
ci trebuie să fie cucerită prin luptă
și jertfă, chiar dacă acei care o
batjocoresc ea stăpîni, sînt de ace-
lași singe cu el. Cu alte cuvinte,
Alecsandri a fost la vremea lui,
cel mai strălucit reprezentant al
acestei linii luminoase în literatura
română. Și a rămas, pentru întreaga
lui viață, o întrupare exem-
plară a specificului ei : înrădăcinat
profund în cultura noastră popu-
lară, patriot în cel mai larg înțeles
al cuvîntului, luptător mlădios și
neobosit împotriva injustiției sociale.
El a fost acela care a realizat —
mai amplu și mai elocvent pentru
epoca lui, în opera sa literară, din-
tre toți marii săi companioni de ge-
nerație : luptători de la 1848 și con-
cretizării Unirii din 1859 — aceste
comandamente eterne ale istoriei
noastre culturale. Debutul său ca
poet, în anul 1842 — după ce Ion

Heliade-Rădulescu dăduse un strălucit model de transfigurare artistică a folclorului nostru, prin *Sburătorul*, dar se îndepărtase apoi de graiul popular, prin exagerările lui italianizante – a contribuit decisiv la separarea apelor de uscat în literatura română, la aşezarea ei solidă pe temeliiile culturii populare, dând un exemplu dintre cele mai convingătoare că influenţele străine oricât ar fi ele de fascinante, se asimilează firesc şi nu alterează specificul naţional, dacă ele se întrepătrund cu cimentul indisolubil al „duhului pământului” – cum denumea generaţia lui substanţa vie a creaţiei populare.

Aici sta imensul merit istoric şi valoarea pentru totdeauna a operei lui Alecsandri. După 1840 ştia mai toţi oamenii luminaţi ai poporului nostru ce trebuia să se continue şi să se amplifice din tradiţia noastră de cultură, şi ce trebuia să fie accentuat mai puţin. Ştia că traducerile şi influenţele din creaţia altor popoare – oricât ar fi acestea de prestigioase şi de necesare – nu pot constitui o literatură care să se afirme pe planul universal. Ştia, ca Grigore Alecsandrescu, că „A lumii temelie se mişcă, se clăteşte./Vechile-i instituţii se şterg, s-au ruginit;/Un duh fierbe în lume”... Ştia – ca N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, Alecu Russo – că avem o poezie populară de o mare strălucire şi fineţe artistică şi că ea trebuie să constituie izvorul literaturii noastre naţionale. Ştia că masele populare sînt în fierbere, că paharul suferinţei lor s-a umplut şi că explozia care trebuie să vină va constitui cel mai sigur sprijin al revoluţiei, care trebuia să vină şi ea.

Dar Alecsandri, singur aproape, mai ştia că tezaurul creaţiei populare nu se rezumă la poezie, că el e de o aproape tafinită complexitate de aspecte, alcătuită din întreaga cultură, cu o vitalitate cum la puţine popoare se poate întâlni. Şi mai ales ştia că oricâte dezbateri teoretice nu pot suplini o singură operă izbutită sub astfel de comandamente ale momentului istoric. Şi

mai ieşise izbutit opera întregului **IcZr^L** formele cele mai e? • vremea lui. Să o Vfii • tradiţională fără ! •

diferenţe de n ^ e l e T ^ ^ tistice, dar nu ii p « i . permanenţa şi tegital, £ 2 * * fara magia mereu c S s ? ? * » . reu nouă a verbului « m S ^ ? » se poate concepe S S ? * * * complexitate, în . p r o f u n l ^ » înmament artistic a literai- tre moderne. n . ^ « . f ? ? » » t-

exemplar al poeziei lui **AS^** în epocă nu se poate n ^ ^ bănu tot ceea re c ei, la el în c o a c ? V - c o n ^ t s ^ «acului naţional prin I i S ^ artă, Alecsandri a. de S S g ? £ momentul 1842-1845 că dn W a J ? universalitate al literaturii n o S citadme trebuia să treacă p T S focurile din faptul serii, „nd. T menii colibelor sărace i T ^ S aleanul ; , , ascultau basme™ ? ; transmiteau înţelepciunea **provef** belor şi zestrea de metafora a tonlor ; povesteau întâmplări n w v bişnuite, din bătrâni sa u din **victa** lor, întâmplări în care fantasticul se îmbina firesc cu realitatea, fiindcă se proiecta în afară din închipuirile şi credinţele lor. Pînă k Alecsandri, folclorul nu era pentru nimeni de la noi o realitate necunoscută. Bl exista – așa cum Kcfel şi astăzi in noi, ca o realitate inerentă, absorbită din atmosferă, căci o bună parte din el mai trăieşte încă şi în viaţa oraşelor, ca o realitate existentă în limba noastră, care e un imens depozit de element» din cultura populară concretiz^e în zicători, proverbe, datini, **fome** de comunicare şi gesturi restabilite în contactele dintre oameni – şi era firesc să intre câte ceva din ei în structura şi în reformele operei de artă. Cultura populară mat Jusese obiect de cercetare atentă, încă din a doua jumătate a secolului nostru, în ceea ce priveşte superstiţiile, „credinţele deşarte”, pe care le combăteau iluminişti. Pentru «ei din Şcoala ardeleană, era un testament al latinităţii şi al continuită-

re pe pământul Daciei tra-

Alecsandri însă, for-
artă ale culturii noastre
devin nu numai obiect al
' : estetice, ci și un factor
llesar al însăși dezvoltării
'T^oderne, ca expresie a
lui nostru național. În acest
•«gnai, trebuie să fie înțeleasă
•SLiata „descoperire a folclo-
Hecătre Alecsandri. Și aceas-
j-onerire" pornea din cunoaș-
- «Bucă a culturii populare din
jjj pj-oviincile ,românești și din
SLeerea fermă a lui Alecsandri
<f-!L punerea ei în lumină, el
*f., dar de preț întregului
P*. fgmân. E foarte semnificativ
roman chiar fa primele texte
S.i.că -
"Tjjjgcg bătrânești încredințate
fj «parului, deși erau culese din
f!L. - transcrierea fonetismelor
*S{mai apropiată de limba lite-
*!| decît de inflexiunile graiului
S^enesec, Nu vom întilni în ele
Sată forme ca *ghine, chiept, hi-
jjjipli, Uniri* - pentru *bine, piept
fMnțeață, tinere*, etc. Justificarea
Jfei atitudini o formulează olar
jjjiandri însuși, într-un cuvânt
Muritor la ediția din 1853, care
«deschidea cu ciclul *Doinelor sale,
00ise în manieră folclorică și pe
01* frecvente în lirica noastră
«oferă de pretutindeni : „Limba
ginească, deși este pretutindene
giltă în Moldova, Valahia, Bucu-
jH, Transilvania și Banat, însă
Bfe cuvinte a ei se pronunță de-
jM în, aceste provincii a Româ-
It Poezia, ca o *fică bună a Ro-
iefei*, adaptează cu drag toate
We pronunțări deosebite și le
ijtraintează după *cuvînta ritmu-
Mf după îndemnul armoniei*" (s.n.)
ifel procedează Alecsandri și în
MKrierea poeziei populare a tu-
m ținuturilor românești. El con-
feră această poezie tot ca o „fiică
iia României" întregi - nu nu-
ia ținuturilor care au generat-o
•dăruiește întregului popor ro-
cărturarilor lui și străinătății
Se interesa atunci de soarta
popor ca un testimoniu
st al creativității lui. Colecția
Poezii populare ale Români-

lor nu-și desminte titlul. Ea cuprinde
cântece bătrânești și poezii lirice din
toate țările românești în care era
împărțit pe atunci pământul vechii
Dacii. Iar în notițele explicative -
cu care le însoțește din belșug -
Alecsandri consemnează elemente,
adesea texte întregi, din aproape
toate domeniile culturii și literatu-
rii noastre populare. în limba în
care sînt transcrise, toate acestea
se supun, armonios și unitar, numai
legii de aur a maximei expresivi-
tăți artistice, așa cum o înțelegea
Alecsandri, De aceea, 'culegerea
completă - editată în 1866 cu spri-
jinul generos al Doamnei Elena Cu-
za, soția întâiului domnitor al Prin-
cipatelor Unite și dedicată ei de
poet - a devenit în curând bunul
cel mai de preț al întregului popor
român care a simțit-o atât de mult
ca a lui încît, în cei peste o sută
de ani cât a stat în mâinile lui,
a înrăurit adânc însăși evoluția poe-
ziei noastre populare.

Alecsandri - unul dintre cei mai
buni fii ai Moldovei din trecutul
nostru - nu a rămas astfel numai
al ei, nici măcar prin întâiele sale
afirmări în literatura noastră. El
aparține în ântragime României în-
tregi, nu numai ca scriitor, ca spirit
revoluționar și ca om politic, dar
și ca autorul culegerii de folclor
cea mai bogată în influențe rodnice,
atît asupra literaturii noastre popu-
lare, cât și asupra culturii și artei
noastre moderne. Pasajul în oare
Alecsandri situa descoperirea poe-
ziei populare în călătoria în-
treprinsă în anul 1642 a fost
extras de Marie G. Bogdan dintr-
un manuscris al poetului, intitulat
Souvenirs de ma vie, dăruit ei
în 1881, deci foarte probabil datând
din apropierea aceluiași an târziu.
Manuscrisul începea cu un pasaj
surprinzător, dar extrem de oacar-
terăstăc pentru întreaga lui ținută :
„Familia mea e originară din Ve-
neția, în epoca în care această re-
publică se află în toată splendoarea
ei, unul dintre străbunii mei cu ini-
ma vitează, cu spiritul aventuros,
a venit să-și pună brațul în servit-
ciul Moldovei". Mai departe vorbind
de călătoria lui spre patrie, în

sa

1839, poetul notează că sosind în Veneția „o voce misterioasă” îi vorbește de „trecutul glorios” al familiei sale și „un presentiment vag” îl agită în ceea ce privește viitorul lui. Desigur, presentimentul unei străluciri pe care cea a strămoșilor să n-o umbrească. Totul pare deci un autoportret destinat posterității, realizat în lumina gloriei pe care poetul o simțea în juru-i după succesul de Montpallier, ou *Cintecul gintei latine*, biruință pe oare o socotea tot atât de importantă pe plan european ca și cea de la Plevna. „Descoperirea” poeziei populare e îndemnată aici de Alecsandri cu un discret orgoliu, pe traseul realizării aceluși viitor presimțit sub gloria leului venețian.

Să ne amintim că, în 1840, după spectacolul dat ou piesa *Furiosul* în Iași, Castache Oaragiale – venit atunci pentru prima oară în turneul din Țara Românească, antrenat de ovațiile publicului, declara: „părăsind de astăzi titlul de posmopolitan, în veci mă fac *moldovean*”. Într-alt manuscris – tot de mai târziu și tot fragmentar, însă mult mai apropiat ca dată, și anume ciorna unei scrisori către Ubicini din 1856–1857 – vorbind de anii în oare scrisese ciclul *Doinelor* și de începerea publicării lui în „Propășirea”, Alecsandri înfățișează, fără emfază, spiritul epocii oare îl generase: „Să produsese în această vreme o mare mișcare de idei atât în Valahia cât și în Moldova; tineretul își desfăcea aripile... Sentimentele de naționalitate și de independență își făceau drum prin toate mijloacele. Alexandrescu scria fabule politice (...) Ion Ghioa ținea un curs de economie politică la Iași, Kagălniceanu un curs de istorie națională, Băloescu aduna materiale pentru „Magazinul istoric” (...) eu aduceam oa dovadă a naționalității noastre cântecele populare, superstițiile, obiceiurile oare scoteau în evidență înrudirea noastră cu rasa latină”. La ce se referea Alecsandri? împrejurările sînt unanim cunoscute: la urmările totuși rodnice ale încercării „partidei naționale” din Obșteasca Adunare a Țării Românești în frunte

cu Ion Cămpineanu

cu Ion Cămpineanu
 r i ! L . * > u a V . *
 domnia acestuia sau . f T
 Sturza și , , realizarea „ ! , „
 ței naționale prin „ 8 P e & i 2 i
 Turcia precunf , , l a ^ ^ M i
 Plotului prin care M t o *
 Și grupul său de e n W . F . „ « *
 Cămpineanu . înceroase ^ ^ « 3
 evenimentele printr-n ^
 ternă corelata * Z L ^ ^ Z
 naționala a partidei n a S ,
 , Eșecul călătoriei
 la Oonstantinopol si ț ^ „ * , * „ »
 spre a-i câștiga pe parl - L ^ s ^
 hotărâtori penru M e £ ^ § "
 ționale, le-a « t r i o u l *
 tn ca popo . . , r o m â n c a ? ^
 de cunoscut acolo ^ a T J ^ S f
 dea soarta Europei. *IntoLZ***;

nea ^ c a ^ p i - o , u i , ^ i ^ &
 rească i-a învățat că nimic * T &
 putea face ou sorți de S t f l 2
 de pătrunderea adâncă în m a I,
 ranimea clăoașe intră fire £ M ^
 teul tuturor voințelor *inotts**
 Aceste frământări și mvățaintft

Ș a G h . B a r a t . S i u r m a r e a u c ũ a t a S
 evenimentele de dincolo de Cârpa?

Astfel creația populară – **cart** constituise pretutindeni în Europa obiectul admirației romanticeilor – capătă o nouă strălucire în ochii patrioților noștri, ca expresie a Sufiefului poporului român și a **geniu**-iul său, iar gloria trecutului începând cu moștenirea daco-latină, **este** chemată să justifice drepturile. a e s -
 tui popor la o viață națională Independentă, în acest moment, **tie**-cutul istoric și creația populară **nu** trebuiau să fie „descoperite”, d aduse la lumină, înfățișate cu mîndrie tuturor și pretutindeni. în 1W2, Ion Ghioa și Gh. Aleosandrescu întreprind o călătorie prin Oltenia, invitîndu-l și pe Alecsandri **care** însă nu-i poate urma. Din această călătorie se nasc poeziile de **intens** suflu eroic și social: *Umbră* ^ Iui *Mircea la Cozia*, *Răsăritul lumii țe* *Mircea la Cozia*, *Răsăritul lumii țe* *Tismana*, *Mormintele la Drăginejii* Tot în acel an, G. Bolliac cerceteaă cu un grup de amici mănăstirile din **Țara Românească**, u i t u r a 1 8 4 0 c o a -
 litățile de-a lungul Dunării P < n

oaste pământul nostru și
 'L le ascunde celor ce nu
 Interesul pentru folclor e
 •j/irnare. În 1843, în pre-
 mierului G. Bibescu, se
 „golemnitate la Bucu-
 vechiul târg al Moșilor, și
 sărbătorește „călușarii rot
 în 'acel an, la balul dat
 , vornic Știrbei în cinstea
 'libert de Prusia, se joacă
 jujsaaca", și „dansul na-
 'de briu". În Transilvania,
 „„(publică în 1839, în „Foaie
 mint"> Cîntece populare de
 «biți, un Vers popular (tri-
 la Caransebeș), versuri culte
 folclorului de Fodor An-
 „. și îndeamnă cititorii să cu-
 jR poezii, povești ș.a. din popor.
 flJdova, Alecu Russo intraprin-
 iSătorii în munții de la Piatra,
 Știdu-se dintr-una din ele, în
 Seu „tezaure" folclorice, cu „o
 2*re de doine și o legendă popu-
 În 1840 G. Asachi publică
 Sg, si Troian dupre zicerile popu-
 românilor, baladă împreună
 jpetodia ei. în „Dacia literară",
 i Segruzzi vorbește de Cîntecele
 ••stare a Moldoviei a căror „mu-
 gi și poezie" le află „potrivite
 jirea pământului și a locuitorilor"
 j| «motește că „dulceața adestei
 gție poezii" a atras muzicieni ca
 jgfcer și Rujițki, care au compus
 f motive folclorice melodii cărora
 ^armonie, nici originalitate" nu
 | lipsește. în Piatra Teiului, scrisă

....', A. Russo consideră că „po-
 gk aceasta feciorelnică a baladelor
 lastre e întradevăr sublimă". în
 16 Iordache Malinesou trimite din
 Hdova, spre publicare în „Foaie
 pfru minte" trei Doine scrise de
 CNegnuzzi în vers popular. În 1843,
 {Bolliac scrie Măria din Bezdat
 finele, balade pe motive popu-
 În 1844, în articolul Cîteva re-
 faii asupra poeziei noastre, Andrei
 ian scrie cu căldură desne
 .fesurile populare firești, fără nici
 «legătură rnăestrită", dar care „au
 a ce poetic în sine ce n. place
 «Mupă care mulți ne batem ca-
 »implînd coli, ba cărți întregi"...
 «te recomandă ca model tinerilor
 *ți culți, pe care îi critică. Prin

urmare, nu numai interesul pentru
 poezia populară constituie olargă
 realitate pretutindeni la noi în în-
 treaga perioadă 1839-1844, dar
 există și entuziasta apreciere a va-
 lorii ei artistice, ca și tendința de
 a pleca de la ea în creația cultă.

Alecsandri nu avea nevoie să des-
 copere folclorul prin alții, deși totul
 fremăta în acest sens în jurul lui.
 El era un adânc cunoscător al fol-
 clorului nostru încă din copilărie,
 în 1849, în scrisorile către Alecu
 Hurmuzachi, cu care însoțește în-
 ceputul publicării colecției sale de
 balade populare în foaia „Bucovina",
 o spune clar: „Care în copilăria
 sa nu a fost legănat de dulcele
 cîntic de Nani-puiuile, și cu povești
 pline de zmei ce alungă pe Făt-
 Logofăt (...) Care nu a fost îngrozit
 ou numele de strigoi, de tricolo-
 lici (...) ? Cine nu s-au amestecat
 printre flăcăi și fete la clacă sau
 șezătoare?"... Casa simplă de țară
 a tatălui său, ca și cea a poetului
 de la Miroești, n-au fost niciodată
 izolate orgolios de oamenii locului.
 Ceea ce a realizat Alecsandri prin
 adunarea poeziei populare — și
 acesta e uriașul său merit aici, ca
 în atâtea alte domenii ale literatu-
 rii și culturii românești — a fost
 monumentul care s-a înălțat mai
 larg și mai sus decât toate celelalte
 ale epocii lui. Ridicându-se deasupra
 orizonturilor și entuziasmelor
 locale, a căutat să adune la un loc
 opere reprezentative ale creației
 folclorice a întregului popor român,
 în carate de maximă strălucire ar-
 tistică. A întrunit ca într-un fluviu
 bogat și limpede toate tendințele și
 curentele epocii lui în aprecierea
 folclorului și în inventarierea lui
 Culegerea lui de poezii populare
 nu e numai un monument al folclo-
 rului nostru liric și epic în versuri,
 ci al întregii noastre literaturi popu-
 lare. În notele edițiilor din 1852-
 53 aflăm subiecte de basm, con-
 semnări de tradiții și legende, texte
 de zicători și proverbe, urări ou
 plugul și cîntece de nuntă, descân-
 tece și ghicitori, frământări de limbă
 și jocuri de copii, cîntece de leagăn
 și strigături, elemente de calendar
 și de meteorologie populară. Aceste

note explicative cuprind nu numai sublinierea frumuseților artistice ale textelor, ci întreg crezul folcloric al epocii: semnalarea caracterului lor istoric și în primul rând a elementelor de latinitate, descifrarea trăsăturilor morale exemplare ale sufletului poporului care ie-a creat, schițarea tablourilor de viață, de moravuri, de stări sociale pe care le cuprindeau. Pe deasupra

tuturor însă, stă viziunea
imensă a balticului
printre care „La&” și „^”
literaturii univ. Se^i

— numele lui Alecs Wm

Omagiu lui Alecsandri — desen de mariana popa

„a istorică, siine a prezentului »ra lui sadoveanu

Moldovei, pe partea
o Șiretului, după ce
foșnetul ?i zvonurile
să se încalce unele
admite de dealuri pa-
comele de munte, pînă
Ceahlăului,

oțina buza de deal, pe
j*Li . urcușului, se cață-
«resc îngrămădite laolaltă
F« casele vechi ale Paș-
,\$ locul „unde nu se în-
E locul al cărui nu-
-turnai geografic, fără sem-
-jij vieți omenesți. Cine-i
faunele de-a lungul ani-

tăimut, ascuns de dis-
jțxiui și misterele lui, aco-
jftjttof ceva neînchipuit de
gM care a urmat apoi tra-
l&eferilor: acolo, în noiem-
g s-a născut Mihail Sado-

iv născut o nouă viziune
ti noastre, cuprinzătoare de
Ifi de trecut, oa o imensă
ft fundalul munților Mol-
ton s-au adunat 90 de ani,
«tonă fără el, și în scurge-
m definit un om și o operă,
We fină la confundare cu
if! eu viața poporului nos-
tul mai cuprinzător sens al
M, mt trecutul lui de obidă
% pierdut în ceața vremuri-
m nimeni nu le mai păs-
iftativea, — cronică nu nu-
ișxwü pe care a trăit-o, ci și

a celei fără început, din urmă, din
care am mai rămas doar legende,
balade și oseminte.

Opera lui Mihail Sadoveanu, mare
ea singură cit literatura unui popor,
domină scrierea noastră literară,
nu numai prin dimensiunile ei, ci și
prin conținutul ei, în care își trăiește
viața sa tot universul patriei noas-
tre. Nu a existat și nu există nimic
în țara aceasta care să nu fi fost
consemnat în opera sa : tot ce se
vede, tot ce a fost pe aceste locuri
odată și odată, tot ce se presimte
doar, — marele mister al creației
pe această bucată de pământ : pă-
durea, codrul și crîngul, șesurile cu
holda, izvoarele cu apele ; toate vie-
tățile : păsări, animale și pești, gîze
și gîngăni cu milioanele, nevăzute,
ce se presimt doar printr-un zvon
în apele și staif&riile bălților și ale
deltei rămase de la așezarea usca-
tului, cerul ce ne acopere țara oa o
mare boltă străvezie de cristal, oa-
menii, buni și răi, de toate vîrstele,
din vechime și de-acum, — cei care
laolaltă alcătuiesc neamul nostru.
Opera lui Sadoveanu cuprinde și
geografia și istoria patriei noastre.
El a fost, în vremea în care a trăit
— mai puțin străbătută de patos
eroic — un patriot asemeni celor
mai de seamă de la 1848. A creat
episoade din istoria patriei noastre,
cărora le-a insuflat o viață neperi-
toare, la fel cu acei arheologi care
scot din pămîntul țării marile măr-
turii ale artei trecutului îndepărtat
și le aduc la o viață nouă, în lumi-
nă și aducere aminte.

scriitori români contemporani

Mihail Sadoveanu iubește nease-muit acest univers cu locuri și oa-meni ai patriei sale, cărora le im-primă toată dimensiunea istorică a trecutului lor. Chiar oamenii de-a-cum, eroii săi obișnuiți, apar ca în-trupări vii și firești, purtătoare ale întregului lor trecut, apar ca oa-meni ai naturii, părți din • cadrul ei, — oameni ce reprezintă global, ca o misterioasă sinteză, toți stră-moșii din trecut, legați de acest pă-mînt și de privilegiile lui. Ibrăileanu •observă că nu numai oamenii pri-mitivi de sub munte și din bălțile Dunării sînt dm trecut, ci toți vî-nătorii lui Sadoveanu. Toți vin de departe, încărcăți laolaltă de trecu-tul specific • acestor locuri. Toți vin din trecut, atlt prin patriarhaiismul îndeletnicirii lor, cft și prin ceea ce e ancestral în instinctul care-i duce prin munți și văi și prin bălțile mis-terioase. Aceștia sînt eroii lui prefe-rați. Dar și ceilalți: tărani obiș-nuiți din nu/velele sale nu sînt doar întrupări ale prezentului, ci purtă-tori ai întregului trecut, nu numai al lor, ci al întregului neam. Cu a-cest dar de simbioză organică — presimțită, a trecutului cu pre-zentul, în fiecare erou al său, Sa-doveanu a putut să învie din morți oameni și ființe stinse de mult, să simtă el însuși, și să ne treacă și nouă, fiorul imensului trecut, adus halucinant în prezent și în fiecare ființă de-acum. De unde presimți-rea îmbietoare a misterului și des-tinul adunat în timp al eroilor săi.

Prin această răsfigere a trecutu-lui asupra întregului prezent căruia îi dă alte dimensiuni, integrînd nu numai viața oamenilor, dar și peisa-jul cu tot ce-a fost aici, parcă de la începutul lumii, natura din Sa-doveanu capătă un caracter națio-nal, ca o vatră din totdeauna pen-tru oamenii de-ai-d, din totdeauna. Senzațiile lui Sadoveanu în fața na-turii ne dau sentimentul legăturii fără început și fără sfîrșit a oame-nilor de-aici între ei, și a lor, laolaltă, cu natura. De unde, senitimen-tul de comuniune cu natura din o-pera sa. Mihail Sadoveanu apare astfel legat ca nimeni altul prin nenumărate fibre tainice cu sufletul acestui pămînt, cu oamenii lui, cu

tragedia lui, ^ ' „
tură-viață „ TL **«
Pămînt. „
tarxm a f_... OeZV**
fără-nimea m t,V_...^*
necazurile 11
cuprinde i. înt?;%ZJ- ? .
oxclopédie, *afa
de azi din a4te £ 2 ? * »
semnînd grosul 4 & T *
țeasta, s p e c i f i c i ? ? * *
m marea lui majori^ . -
In universul sarfm,-,
ca și oamen^T^ ^
aspectul unui mo^mZ**
lui, ci înglobează ca i Z ^
însesizabilă și . . . t r e c u t * * * !
Senza p f . . . acum, t a S L * * *
fiecare amănunt r e m a t * * *
f ale celui mai m i s « 2
în orice peisaj creat d v w * ?
M a t e toată istoria Z ^ f i * *
de la facerea lumii p i n K ? *
oe face din el p a m T S J *
cosmic nepieritor, . ^ c L S ?
materială a prefacerilor
sive și a misterului pe care U/r
dm cel mai îndepărtat ttem

Peisagiile sale păstrează Sa'«far
Im-, oricît de restrîns, eroiivW
copleșitoare a naturii în ££2
prezentei ei. »»«f»

Se realizează astfel în «crtatf kt
Sadoveanu, și în oamenii M m i
în peisagiile neunirii, proietuU ta
toate, și clinei i, toate dimm^L
fără capăt, o viziune istorici t Mi-
ce există pe acest pămînt. Vuiw
istorică este un atribut al o c t a W
și înțelegerii sale. Viați it fc
începutul începutului este mm
prezentă în orice existenți ii »
tăzi, în orice reflectare a, rMittf,

Dragostea de natură la Sadmm*
înglobează astfel nu numai
oamenilor de aici, ci și a t n v x f l f t,
a văilor, a șesurilor, a pădurii* jf
codrilor, a bălților și apelor, bto< *
unitate de nezdruncinat.

Cu un extraordinar simț arilMk,
Sadoveanu a adoptat un ttill «pr**
fie, o vorbire numai a sa, OM
țe de arhaiism și cu o atnosftri
basm și legendă, care traduce w
ziunea lui istorică. Stilul șadot****
nu este o întâmplare, rezultatul W *
căutări artificioase, ci tingor*
dalitate de a reda prin limbai.

scriitori români contemporani

natură și oameni – cu
'umile crescute de viziunea

- f s S frumusețea de totdeau-
«arturți, întrevăzută de el, prin
*Tg multe ori în opera lui Sa-
la natura apare, cum a ob-
rbrăileanu, mai frumoasă de-
. în realitate, căci ea e impo-
rt' cu toate frumusețile tinere-
J. irginității ei, neofensate de

î

aceea, cu drept cuvânt lbrăi-
citind descrierile de natură
Uli Sadoveanu, a exclamat oda-
n« înțeleg de unde le mai

e I

OMOsând aceasta, . . . Sadoveanu
în „Anii de ucenicie sa dea
tispuns: – „Le scoteam din-
ți rezervoriu umplut cu nemi-
în ani și ani, în toată eopilă-
am atât de depărtați, în pe-
seoundară a pământului”.

stfKima expresie din această con-
• imune mărturisește în această for-
Jlj tocmai izvoarele pierdute în
'#mtul neștiut al viziunii sale isto-
permanente asupra prezentu-
/ș ca și, într-o etapă mai apro-
TM -TM copilăriei. În această
::Ștpi de gestație a imaginației și a
anelor reale, Sadoveanu vede minu-
șB creației sale, a viziunii sale isto-
rice. Căci el spune în același loc:
Jjlulțwesc dommului că am avut
%/piuorie" și adaugă : „Copilăria mea
<4 fost liberă și nesupusă nici unui

Purtătorul de cuvânt din trecutul
lcpârtat, oa un ultim sol al unei
L fete prin generații, a fost mama
țaranca minunată de ps malul
Moldovei, de la Verșeni, pe numele
familie Ursachi, pe cel de botez
bofira. Anii de ucenicie mărturi-
ile acest proces de comuniune sa-
reS ușurat și sfințit de-o strânsă le-
ctură de iubire, exasperată și de
'că mama a murit la 34 de
toi, când Sadoveanu avea numai
H ani – vîrstă ce înregistrează cel
«ai adînc și mai de neuitat aseme-
nea grozăvii ale vieții.

Mă simt ispășit să citez aici, ca
^foarte semnificativ pentru cele ce
'P>ts, un scurt pasaj din „Cele
W vechi amintiri”, despre soborul

de femei de sub părul bătrîn din
ograda bunicilor, unde mama venea
la Verșeni: „Făceau sobor la poc-
ladă, bunicuța cu femeile ei din
sat. Stau în jurul mamei așezate,
cu busturile drepte și brațele sub-
puse. Au o înfățișare serioasă, aten-
ță și tainică. Clipeam din gene ui-
tîndu-mă la ele, fără a îndrăzni să
mă mișc de la locul meu și încercam
să înțeleg ce se spune. Era vorba
de niște lucruri de demult. Erau niște
lucruri așa de vechi, încît nu le înțelegeam
decît foarte puțin. Uneori mi se părea
că le șoptește frunzarul, pe urmă vedeam
că le suspină gurile bătrînelor.

„Era o dată la noi, la Păstrăveni...
zicea un glas,

– Ce-a fost odată la Păstrăveni ?
Niciodată, cu toate întoarcerile în
mine însumi și ciocăniturile în sub-
conștient, n-am putut găsi sensul
de fapte și figuri care se clădeau
în juru-mi din vorbele vii, rostite
și îndată stinse. (Și continuă :

„A fost ceva demult, ceva măh-
nit ; ceva sub un cer neguroși, pe
apa Moldovei ; poate vârtej, poate
balaur ; poate om cu ochi fioroși ;
poate femeie care fugea despletită
ca și ploaea”.

lată, spun eu, viziunea istorică și
dimensiunea ei supranaturală care
depășește înțelegerea,

„A rămas în mine numai fiorul
șoaptei”, – spune citatul mai de-
parte.

„Inima mamei bătea lîngă tîmpla
mea”.

„Am tresărit. ũi sunase înăuntru
glasul. întrebă ceva.

„Atunci a început să dea lămuriri
cea mai bătrînă din soborul femeii-
lor de sub păr. Erau acolo o serie
de femei din neamul nostru. Stă-
teau cum stătuseră altele, din alte
generații, și cum vor mai sta alte-
tele. Erau reprezentante ale pămîn-
tenilor celor mai vechi, frați cu
străbunii panului. Bătrîna interpre-
ta viața probabil într-un chip cu
totul nelogic, dar în perfectă ar-
monie icu oerul, cu pământul și cu
natura inconjurătoare. Șopotul frun-
zarului o aproba și o amesteca în
debitul ei misterios”.

Iarăși dimensiunea viziunii isto-
rice, care trece dincolo de oameni.

„Fără să fi înțeles ceva, am rămas fericit și înfricoșat, ca sub semnele și descântecele unui ritual magic”.

Nu e nevoie, cred, de analizat încrustarea de mozaic a prezentului în marele timp fără început și fără sfârșit și integrarea ființelor ome- nești ca parte vie a naturii, una cu ea.

Citind operele lui Sadoveanu, alt- fel decât ca pe niște povestiri, des- coperim în fiecare pagină acea gran- dioasă viziune istorică ce dă dimen- siuni fără măsură prezentului și în- tâmplărilor lui, ca și oamenilor **care** le încercă, și un univers ce cu- prinde timpul fără sfârșit și fața mare, de necuprins,, a **naturii**.

Am citit de mult cartea lui Carel : „L'homme, cet inconnu”. E formula pe care, împrumutînd-o, pot spune cu toată conștiința: „Sadoveanu, cet inconnu”, li purtăm, mici și mari, în urechi, muzica fără pere- che a limbii sale, dar am coborît prea puțin m tainicele înțelesuri

ale viziunii șale unice
globala a patriei ° î****
începuturile ei pînăTsZl *
Prea sînt multe și . _ J l
pectele operei lui sWo^Z^TM' *"
ra însăși este _ _ _
tju . putea fi **cuprinZ** ^
de un singur om C î L ? >
^eaga, ori **ci**, s-ar ' ^ J g

îmi permit a crede că *
toria Academiei RSR - *
colective de oameni 'de'ZJ&to?
care după un plan **bine**
prestabilit să studieze alei2?***»
f operă c, pe o lTuTut^
a istoriei și vieții poporului

U T *

Greul a fost făcut: opera a f,, «
scrwa. Ou o artă și **unZflu**^
ne, cum numai literatura \mM
populară cunoaște. A o analiza m
poate fi mai greu. Și apoi, chiar de
ar fi: avem datoria !

padinii** streinii, poet

r« gîndea despre îndeletnicirea Jicã Vladimir «Streinii» o «știință» din pat* uilită a a activității sale litera- • fi cînd, vorbind studenților despre gîndea poeziei, spunea : „Poezia se friugiază periodic din orice înfăți- istorică, precum și din orice Smparație critică. Istoria ei e o logă înșelare de sine a inteligen- tei asupra actului poetic. Atît înfă- Mrele istorice cit și comparațiile tOce, oricare ar fi ele, sînt simple teghizări, de sub care, dispărîndă cftüpîi căutat tocmai cînd putea fi gfiits, lasă în mîinile căutătoare turnai masca momentului căruia i se emtată concavitătea, adică absența eMpuh« căutat. Aventura esenței foeziei este însăși aventura Tita- nței din Visul unei nopți de vară : dopă trezirea din vrăjă își dă sea- ma că a mîngîiat un oribil cap de m&gar».

în afară de faptul că aceste rîn- iv.ri sînt ele însele vibrante de poe- zie ca, în general scrisul critic al M Vladimir Streinu, ideea pe care o conțin e paradoxal poetică prin negarea materialității lirismului, deci o puținței critice de a-l sur- prinde cu mijloacele teoriei. Or, tocmai aserțiunile de mai sus ale Miticului, ce-și neagă suprema com- petență, îl ajută să și-o re-nege constructiv, fiindcă spun ceva des- pre poezie și despre înțelegerea ei teoretică. Ne învîrtim aici, cu su- blimitate, într-un cerc vicious al iMxprimabil-exprimabilului. Dar, în « privește poezia și critica ei, totul tawite să fie paradoxal și contra- Mctoriu (ea și cum știința cea mai

modernă nu ne-ar arăta că ea în- săși se neagă pe sine de la o eta- pă la alta, cinstind extrem materia prin dematerializarea ei ?). In con- trazicere deci (vai, cît de aparente, de amăgitoare pot fi adeseori con- trazicerile !), cu înțelepciunea scep- tică din urmă a sa, criticul Vladimir Streinu acuza mai de mult pe ti- nerii poeți că-și reduc eforturile spirituale la o problematică de „ma- terial", însuși el dedicând totuși fer- vori și aplicații destoinice „versi- ficației moderne", adică unei res- pectabile zădărnicii teoretice. Oare nu tot Vladimir Streinu a vorbit de literatură ca „modalitate a vieții införmulabile" ; de „realitatea ire- ductibilă a nucleului poetic" ? Pre- tutindeni, aproape, astăzi, critica, din ce în ce mai „pozitivistă", e subminată de conștiința intimă a reprezentanților ei importanți, că neostenitele și riguroasele și ispiti- toarele construcții, deductive și in- ductive, apar lovite de o incompati- bilitate asemănătoare nefericitului Meșter Manole.

Nimeni nu va nega importanța operei critice a lui Vladimir Streinu. Și sînt convins că trecerea timpu- lui nu o va păli, ci, dimpotrivă, îi va spori respectabilitatea. G. Căli- nescu îl considera în primul rînd poet și nu s-ar putea zice că apre- cierile sale despre poetul Vladimir Streinu n-ar fi fost judicioase. E. Lovinescu, și toată lumea îm- preună cu dînsid, au dat primă în- semnătate criticului și, iarăși, pe bună dreptate. Dacă nu uităm îm- prejurarea că personalitățile litera-

re sînt complexe, și cã o față a unui scriitor rãsfîrîge neapãrut, chiar și derutant, pe cealaltã, afirmația cã Vladimir Streinu își va pãstra cu preeminență locul în istoria literaturii române la capitolul criticii nu afectează cu nimic interesul pentru activitatea sa poeticã, implicitã estetismului sãu funciar pe tãrîmurile teoretice.

Așa cum se știe, critica lui Vladimir Streinu a evoluat de la manierism la clasicitate. Spre deosebire de G. Cãlinescu, eu am subliniat pozitiv stilul „oficios”, prețiozitatea stilisticã a criticului – poate și din cauzã cã m-au influențat personal, intrînd în propria mea alcãtuire scriitoriceascã, la o vîrstã fragedã – și țin sã mãrturisesc cã socotesc aceastã influență pozitivã, deși sper cã stilul meu actual a adãugat ceva în plus, personal, influențelor de tinerețe.

Vladimir Streinu a fost un critic al modernismului și, ca poet, G. Cãlinescu (deși îi nota freamãtul naturistic) îl socotea un barbian. Recitînd astãzi pe poet ești uimit sã-i constai limpezimea (și Cãlinescu observa, de altminteri, trecerea spre pillatism). Destinul liric, și-l vedea astfel autorul însuși :

Eu clopotarul nopții taciturn
Acestui veac cuvînt limpid sã-i sun,

Ca sã-1 zidesc de piatrã și spiral,
Din geometria întãmplatã rar.

E aici, firește, și Ion Pillait și Ion Barbu. Curios lucru însã, criticul afectat, prețios, distant, „oficiind”, dispãre complet în versurile sale de perfectã limpitate, de un tradiționalism aristocratic impersonal:

Sub strãveziul cerurilor lac
Ou nuferi mari de stele înflorit,
Oa liniștea stã iazul adormit
Și-n mine apele lui moarte zac.

(Peisaj mort)

sau :

Vei rnai turna de anul nou, spre searã.

Un plumb fierbinte-n ape strãvazii
Ca sã-ntrezezi, netrebuind sã piarã,
Luceferi noi în alte simetrii.

(Poruncã)

Desigur însã, ca de m, ~,
G. Cãlinescu a i n t u U ^ : ^
daca parțial), „ viziune Urã ^
asociazã pe Vladimir strl- *
estetismul naturistic al j « f ^ , > ^ «
bescu. Vom vedea si noi d J l ^
acest ultim cîntãreț k VMsleMwii*
loase, puterile lirice X t ^ ^
românești. -- .. m *

Cu flintã grea, cu tolbã și corn la
Pãșesc în vãzul lunrli te ^ S ^
vãnoãtoare,

Rãmas încă de poteri, sub catarãmi
Cucernic, un cãlugãr grijește* d ^
sate.

Eu țin de ai acelui Sfint Hubert
moale cin;
Vad cerbul, plec genunchiul, las
pușca și mã-nchta.
(Temutul vînãtar)

E aici deopotrivã, ca la înaintaș
autenticul simțãmînt al naturii "sl
falsificarea sa finã prin cultura.

Poemul Ciulini este cu adevãrat
antologic. Mai întîi, începe progra-
matic :

Las flori, garoafe, dalii și crini și
nãlbi codanei
Cu sini rodiți odatã- la timpuri
optsprezece;
Poeților horticoli, sã-și desfãteze
anii,
Le las grãdinã exacte și sere și
ghivece.

Clar, ostentativ explicit, poel/uX
(barbian : „la timpuri optsprezece”)
denunță simetriile lirismului ab-
stract. Și admirabil se va proclama
pe sine – cel disimulat de critica
sa prețioasã și distantã – în ver-
suri de o puritate, de o naturalețe
numai greu de aflat azi, dar uimi-
toare pentru formația direct intelec-
tualã a autorului lor:

Eu merg pieziș, pe cãmpuri la tuf»
de ciuline

Sã-mpart cu ea mãndria de-a nu fi
cercetatã r

Pãzitã între suliți ca marile regine..
Voi fi țeposul mire din visu-i Umf
de fatã
(Ciulini)

scriitori români contemporani

voute cu Al. O. Teo să ispitească din nou păduri
k, a Călinescu (pentru de smoală.
lcaLinescu e poet în toată îi în stoluri treuseră-anii
cu locul său ais- zeci,

De când uitasem lumea umbroaselor
S. i. r Streinu știe să-și poteci
Zfundă bogată cultura veam de spus o vorbă în murg"
pedant brunnatei cetini
Și, de tăcut, mad multe cu mard
fagi prieteni.

«-n^ixaiiu pletos de alge,
CF" unde
-un principiul lui Thales
I*." miletinul.
jgiftuAu merse adine să
cate-n unde
de geTmeni cleioși ca-n
gropniți vinul.
(Geneza)

Edenicul codru eminescian, româ-
neasca înfrățire a poetului con-
templativ comunitar cu fauna și
flora calmelor agrestități ce natura
șăgalnic i le oferă, iată-le, sub altă
pană, reînsuflețite :

Mirată, dintre trunchiuri, știam cum

literatură ce și-a m&su- se-nfioară,
are nevoie de astfel de cătind în patru lujeri de crini, o
SZpfiect strunite, în care doar căprioară ;
ne-ar putea în- vulpi și viezuri, jur
iz m suntem noi înșine aor- împrejur de mine,
de subțirimi des- văzui, cum scot mustața din guri
veridicități lor sen- de vizuine
trmetismului i-a luat locul și fand pe frunza de-<anțart, săltind
Ratificată puendă tineri,
Minaji de urși molatici ca cireși de
Sfinta Vineri.

panoplie o veche
carabină
:g pudar >de toamnă pădurilor
secrete;
^jpsăia o piele, în pod sau de
perete,
li^nj răzbun amarnic pe-o
singură jivină
jtB«gălbsnire, ce stă să se arate,
»i-n blând de șue sălbăticiuni
roșcate.
(Moment cinegetic)

Și poate tot lui Eminescu îi da-
torează Vladimir Streinu puterea
de a vedea, pe românesc meleag,
umbra zeiței dnegete :

Am văzut..., am văzut pe Diana \$
Eu ardeam în tufiș ca satirii
Avea arc vibrator cum e-al Urii
Și tot arc vibrator și sprinceana.

(Diana)

Hțoem (Aventura) ne întoarce,
iSrtfe parcă, de bun gustător al
ap», la romantica dragoste de
s hi Eminescu, bāsmuitorul

Criticul Vladimir Streinu ține,
ca sensibilitate, de direcția mace-
donskiană a criticii noastre (toți au-
tenticii maiorescieni, de la Lovines-
cu încoace, sunt macedonskieni ca
sensibilitate : oe perfect și binefăcă-
tor paradox!). Poetul Vladimir
Streinu și-a conjugat adînc lira de
cea a lui Eminescu.

pe sub seară, cînd inima
domoală

scriitori români contemporani

horia opresc»

tragica romanță de dragoste a lui al. odobescu

Acum vreo două decenii activam în preajma polivalentului cărturar G. Călinescu. Uriașa lui putere de muncă, spiritul selectiv, concepția de largă anvergură, precum și un anume comportament personal, uneori pitoresc ori straniu (la modul superior), îi conferiseră, încă din viață, un miraj de strălucire mitică. Timpul ce l-am petrecut sub pulsația temperamentului său constituie, pentru mine, un răs-timp de supremă satisfacție și mândrie.

Sarcinile ce-mi *trasase* (oum se zice), erau de a întreprinde cercetări prin familiile scriitorilor din trecut ori contemporani, bucureșteni sau din provincie, pentru a strânge materiale autentice, informațiuni și icomeotarii, urmând a fi folosite în „viitoarea istorie a literaturii române”, pe care G. Călinescu o începuse.

Prin munca depusă atunci, nu doar ou pasiune ci și cu un spirit îndârjit, oarecum *detectiv*, am izbutit să descopăr piese documentare și iconografice de la: Grigore Alexandrescu, B. P. Hașdeu, A. Pelimon, Octavian Goga, Anton Pann, Liviu Rebreanu, Mihai Ralea, Demostene Botez, G. Topîrceanu, Atârnase Mîndru, Duiliu Zamfinescu, St. O. Iosif, Natalia Negru, Dimitrie Anghel, Mihail Sadoveanu, I. A. Bassaraoesou, D. și Lucreția Kannabat, Al. Cazan, Mihai Sorbul, T. Arghezi, etc. (înșiruirea de față, incompletă și

eterogenă, oite?

fără vreo altă

Ziua de TuL

Mtâ de el, Z^ufe^vJ***

între orele S,***«

domiciliul său • £S

53. Aici, dună" " ^ 1

G. Căline ^ ^ *** • *

eram i n t î m ^ ^ k

camna (dar

Fofeaza, așa .boteza

casei. Străbăteam curte £

de flori și verdeață, SL ^

profesorului ctovSifiS* t-t

deam în biroul nănări»? ^

tablouri bibelouri ^ S ^ *!

ele rmduite, exclusiv 2 , * »

zia patronului. ^ fes*.

îmi făcea • semn să ia» u. •

scaunul din fața biroului J* . *

de cel mult un metru

întreg căminul lui G CSti«L* ^

lăsa o artistică topresfefe*
tural și aglomerare). Cărți ^

manuscrite, fotografii, revisT ^

respondențe, străjuiau fa.c«bJ£

maldăre pe dușumea, S

ori scaune, într-o aparent* n w Z

duială. Dar, cînd veneT

un text anume, maestrul mers»

invariabil, țintă la el. (Stăpin ^ S:

sei era invitată, cu strășnicie, ti

nu se atingă,, Oricît de riguw*»

ar fi fost argumentele sale tanc»

dărești.)

într-un colț, odihnea vioara, tai-

nicul instrument de destindă*
după nopți și zile de trudă.

În exterior — curtea, gridjB*.

tniroarul de apă, statuile, pred-

rate printre scunde boschete —

alcătuiam, deasemenea, o cowftfi»

sată imagine de fasțuos și dW«

sitate.

Ședința debuta ou ora poUhdL

— la spune, ce, mai e nou, pt

mapamond? (Schițam un rătăw»

timid. Prilej pentru dînsul de *

pomi, impetuos, la arătarea efe-

meridei. Gazetarul din el trail!»

brusc, argumentând, judicios ș» I*

amănunt, actu'alitatea...)

Pe urmă îmi prelua recolte i*

documente pe s&ptămîna ce treaMe.

Și-mi incredința' numele unui m

scriitor, asupra căruia, slmbitajj*
mătoare, urma să-i aduc MW*
obținute.

scriitori români contemporani

din zile rni se adre-

»: , o temă nițeluș mai
! f „aioia: Alexandru
- ta sinucis, în 1895, pen-
Despre ea se știe
o T~ pgar că se numea
' <* f^Buzoianu-Kerninger, că
' j.ă fusese soția lui
•! ^ ^ ^ , , v tiia. Restul trebuie

1' ' ' * 1 acasă perplex. Mă
Jts j^ța unei șarade. Iar to-
^ Sativ, al Directorului Insti-
de Istorie Literara și
îmi da de gândit. Soția mea,
specific femeilor, mă cer-
• * 2 Aflând de ce-i vorba,
' 3 * scurtă reflectare, vorbește :
stal puțin- Cînd eram elevă
"i Trtul Elena Doamna, înființat
• de Carol Davila, mi se
fi auzit despre această
" Făcuse piarte din condu-
2 * sco & Eu nu am ounoscut-o.
f ^ . g să o întreb pe doamna
^ p, gucuță, bună cunoscătoare a
- sâskii ?**
, jisse diteva ceasuri băteam la
j numitei profesoare, în strada
l japeții-Vechi. Această soție de
ea însăși autoare, m-a pri-
»- (ța bunăvoință. Fără să o fi
• xacut personal, știa că Horten-
g Keninger funcționase la amin-
al Azil. Pentru precizuni m-a
j jefsnat, te rindu-i, să caut pe
5aa General Perităcari, cea care,
3 de mult, ca soră a lui A. Da-
la, fuspse cumnată cu Keminger.
! a strada Mîntuleasa, pe cite
* t amintesc, unde domicilia, pri-
ita ce mi-a făcut Elena Pertii-
X* a fose rece, distantă. îi păs-
, « t și-acum, în ochi, chipul rigid,
* * palid. Părea suferindă. Fără
i- l fflăfi invitat din pragul casei,
| . i wtru, mi-am indicat, totuși, o
| iteS, subliniind „dacă o mai fi
| icinind acolo : șoseaua Jianu, pe la
Icaca Aviatorilor..."
I șeaua aceleiași zile, aproape
Swa 6, grăbeam către adresa
« al de vag indicată. Era o
ploioasă de noiembrie, cu
j Bsaecasă. Am întrebat la diverse
m, în partea locului. Pînă cînd,
sof-o poartă, o locatară m-a în-

vitat să urc la etajul al doilea și
să întreb de „maAm Ana care o
îngrijește pe bătrînă”,

Cînd am sunat la ușă, s-a ivit
un chip blajin de femeie,

– Dv. sînteți madam Ana ?

– Da, mi s-a răspuns, cu teamă.

– Aș dori să vorbesc cu doamna
Keminger...

– Dar, așa cum am spus și
celorlalți tovarăși azi dimineață,
vă repet și dv. ; aici nu-i decit o
singură cameră, în care looueste
dînsa – în vîrstă de 86 de ani –
și cu mine...

– însă eu nu sînt de la *Spațiul
locativ*, mă dezvinovății, grabnic.
Pentru cu totul altceva am venit.
Sînt de la Academie...

Dinăuntru, se auzi un glas :

– Ană, lasă pe domnul să
intre...

Ședea, neclintită, în fotoliu.
Zîmbea. Din pănu-i alb i se con-
tura obrazul innobilat de acea
plasticitate feminină ce dăinuia în
pofida necruțării timpului. Mi-a
întins mina, indicînd un fotoliu...

– Bună seara, domnule. Ședeți,
vă rog. Este o vreme haină, afară...

Glasul părea dezarticulat, ca un
zvon venit din afunduri. Gestica,
în clarobscur, împlinea un joc al
mîinilor, de palidă armonie. îi
zăream fruntea înaltă, mată. Și în
secunda aceea am priceput, peste
timp, farmecul, misterios și dra-
matic, ce, cu atît amar de vreme
în urmă, derutase spiritul lui
Odoibescu.

Madam Ana a sucit comutatorul
lămpii. Lumina lămuri interiorul
odăii : un dulap masiv din lemn
de nuc sculptat. Două fotolii cu
mătasea, cîndva, somptuoasa. Un
raft de cărți, o masă, câteva ta-
blouri, vase, fotografii, un armoar
ou sertare... Spusei :

– Doamnă, mă prezint dv. din
partea Institutului condus de Aca-
demicianul G. Călinesou.

– Am auzit de numele său,
deși nu am avut plăcerea să-l
cunosc. Cu ce vă pot fi utilă ?

Șoptise afabil, cu aceeași intona-
ție scăzută, iar mîinile estompau
jocul lor, imprecis dar expresiv.

scriitori și curente

Răspunsul, cred, mi-a fost prea direct, dacă nu chiar brutal :

- Ca fosită soție a lud Alexandru Davila, sfinteți, firește, posesoarea a nenumărate date și relicve ce-au aparținut ilustrului autor dramatic... (Mințeam! Mobilul prezenței mele acolo era Odofoeseu. Dar găseam că-i prudent să încep cu celălalt...) Oontinuai cu convingere, dar și cu o notă gravă, de pedanterie : ...Istoria adevărată se scrie ou documente și cu relatări exacte. Sintejd deținătoarea unor veritabile comori pentru literatura română...

Madam Ana se apropiase, acum, cu o tavă pe care abureau două cești. Amfitrioana stânenită, firește, de felul prea net cu care intrasem în materie, atacă, la rindu-i, un subiect, într-un fel, lăaturalnic :

- Iată... Sânt sigură că n-ați gustat încă din băutura asta. Este așa numita *cafea Ness*. Mi-o trimete, din America, fiul meu...

După ce gustai (în adevăr, pentru prima oară) minunaita licoare, femeia mă privi cu sinceră amabilitate :

- Propriu-zis, despre ce aş putea să vă vorbesc, domnule ?

- Vă repet: amintirile dv. sînt un izvor tănuuit pînă azi.

Venerabila interlocutoare părea a se război cu tainice ezitări :

- Nași fi crezut că anii mei bătrâni și îmbibați de suferință, mai pot interesa pe cineva. Dar dacă Academia Română vă trimete... închise o secundă ochii, de parcă ar & căutat să-și rânduiască năvala suvenirilor. Prinse a po-vesti apoi, cu privirea în gol. Acolo unde rulau, numai de ea întrevăzute, numai în inima ei învălmășite, secvențele populate de atâtea întâmplări și oameni. Spovedania ce urmă și pe care mă sileam s-o prind pe firele carnetului meu, avea o concretizare simplă și rece, de proces verbal. Retranscriu acum, după acele note, o seamă de fraze, întocmai cum mi^au fost, în acea zi, încredințate. Fără înzorzonări stilistice. Păstrând numai un preț, inestimabil, de document :

... M-am născut la 18 iunie 1864, la Comănești-Bacău. Tatăl meu era baronul Kerniinger de Lippa... Fu-

sase adus din 0_g,
Ghica, sp., a . f t » d*
ce se întindeaur? E? **
județul Bacău ***

TM cu Alexandru D[?] a v ^

eram prea tânără ev^{mo} «
nu mi-a arătat ni o i o l ^ ^ -
frane. Am făcut ^ d i T ^ U
convenție : e u ^ , ' « W ^
pele s p f e v d e v t r e c ^ S *
sa-și termine stu^ii^t,***; «I
ex-lettres" de E ^ J * * * *
| ^ ținut f â g â d u S f ^ ^ * »
Kaknderu, adhunâstato^***»
ilegale, pe atunci personal J * * »
pondere, i - . s p ^ ^ g ?
cu mine : „De .. ' * J *
laureatul ? " Atâția J J ?
obținut..." l-m

- Din căsătoria mea cu w
s-au născut doi băieți • ni T ^
1886 și Dorel în 1888 % ^ ^
pe lume fiul nostru Dori^?
avut o maștere grea. M a m T L S
sa stea, o vreme, la n o i X t f f
soțul meu mi-a cerut

N-am avut să-d dau. El a «ta*
și a lipsit mai multe zile CfcEi
reventit, a motivat: „Am' fc*
„aldamaș", cu prietenii, kE ,
sărbători evenimentul". Intrebndu-i
„De unde banii?" mi-a răspuwr
„I-am luat din geanta soacrei radi."
fără să știe."

... Alexandru; Davila, *bărbatal*
meu, era *cam ușurel ie fire. Im*
Club, deși uneori doar *chibit*,
făcea din noapte zi și invers...

... Prin 1889-90, **Constantin**
Exarcu, fondatorul Ateneului, *mea*
îndemnat să conferențiez *sub fai-*
moasa cupolă. Se organizase *un*
ciclu, în care luase cuvîntaj
Alexandru Djuvara ou tema: *Cm*
gîndim ; Ionescu-Gion : *Cum teri*;
Take Ionescu : *Cum vorbim*. **Am**
conferențiat și eu - Despre eds*
cație. A fost un triumf. **Publicul**
aclama și nu mai părăsea *sala*. A
trebuit să fug prin ușa din dos a
Ateneului...

... Am publicat unele manuale"
didactice, în specialitatea, *mea*:
geografia Profesorul universitar
„*H. K. J. Ullivci*»***
Borgovan m-a batjocorit *vehement*,
prin presă, acuzfadiu-mă că *aia*
carte lipsește. capitoul, *esențial*,

s*Momia domestică*. Am
'[^]it[^] Publicul însă m-a
,editla s-a desfăcut, cu-
ante astea' n-au putut
nemulțumirile familiale,
-ărtat de Davila.
^[^]pă mult, în 1389, m-am
T ou Dumitru Racoviță.
^,„n înțeles foarte bine,
un an, a murit de can-

ca profesoară la
yoamna-

povestitoarea facu o scurta
^[^]poi continuă brusc :

«m a apărut în viața mea
(mărturisirea părea a-i
»t fără voie). Adăugă, cu o
" mai de grabă trisită decît

impresia că, de la început,
^[^]ta v-a condus pașii pînă în
,mea...

Of[^] avut taina s-o mal mint:
^[^]Ba așa este. Intuiția dv. este
'Rogu-vă, credeți-mă că,
măsură, tainele dv. nu vă
Ele se integrează
literare. Și contracarează
«iportaj, păgubitor din multi-
pghiuri de vedere.

fără tulburare urmă să
jască. Dar glasul ei avea,
fit năinite, o rezonanță Imper-

Ca și cum ar fi repetat
t[^] învătate pe de rost. Sau un
ce-l reținuse tainic, asemeni
vers repetat îndelung. Urmă:
^[^] Alexandru Odobescu era un
gk ilrălucitor. Vorbitor ales. Cu
Mitre desăvirșite. Fusese, la
fg&, ministru. Era membru al
litaniei Române. Arheolog. Con-
itiatiar fără pereche. Frumos la
•fișare[^]). Acest om s-a apropiat
f mine, cu pretextul că ajută
fMa unde activam. Dar am sim-

•90 amintire personală... Intr-o anu-
•taprejurare, vorbind cu Tudor Ar-
•B, acesta mi-a declarat: „Mi-l amin-
Jke Odobescu, în ziua cînd, ca mi-
wa.al Invățămîntului, venise să de-
Jwiraze, într-o școală, elevilor, sistemul
JW«, recent introdus în țară. Punea pe
m să cîntărească zahăr, iar, ca răsp-
1*„ea bucățile cîntărite, să le mă-
JW.. Niciodată în viața mea n-am vă-
Ej[^] mai frumos, cu maniere mal-
- - ca Alexandru Odobescu. . .”.

țit că, realmente, în focarul aten-
ției sale, mă aflam, singură, eu.
Comportamentul lui, scrisorile și
florile ce-mi trimetea, lesne mi-au
dovedit că era prada unei mari
pasiuni, care-l făcea să sufere
amarnic. Curfnd mi-a propus să
ne călătorim...

Eu, atunci, mi-[^]am întrerupt no-
tele ce luam :

- Doamnă, vă întreb cu toată
franchețea. Și tot astfel vă rog
să-mi răspundeți : dacă Odobescu
era un personaj excepțional, pre-
cum singură afirmați, de ce ați
respins dragostea lui ?

Initeriocutoarea șovăi o clipă, ca
într-o grea cumpănă. Ochii, cu
apele tulburate iar, clipiră grab-
nic, înainte de a scanda răspunsul
ce nu-l voia brutal :

- i Mi-a cerut mina, deși era'
însurat și avea o fetiță... Știți cine
era soția lui ?

- Nu.

- Luați seama : pe vremea cînd
generalul Kiseleff se afla în Prin-
cipatele Române, a cunoscut o
domnișoară - Prejbeanu - ce
aparținea protipendadei noastre.
Din prietenia legată între ei, s-a
născut o fetiță, botezată Sasa.
Aceasta, după ani și and, a fost
sortită să devie soția lui Alexandru
Odobescu. I-a fost bună și credin-
cioasă nevastă. Era foarte evla-
vioasă. Se zice că împrejurările
deosebite ale venirii ei pe lume,
ca și rolul de seamă al lui
Kiseleff în aristocrația rusă, i-au
asigurat, din caseta particulară a
țarului, o rentă lunară de șapte
sute de ruble aur.

Sașa Odobescu,*) aflînd de pa-
siunea pe care soțul ei o făcuse
pentru mine, a vroit să mă vadă.
Firește că am primit-o (într-una
din zilele cînd știam că el nu mă
vizitează.) Mă așteptam la o scenă
de reproșuri și acuzații. (Deși, lă
drept vorbind, eu nu eram cu ni-
mic vinovată.) Ce credeți, însă, că
md-a cerut ? Și anume ou mare'
insistență : să mă căsătoresc cu
soțul ei ! M-a asigurat că, spre

2) I. L. Caragiale într-un foileton de
gazetă, o califică... „Sublimă... figură
de sfîntă martiră. . .”.

a-i reda liniștea, spre a-i curma suferința, este dispusă — cu toată prudența și eleganța — să ceară divorțul. Deși îl iubea mult. Un gest de mărinimie pot spune, ...literară... Negreșit că situația în care mă aflam nu era de invidiat. Am vorbit cu tatăl meu, cerându-i sfatul. Mi-a răspuns că nu mai sânt la vîrsta ca să-mi dea povețe... „Să nu uiți însă”, a adăugat el, „că domnul Odobescu este cu cîțiva ani mai vîrstnic decît mine.” Astfel, hotărîrea ce luasem nu aveam cum s-o modific. Iar îndărjirea lui sentimentală, ca și depri-marea, sporeau. Bra tot mai rătăcit, mai pierdut. Pe deasupra, se adăugau și unele suferințe fizice : îl chinuia o gută avansată, pe care o trata cu injecții, calmante, morfină.

Cînd s-a terminat prima mea vizită la doamna Hortensia Buzoianu Kerntoger, era aproape miezul nopții. Un vraf de docu-mente, majoritatea necunoscute, strânse într-un geamantan, l-am predat, în seara cea chiar, profe-sorului G. Călinescu. Sosisem cu o birjă, anacronic mijloc de trans-port ce, pe atunci, mai dănuia, la geamul profesorului se zărea încă lumină. Mi-a descuiat, foarte surprins. După o jumătate de oră, parcurgînd cu ochii și cu degetele acel material, mi-a adresat o vorbă pe care, ou nedesmințit or-goliu, nu o pot uita : „să nu-mi zici mie *maestru*, că dumneata ești mai maestru decît mine”...

Cu *bătrîna Doamnă* am rămas, apoi, într-o deferentă amicitie. Adesea, prin intermediul blajinei *madam Ana*, mă chema la dînsa. În preajma ceștilor de Ness, am petrecut ore de neuitat... Am aflat astfel că, în anii ei vîrstnici, Mini-sterul învățămîntului o numise directoarea unei școli profesionale la Abrud. Aid a dus o iscusită activitate prctfesională, ca și una, mai largă, organizînd expoziții de lucrături naționale, serbări ou elevii și felurite cicluri de conferințe. Era o treabă ou totul utilă în acei ani, acolo, în Ardeal.

Acuma însă, nu «
urm din **fotoliu**. Cui? *
dm șoseaua **Jia**™, V^T,^ *
Spătarului, în E^+...« *
modestă, bar
-io, Povestea ^ *
dm viața i vU^t
aproape 88 de ani ^ W *
nat de incredibila^,
cercetătorului literar
să-mi arate vreuna 'duf(2)2a**
ce le promise **de I, O d L** * S *
răspuns cu ezitare
teva... dar **mi le**. ^ ^ f » *
Citta...”

I-am mărturisit; că *oAM* .
peregrinările mele mW
urmelor lui Odobescu, l-am II *
tat și mormîntul de la PL? ^
tresărit în **ochii ei**, ne g S *
lucit, fugar, o scWeie. bg^t
Remușcare ? M-a cercetat,
temere parcă :

— Mormîntul... este
firește. Uitat...

. — Dimpotrivă, am **asigurat-a I**
înconjurat ou **grilaj** de fler af
Situat pe o mică **terasă**, se **fatttl**
deasupra celorlalte **morminte**. A »
găsit flori-proaspete...

Respirația ei, ezittodă, **s-a acce-**
lerat. Tăcea, ferindtt-se **de privim**
mea. Silabisi :

— N-am fost niciodată* Aș putt
oare, acuma ?...

Amintindu-mi de **starea** el M&
am ocolit răspunsul. IntnW
doar :

— Sfârșitul lui, știți **cum a fort f**
— Cred că, într-o **noapte**, **AB**
pricina durerilor de guta, a **taat**
o doză prea mare de **calmante**. \$
inima mu a mai rezistat... Cete «
au urmat, mă cutremură ?i azi
Presa m-a atacat necruțător. Stitt-
denții, elevii de liceu, **simpli cetă-**
țeni — se adunau în **fața locuinței**
mele, vociferând, **inundindu-n»**ă ca
insulte. Când, prea rar, **esearo P***
stradă, aveam impresia că **Pj**f***
pietrele caldarîmului sar H **
lovească...

Ionesou-Gion, secretar **general ai**
Ministerului Instrucțiunei P * * »
m-a pedepsit cu „mutare **dlwŞ**»-
nară” la Botoșani). **Aici**, la «« * *

'blamată și ooc^A, m-am
'vde singura, la început.
• târziu, profesorul
L la liceul din oraș,
murise nevasta, mi-a
» L legăm destinele. El
f ^ i , eu, doi. I-am cres-
u cinci...

rr^a în urechi concluzia :
.- mai rezistat..." Sensul
Sinte nu poate fd luat
2 fiziologic, naedical. Iar
venise, peste decenii, cu
-< j. marea problemă.

mult, Hortensia Ke-
rnurit- Devotata madam
str&duid și a cheltuit cu
tarea ei, la Belu. Pe mor-
insemnat câteva cuvinte.

•
acesta, din nenorocire
(cum precizează Caragiale)
•încheiat. Totuși el continuă,
ou episoade încă și mai
Confirmînd străvechiul
thx că, în orice dezbateri, se
f^cuUată și partea cealaltă...
ta de două scrisori, auto-
; lui Odobescu.

Bpo zi, acesta, repetindu-și
^rile cu oare o cerea în că-
este tratat ou umilință de
IVfarna ea, chemată din
jte, anume, de fiică-sa, pen-
fi de față, il respinge ou
brutalitate (după cum
deasemenea, Caragiale, în
-le amintite). Nu ezită să-i

„Gazeta poporului” (condusă de
trăgiale), la 12 noiembrie 1895, ci-
nștea după care Al. Odobescu
1 otrăvit se adevărește.

mai multe versiuni circulă
cum că d. Odobescu și-ar fi
zilele plictisit de relațiile pe care
"iea, de mai mult timp, cu o
care face parte din personalul

sumarul de mîine vom da Emă-
de cel mai mare interes asupra
I tragic al lui Al. Odobescu. Le
am sorgintea cea mai autorizată."
ta numărul din 26 nov. 1895, al
". Jurnal, aflăm :

Ortensia Racoviță a fost desti-
» postul de directoare a exier-
fecundar Nr. 2 de fete, și per-
m calitate de profesoară de geo-
u externatul din Botoșani".

strige : „bătrîn berbant, om stricat,
căzătură..."

Cutremurat sufletește, nimic, se
tîrește pînă acasă unde are încă
puterea să mai sprie oțeva epis-
tole. Redăm din acest veritabil
testament moral :

„în urma unor mari și adinei su-
părări și mîlmiri sufletești simt că
sănătatea îmi este așa de sdrunci-
nată, încît aîntr-un moment
într-altul, peste cîteva ceasuri
poate, o să-mi văd sfîrșitul vieții
(...) Declar aci, că, în orice întîm-
plare de felul acesta, nimeni nu
este vinovat, nimeni nu poate fi
bănuț și învinovățit de a mea re-
pede moarte. Totuși, fiindcă simt
că mă pot sfîrși, viu prin aceste
rînduri, scrise cu mîntea întreață,
să rog pe ai mei, pe nevasta mea,
care a fost pentru mine un înger
de bunătate, pe fiica mea care știu
că mă iubește, pe ginerele meu
care știu că mă cinstește și pe
cîțiva ai noștri de aproape rude și
prieteni, îi rog să nu se mîhnească
prea mult asupra soartei mele.

în starea de neodîmă în care
trăiam din cauza patimei nenoro-
cite pe care cu toți o cunoșc, moar-
tea este cea mai mîngîioasă odîmă
pentru mine. Deci o voi primi cu
plăcere. Numai durerea ce le va
aduce lor, mă face să văd într-însa
unele fețe întunecoase (...) Viața
mea, pre cît o prevăd în viitor, mi
se pare cu mult mai tristă și ane-
voioasă. Deci să primească toți cîți
mă iubesc, a mea moarte, ca o
urmare a unor grele și nefericite
chinuri (...) Sfirșesc aceste rînduri
cu urări de fericire pentru iubita
mea soție, pe care o rog să-și cau-
te de sănătate ca să trăiască în-
delung și să stea ca o pază bună
lîngă loana noastră, lîngă bărbatul
el Teodor și lîngă copilașii ce li
s-ar putea naște. Pe Teodor și pe
loana îi rog să trăiască totdeauna
uniți, într-o viață modestă și, pe
cît se poate, mai restrînsă în cercul
lor intim. Acolo e cea mai plăcută
fericire. Acestea vi le urez, iubiiți
mei, din toate puterile ce-mi mai
rămîn. Cu gîndul la fericirea voas-
tră, mor mulțumit. Nu mă plîngeți
mai mult decît se cade. Negreșit că

scriitori și curente

mai de plîns as fi ajuns dacă stăruiam a mai trăi.

In încheiere, al vostru din suflet iubitor soț, tată, socru și prieten

ODOBESCU

5 spre 6 noiembrie 1895.

București, str. Cuza Vodă nr. 8 bis".

Rîndurile, odată încredințate hirtiei, autorul lor înghite -cîteva linguri din licoarea ce nădăjduia să-i dăruiască liniștea după care tinjea. Numai că, doza cantitativ insuficientă, ori, poate, ajutoarele grabnice ale credincioasei Sașa, nu-i i-au îngăduit suprema odihnă. Și-așa, trai zile mai tirziu, în josul aceleiași scrisori, mina lui Odobescu adaugă drept post-scriptum :

„Recitit și prenoit în noaptea de 8-9 noiembrie 1895.”

Apoi își amintește de bunul său prieten profesorul Anghel Demetrieseu. In casa lui mergea în fiecare an, de 8 noiembrie, la praznicul zilei sale onomastice. îi adresează cu limbă de moarte următoarea epistolă :

„București 8 noiembrie 1895.

Amice Anghel,

Fără să fu om rău, nu știu cum s-a îrotîmplat de am avut mulți vrășmași și detractori pe lumea aceasta. Pușini din csntra, au fost aceia cari mi-au arătat, întotdeauna, o vădită simpatie. Printre aceștia ai fost și Dta... Poate chiar de aceia, împrejurări cu totul nehibzuite te-au făcut să aibi asupra ultimilor ani ai vieții mele, — și în mod cu totul indirect — o influență așa de mare, așa de hotărîtoare, încît o credință ca și superstițioasă mă îndeamnă astăzi, cînd ar trebui, după convențiuni sociale, să-ți urez veselie, a veni prin aceste rînduri să-ți zic un rămas bun de veșnicie.

Fericitul chip de a prețui ale vieții nu s-a potriovit cu violența și cu idealurile patimilor mele.

într-o zi, ca în glumă, m-ai împins Dta. spre o cale pe care eu,

din nefericire armei**

m-a aus, TM * - o orb^

tate, la Prăpastia U. ^ :

acum și din care nu «* «X

Cmd arareori te »;;
mine, cugetă, te rog t ^
ca nebun n-a, %' « T ^ * * î
ma-mi, peste f l T l ^ J * « *
căzut pradă ușurin^Vi *
ței simțurilor unei m E
fara conștiință, 1 J ~ : :

Pătrundere de ZnU ^ f m,
dmtr-însa zîna Z Z f t ' : :
rnult-pușinelor riefte ' S g ? * «
lectuale. Wcultat j , . .

Mi s-a întîmplat să iubev « ,
femei în viața mea HdteJL't
acelea au fost, peru™ L** **
demnătoare la celeZ?K?-> «*
alese ale mele lucrări "

Aceasta însă, v, care ~ ~
mai mult decît % T Z T i l
adevărutul mormînt al i j k a J S
f i i l o r , ba chiar , f f t j *

As mai fi trăit poate încă mm
ani lucrînd cu folos pentru foit

Acum, m-am dus! ArhangU». Mihail cel rasipitor de suflete a fo* astăzi dînsa pentru mine.

Să nu aibi însă Dta. mnstm*!
Dar iar să nu lași ca «tisa *|t
bată joc de memoria mea prin, tm
felul de murdare clevetiri preotr
și-a bătut joc de ultima porte t
vieții mele.

Aceste, amice Anghel, ți le spn
rîndurile de față cu prietenșmt
limbă de moarte de la mine

ODOBESCU"

în clipa următoare, spre a p
greși a doua oară, duce la guri
sticluța de laudamim') pe oare o
soarbe pînă la fund ou bărbăteasca
îndîrjire spre a-și curma de asii
dată definitiv ace „grele și « * -
ferite chinuri."

i) medicament narcotic, pe bai de opium.

scriitori și curente

„i strana

I

, scriitor

£drept uitat: jjrdan amara

Atnaru a avut unul din
*«ai jragice destine de scriitor
"Steeaga istorie a literaturii
J« trăind în condiții care au
S dezvoltarea înclinațiilor și
Jitiilor sale, ros de boală și mu-
jjjtristător de devreme la nu-
-S de ani fără să poată da nici
je întreaga măsură a ta-
* * * i său. Și era atit de vizibil
^ talent, răzbătea așa de ușor din
gga rind care-i ieșea de sub
-i încit cunoscătorii în ale lite-
-f din acea vreme puseseră mari
-gaije în el. Oind afirmăm aceasta
jte gindim numai la articolele
^oese ale multor confrăți întru
l scrisului, prieteni apropiați ai
j taaru, însuși K. Lovinescu, o
(itnste a timpului în materie de
«Kitură este captivat de la început
latentul viguros al scriitorului
foare-l prezintă admirativ citito-
-a atunci când îi reproduce câteva
^peate de scrisori în „Adevărul”
*D mai 1936 : „...din aceste sim-
\x rtnduri de scrisoare evidența
i Șutului pășeste la îndemâna ori-
, Ș• Iată ce înseamnă stăpânirea
• aa limbi plină de sevă regională
k tarta de a orna ; iată ce înseamnă
i Șteșugul expresiei figurate, al
, listteării și al ritmicei stilistice
• -stă ce înseamnă într-un cuvânt
«atol literar, toeonitestabil ca o
• «d de oțel!”
: teedind excelente virtualități de
f-ÎS' Amaru era una din
v * - - - strălucite speranțe ale ge-
; Rației sale, după expresia fericită
* * «i E. Jabeleanu. Cât de increză-

tor era însuși scriitorul în destinul său literar stau mărturie următoarele rânduri de scrisoare : „Sânt convins că nu voi muri pînă ce nu imi voi îndeplini menirea. Pentru că eu am o menire în literatura română. Dacă nu voi umple eu golul, nimeni după mine nu-l va mai umple. Și acest gol trebuie umplut !” Dureroasă confesiune, cînd știm că soarta i-a infirmat această convingere și că multe din aspirațiile sale au rămas proiecte nerealizate.

Ceea ce a apucat să scrie nu constituie decît prologul altor creații, care se anunțau durabile și pline de sevă poetică.

Deși puțin înMnsă, activitatea sa literară — schițe, nuvele, reportaje, recenzii, cronici literare și fan-teziste, articole, poezii — risipită prin imai toate publicațiile de orientare democratică din deceniul al IV-lea al secolului nostru¹⁾, la care trebuie să adăugăm și operele care n-au văzut încă lumina tiparului, din păcate pierdute, îi conferă un anumit loc în peisajul literaturii române interbelice.

într-unui din articolele sale. Bogdan Amaru făcea observația că „de la o vreme, mai toți scriitorii se îndreaptă către literatura proletară, sondând viața aspră a periferiilor marilor orașe sau a satelor anonime” („Artiștii proletari” — Umanitatea nr. 2/1934). în ceea ce-l privește, s-a aliniat de la început confrăților ou astfel de orientare și, oeroetindu-i opera, constatăm în adevăr că tematica ei se circumscrie — în general — între aceste două coordonate.

Redăm mai jos felul oum se oglesc aceste aspecte în opera lui Bogdan Amaru, începând cu periferia bueuireșteană.

Trăind cățiva ani în capitală, ca student, actor și ziarist, scriitorul i-a cunoscut viața tumultoasă în diversele ei aspecte și de aceea Bucureștii revin des în câmpul său de

») *Facla, Umanitatea, Reporter, Societatea de mtine, Vremea, Adevărul, Dimineața, Cuvîntul liber, Viața literară etc.*

*1\

observație, eu luxul exorbitant al protipendadei, dar mai ales cu întregul cortegiu de mizerii care sălășluia în colibele oamenilor săraci de prin mahalale. (Compassiunea pentru cei obidiți va fi, de altfel, o coordonată constantă în viața și activitatea scriitorului). Pe această din urmă linie se înscriu o serie de lucrări din ale căror rânduri răzbate glasul revoltei sociale a autorului. Mahalaua este surprinsă mai ales în timp de iarnă, când sărăcia devine și mai apăsătoare. Astfel reportajul „Capitala la periferie. Cîteva aspecte triate din pragul iernii” începe cu această lucidă observație: „Cine umblă numai în limuzine și doarme cufundat între perne mod, cine se plimbă pe Calea Victoriei și mănîncă la marile restaurante, nu va ști niciodată că la o jumătate de ceas departe de centrul Capitalei — I dacă mergi \ așina — intri în pitorescul periferiilor adîncite într-o mizerie care te cutremură. Periferii bucureștene. Iată două cuvinte care-mi strâng inima ca lama unui cuțit ruginit!” (Dimineața, din 22 dec. 1934). Dincolo de Ferentari existau, cu trei decenii în urmă cocioabe mizere împrejmuite ou garduri de mărăcini, alternate ou locuri virane unde pășteau vitele și se aruncau gunoaiele.

Ochiul vizitatorului surprinde aici aspecte ciudate: „o casă lunguiață și turtită, avînd acoperișul spart și cîrpit cu tinichele și cioburi de cărămidă. Tencuiala dezlipită lasă rani mucegăite pe obrajii pereților scorojiți. Ferestrele sînt murdare și ciobite... Paragina aceasta poate fi numită o locuință adevărată?” — se întrebă revoltat autorul. Cît privește pe locatara ei — o văduvă tînără și săracă — „poate că n-a trecut niciodată barierele de moloz ale străzii unde s-a născut.”

Gropile de gunoaie din jurul capitalei, asemănătoare cu „un cimitir barbar, imund, apocaliptic”, înghit zilnic camioane de vechituri — maculatura oivilazației — și rămân tot flămânde. Și pe aici, în „aceste rani ale pămîntului, alături de câini, de șobolani și de pisici, trăiesc oameni, oameni mai murdari

decît șobolanii” î, ferința a lăsat W * " * * k moi nu mai n~.^artocljq

De aceea, cînd reon* vrut să pr... „Sterul „ instantanee, șeful aJv?..*.

cuta cu unurlrt to! *tt gestul acestui agent Td* strig? se părea o profanare vilizgS^ In altă parte cartierul S t o ^ ^ S » » * * * locuri atît de sărace sf J? * . * * tive, încît existente acolo părea un vmtul mizerie apMcaHc*^ tier își pierde sensul» ^ * * * Așa de mare era sarăria TM lor de prin acele

dm ei nu^mîncaseră rdetodatt wața .pe saturate și .. bucuria îmbrăcării unei \ ^ *] în finalul reportajului a<<<6 notează: „Am părăsit aceste laie încărcat de nu știu ce p c Z tem ' fă inS:

— Moș Crăciun o fi știind dl exista o lume oare nu i- vSaa niciodată sacul cu jucării, nici ba- ba, nici măcar chivără de hâtie ț

Totuși și pe aici se aprind luntfat și se impart covrigi copiilor înghețați cu colinda. Numai că „steaua acestor oameni e de mucava și ideaul de hîrtie .culeasă de pe sbM.” în alt reportaj — „Bal și am» la .mahala” — Bogdan Amaru ni-i prezintă pe locuitorii periferiilor în timpul sărbătorilor de iarnă, ded „o floare de veselie... se ivește timidă pe la toate geamurile qirpite cu hîrtie afumată”, „oricâtă deznădejte s-ar lăsa peste căciuilile jerpaUte îndesate pe urechile nevoiașilor* (Dimineața, din 18 mantie 1935).

Acum bărbații se adună în circumă unde își infundă necazurile în paharul cu țuică, femeile se ceapă ou descântecele, cu ghicitul ori pun la cale măritişuri sau divorțuri, iar tineretul merge la bai. — ocane rară care capătă proporțiile unu» eveniment.

Autorul redă exact, prins pe «u» întregul ceremonial de pregătire W vederea nemaipomenitului *JTM~ mant, ceremonial care se încheie

scriitori și curente

„Un gest din partea ca-
• merg la biserică unde
p^u se află pentru sufletul
i^u fi omorât la noapte ;
* j uita să-și pună cuți-
ipotrivit.

Htele reporterul arată dra-
de la mahala, dramă iz-
. dorința de a se îm-
haine... c^u espunzătoare
ului ieșirii în lume și ne-
..șj realiza această do-

. faoe față, domnișoarele
>ază rochițele, le vopsesc,
le pun coade sau
cum e moda, ah-
turile la pantofii scilciași
Mahalalelor, pun călciie
ja ciorapii roși de zdran-
"ibotelor... O fată care nu
pudră destulă o amestecă
, făină de cozonac și se al-
"o păpușă de faianță..."

ția are loc într-o cameră
1. nSnciumă murdară, după
tră ale cărei instrumente
jug risul Aici, sub influența
gBi e întâmplă mai întotdeau-
î&idaluri soldate câteodată cu
Jfpretextul este ușor de găsit
rircutația sângelui este acce-
de băutură.

LI cade oa o cortină peste o
iație tragică, lăsând totuși
Jf de scenă descoperit:
** iu, pe o uliță mărginașă, o
îge cu capul îngropat la
unui flăcău. Mardeiașul
hainele sfâșiate, fără guler,
și pălărie — își mângâie iu-
bătută măr :

wNy plânge, fa Lenuțo ! La ba-
Eștiitor il omor !

fta sărută floarea de sânge în-
pe obrazul amantului".

«ua atent al reporterului pă-
Wfe și în cocioaba țiganului Cior-
tanul cel mai sărac de pe stra-
fc.Bramul ou Tei, pe care-l pre-
AK în articolul „Iarna la peri-
W, publicat în Dimineața din
f < 1934.

Mizeia în oare se sbate acesta,
•htreaga lui herghelie de pri-
% e crâncenă. Drept unică în-
inte de iarnă, sârmanele fi-
au o pereche de galoși rupți
«ar primit cu zece ani în urmă

de Ciordei de la un popă care-i mai
purtase și el încă pe atita prin no-
roaiele mahalalelor. Capul familiei,
ne spune autorul, e însă optimist :

„Ciordei se bate cu pumnii în
piept, juirându-se că la anu' familia
va avea galoși noi. De zece ani
Ciordei promite împlinirea acestei
misiuni. Dar în fiecare iarnă, țig-
gânimea lui îmbracă aceiași galoși
scofiloți, ou singura deosebire că li
se schimbă doar culoarea petecelor
lipite pe tălpi. într-o iarnă petecele
sînt roșii, în alta negre. Asta-i tot".

Forma umoristică în care este
redată viața și aspirațiile acestor
oameni nu alterează sentimentele
de compasiune ale autorului.

La periferie iarna e cumplită, spre
disperarea locuitorilor... Tabloul red-
dat de penița lui Amaru este plas-
tic și sugestiv : „Vântul parcă suflă
în mii de pânțec flămânde, aleargă
pe acoperișuri, intră pe ulițe, mă-
tură zăpada de pe câmpuri grămă-
diind-o pe ferestrele bordeielor, as-
tupând ușile cocioabelor. Sărăcia se
câinează prelung, Încrămenită între
rosturile gardului. Mizeria se plim-
bă în fiecare noapte pe ulițele ma-
halalelor, scheletică. Are ochii sti-
cloși, respirația tăioasă. în casele
scunde, strâmbe, îngropate sub nă-
meți sau noroaie, se consumă iluzii
și mor nădejdi, așa cum mor cărbu-
nii, pușini, sub cenușa rece din
vatră".

în alte reportaje B. Amaru reia,
din perspectiva primăverii, în ace-
leași locuri cu existențe umile. în
acest anotimp căsuțele din cartierul
Floreasca sînt amenințate de apele
lacului cu același nume.

Seara, fetele plâpânde și romanti-
ce stau în pervazul ferestrei, în-
gândurate.

„A venit primăvara în cartierul
lor cu maidane, ou praf și ou mur-
dărie și nu le-a adus rochițe fru-
moase și subțiri, și nu le-a adus
pantofi, nici prăjituri, nici patefon.
Pentru fetele firave din gropile
Floreascăi, fete cu degetele ciuruite
de ac și obrații ofticoși primăvara
n-a adus nimic. Și fetele se ânfioară
sub albastrul nopților buourestene
periferice și nici o dragoste nu

răsare, eroic, la colț". („Primăveri bucureștene" - în Cuvântul liber, din 13.IV.1935).

Evenimentul acesta - sosirea primăverii - e comentat cu însuflețire. Gospodinele, bucuoroase că mai pot respira, „o garofiță și un aer pe cîmp", scot lucrurile din casă a-fară la soare, „ca să mai moară li-ghioanele" (O primăvară timpurie - Dimineața din 1 martie/935).

Șomerii și vagabonzii se trezesc și ei la viață odată cu primăvara și își încălzesc mădularele la soarele binefăcător, penitru că toată iarna au avut parte numai de beciuri igrasioase sau de poduri răscolite de viforniță.

Autorul surprinde momentul caracteristic din viața lor, cînd sînt solicitați de vreun client la lucru; e un adevărat rit, indiușător, care se desfășoară în acest fel:

„Cînd cineva caută un lucrător pentru construcția unei clădiri oarecare, sar în picioare 40 de șomeri; întorîncindu-se, înjurîndu-se și laudîndu-se singuri ca să fie angajați. După ce târgul s-a făcut, cei rămași fără lucru își reocupă locurile pe trotuar, aștern flanelele rupte și se trântesc jos să aștepte altă ofertă".

De o soartă nu cu mult mai bună au parte și comisionarii, a căror existență depinde de capriciile și generozitatea femeilor cu stare:

„Aproape toate florile de pe piață trec prin mâinile lor crăpate, ca să se veștejească în alcovul cineștie cărei femei capricioase și nesimțitoare la muzica universală a primăverii. Asta, însă, n-are importanță. Comisionarii își fac dataoria. Aleargă, asudă, se lovesc de mașini și de ziduri, sîrîngînd florile la pieptul ilar scofălcit să nu le piardă. Pentru câțiva gologani cutureieră capitala, de la un capăt la altul, bătînd la ușa femeilor bogate - pentru că numai femeile bogate primesc flori prin comisionari..."

Alergătura acestora în scopul agonisirii banului pentru umila existență este similară cu aceea a vînzătorilor de ziare din strada Sărindar, care, cu „un țipăt apoca-

liptic" jîn „ »
toele evenime^f
divers al -îm"? „ »
coloane ale „ * a T
(Primăveri
liber „ i » * * "
, Săfătorile „ %SL
tule, ca și cefe „ S « 4
bucurie în Sabo Va T I *
locuitorilor B U S #
talei : „Aici V »
reștiului, ^ L<^?« -
jupuite de tenoută
adevărat Cristos, ^ n L * , •
nevoiași ffl t ^ ^ * * * * *
40 de zile încheiate. De «2?J»
săram trăiesc numai « , E *
zeama de varză..« , • « ^ S * «
primăverii. Aspecte de RSES*
periferia Capitala ° fa
28.IV.1935). ~ o i a * * %

Mahalaua buourestesnl „,
diul ei sufocant de viați 0 ^ 2 *
locul unde se consumai!
multe tragedii, locul mL**
intimplau cele mal gwwnfeeV"
ciden și .. ingropare "†S
frumoase iluzii. **

.Aici și-a găsit sfîrsitul. nri»
sinucidere cu frtoghia rubeior*
Lina Panduru, eroina nuvelei JW
diverg" a lui B. Amarai (Cadra
nr. 3 martie, 1934) pe cînd nu
plinise decît 16 ani și patru fuga

Tânăra odraslă de țaran de prin
părțile Ardealului pornise spre
capitală ou busuiocu-n păr țî ea
capul plin de planuri mărețe. Cm-
taotul cu realitatea orașului a «t
deziluziona însă curând. A.h»tf
servantă la domnu' Tudor, „an 01
nevastă, copii și servici In nfct>
ster", începe să se mонденi»,
deși i se fixează drept locuința o
chiohineață din pod cu fereastra
cât palma. Se descotorosește de
ciorapii de lînă cu miroș «de
oaie nespălată .pe dinți", de pan-
tofi i scotfilciți și de Wiparul țari-
ne-;: în al cărui colț își ținea crei-
țării și îmbracă rochii de marcW-
zet, poartă pantofi ou barata |i
pălărie; rujul și pudra cucoanei
sânt mînuite cu abilitate de acra
care pînă mai ieri era cu iota!
străină de efectul și utilizarea txo-
duselor cosmetice. Nici limbajul ntw
rămîne neschimbat: acum J»
„bonjour" în loc de „bună za».

În viața pare că-i
timp însă, căci
„As victimă brutali-
jtui căruia-i jertfește
decorul sufocant al
baie, primind pentru
- craiul bătrîn – mul-
mina pe o „fată
pe pieptene și o pe-
lorapi- Neputincioasă în
Linei nu-i rămân
jjjg/ păcatul prim săvîr-
ijji dezastruoase pentru
căzând în brațele
i cfaichineața din pod
în afară de stăpîn, un
un student în filo-
purtatrea Linei află cu-
i mahalaua. Ea însăși se
' mergând odată la un
'studentul și văzând pe
jcnă asemănătoare cu
> se întîmplase ei în baie,

oftează și plînge, astfel că atrage
atenția spectatorilor. Acasă, stăpîna
o așteptă cu „yun camion de ocări
gata pe lopata limbei" și o bate
cu furia soției înșelate.

Lina se obișnuiește cu bătăile,
se consolează și... cîntă. În sufle-
tul ei încolțește însă gîndul negru
al sinuciderii, pe care nu ezită să-l
pună în aplicare.

Finalul nuvelei parcă vine să
ilustreze afirmația unui citat sem-
nificativ al lui Bogdan Amaru pe
care îl reproducem în loc de în-
cheiere :

„... La periferiile orașelor și ale
vieții sînt oameni veșnic flămânzi
după o buoată de pâine, după drep-
tate, după o lingură de soare sau
mîngâiere. Și cînd praful s-alege
de toate visele lor, se logodesc cu
moartea". (Capitala „Instantanee"
– în Cuvîntul liber din 20.IV.1935).

m. petroveanu

„ detectivul
 arthur ”
 de Emil
brumaru

Poezia lui Emil Brumaru deține o virtute considerată anacronică: ne delectează. încrezător în magia albă a cotidianului, a unui cadru de viață domestic, aproape patriarhal prin euforia calmă pe care o emană deși cuprinde elemente de decor modern, autorul „Detectivului Arthur” este un suflet transparent pînă la candoare. Ou o grație dezinvoltă, inspirată dintr-un acord fundamental cu lumea, el calcă printre flori și fluturi, răscolește sertarele cu mărturii ale timpurilor desuete, se înconjoară de crini, de pisici, greieri și păianjeni, își așterne foarte firesc culcușul lângă fecioare, ca să se urce spre azur pînă la înălțimea de unde pămîntul apare un eden minuscul, perfect accesibil (un ciclu se cheamă „Juiien Ospitalierul”), plin de surprize feerice dar familiare, căci ceea ce îl populează aparține universului aflat la îndemîna noastră, „Să facem leneși noduri la batistă j Spre-a ne aminti de noi și de azur /. Și fericiți că fluturii există, / Ținuți de mîini de razele din jur /. Tu nasturi mari să-mi coși cu ață tristă l La pardesiul meu de bun augur, / In timp ce-o să-ntocnesc naiva listă / A vieții cu creionul cel mai pur”. Serafismul acesta, de extracție și finalitate terestră însă, se atinge prin inițiere, printr-o cultivare sistematică a unui fel de a fi surázător, a unei întâmpinări cordiale a vieții: „Trebuie să stai mult singur ca să poți / auzi bu-

o”G /- Trebuie *.
 *». strunjeni /./ · f k\
 miroș în aer’ii J 1° ” «mL *****

sa fie roșu I „ S\ «Mat i j i L

unghie // „ „ „ M* «*mi 0*1» ^
 aureștii maanștibj' Z^5Mi<
 tini ca să atina iS?.

„ „ „ brusture de l^i* *
 Cu această ^ „ «fefftr
 Arthur” descrie S „ „ „ „ ^ - .
 ței poetice : tratat « * *
 „Irwma” acelor rnacaat.- I * *
 calea ferată, vacile 3? * * *
 murile, piersicile « « * *
 sau deodată scaune ^ ? ^
 trupuri de femei r l ^ „ „ * * * *
 smălțuite; fige JS?ii
 Pătă chipuri del te i * *
 de cuie delicate c LS * * *
 prefac în odăi „ d J t ^ ‘ ‘ ‘ ‘ . *
 cu miezul vizibil, ^ttoaft
 oameni superbi” • rHn i *
 ^ipite „ „ „ cravatei
 misiuni saltele de lene mh s J?
 in dovleci se cască m m & *
 timp au loc mutații mirihm £
 vreme ce ziua se scurge mai ttrt
 sau mai repede după cum « *
 muiem parul în ceai. Hetisititti
 topindu-se și oamenii dobiwM
 puteri depline nu numai asupra -
 dar în primul rînd asupra lor hm
 amperiul instaurat înaintea noasri
 aste acela al libertății absolute, li-
 bertate slujind unor relații -ars»,
 moașe, infantile prin sponteaelHst?,
 voioșie deseori ștregărească, Vaio>
 nea propusă este, în ultima anstfei
 considerarea umanității ca 0 co-
 munitate ludică de nuanță arii»
 tică. Bucolic de cameră, Rafft
 Brumaru visează o lume ca ace»
 a lui Arghezi din „Hore” sau #8
 „Cărticica de seară”. Lui Plai
 Georgescu, poetul îi amintește *
 „Micul prinț” al lui Exupery p”l
 ingenuitate, expansivitate, ftiu
 puterea de jubdilație în fața mira-
 coleurilor. Apropiere justificată ft*
 rezerva recunoașterii, la ttnSnj
 nostru, a unei sensibilități cart

lipsită de implicațiile fitozofic-
 fi teinta moralistă a cărții de refe-
 riță („Micul prinț” este un apoSef
 în genul secolului 18 tratat în Să-
 ritul veacului nostru), ’aliază avi-

impresii directe, de
 s ^ J s k ^ s * . . . :
 W : * P deci elementarul
 f V * * f ' ou artificialul și
 , r „Veniți sa vd spun
 ^ J « , / ' % cerul meu j din
 • 4 M ' ' sufletul vechiului
 • ' ALd P . . . - o
 • • M k K i t t e p a t o m b i i o
 » » L « c a i c f i i n e z e s c / P i c t a t ă
 < * \ J i « e d i n v i a ța f i n t i n i l o r
 ^ t z - i s u b t i r e . . . / P e
 ^ S t p ă t i m a ș l a o b i l ă
 j * f L o a s ă I C u p ă n t e c i n i e ,
 i u n e o r i v i r i l a b u z e . /
 " M i s p r e s e a r ă d o r i n țe
 i ' ^ T Q i n ă w i a t i t d e c o n -
 , * i p o t i d e n t i f i c a c h i a r
 r f e i i a l e i n c l i n ă ției c ă t r e
 • # S . i g e s t u r i l o r n u m a i a p a -
 * ^ « n e d i t a t e . i n ș o ț i t e c h i a r
 • S L l e z e n ța Ș i c o c h e t ă r i e ,
 • J l a l i ț i o a s ă : „ D u p ă a m i a z a ,
 % a c e a c o n f u z ă / , C i n d s i n i i
 i i p r e f l m a r i , p e ț ă o i ț e d e
 t i N - a ț i a u z i t h o h o t e m i c i
 " 4 b m ? , i n s i s t ă d e t e c t i v u l
 L v i s ă t o r ș i i n t e g r u . . .
 • m i , ș o p t i d e t e c t i v u l A r t h u r ,
 M i ă i r m i s ă m ă r e t r a g , n - o s ă
 ^ s i n o d a l ă " . D o z a j d e f a n t e -
 a s e n s i b i l i t a t e n u d ă , e f u z i u n e
 , j u r i l o r c e s e p r e t e a z ă m a i
 ^ f t c ă n ă r i i (m i r o s u l , p i p ă i t u l ,
 l i r i s m u l l u i E m i l B r u m a r u
 • a r i e i n l i n i a t r a d i ț i e i „ m a n i e -
 , ^ < s d e s c i n d e d i n M a c e d o n s k i
 t e x e p e l a A r g h e z i , s p r e a
 • 4 la G . C ă l i n e s c u d i n „ R o c h i a
 g o a r " . S ă s e i n d r e p t e p o e t u l ,
 e i i n o a l o , c ă t r e o p o e z i e d e
 K ă t e r e , o u m s , - a r p u t e a c r e d e
 ^ c e l e c ă t e v a p ă g i n i d e p r o z ă
 j d d i n f i n a l u l c ă r ț i i , i n c a r e
 « o c ă c o b a r i e a i n t r - u n p u ț
 i t o d , s ă p a t i n m i j l o c u l c a s e i ?
 f t f e a l u i J u l i e n O s p i t a l i e r u l ")
 i ț r e t a r e a , d e t e r m i n ă t ă c o n ș t i e n t

sau nu de un faimos precedent
 arghezian (poezia „Haruri” – voi.
 Frunze –, al cărei început îl ci-
 tăm pentru înprospătarea memo-
 riei cititorului : „Domnul mi-a pus
 alătura o ceață, / Și-un puț
 adine, răzbit într-alt tărîm, / Să
 sec izvorul, ceața s-o ăărîm; j
 Căci mîntuirea mea pentru o viață
 nouă l Era să le sleiesc pe amin-
 două”) este înșelătoare. La Emil
 Brumaru simbolul e dezvoltat și
 tălmăcit în altă direcție decît
 aceea cognitivă. Suferința arghe-
 ziană în fața absolutului ce refuză
 să se revele („Dar ciutura, cînd
 fuge pe frînghie, / Am așteptat-o
 ani și ani să vie j Și s-a întors de
 prin adîncuri goală. Izvorul nu-și
 dă unde și mî-nșeală j Și plinul
 ei se scurge printre doage / Și nu
 vrea să ajungă la gura cui o
 trage”) nu are oum să fie încercată
 de Emil Brumaru, pentru care
 viața poate fi trăită total prin
 simplă cufundare în torentul ei
 fermecat. Acolo unde spiritul, luci-
 ditatea eșuează, senzația, imagina-
 ția cu surse de trăire frustă, iz-
 butesc fără greș : „Și cînd am in-
 trat în apă mi s-a părut că nici
 nu cad ia fund. Și într-adevăr, o
 vreme m-am legănat sfîșietor de
 lin pe suprafața verzuie și calmă,
 parcă amintindu-mi de copilărie,
 parcă reapirînd într-un fel gingaș,
 nemiîntălnit, cum doar plantele
 știu să respire sau poate îngerii
 – o lungă și delicioasă desfacere
 a mirării în Ether...” Principalul
 este evitarea oricărui intermediar
 între eu și existență, contactele
 mijlocite alterând savoarea origi-
 nară, radioasa autenticitate a vieții
 scutite de dramul cunoașterii :
 cana sau paharul, oricât de deli-
 cate, îi deflorau aroma de miez
 crud, o deformau fatal...

i

I

cronica literară

ioana crețulescu

99 "insomnii" de marin sorescu

Eseurile lui Marin Sorescu sînt niște mici lecții de receptare artistică, sau — mai exact — niște pilde. Pilde ale unor semne de întrebare. Este ca și cum cineva s-ar afla în fața unui continent necunoscut și nu ar ști ou ce să înceapă pentru a-i alcătui fișa. Sigur, nu există soluție unică, poți pomi de oriunde, te poți întreba orice despre orice. Numai că o legătură trebuie să se stabilească. Efemeră sau de durată, legătura dintre artă și primitorul ei există pas, trînd un mister, o taină, dirj-^ colo de determinările obișnuite și specifice, fiecărui caz, fiecărei ipostaze. Raportul de forțe nu este niciodată egal, omul fiind îndeobște mai mult sau mai puțin neputincios față de imensitatea fenomenului artistic.

Și, la urma urmei, singurul mod posibil de a oferi pilde este de a te așeza tu însuși ^ raport cu lucrurile, în interiorul sau în preajma lor. De aici pilda începe să semene a confesiune și ou siguranță avem de-a face cu un desen spontan al gîndului care și-a luat libertatea să patineze liber pe hîrtie în voia ideii, fără rigori sau restricții. Și poate că aceste însemnări ar fi rămas simple confesiuni și n-ar fi devenit pilde dacă spiritul ironic al autorului nu ar țîșni, în forme mai directe sau mai camuflate.

Dar nu o dată aceste pagini, ce s-ar fi vroit neutre, sînt adevărate

poeme în ^{proza}
ește, întrucîtva v k * * * < *
său sistem m - ^ ? * * * ~
«tat unitare fi if? • *
fi absurd Vi V * *
tură. Dar ele « ^ r f * .
didactic, ca si = "Sruaa.
- - bit o Itobl T J S P '
din drum „ koZ ^ f '
TMița categoriife => * * *
sintagmele fi , , , , , ? »
consumate. Mare ..
smt ecoul scris . y * * e d
italian ale căSui * * S B
nate aici ^ T r f ^ p ^ ^
fenomene de p f e g f e a "
localizarea este
ca evident m ^ T ^ ^ M
geto aparține Italiei, ne ^ S f '
situat dincolo de geografi T *
versalitate. A m e i ' ^ ^ m
nle țin numai de
Proprii țîș , d e f o a S ^ * ^ .
a celui ce le aude și * M g »
sa le integreze în hartap, " « Si
poarta cu sine. *

De fapt „Insomniile” oia-w Pleacă de la Brâncuși, prin t f eseu înspre Havenna Veneția și Florența .pentru o T S apoi, după un popas în arta nea»? sa ajungem la Pietă și MichetaZ gelo, întorcîndu-ne la toanele noastre pe sticlă și de aici nit departe spre picturile Doantaff Loo și, în sfîrșit, oprirea în (M) lui Henry Moore.

Constelația nu este unită detf prin apartenența la Univert & evident, prin selecția subiect» • autorului.

Va trebui însă să-1 erata atunci cînd afirmă că nu exiffs artă unilaterală pentru că Brăaeatf a cioplit legende și ŢuculegCB a colorat descăntece. Mai departe, It Ravenna, vom afla că mozaicurile respiră și cîntă alcătuint un om al chipurilor ce trăiesc, la antipodul catedralei gotice, „o pripaMto inversă”. Riști să te afunzi ă ! » țelegi, amintindu-ți de Danie, « , / , viața groaznică” poate da ta arii „ imaginea sublimă”.

Din nou drumuri, itinerarii, « * * șele ele însele opere de arti M » niște apariții din străfunduri a unor civilizații scufundate.

gijone a spațiului,
ambivalența ~~seri&u-~~

•» ritualul artei negre
păianjenului), emblemă
dar și Profunzimii,
scoaterea din ascuns,
unui semn de pa-
^_ drumul pînă la noi
^ numește artă modernă,
elangelo vom ajunge
dena lungul celor **trei**
uMijna fiind cea mai
"i în care sensul miș-
t se inversează, liniș-
gîotputernică! °ia după
și că maestrul era o
ide spații, neexcluzind
-te de noi ascensiuni.
vul Capelei Sixtine la
Ioanelor pe sticlă româ-
oi drum lung, dar nu
Ne 'apropiem ca de o
(giâmii- încă două vizite
. Itoarana Loo - o can-
^ișnuită într-o epocă a
și H. Moore, oferind per-
mineraului uman în oa-
ate.

uie să-și închipuie ni-
jferin Sorescu s-a trans-
tB critic de artă. El este un
sensibil, care privește și
își închipuie. Elementul
ație rămâne pentru el
pe care o consideră prea
pentru a fi ușor accesibilă,
aci o atracție către miste-
mzăria materiei în lume
exact a acelei zone a ei
trecut într-un fel sau altul
omului. Acel miracol al
sau al culori care înseamnă
credința și sufletul
fie el căutător ca Vasile
- („Histria și permanența
""), fie el creator ca
So. Din orezul puternicei
între vizual și imaginar
fi'născut acea explozie uni-
de materie orânduită care se
artă (și orașul poate fi o
de artă) care invadează
ochiul celui ce o privește,
«a de spații, atunci cînd
vizibilă, presupunerea spa-
~~ctid~~ ea e doar imaginată.

Dimensiuni aparente și ascunse, pe
care cu greu le poți cuprinde în
gînd. Spațiile sînt cele care îi su-
gerează autorului o remarcabilă
metaforă a pârghiei universale,
semn al mișcării compensatorii
(„Legea corpurilor scufundate”).
Tot ce se scufundă, nu pierde, pur
și simplu apare în altă parte a
lumii. Universul este un veșnic
echilibrul măsurabil în infinit,
prin cantitatea de infinit pe care
o poate realiaa omenirea („Cîți
oameni încap în Lună”).

Deși incursiunea plastică este
dominanta „Insomniilor”, poetul
nu dezertează total din litere. Fie
că omagiază scrisul lui Neagoe
Basarab reconstituind aproape
arhitectonic o înțelepciune („Cînd
Uterele erau din lemn”), fie că re-
cunoaște densitatea romantismului
(„Demonul, demonii, demonismul”),
cu un nelipsit accent ironic, pentru
că îl opune scrierii furifound-sterile
a contemporanilor, fie că salută
„Estetica lui Ion Banbu” sau - su-
părat pe un epigonism ide prost
gust -- restabilește o schiță de
portret Kafka, fie că pur și simplu
accentele sună a satiră pentru lipsa
de constanță estetică a unor con-
deieri de azi, („A face mituri”,
„Invitație la estetică”). Dar, prin
contrast, alte accente cad ca o ve-
nerație față de cărturari iluștri oa
longa și Călinesou („Profesorul”).
Scriitorul se așează din cînd în
cînd în breaslă și cu același ton
scăzut și ferm lasă gândurile să
bată la porți închise -sau să pă-
trundă sfios pe celelalte, deschise
și adesea neatent privite. Dacă
adăugăm mărturiile pentru piesele
„Există nervi” și „Iona”, dar mai
ales arta poetică expusă în „Post-
față la tinerețea lui Don Quijote”,
vom înțelege mai bine că totul a
fost privit prin ochiul poetului care
știe să vadă imaginea, să-i simtă
o anume pulsație, dezvăluită doar
pentru sine în ceasurile de liniște
cînd primești frumosul ca pe un
secret, și'l dăruiești, îl comunică
oa pe o opțiune putând fi urmată
sau părăsită.

melania livada

„g, călinescia — eseu despre etapele creației” de ion bălu

Nu se putea, pentru începutul seriei de monografii care — în viitor — vor încerca să prezinte viața și opera lui G. Călinescu, o lucrare mai indicată decât aceea semnată de criticul Ion Bălu. Fără a fi demonstrația unor opinii subiective, sobru ca stil și moderat ca ton, studiul lui Ion Bălu are meritul de a prezenta „pe etape” și cu o metodă riguroasă documentată, opera celui mai mare istoric și critic literar contemporan. Lucrarea este un fel de biografie critică a operei călinescien, în care eseistul a intenționat „să facă ordine”, tratând-o cronologic și aplicând, în pas cu descrierea ei sistematică și într-un spirit obiectiv, moderat și prob, comentariul critic, concis și sintetic. Eseul este construit pe axa principală a portretizării și definirii prin intermediul strict al operei. De aceea, aceasta e îndeaproape urmărită, relevantă în citate copioase și confruntată cu evoluția personalității creatoare, cu formarea ascendentă a spiritului critic călinescian.

Începuturile literare ale celui mai mare eminescolog sînt evocate sub impresia ritmului unei „primăveri impetuoase” din care nu lipsesc dibuirile, febra, veleitățile, eşecurile și succesele, instabilitatea. Preocupările sînt diverse: poezii, arhivistică, publicistică. În evoluția personalității criticului pe o perioadă de zece ani, cit țin „începuturile”, Ion Bălu refuză să vadă altce-

va decât aspirafii „
exercițiul. Rec l ^ J ^ t v
stau sub semnu T l ^ i u S ^
hee, instinctuale < £ 2 ^ * 4 * J ^
care li p e s c i e J ^ a r n d a ^ v ;
^ și care m a n i f ^ X * *
^ genital, d a r . f * * f . u n
impetuoase și o l g f i l ^ * c s ^
drum p a s a n l - - ^ a - . , ,
f ? e I H e r a t u n i z ^ r * * o j
strucție epică”
Opera lui Mibai Emir,,
abordată din persp. « & ^ * *
pretari critice care
nia că : „ . . . p ^ , ^ < * > .
întins, construit ^ e v S u ^ *

nat r T ^ . . . ^ u l
nabil de muncă” „ admira ? . * * >
tea lucrării în a căreia , f , M * >
i s t o v i t â , „
arda” și extrage sevartiz * *
reîn atribute ca Z s f e t f I f *
ta™ Pătrunzător, vizite ' S L ^ *
rnetafore strălucitoare, a S e S n ^ *
raportări turburătoare, S l «
pe un temperament v e ^ f e ^
U . iscoditor întrebător». J m X „
cu privire la perspectiva grar ^
se* interpretări călinescieni taft.
spiritul critic al generațiilor ^
re, Ion Baiu și- „ E T
enuțare a alternativei c i e t t f r t
sau „il vor privi pe Eminescu tr
spiritul călinescian, sau își vșr fer
ma optica lor proprie”, amătya * s t E
de ivirea „unui nou Călinescu”.

La cealaltă mare monografie effinesciană — Ion Creangă - { * » .
pretarea decurge din constatarea ti
monografia: „reprezintă o vizita»
personală ridicată pe două coordo
nate ce interfera continuu diete
tic : o riguroasă bază doeumeaist
și o vocație romanescă inmiswft * »

Activitatea revuistică a lui C. d
linescu în perioada 1932 — 1941 fāsst
aparîției Istoriei literaturii H > m [s ^]
e analizată în lumina perscmelliūu
criticului, polemist de tempera * *
teoretician de principii vetsoMit
care se precizau tot mai euidatf și
se „estetizau” tot mai s - u b s i t w f i s i
cronicar nu tocmai aplicat io too *
rie și supus adesea uicisittMHntl *
genului. Categori, Bălu comW ^
aici opinia acelora care au afirme
că Istoria literaturii... „a legii 8»
neant” și susține că: „Substăa»

pe marginea cărților

„călinesciene a fost monumentală lucrarea „vast șantier” — al acesteia. Acest șantier „at mai mult clarifică: M e teorie și crez este- vor înflori libere, f de vulnerabile sub ra- Sitetu» V i calorice r literaturii romane. de vedere judicios, dar < lui Călinescu, emite Ion nza polemicilor acest- „Infratii săi, mari critici în tura temperamentală a J wseti instabilitatea în opi- l Zidre la aprecierea sau de- IM sînt subliniate în toate v limitarea față de toți . * 2 f ., generație, ne lasă eseis- alegem, nu este făcută „So si numai din intenția le- a unui teoretician de a se „ diferenția: „Se află în S* nejustificată intransigență ii(opiniile altora un subiecti- vi «reveniră dintr-o trăsătură de „Zm a omului, recunoscută de Ghinescit drept „răutate”, dar cu invocarea funcției ei jiji creatoare, prin : imparțiali- i „ dependentă de opinii, since- aji absolută. Pentru noi, astăzi, jucatul duel pamfletist dintre mmscu și Călinescu, mai mode- * j mai constant în opinii al ce- 4 iiii și, mai vehement, mai de- j f și i mai instabil al celui de-al dar — în fond — încruci- I îi spade ce-și recunosc reoi- m meritele, are valoarea și far- vetl documentului literar. In epocă * i produs însă mult venin și o mi vitoă publicistică. C) Pompiliu Constantinescu, care * « prea entuziasmase de Cartea . 4 iiii cu toate că i-a recunoscut * critice de prim ordin, Căli- , -acu a dus o polemică care a de- * # wr « în vendetă injurioasă. Ion # 1 « tm o menționează, d-ir este de ! « f w că invectiva călinesciană „a • * s din pepeni” chiar pe un critic ! . * echilibrul, ponderea și eleganta itmneră și stil critic a lui Pom- » Constantinescu. Ceea ce nu- l I ispiacă pe loialul cronicar ca în fităabilul portret schițat în f « fieri, (voi. II), să-i releve în esen-

ță „critica de artist inimitabil”, ex- celînd în portret, la baza căruia stă sau „un imn” sau „un pamflet” pe fundalul unei stilistici de „arome învăluitoare, cînd nu disimulează toxine ucigăse”.

Visul de spirituis rector of gene- rației și de mentor al unei reviste pe care s-o modeleze după vederile sale, al lui Călinescu, se înfă- tuiește cu Jurnalul literar. Despre el, Bălu spune că este : „Revista estetică, de ținută universitară, cu un profil special, dedicată în întregime criticii și informației lite- rare, cum literatura noastră nu a mai avut”. Se știe că programul re- vistei era subordonat în întregime esteticii călinesciene și intenției de a crea „o generație cu spirit critic”.

Lucrarea în care ideile marelui critic încep să se cristalizeze deve- nind jaloanele apropiatei istorii a literaturii, este Principii de esteti- că. Curs de poezie, studiul este o incursiune critică în poezia deceniu- lui al IV-lea și în sistemul de con- cepte ale poeziei moderne. Deși nea- gă estetica ca știință, cursul emite totuși principii estetice deduse din materialul istoric al diferitelor școli, curente și teorii ale poeziei și sta- bilește condițiile criticii și ale isto- riei literare. Demersul a fost dis- cutat de Pompiliu Constantinescu și ironizat pe tema inadvertenței din- tre negarea esteticii ca știință nor- mativă și încercarea de a stabili totuși „principii de estetică”.

Parcurgînd metodic monumentală Istorie a literaturii, Ion Bălu trece în revistă epoci, curente și galeria scriitorilor români imortalizați de penelul călinescian, discutabil une- ori în criteriile axiologice, pasionat în acceptarea sau refuzul scriitori- lor, prin temperament și exces de negație. Demolările călinesciene au însă „acoperire estetică” și, din- colo de echitate și obiectivitate, ră- mine incontestabilul lor farmec sti- listic. Față de literatura contem- porană, Călinescu îi pare exegetului său mai puțin reticent decît Lovi- nescu și mai iconoclast. Este foarte bine că e sublimată de cîteva ori răceala și, am adăuga noi, totala incomprehensiune față de un poet atît de mare ca hueian Blaga. Dar

pe marginea cărților

aceasta nu afectează nicicum valoarea operei acestuia, ci pe aceea a criticii ei...

în încheiere, Ion Bălu schițează o sinteză critică asupra Istoriei călinesciene, dar care nu aduce nimic nou în calificative decât poate discutabila afirmație că această operă, scrisă într-o limbă de circulație universală, „ar lăsa în umbră pe un De Samctis, pe un Sainte-Beuve sau pe un G. Lanson”.

În analiza Poeziilor se încearcă o inovație, și anume aceea că exegeza liricii eminesciene a stimulat pe autorul lor în inspirația tematică, fapt care conferă acestora o natură înversă, fundamental intelectualizată și clasicistă.

A trei mare secțiune a cărții se intitulază Amurg de septembrie și începe cu activitatea de colaborator sau director de ziare a lui G. Călinescu. Destinată celor mai eterogene probleme, Cronica mizantropului și apoi aceea a Optimistului vădesc predilecția moralistă a lui Aristarc, care are infinite ocazii să denunțe moravuri, să critice oameni și stări de lucruri, să comenteze cărți și autori, să treacă totul prin sita observației sale acute și malițioase.

Noul Jurnal literar va străbate literatura „istoric, problematic și critic” și va avea drept obiectiv superior să pregătească „conștiințe eline pentru o inevitabilă epocă de clasicitate”. Călinescu abordează acum ideea unei istorii literare concepută ca „sinteză epică”, ca „o comedie umană” cu scriitorii drept eroi. Acum va face Călinescu marele său popas în clasicismul literaturilor romanice și va judeca fenomenele literare din perspectiva lor universală. Noua orientare estetică era un finis coronat operae, o rezonanță impunătoare a personalității și a teoriilor sale critice sub cupola curentelor literare universale (clasicism, romantism, baroc).

Sensul clasicismului, lecția de deschidere universitară din 1946, va fi cântecul de lebadă al lui G. Călinescu în ceea ce privește, poziția clasicismului său integral. Dar curînd el se va remania și reorienta, exortînd pe tînărul poet : „Ieși cu lira la cîmp ca un nou Virgil, cîn-

pe marginea cărților

tă eliberarea no

Oi mereu mi l s f * * * C5

liniei literatura t l - . . .
mm riguros docunSI*
ca istoricul literar
naturalist și . . . I Z \ Z = ^
Pe gigantică activuZ^
tabil interes Pentru iiJ l ^ t -
nala a Institutul^ d. t ^ * * ^
rara și folclor. Erudl^* »
tr-un marș eroic, ISfājSP* >
mai o incredibilă pu * , *

acestui mare cărturaral
?i ineputabilele lui resSI f *
daptare, elan și paAvZ^* »
Concluziile k^ZZlu***-
za pe Călinescu U famL = *
spirite critice nationIT^A

Însemnat un moment de Mc SZi
structu al literelor ror^nalc^t
acesta, Călinescu a fām
estetă a contemporSm^
selecție și opoziție ta A ^ T *
mediocritate și impostură n T L
ntus rector critic, poziția tl X
structiv la înaltă temperaturi

Monografia lui Ion Bălu etu «
lucrare de reală utilitate ca mi-
mare și orientare, cu intervenții m-
tice personale și scrisă într-tm ni
intelectualist – sobru, clar și tu»
tur. Dar „operă analitică respitan
personalitatea criticului” (așa ew,
autorul ales definea critica) ea etl
mai puțin. Opiniile personale te pr*
în umbră. Mai ales n-au evolua O
plină lumină în ceea ce primat
actualizarea operei călinesciene »
considerării ei sub unghiul rtzwt*r
ței în perspectiva timpului p a tf»
luției moderne a criticii Itimn
Impresionismul critic cultivoi – •
vreme – de Călinescu ar refffeiW*
ta un cîmp floral plin de pttcw
și strălucire, dar efemer prt» i f
biectivitate și temperament orlftfic
dacă nu ar exista solul adine, fer*
til și imuabil, al uriașei eraîfU §
al unei concepții estetice cu cart 4
cutezat și a reușit să cemfrunit F*
cel mai mare poet al neaimtkl -fç,
într •eaga literatură româna.

Simion
fofinescu
Septicul

•M interesul criticii noas-
n valorile și personalitățile
* 2; f* o f°.* m a i m a r e a c t i t
I N literare, antologii, studii
y, , , , probleme și mai ales
I "Ljn Aproape că nu există
\\,grM sa tiu t se fi mtoc-
s * sct* «°t multe monografii,
l^o vreme, ale cărei deprin-
și O m dispărut cu totul, in
-L.»wflorit fără precedent vio-
' -S practică de veleitari în
' J. jstificăro și consolidării
Ced că în toată istoria
•<i literară nu s-au scris atâtea
" ^afi cite s-au scris în ulți-
RE In perioada interbelică,
% i /ost preocupată îndeosebi
Statura care se năștea sub
de marea eferoescență a
\$m\M literar, de pasionan-
iabtteri teoretice asupra deș-
ii literaturii. Azi se pare că
Mituim și nesigurului teren al
•itrii actuale îi este preferat
i&st ori trecutul. Explicabil și
* în sine, depinde doar de
»pentru ca interesul față de
: i devină o faptă salutară.
Mk evidentă a lui Eugen
"18/ost aceea de a realiza o
P/ie asemenea celei pe care
a consacrat-o lui Titu
*** Ș« care i-a servit, în
fHoințe, drept model. Inde-
< ** frecventare a celui care
« promotorul modernismului
*uupra sa o fericită acțiune

Evoluția de la faza mai veche, al
cărei ultim document ar putea fi
considerat încercarea de sinteză
Orientări în literatura contempo-
rană, publicată în 1965, la criticul
echilibrat, receptiv și nuanțat de
azi se datorește, ne place să cre-
dem, cel puțin în parte, operei
lovinesciene.

Autorul aduce aici multe consi-
derații și comentarii judicioase,
fără a se îndepărta de realitatea
imediată a operei pentru a se ha-
zarda solitar în jocul capricios al
ideilor, în ample teoretizări. Tonal,
mai totdeauna prudent, adesea de-
tașat, nu trădează o participare
pasională. În realizarea monografi-
ei pune doar talent și informare.
Lucrarea e străbătută de o obiec-
tivitate, aș zice, universitară, vizi-
bilă fiind atenția de a se evita
extremele. Totul se menține la ni-
velul evidențelor și al oplnei cu-
rente, încît s-ar putea spune că
monografia e o sinteză a tot ce a
devenit loc comun în legătură cu
Lovinescu. Cititorul are sentimen-
tul că autorul își amină tactic in-
tervenția definitivă, dar acumula-
rea de amănunte se oprește în pra-
gul opțiunilor. Efortul său se
concentrează cu precădere în rela-
tare (care uneori tinde să se sub-
stituie obiectului) și comentariu.
Prin absorbirea organică a opiniei
curente, în general, și a celei pri-
vindu-l pe Lovinescu, în special,
lucrarea e una dintre cele mai
obiective de acest gen. În cele 700
de pagini ale ei puține sînt pagi-
nile care trezesc dezacordul și tot
așa de puține cele care obligă la
reflecție. Nu știu cum, aproape
totul pare dinainte cunoscut, deși
multe afirmații sînt acum formu-
late pentru prima dată.

Comentariul lui Eugen Simion
are în mod constant un caracter
istoric, de situare în trecut, chiar
dacă punctul de vedere este
actual. Opera, odată comentată, e
închisă în scrinul trecutului. Co-
mentatorul se ferește parcă să-i
mijlocească accesul spre prezent,
s-o elibereze, să-i potențeze per-
manențele. Ea rămîne o splendidă
și venerabilă relicvă. Criticul are
talentul reconstituirilor teoretice,

discursul său e animat și plin de culoare și cititorul face cu plăcere această excursie în trecut, dar se întoarce cu regretul de a nu fi putut aduce cu sine decât amintirea lui. Eugen Simian ne oferă astfel cea mai cuprinzătoare investigație a operei marelui critic, o adevărată Via Lovinesciană, dar cu sens unic. Sensul de la operă la noi, sentimentul prezentului permanent rămân excepții într-o viziune predominant paseistă. A fost aceasta intenția autorului, sau e vorba de o modalitate tributară așa numitei critici universitare, ce se situează, prin natura lucrurilor, sub zodia celor ce **au** fost ?

Critica vie operează cu sentimentul eternității valorilor, sub al cărui imperiu sancționează ori refuză. Restul nu e decât istorie. Pentru această critică, trecutul interesează în măsura în care poate fi convertit în substanță dinamică, în măsura în care ne justifică propriile noastre opțiuni și delimitări. Ii opera lui E. Lovinescu interesează mai puțin cutare idee în cutare chestiune. Interesează în primul rând atitudinea fundamentală în contextul epocii, rolul esențial jucat, privite sub specia eternității, deci și a prezentului.

Sincer vorbind, mă interesează mai puțin problema de a ști dacă Lovinescu a fost critic impresionist, așa cum afirmă Eugen Simion, ori critic simbolist, cum a susținut nu de mult în consistenta sa micromonografie I. Negoșescu. Situația lui din acest punct de vedere e o chestiune de temperament, ca în cazul lui Negoșescu, sau de tradiție, ca în acela al lui Simion. Mă interesează însă înfinit mai mult poziția lui fundamentală față de estetic și eficiența practică a acțiunii sale critice.

Eugen Simion discută cu competență și cu un aparat documentar abundent autonomia esteticului și subliniază în mai multe rânduri că pentru Lovinescu aceasta nu a constituit o dogmă, întrucât el nu a conceput opera de artă „ruptă” de epocă și de valorile civilizației. Fără îndoială, dar afirmând aceasta autorul simplifică oarecum lucrurile.

Admițînd în opera,

u n ^

nu presupune' olteTaZ
 donarea esteticului it 7*
 toate valorile sTmLf^
 se structurează It
 lata sensul „care - T ^ S
 „Nu: conjuncția de vff
 tagaduin, ci afirmi?-*
 luția Utera^ZZrTT
 primatului esteticul!^ - *
 lalte valori cu care în M? * * *
 poziție". & CM

Dar, pentru Lovin*,,
 mia esteticului

toate un sens practic, arEm?IE
 zul categoric al ingeri^ **
 blema permanentă, com^LSt
 cu amărăciune criticul j. «22
 sfârșitului sau, și „ £ * 2 !
 capitala pentru literatura 3
 Exemplificînd cu situația ar^t
 Evul Mediu, subordonați «fcj?
 el atribuie literaturii o conZtf
 tendința de emancipare tatlb
 dominantă timpului. Sub teZ
 aspect însă, Eugen SimUm nul%.
 cută autonomia esteticului, M «
 disociază între- stamul ontologie a
 cel social al artei. Mai mult, ME
 stituie implicit celui de al doife»
 pe primul, ceea ce e o mari ore-
 șeală atunci cînd e vorba it
 Lovinescu.

Mutația valorilor estetice, ifct-
 cronismul, relația etnic-estetic, re-
 ralism și urbanism în proza «c
 sînt, de asemenea, discuta,* ff
 larg de autor, iar intervențiile uit
 obțin adeviziunea chiar și atonei
 cînd unele din ideile lui Lovismc»
 sînt amendate, ca în cazul mviatM
 sau în acela al prozei. Pentru Lovi-
 nescu însă toate acestea erau in-
 strumente teoretice și practice alt
 unei politici estetice. Pentru d î*
 nici un alt critic, cu excepția M
 Maiorescu, nu se poate vorbi (fs i
 politică estetică, așa cum jnte*
 vorbi la Lovinescu. Ea a fost tem
 care a dat unitate exemplară Wf**
 gii sale activități, chiar āac&J*
 unele aspecte de detaliu au ezm
 incertitudini și oscilații.

Liirnația cã politica es-
 * re ° atribuim acestui
 IfZ.teticMlui a izvorit din
 raestetice. Ne gîndim la
 je o viață, sincronizarea
 ,a civilizației și culturii
 "circuit european, Auto-
 rului a fost, ea însãși,
 ,gfrwnentele acestui crez.
 'știut sã menținã perma-
 lreostã mãsura între ele,
 4 P "^^ din urmã fãrã
 „ cea dinții.
 loc Eugen Simian spune :
 •c spiritele neguroase, și
 S și rezerva lui, la 1930,
 piturile noii spiritualitãți"
 Afirmãția e numai în
 taratã. Lovinescu se putea
 ; unele din ideile sale,
 mai scumpe, se regãseau
 . reprezentanții generã-
 nd : „Dacã secolul trecut
 'ionvinat de setea oarbã de
 de superstiția modei, a
 etapelor (...), am fi rãmas
 obscur... Obsesia Occidentu-
 /ost* marea noastrã fericire...
 cu teoria ei reacționarã
 li românești, reprezintã o
 profesoralã a României",
 "Aproape cu aceleași cuvinte
 e și Lovinescu teoria
 anã a formelor fãrã fond.
 treacãt fie spus, insuficiența
 de la forme la fond, constã
 de a nu fi sesizat peri-
 pmanentizãrrii stãrii de prot,
 de imitație, de continuã
 m de forme pentru care nu
 stã timpul necesar spre a
 fondul corespunzãtor,
 -ttinnd despre ideile estetice ale
 jp81«i, Eugen Simion crede a
 Ut spune : „Observãțiile teore-
 m'ste lui Lovinescu nu depãșesc
 mntiã limitã de evidență și de
 jt simț. A scoate, din ele. o
 <*W originalã e o exagerare,
 mtul incontestabil al criticului e
 |.« fi reactualizat cîteva noțiuni
R fundamentale..." (pg. 115),
 ce,, cu cîteva pagini mai
 jlfee, afirmase : „E surprinzãtor
 tfH, aici, un estetician care se
 >« {pg. IU). Atunci, unde
 '. adevãrul ? „Aici" are, și acolo
 a> o esteticã ? Adevãrul e cã,
 > & avea o esteticã speculativã,

lucru ce contravenea relativismului
 sãu temperamental, Lovinescu a
 avut o esteticã practicã, un sistem
 estetic de precepte, nelipsite de
 fundament teoretic, ce converg ri-
 guros cãtre un scop unic. Dacã ob-
 servațiile teoretice nu sînt tot-
 deauna „originale", luate în sine,
 sistemul sãu estetic este profund
 original, și pe el se sprijinã direc-
 ția principalã a criticii noastre de
 la Lovinescu încoace. Eugen
 Simion, foarte atent la accesorii,
 pierde adesea din vedere semnifi-
 cațiile mari.

Prezentarea relațiilor literare ale
 lui Lovinescu e umil dintre cele
 mai interesante și mai vii capitole
 ale lucrãrii. Foarte receptiv față de
 poziția criticului în judecarea liti-
 giilor sale literare, Eugen Simion
 se aratã, cel puțin în cazul Cãli-
 nescu, conciliant: „G. Cãlinescu
 are, așã dar, fãrã de înaintașul
 sãu, atitudinea pe care acesta o
 avusese față de Maiorescu : o pre-
 țuire ce merge, în unele clipe,
 pînã la obstinată adorație, trans-
 formatã prin jocul imprevizibil al
 unor forțe spirituale în tãgãduire,
 îndoialã și scepticism împins pînã
 la negație" (p. 290). A pune sem-
 nul egalitãții între „negația" prin-
 cipialului Lovinescu și aceea a lui
 Cãlinescu mi se pare a forța puțin
 lucrurile. Atitudinea lui Lovinescu
 față de Maiorescu, scutitã de con-
 tradiției, e departe de a fi negație.
 La Cãlinescu nu cred cã poate fi
 vorba de adorație sau de negație
 impersonalã față de opera și rec-
 titudinea moi-ãlã a lui Lovinescu,
 ci mai curînd de momente diferite,
 psihologic motivate.

Ultimul capitol al monografiei,
 Scepticul minuit (titlul poeziei lui
 Ion Barbu închinatã lui Lovinescu),
 ar fi trebuit sã defineascã pe un
 plan superior personalitatea criticu-
 lui. Dar liniile portretului sãu spi-
 ritual rãmîn difuze și egale. E un
 portret cãruia îi lipsește lumina
 rembrandtianã. Autorul face aici
 un rezumat al momentelor princi-
 pale ale biografiei critice.

Lipsesc acestei monografii, pen-
 tru a fi o contribuție decisivã, cele
 cincizeci de pagini prin care
 personalitatea marelui critic sã fie

pe marginea cãrților

sustrasă contingentelor și situată, esențial, în planul permanențelor. Și încă ceva, pasiunea unei idei, prin care autorul să se ridice de la comentarea textului la semnificația supratextului, operație legitimă și necesară în cazul lui Lovinescu. Scrisă cu talent și competență, lucrarea rămîne o contribuție valoroasă la exageza lovinesciană, fiind cea mai cuprinzătoare analiză a uneia din operele capitale ale criticii noastre.

barbu solacolu

„Arborele vieții” – poezia florenței albu

Cu mari disponibilități lirice și imagistice, Florența Albu în acest volum din urmă al ei – de proză de data aceasta – se dovedește un autentic mare poet. Subliniez că din culmea a trei sferturi de veac de viață nu am totuși nici veleități, necum virtuți călinesciene. Nu-mi îngădui să descopăr în lumea scriitorilor tineri, cu surle, nici talente, nici genii. Cel mult, înseamnă izbînzile sau încerc să-mi lămuresc mie însumi înfrîngerile din scrisul lor, pe care-l parcurg zilnic, adeseori cu înfrigurarea neofitului. Dar scrisul Florenței Albu, – poezia ei inefabilă descoperită încă de-acum mai bine de 8 ani, într-atît m-a cîștigat, încît găsesc una din cele mai frumoase și rodnice plăceri de-a mă lăsa subjugat acestui scris tot mai bogat și matur de la apariția unei cărți la alta.

Cartea de proză a Florenței Albu e într-atîta plină de seva vieții și a poeziei, de realitate și de vis, de

presionistă și deim'J* i*.

Pamînt, arșiță, s...! / ««« « •
lună, secett vro^ sad> P t t l
cumpănă, - a / ^ a ^ 5 j
clasa drept un poem ' ' ' ' ' w t

însă cunoaște mai de e ^ τ u . * tt
Poetei, „Arborele
un jurnal poetic al l 2 l . J ^ J « m
tei Albu pentru toatei? *****
de versuri de pfeă în ***** «
aduce în acest ^ V e Z ? ! *
Pe care le socotesc cZIZ^Tr?
cum însă „Arborele VfeS?'? * a i i”
eartede sine stătătoare fnlJ* °
echilibrat în „tru ca ț « L < 2 f
in „patru anotimpuri” Z * ° * °
d™fîcorespundeT™%LZ£«
nte subdiviziuni!mulZrt

- copilăriei autoarei, primei»
inscripții poetice și celo / Sfil «
m lumea Bărăganului. " « S t
celelalte cuprind vraja w f f i”
neasca . Tării de sus, \^St,
porților maramureșene și . . n E
lui lemnului pentru a sfîrși fa OK
șia dacică a chipurile^ cu Vdm
sprmoenelor coborîță deasupra X-
durilor. în încheierea cărții xna*.
tația permanențelor țării Mioriței m
invocația anonimilor meșteri nutri
acei nesfîrșiți „Gheorghe, Ion, y,a-
ru și Tudori” săvîrșind hoin
rostul pe lume al oamenilor firtf
Carpaților și Dunării.

„Nu știu cum vă cheamă, femtj
și bărbați, cătini laudate. Dar îmi
aplec fruntea pește urma mîinilor
voastre și le sărut osteneala, în-
drăznind să mă umplu de harul lor*.

Florența Albu caută arborele vitH
„de care spun basmele noasW, ps-
mul cu fructe de aur, cu păsân
măestre, și izvoare veșnic vie la
rădăcini”. Pe cînd eroii lui Maeter-
linck aleargă după pasărea albaștri
– dintr-o altă simbolică a, ună
alte lumi și a unei alte literaturi,
Florența Albu înseamnă marea el
bucurie de-a fi găsit arborele vieții
noastre românești „în o mie de în-
fățișări – în codrul vovodal Slă-
tioara și în mișcarea arborescentă a
noulbr din cerul Țării de Sus*.
Păsările albastre, „măiastrele” «-

pe marginea cărților

• arborii de rezonanță
 „ cîntecui și le dă glas
 „ buciume și tilinci...”
 „ **mai fi** de citat... Gîn-
 10 * „ ca dintr-o incantație
 I¹ **Lație**, P- fiecare cuvînt,
 & V ^ e . . . „ Sate pe Iza,
 J ^ hiu a plăsmuit aceste ar-
 ortie ce rinite a îndrăznit
 3 ** Iaiu to lemn? Orna-
 *** • norșilor maramureșene :
 arborele vieții stilizat
 < l¹ mrt funiei și al șarpelui”...
 i tiărzie între legendă și
 W, Arnurg oprit pe vîrfuri
 ^ mcumpănă. Și pare că auzi
 • «arde din înaltul porșilor,
 ^ fatia Porșile se deschid, se
 ^ jj ce vine și se pleacă în
 ” * r fea „lacrimă verde lim-
 * , ' tulburată de gîndul trece-
 * poezie inefabilă pe care noi o
 ^ jurnalul poetic al crea-
 Zmeiștei Albu. Și nu ne putem
Itei nu cita în întregime im-
 zLfxxtti rezonanță din versurile
 de poetă Porșilor maxa-
 ZLăie. Da, lemnul sună. Lemnul
 * Otuflet în ectosilabele poetei :
 jgde lemn. Și ploaia-n lemn. //
 Șadevăr spui, Todosie, / e ceasul
 Os sfîrșit... / Se-aud căzînd
 orașul / și-aoperișele de
 „ j aleșii vrăjii, — zburătorii. /
 ^ esc de verde lemn căzum /
 Xfetă părășiți de aripi / și ielele
 lipăriează / alai străluminînd în
 «fe, / în verde-mucegai de
 m. II Mai bate undeva, în poar-
 s/je miază-norduri, Omul nopții,
 -' ecurile doar răspund / din
 m din oasele de lemn. / Iartă-ne
 Mi uscăciunea, / duh verde
 • m mai înflorim. // La poarta
 «Wor de lemn, / diin care ți se
 oft glasul / o picătură de rășină /
 4 prclingmdu-se scăzut / pe porți
 iann închise sufletului, / și-n
 Spădurile murind...”
 fceña Albu adaugă propriei

* poezii: „Un timp grăbit rosto-
 J¹ Șe roșile cioplite în înaltul por-
 * ” - Daco oamenii se trec, se
 9¹ golesc, — porșile rămîn.

Uf ktlînit apoi pe Pavel Terțiu,
 jfcrcju în Vrancea, făuritorul de
 J” ; »Mîna încondeiază pe fețele
 * Piele de oaie, risul fără vîrstă,

omenesc, tăcerile încăpătoare, cara-
 ghioslîclicul trist, sublimul dureros și
 frumos al unor existențe-simbol”.
 Dar noi, înainte de a-i deschide
 jurnalul poetic la această pagină,
 citisem cu ani în urmă „Măștile de
 priveghi” : ...„Curgea prin chipurile
 mele-o vreme veche / cu oameni
 morți de mult, / legați prin risul și
 prin plînsul lor; / oamenii vechi
 veneau prin măștile / în care mă
 recunoșteam...”

Deschid cartea la întîmplare. Nu
 e pagină să nu-și aibă viața ei, în-
 semnările dintr-o frămîntare de gîn-
 duri și din mari disponibilități ima-
 gistice.

Ca și Zaharia Stancu, poetul din
 părțile Deliormanului, din Valea
 Cățuiului, din Omida, din băătura
 cu cei doi duzi, unul cu dude sîn-
 gerii, celălalt cu roadă galbenă și
 albă ca ceara, din ținutul furnicilor
 mari, unele negre, altele roșii
 — furnicile lacome și necruțătoare
 din pămînturile răscolite de pe
 lîngă paraclisul cu icoanele unor
 chipuri au ochii scoși, Florența Albu
 e poeta care „s-a măsurat cu vifo-
 rul Bărăganului” mistuîndM-și „ini-
 ma în arșițe” și s-a bucurat „cu
 iarba și prîgoriile” și a contemplat
 corcodușii, și aceștia doi la număr,
 cu roadă roșie sîngerie sau albă și
 galbenă ca ceara. A trecut nu o dată
 pe lîngă cumpenele fîntînilor, care
 în zorii zilelor „ridică ciocârliile cu
 setea în ciuturi”. După Adrian Ma-
 ww și după mai răslețitul poet care
 semnează aceste pagini, Florența
 Albu aduce timbrul grav, profund,
 autentic al unei altfel de notații, al
 unor alte metafore: „La noi în
 câmpie”, cumpenele sînt singurele
 „monumente”, ale „duratei și ome-
 niei”...

„Acasă” copilăria poetei a fost
 robită priveliștilor familiare, intime :
 „bunica mică, adusă de umeri, cu
 pași obosiți și obraji de sfîntă
 Miercuri”... O vedea „încetinită ca
 o lumină dată imic, cu basmaua
 neagră care-i învîlăia geometric
 obrazul...” Am subliniat cuvîntul:
 am regăsit împietrit gestul din
 plastica lui Iser, din a lui Teodo-
 rescu-Sion, a lui Corneliu Baba. Dar
 și bunica și tatamare „au tot scăzut
 pîmă nu s-au mai văzut din pa-

pe marginea cărților

mînt". Pentru că există dureros și o „poală a țării” pentru cei care se petrec.

Unde a învățat Florența Albu stilul ei ? în Alecu Russo, în Odobescu, ? In Sadoveanu ? Prinzi parcă un fir: „în toată Tara de sus se coc flnețele. Miroase dulce a sinziene și a cdoare, a mierea ursului și a mușetel. De la Cîmpulung Moldovenesc iei firul Izvorului Alb, pină sub Piatra Zimbrului din Rarău. Minai Lăcătuș, meșterul buciunelor și tulnicelor e la cosit finul. Albește în depărtare cămașa unui bărbat și cornul pentru gresie, prins la brîu.”

Peisagiul e într-adevăr sadovenian, e țara fraților Ideri, dar notația și stilul descriției sînt ale poetei de la cîmpie, din întinderile Bărăganului, sînt ale Florenței Albu, numai ale ei. Cicoarea și mușetelul, sînziana și mierea ursului, au rădăcina în vraștea întinderilor nesfrîșite.

Din părțile Mairmației, din văile izei, Tisei și Marei și apoi, din săpînța lui Stan Pătraș, poeta aduce inscripții de-o acuitate impresionantă, lată un exemplu : la Oncești, în mormînt.

E al „unei bătrîne din neamul Jura. Era gătit cu cergă” (o, cergile de la Săpînța !) „cu lepedeu și fățoie albe, iar peste acestea erau colacii împlețiți cu aceleași semne din chenarul porților de pe Iza – funia împletită și roze/ta: și-n mijlocul fiecăruia ardeau potolit, lumănările galbene – și așa era și lumina în jur – ceară blândă scursă din fagurui flacărei. Astfel stăteau, în jurul mormîntului-masă, femeile de-o parte și bărbați de alta. Bărbații în alb și negru, albul și negru, culori statuare, solemne. Tăcuți, neclințiți – îngădurarea lor singură era un altfel de bocet, la moarte, decît al femeilor”. Simplitatea, precizia prin metafore a notației – toată această economie de mijloace în descriție redă patetic și adînc poetic spectacolul solemn și zguduitoar al unei morți. Stan Pătraș din Săpînța nu i-a statormicit Morții chipul ? – „Eu sînt mai tare ca tine, / Uită-te bine, creștine”...

La leuă, altă veche așezare, „Lu-

mina . cristalină »*-

Pe vîrfuri"]nt*]

durilor din S V * .

CosăuUU, "IăZi\$?t?

Poartă p.

somm de moarte, p e ^ * * * *

e „învechit, am * «ttit.

tutindenî , , t i S V f „ f W ^

Sendă și ikorte" Jf ^ . * * »

vitatea uneiiLtorif

ceri"... E a t î u Z u u ^ * * >

Poetică în acest I Z * * , « * * f i s

Albu ! ^ al Flori^

Cele patru anotimmon -i

rentei Albu: sudTM* .

fi răsăritul alcătuiesc „Z? V**

Cîntare a Patriei D. °] ? * & m

umanism și cită plenim^{AT}*

ceasta suavă și totuși, S* > * .

sionaniă Cîntare! ^

Un ultim citat: o «u* A

peste munți ! Vor fl tr S f J * * * * *

teci ,adîncite-n nămeți, cerbii ^

cem, uriașii . . . ochi < ^ 3 * .

cău S S m i f * n * ^

caut și Omul... De ce s-orfi «ST

mind, atăția munți in 7 » 2 "

Omul..."

fi totuși timpul să închei

Florența Albu, e după mine, m&

poem desăvîrșit al stîvîrțbmai

lelor noastre. E dintre puținii tmt

vor fi citiți și peste cîteva dmm.

t r ă i a u p o d g o r e a n a

@ ® ® 9 . . # § #

„homo significaiis" > de henri wald

Atracția noii cărți a lui Hwrt Wald începe încă de la titlu: Hon» sagmficans. Ka reprezintă o prea*i-rire a unicii ființe creatoare fi f«» ceptoare de semnificații – otrnid. Voit sau nu, autorul îl descrie P»

' *) E<]. Enciclopedică română, Bs*« 1970.

trebuie să fie, cum
 K'ajungă; fiecare în par-
 încă astfel, dar viito-
JJ vom scăpa de crize –
fiziiTi rin asemenea om.
 'i cu ^inde părerii despre
 diferite probleme, in va-
 Intemporană; despre **om**
 și ris, și joc, și **mun-**
 rațiune **Și** uitare, dia-
JLolog, gândire și timp, cul-
 fZtoiizikie; despre umanism
 Lianisw, despre filozofie și
 fotele; toate converg spre o
 contemporană a omului,
 j...g în acest fel un fir
 fS cărții; acesta e un mod
 foHiA de a se feri de peri-
 din&rih permițându-și totuși
 paranteze.
 ' moocați, **rină** pe rină, Pla-
 j Husserl, Aristotel și Kant,
 fjj gngels, Wiener și McLuhan,
 Jfotfss Și M. Foucault, M. Flo-
 Jjt h. Blaga, E. Ionesco și
 Mira», M. Dufrenne și J. Der-
 I Arfe. »,
 I cărții nu este plat, nu este
 ^*%S»ittr lingoistic", ci fluid, di-
 eolorat cu metafore și para-
dei metafora este ambi-
 %,ea „împletește sensibilita-
 I jț £ intelectul", iar paradoxul
 I ăf fin succes al negentropiei
 jpBK*, „un adevăr cu o maximă
 [ilire informativă".
 fiecare dintre curente filozofiei
 j fmporane – arată H. Wald –
&atras mai ales de una dintre
 anțele specifice ale omului;
 \ Ultențialismul – de homo ludens,
 fmmenologia – de homo sapiens,
 fntiOMiismul – de hoimo faber,
 tticturalhmul – de homo loquens,
lmlismul – de homo fidens :
 mul – „fiind singura ființă
 *NW« .să utilizeze datele naturii
 ptfru o construi monumentele cal-
 ifiii – este și ludenis, și sapiens,
 ffeber,și loquens, si fidens.
 Principalele definiții care circulă
 *...e oni _ homo faber, homo
 «Jfas, _homo loquens – se con-
 latrează, astăzi, într-una singură:
 »i»^ sfejnfieans. Omul este s'ingu-
 • ființă semnificatoare. „Destinul
 •ului – scrie li. Wald – este să
 weonstructo<r de semnificații".
 "w unealtă, oamenii își organi-

zează raporturile cu natura ; prin
 vorbire – semnificantul auditiv –,
 oamenii își organizează raporturile
 dintre ei. Semnificantii – spune
 autorul – nu sînt simple prelun-
 giri tehnologice ale biologiei umane,
 ci mai ales instrumente ale răzvră-
 tirii omului împotriva naturii. Prin
 capacitatea de semnificare, omul a-
 ăaugă lumii o nouă dimensiune :
 spiritualitatea. Aămițînd că prin in-
 ventarea mijloacelor de producție
 și de comunicare antropoidul se
 transformă în om, în homo signifi-
 cans. Henri Wald adaugă : „Dis-
 tinția dintre semnul care se
 percepe și sensul care se pricepe
 este cea mai mare victorie a omu-
 lui asupra mediului său înconju-
 rător". Pentru el, ceea ce este cel
 mai omenesc în om e puterea de
 semnificare. Cultura însăși este
 „cîmpul spiritual care se întinde
 între semnificantul sensibil și sem-
 nificația inteligibilă" ; omul adaug'
 naturii din ce în mai multă cul-
 tură tocmai prin sporirea distanței
 dintre semnificant și semnificație.
 Construindu-și asemenea premise,
 H. Wald poate face apologia vorbi-
 rii. Pentru a încărca sunetele cu
 informații a trebuit inventată vor-
 birea. Inventarea acesteia – crede
 lutorul – a avut aceeași importan-
 ță în formarea omului ca și inven-
 tarea uneltei. „Omul realizează cu
 ajutorul uneltei ceea ce proiectează
 cu ajutorul vorbirii". Urmîndu-și
 drumul – și pierzînd parcă din
 vedere dialectica complexă dintre
 limbă și gândire – autorul ajunge
 să facă un transfer de operații de
 la gândire asupra vorbirii: „Aricu-
 lînd sunete asemănătoare ori de
 cîte ori aveau de-a face cu lucruri
 asemănătoare, oamenii au început
 să facă -"abstracție"- de proprietă-
 țile individuale prin oare lucrurile
 se diferențiază între ele și să se
 apropie din ce în ce mai mult de
 însușirile lor generale prin care
 ele se identifică". Și cum vorbirea
 se adresează urechii, auzul este
 considerat ca „cel mai uman simț
 al omului", ca cel mai important,
 căruia însuși vîzul îi este subordo-
 nat, deîndată ce „grafia a fost de
 la început mai puțin o descriere a

pe marginea car

naturii și mai mult o transcriere a vorbirii".

Henri Wald admite că se poate vorbi de om numai din clipa în care a devenit producător de mijloace de producție. „Însă – adaugă el imediat – procesul care înaintea de la întrebuintarea și prepararea uneltelor la elaborarea și fabricarea lor nu se poate desăvârși fără interoenția limbajului, principalul instrument de comunicare, prin care oamenii descoperă în lucruri ceea ce este comun și deci comunicabil întregii comunități". Este săvârșit aici din nou un transfer de funcții de la gândire la limbaj; în realitate, gândirea descoperă în lucruri ceea ce este comun, general și-l face comunicabil prin intermediul limbajului. „Cea mai ome-nească însușire a omului rezidă în puterea lui de abstractizare", scrie H. Wald. Dar dacă este așa, întrucât gândirea este cea care abstractizează (și generalizează), înseamnă că ea are rolul de a descoperi generalul din lucruri; evident, folosind limbajul ca instrument de exprimare și comunicare.

Pentru a putea considera că homo signiflcans subordonează toate celelalte ipostaze ale ființei umane, autorul a recurs permanent la trecerea limbajului și a funcției de semnificare pe primul plan. În acest mod, el a obținut o unitate a lucrării și a putut stabili relații noi între lucruri cunoscute, a sesizat coordonate noi ale umanului, a putut propune o nouă definiție a omului, care stimulează la meditație și la formularea unor puncte de vedere opuse. Acesta este încă un merit al cărții.

Dintr-un alt punct de vedere, s-ar putea afirma că homo faber este numitorul comun al celorlalți. Animalul – spune Marx – pro-

duce unilateral
Produce univers ?.. <*M ^
Ul. datorită unflj
universală si 7 r * u W T 1*
rea și limbaj+ti^{cu} V?
ceșul de apariție ! ^
mine homo faber ^ * * « W £
In actualele conditr, «
e a lingvisticii T L ° «
mației, a myJoaceW £ ° * * «fw»
™, este de m e l . . Z c *
autorul n . . . Vet»

mitor comun al celcZn i* »«~
ale ființei umane Vnlx
pe homo pe' primViS

.TM, ? „concomitent ărmx *****
cate contradictorii dJ^ * * *
obiect"; „ul 1
varast paradoxală. * **

Întreaga lucrare h i m
Wald constituie pledoarU
tru dezvoltarea liberă „ *
tatii umane. Cea t a i
zarea dezvoltării s o c i e m ~ Z
ma el – o reprezintă apariția fa
dividualității umane • !
însăși „progresează v i .
rea individualităților e l K £
creseinde a naturii nu i se mZ
decît un singur adversar - neon-
trap* gândirii umane. A crZZ
dividualități cu gândire crmZf
– aceasta este calea prin care e~
mul se poate salva de la dizolva-
rea eului (M. Foucault), de la «.
tribalizare. (McLuhan), din ffie-
gara entropiei creseinde (N. VU-
ner); căci individualitățile pot
imagina permanent noi forme 4»
organizare a materiei. „Socket&m
umană – scrie Henri Wald -> m
poate progresa deăt prin dife-
rențierea continuă a indiviãmUtt-
filor ei. Originalitatea este «Kt
mai înaltă formă de luptă împo-
triva entropiei și sursa inepuizabil
a înfrîngerilor ei".

pragul de jos -

(aclos înfr-o nouă lectură

| - o singură carte

| " Doamna Riccoboni a publicat pe
- ^ jumătatea veacului al XVIII-lea
2 ^ câteva romane — astăzi doar fișe
I de bibliotecă — care au avut
{ răsunset : *Emestine, Amelie, Miss*
'i *Jenny Level*. Când a apărut car-
I tea lui Laclos, Marie-Jeanne Ric-
I coboni, fostă actriță devenită lite-
J rată, căsătorită cu un actor-drama-
ț tag, avea aproape șaptezeci de ani.
E de presupus că scena de pe tim-
pul lui Ludovic al XV-lea îi pri-
lejuise oarecare experiență. Dar
sprisul și gustul ei acceptau doar
proza virtuoaasă. Cinismul glacial
al doamnei de Merteuil a scanda-
lizat-o. I-a scris lui Laclos — îi
cunoștea familia: „Nu sînt sur-
prinsă că fiul domnului de Chau-
derlos (sic) scrie bine. în familia
lui, spiritul e ereditar." *)

A urmat un schimb de câteva
scrisori pe care Laclos le-a publi-
cat ca anexă la ediția din 1787 a
Legăturilor periculoase. E intere-
sant să pătrunzi într-una dintre
seriile de semnificații și de rezo-
nanțe ale acestui roman singular
confruntîndu-le cu opinia scriito-
rului. Doamna Riccoboni i-a repro-
șat că „își cheltuiește talentul, ușu-
rința, grațiile stilului pentru a da
străinilor o idee atît de revoltă-
toare despre moravurile națiunii
lui și despre gustul compatrioților
săi". Laclos și-a apărat cartea și a
respins cu politețe acuzația de a fi
înfrumusețat viciul. A revendicat

calitatea de martor, a stăruit și
asupra unui țel moralizator : „pri-
mul său țel a fost de a fi util".
A comparat romanul cu monumen-
tul ridicat de Pigalle „unde se vede,
nu fără spaimă, scheletul morții...
sub o draperie moale". Deferent,
dar cu un zîmbet abia perceptibil,
a adăugat că îi va invita pe citi-
torii „obosiți de aceste imagini în-
tristătoare", dornici să afle „natu-
ra înfrumusețată și toate farmecele
pe care spiritul și grațiile le pot
adăuga tandreței și virtuții — să
citească *Ernestine, Fanny, Ca-
tesby* etc, etc." :) Florile pe care
Laclos le oferea venerabilei sale
corespondente nu erau în întregime
artificiale. Ou cinci ani înaintea
Legăturilor periculoase, fusese re-
prezentată la Comedia Italiană o
operă comică pe care ofițerul Cho-
derlos de Laclos, oohetînd șovăi-
tor ou muzele, o extrăsese din ro-
manul *Emestine*. Dramatizarea
avusese doar o singură reprezen-
tație.

Cei doi corespondenți nu aveau
limbaj oomiun. în celelalte scrisori,
Laclos continuă să se explice și să
stăruie asupra veracității mărturiei
sale. O caracterizare a doamnei de
Merteuil e îndeosebi citabilă : „Voi
adăuga totuși că doamna de M. nu
e mai aurînd franțuzoaică decît o
femeie din oricare țară. Oriunde
se va naște o femeie cu simțuri ac-
tive și cu o inimă incapabilă de
dragoste, ou oarecare spirit și cu
suflet josnic, o femeie rea, a cărei

răutate va avea profunzime fără energie, acolo va exista doamna de M. sub orice costum s-ar înfățișa, comportând doar deosebiri locale".) Pentru a plăcea corespondentei sale, scriitorul diminuează evident anvergura personajului. Optica e, însă, caracteristică pentru acela care ne-a dat ultimul mare produs al clasicismului crepuscular. Personajul e desenat net, din câteva trăsături esențializate.

Doamna Riccoboni a continuat să condamne romanul pentru pernicioasele lui consecințe educative, accentuând Chiar severitatea aprecierilor : „Atâta depravare irită și nu instruieste: Exclami la fiecare pagină : aceasta nu există, nu ar putea exista ! Exagerarea răpește preceptului forța de a îndrepta".) După câteva scrisori, a întrerupt destul de sec corespondența : „Mi-ar părea o trădare să spun ce nu gîdesc și v-aș înșela prefăcîndu-mă că vă accept părerile. Așa că, domnule, după un volum de scrisori ne-am întoarce mereu de unde am plecat".)

Această corespondență pe care, cu un gest foarte modern, Laclos a pus-o peste cîțiva ani în fața publicului, are un îndoit interes, trecînd cu mult dincolo de un exemplu de opacitate și de confuzie între implicația etică și moralizare. Vorbește de felul în care a fost citit Laclos. Prefigurează și destinul ciudat al cărții.

Putem lăsa la o parte intenția explicit moralizatoare mărturisită de romancier. În scrisorile către doamna Riccoboni el nu face concesii de substanță. Insistă asupra necesității de a nu-și atenua mărturia. Romanul făcuse o asemenea concesie în finalul lui artificial, și justițiar, care îl ucide pe Valmont, îl pune să se pocăiască, o desfigurează, sărăcește și alungă pe doamna de Merteuil. Opiniile cu privire la acest final au coincis de la început, încă din paginile pe care Gimm le-a consacrat romanului în *Corespondența literară* din 1782. Din teamă de forța explozivă a cărții sau din dorința de a se acorda cu un punct de vedere străin ? în secolul lui Rousseau,

Gessner și Goldsmith idealului de seoaUajmăg Z .ÎS** omul și scriitorul LLI^{viii}*^ nează. Dar în f.ț. « « S * . depășind așteptările* ?oⁱⁱ*«*, zece ani - luciditatea l-, se -întrebe asupra acesta ^...•. tați. Se va n l e r ^ ^ m - avea sa se întîruple • să fil ^ ** multă vreme printre HML* • autori licențioși -., . « S - * ! ? W Finalul, intenlle - . . . S \ ** » son pledează pentru un tel * L ^ ~ zator care să cucerești fo- toni «ie literatură ,enttae«als^ meliorista. Doamnele Riccoloni „f s-au lăsat convinse. "copoi." nu Conștiința de martor . mai K mă Este mărturisită de titlul corn! plet al romanului *Legăturile* cuioase sau *Scrisori culese* 'mZ societate și publicate „JZ», instruirea altor citorva. o sutS? ză și epigraful din Rousseau Am văzut moravurile epocii mele « am publicat aceste scrisori")' X prezența, în note, a Redactorului prezență care are, de altfel multe alte rosituri. Atitudinea martorului imperturbabil poate fi socotită drept un strat de suprafață sub care pornind din direcții foarte deosebite, analizele contemporane caută alte straturi.

Soarta romanului în cele'două secole se înisorie într-o curibă simplă : succes-îniferare-succes. Calitatea succesului de la capetele seriei e foarte diferită. Dar reapărînd - altfel privit - în icentoul de lumină, Laclos se află în altă situație față de neînțeleșii literelor, de descoperiții postumi, de Stendhal sau Raifka.

În timpul vieții, Laolos a cunoscut în special zgomotul, edițiile, contra-facerile, in'diignările celor care sooteau ogdinida concavă, defăimătoane. O marchiză cu moravuri destul de libere refuză să-1 mai primească și spune portarului „...Dacă aș fi singură iau el, mi-ar fi frică". Au început să circule chei, în special cu privire la doamna de Merteuil. Ca de obicei, cheile diferă între ele, deși cele mai (multe concordă 'asupra unui punct, situînd modelul la Grenoble, unde Laclos trăise cîțiva ani în garnizoană, m

lui Henri Brulard, Stendhal
ioane și ei că ia cunoscut-o în
Marseille pe aceea care slujise de
1 lui Laclos. Alte ipoteze ver-
de La Rachete, un oraș de
* ^ z o a n ă 'ai scriit OTULui, altele de
te Sânt detalii și dezbateri oare

2 ^ ^ w x z z "ia ipoteze interesante" a il.

\ ^ ^ Jmele decenii ale secolului al
tj^4e&, edițiile au continuat să se
' seoeadă, dar cartea lui Laclos in-
Sse în purgatoriu. Era o lectură
^avuabilă. Un personaj balzacian,
* doaw» * Grlassens își arată in-
dignarea față de o sugestie ce i s-a
«ijjt; parneaște de *Aventurile ca-*
sierului de Faublas. Se corectează
apoi și se referă la *Legăturile peri-*
culoase: „A! iată o carte mult mai
morală!” ripostează ironic abatele
Cruchot.

Textul elegant și cu transparențe
iluzorii stimulează astăzi unghiurile
și interpretările diferite oare accen-
tuează fie mecanismul impecabil (e
ouctul de pornire al lui Tzvetan
Todorov care, de altfel, ne previne
că analizează romanul pentru a
identifica niște atriueturi narative),
(fie voința de putere personificată
ori o ipostază a Răului, a esenței
demonice. Nu lipsesc nici interpre-
tările paradoxale, care descoperă în
doamna de Merteuil o premergă-
toare a feminismului. Un punct de
pornire existent în text, reliefat
unui personaj capătă o deschidere
oare înghite tot textul. Nu ne pro-
punem o critică a criticii despre
Laclos. „Feminismul” lui reprezintă
unui dintre numeroasele cazuri de
construcție critică verticală, ou po-
ligon resjtrîns de susținere. Să no-
tăm că și analiza structurală a lui
Todorov, și cea practică de Eti-
embe într-iun limbaj al nuanței
constată că textul infirmă „reabili-
tarea” personajului.

. pin unghiurile de discuție posi-
bile ne interesează aici în special
unul. Laclos s-a văzut ca un mora-
list practic și — mai justificat — ca
«n martor. Mărturia este însă și
produsul unei meditații disimulate
cu foarte clasică disioareție asupra
-dimensiunii omului. Ca și la Cham-
fott, luna e întoarsă, umanul su-
portă o reducere care a apărut in-

suportabilă contemporanilor. E un
uman datat și localizat, în perfect
contrast ou ceea ce icomunicaseră
ou câțiva ani mai înainte Diderot,
Rousseau ori Voitaire. Mărturia lui
Laclos e corectă și parțială.

mecanismul perfect

Una dintre lecturiile noi și stimu-
latoare practicate a«upra *Legăturilor*
periculoase, cea a lui Tzvetan Todo-
rov, își delimitează țelul încă din
prefață: „Astfel, cel dintâi obiect al
acestui studiu vor fi *Legăturile pe-*
riculoase. Dar obiectul său profund
il constituie poetica însăși, concep-
tele, metodele, posibilitățile ei.
Descrierea *Legăturilor periculoase*
— care urmează — are drept unic
țel să permită discutarea pro-
blemelor teoretice ale poeziei. Poe-
tica nu se poate lipsi de literatură
pentru a-și discuta propriul ei
discurs; și în același timp nu iz-
butește să o facă decât depășind
opera concretă.”)

Obiectul paginilor de față este
altul. Ele își propun să discute o
dimensiune a cărții, modul cum
cîteva întrebări care revin în lite-
ratura mai multor secole se parti-
cularizează în universul finit și in-
finit ai romanului lui Laclos. Dar
tocmai pentru că interesele sînt
alte, pentru că liniile de investi-
gație sînt despart, dar se reintălnesc
fatal, unele dintre observațiile lui
Todorov se impun. Sînt sondaje cri-
tice oare, acceptate, refuzate sau
amendaite, nu pot fi puse în paran-
teză, ies în relief în vaista literatură
ontică asupra *Legăturilor pericu-*
loase. Cîteva disocieri aîmi par însă,
necesare. Ele se referă de fapt, la
disciplina în care se înscrie cerce-
tarea ilui Todorov, lia oscilațiile,
poate inevitabile, ale poeziei.

Literatură și semnificație, cartea
lui ToidoMv, trece deci de la obir-
eotul prim la cel profund, de la
anaiziia unei cărți la cercetarea
unor structuri. Dar tot restul co-
mentariului pare a ezita între cele
două trepte. Dezbate posibilitățile
unui gen — romanul epistolar — dar

cu valențele și complexitatea pe care procedeele în circulație le dobândesc la Laclos. Treptele de generalizare mi se par iluzorii. Discursul poetic stimulat de un punct de pornire unic, irepetabil, redevine discurs critic. Este poate condiția preocupărilor oare oscilează între tip și individualitate.

Iluzia discutării riguroase, pe reguli enunțate axiomatice („R.2. Fie A și B, doi agenți, A iubindu-1 pe B la nivelul existenței dar nu și la acela al aparenței. Dacă A ia cunoștință de nivelul existenței, acționează împotriva acestei iubiri”,¹) e infirmată de fatala imprecizie a cite unui termen. Primele două reguli propuse se referă la axa *dorinței*, termen care poate cuprinde — și cuprinde efectiv Sn roman — o infinitate de sensuri, de la dorința de posesiune fizică la cea de subjugare și dominație și la dragoste. „Axa” devine fluctuantă, elastică. S-ar mai putea da destule exemple care relevă acuitatea critică a lui Todorov, dar reintroduc unitatea expresiei și a substanței și fac iluzorie desăvârșita menținere la formalizare. Astfel, remarcă ou privire la cele două concepții despre scrisoare a lui Daraeny și a doamnei de Mer-teuil. Pentru Danceny — oare scrie o exuberantă litanie amoroasă : „o scrisoare e portretul sufletului... se pliază după toate mișcările noastre : se însuflește pe rînd, se bucură, se odihnește”. (Scrisoarea 150). Dînd Cecilei o lecție de disimulare — pentru a face lui Valmont un serviciu colegial, Doamna de Mer-teuil o sfătuiește : „Scrii mereu, ea un copil... spui tot ce gîndești și nimic din ceea ce nu gîndești... Dă-ți seama că atunci cînd scrii cuiva, o faci pentru el și nu pentru tine : trebuie deci să cauți mai puțin a-i spune ceea ce gîndești decît ceea ce îi place”. (Ser. 105). Concepțiile despre schimbul epistolar sînt inseparabile de personaje și de contextul în care au fost exprimate.

Refuzul diacronici comportă de asemenea inevitabile concesii. Ca și în alte analize structurale, ca și la Foucault sau Barthes, diacronicul nu dispăre, e menținut doar în vag.

m

Am insistat asupra acestor
cuilața mai fragile nu nent
lua discuția despre o metors t ~
dezbătută, ci pmtou a S t ~ ~ ~
intern* și altă mișcare *Sfig*
fecția geometrică a romnim? ~ ~ ~
Laclos, care „a tentat^ b u * ^
« a t e și polifonie pe cercetft^
de structuri poetice, „ E S ~ ~ >
discutată izolată de dimmS„ ~ ~
umană pe care-o taahideTW
tarea ei, de lumina crepusculară în
care se ivește această'dtaensiu. a
omulua Sepannd paragrafele, vor
bunid in*u despre mecanismul TM„7„
mișcare cu o terifiantă 'dJbfcute
apoi de viziunea redusă a omului
pe oare o propune cartea vrem
doar să luminăm din două nart
același .obiect. Implicațiile <intr-un
plan se impun mereu în celălalt

Construită în spiritul unui clasicism amendat, elaborată cu o minuțiozitate care se ascunde sub lipsa aparentă de efort, sub acea „aiisance” a prozei franceze din vîna voltairiană, cartela lui Lacl^ face figură aparte în atmosfera preromantică. Reverența făcută în „motto” romanului la acea oră poate oel mai celebru din Europa nu deghizează implicațiile polemice. În opoziție cu *Noua Heloiză*, cu revărsarea sentimentală și ou-aspirația către sublim, există aici o mutare crud analitică asupra unor personaje diferite, manipulate de un regizor discret. Optimismului cu oare mizantropul elvețian plăsmuia oameni trăind în abnegație și virtute i se Opune o viziune implacabilă.

Dacă am căuta cîteva jaloane, pornind de la cele mai evidente pînă la cele mai disimulate, primul — revendicat de scriitorul însuși — este diferențierea stilistică : „Aceste cusururi — scrie *Prefața Redactorului*, după ce a depreciat retoric interesul operei pe care o înfățișează — sînt răscumpărate în parte de o însușire oare provine chiar din natura scrierii : e varietatea stilurilor ; merit pe care un autor îl dobîndește anevoie, dar care s-a ivit aici de ia sine și care salvează cartea măoar de plictiseala pricinuită de uniformitate”. Manipulînd convenția „scrisorilor autentice”,

„storul” e în măsură să relev
 ii&ertul autorului;
 fiț?i. (privire la acest pionierat, un
 jLc de ip. la 1930, care a publicat
 „^oetentă ediție a 'romanului, i-a
 °]loșat lui Laclos că n-a diferen
 S îndeajuns stilurile. Reproșul
 SLeđește o lectură superficială și
 contextul s,tiliistie. In această
 gsiere în .același timp atât de cla
 „) și atât de antielasică prin zo
 ille psihologice și morale pe care
 fcTășează în primul plan, codul
 Liistolar cuprinde formule și ele
 ate uzuale. O ierarhie a stiluri
 L• chiar «©explicită, impune tonul
 elevat. Calificarea și turnura sti
 jjiție din tragedii persistă în de
 clarajiile cinice ale lud Valmont
 (Ce regard si doux, cette voix si
 tendre?... Je la retrouverai cette
 {arome perfide, je reprendrai mon
 alipire sur eile...” Scris. 100). Ohiar
 pasiunea recurge ia asemenea fraze.
 Rrezidenta de Tourvel mărturisește
 curajos doamnei de Rosemonde iu
 birea pentru Valmont: „Ah! ce
 fetal voy&ge m'a perdue... Que vous,
 diraii-je enfin? j'aime, 'oui, j'aime
 eperdurant. Helas! oe mot que
 j'earis pour la premiere fois, ce mot
 si souvent demande sans etre obte
 nu, je payerais de ma vie la dou
 ceur de pouvoir une fois seulement
 le faire entendre à celui qul l'inspi
 re...”. Dar în acest limbaj uzual,
 îmbrăcăminte decentă a comunica
 ră epistolare în societatea lui Val
 mont și a doamnei de Tourvel,
 nuanțe imperceptibile particulari
 zează, diferențiază. *Prefața Redacto
 rului* cere, cu zâmbet mijit, „per
 soanelor cu gust delicat” iertare
 pentru „stilul prea simplu și prea
 plin de greșeli al multora dintre a
 eeste sprisori”. O lectură mai fină
 a remarcat nuanțe stilistice. Btiem
 ble relevă repetarea stângace a ace
 luiși adverb ori cîte o greșeală
 elementară în scrisorile Cecalei.
 Dimpotrivă, „trei subjonctive suc
 cesive, nu e nevoie de altceva pen
 tru a afirma ică doamna de Tourvel
 se apără ou ajutorul culturii și vo
 inței... toate cuvintele pe care le-a
 aranjat atât de corect strigă: sînt
 sensibilă la puterea ta de seduc
 ție”.*) Diferențele stilistice sînt lu
 crate la Laclos în filigrană.

În ambianța care a asigurat ro
 manului lui RoUiSseaiU, apoi acela
 al lui Goethe, imensa lor populari
 tate, *Legăturile periculoase* păstrează
 doar intenția ostentativ moraliza
 toare. Personajele lui Laclos nu se
 află în comuniune lirică cu un au
 tor care să le laude și să le apere,
 ori să invoce pentru ele compasiune
 – ca în primele fraze din *Werther*.
 Singurul acord între ele și creato
 rul lor este creat de un minus, se
 află la antipozii literaturii sensi
 bile. Oricît de adine se analizează
 și se mărturisesc, atunci cînd cons
 simt să-și scoată masca, oricît de
 frecvent se repetă cuvîntul dra
 goste, sînt personaje frigide, cu
 unica excepție a doamnei de Tour
 v*3l. „Pasiunile” lor Sînt glaciale.
 Vanitatea, egocentrismul, goana
 după plăcere sînt produsul instinc
 tului frust, ca la ușor coruptibila
 Cecile, ori sînt controlate de inteli
 gența rece, manipulate pe tabla de
 șah. Ochiul regizorului e și el luaid,
 detașat, scriitura, cum au observat
 Bedier și Hazard, „dedaigneuse”.
 Diferențele imperceptibile în folosi
 rea unui stil neutru sînt efectul
 distanței pe care o păstrează scri
 torul rămas în penumbră, mereu
 enigmatic, chiar cînd rostește laude
 și reproșuri ia adresa personajelor.
 Celălalt efect al distanțării, care
 poate fi desemnat cu aproximație
 prin „relativizare”, este descoperi
 rea resurselor oferite de ficțiunea
 epistolară: jocul de oglinzi, modifi
 cările de unghi, atitudinile con
 trastante.

Distanța și relativizarea se fac
 simțite din primele pagini care îl
 separă pe Editor de Redactor. Cele
 două prefețe: *Avertismentul Edito
 rului* și *Prefața Redactorului* cre
 ează de la început un echivoc in
 tenționat. Prefața Editorului își
 exprimă în fața Publicului – Lac
 los practică frecvent majusculele, în
 maniera epocii – todoieli cu priv
 ire la autenticitatea scrisorilor:
 „nu garantăm autenticitatea acestei
 Culegeri și avem temeuri puternice
 să socotim că e doar un Roman”.
 Motivele suspiciunii sînt ironice și
 pagina Editorului devine un vitriol
 ant pamflet: „într-adevăr, mai
 multe dintre personajele pe oare le

lui", expresia spontaneității. Portretul nu e totdeauna măgulitor. Spontaneitatea Ceciliei dezvăluie superficialitatea, mărginirea, receptivitatea la orice tip de influență — receptivitate mărită de curiozitățile și nerăbdările trezite de anii de la minăstire. Diagnosticul lui Valmont are siguranța experienței: Cecile e o pradă ușoară, prea ușoară pentru ambițiile unui seducător stimulat mai ales de dificultăți. Spontaneitatea lui Danceny comunică o acumulare obositoare de virtuți.

La alte personaje spontaneitatea e controlată de uzaj, bun gust (Doamna de Volanges), de sagacitatea experienței (doamna de Kosemonde), de rigorismul religios (prezidenta de Tourvel). Ele nu sînt disimulate ci reținute. În ultimul caz, eforturile doamnei de Tourvel de a ascunde altora și de a-și ascunde sieși dragostea pentru Valmont sînt neputincioase în fața agerimii experimentate a libertinului. Valmont citește printre rînduri cu dexteritatea unui stilistician modern, își descoperă progresele și șansele.

Valmont însuși își permite rar spontaneitatea, iar doamna de Merteuil — niciodată. Se destind doar unul față de celălalt, se analizează cu cinism subliniat, pentru a se înalța. Se vor neobișnuși, dominatori, mereu siguri de ei. Valmont își cenzurează cu severitate orice slăbiciune momentană. Luciditatea ironică a doamnei de Merteuil va diagnostica dragostea pentru aceea care trebuie să fie doar o victimă, pentru virtuoaasa prezidenta. Doamna de Merteuil nu-și îngăduie slăbiciuni, în afară de iraționala ei izbucnire din final, așa cum nu-și îngăduie nici spontaneități. Se descrie ou orgoliu. Scrisoarea în care își analizează transformarea și își laudă virtuozitatea cu care a ajuns la dubla ei existență — scrisoare care va fi „afișată” de Danceny, pusă în circulație ca expresie a cinismului odios — a fost provocată de avertismentele lui Valmont. Acesta a prevenit-o de proiectele lui Prevan de a o cuceri de rămășagul pus. Pentru doamna de Merteuil grija și avertismentele lui

Valmont sînt. jigni-, autodezvăluirea. ^ •. ' de aici comparație orgolios „^” cu „ libertini pentru a sub! n » nitatea femeii care „ K ^P^io- minuțioasă disimulare • ^” H: îmi provoacă temerile ' m a îmi dovedesc ele sup^ior!*, c u m pra ta!” I., după scen-T™ ~ ~ Prevan a jucat rolul m r r mșelat” și „ fost exouizfr ? m u probarea unanimă, triumf!,! o ~ ~ tat în fraze la fe W ^ f - sfîrșit vei fi liniștit ? St- ; /” ma vei judeca așa cum 'J ~ ~ Adultă și nu „ â C „ o s 4 u r ” celelalte femei Am dus ~ ~ vențura mea cu P^van înțelegi ce înseamnă asta >> A™ vei vedea care dintre noi „ i™ eu, se va putea lăuda...” Sin ^ gurele împrejurări în care tonul l” grație și inteligență rece dm Jt

nate d t a c o i o c a t t e m a t e e »

Fără exces de simetrie — care ar fi accentuat supărător impresia oV analiză geometrică — scrisorile celor doi „alternează limbajele Vorbesc calculând sau scot o clină masca pentru a face bilanțul și „pretinde aplauze. Cîteva rietaii au fost mai des pomenite. Ele reliefează excesiv latura licențioasă a acestui roman, totuși atît de puțir sensual, în care voluptatea însăși pare sterilizată de inteligență și de orgoliu. Folosind ca pupitru posteriorul unei actrițe, amantă pasageră, Valmont scrie doamnei de Tourvel o epis,tolă cu mărturisiri discrete și autoimputări morale. E de notat că, fără dublu registru, o situație similară există în corespondența din tinerețe a lui Voltaire care sfătuiește în versuri pe un prieten să-i răspundă pe un astfel de pupitru. Încheierea versurilor lui Voltaire e mult mai maseări-cioasă. Este probabil că această picanterie a circulat în anecdotica secolului. Dublul registru nu practică totdeauna contraste atît de violente de culori. Sînt însă mereu alăturate produsele ritualului urmat de un libertin care știe să se adapteze la împrejurări și să le utilizeze (pînă la urmă, Valmont o va cuceri pe doamna de Tourvel

• (i buna credință a confeso-
 ^."VilT^nt"discutate cu răceală
 ^"itruj disimulării cere adap-
 la diapazonul. corespun-
 #^{AVJ} tului, împrumutarea preocu-
 chiar, în limitele pre-
 *S|cr| retorițe, mularea sti-
 ^"P^"upă corespondentul care
 "hui° convins ori sedus. Doamna
 ierteuul discută cu mama
 fl-ilei mimând răspunderea și
 Vupuiele de prietenă și de fe-
 *;L virtuoasă, Jar o face lara a
 Sa tonul, păstrează bunul gust și
 ^ocreția. Scopul este ca doamna de
 Volanges să nu renunțe la căsăto-
 fiicei ei ou Gercouct. Rcnunțu-
 "l- ar face imposibilă răzbunarea.
 Pentru a netezi calea lui Valmont,
 aceeași doamnă de Merteuul scrie
 Cecilei pe ton glumeț, bagatelizînd
 socul provocat de inițiativa erotică
 3 libertinului, anuind urmele de
 remușcare pe care le-ar mai putea
 avea ingenua pe cale de corupere.
 Tonul, argumentele, ușurința sînt
 toate adaptate la țel. Vorbește sora
 mai imare care ridiculizează scrupu-
 lele deplasate. Pînă în clipa rup-
 turii, cînd uită să mai calculeze,
 doamna de Mertsu'l își adaptează
 corespondența chiar față de unicul
 ei confident, de bărbatul în fața
 căruia acceptă să rămână fără mască.
 Valmont se consideră egalul ei, dar
 e manipulat ca un instrument. Or-
 goliul lui e flatat cu discreție pen-
 tru a-l convinge să se ocupe de Ce-
 cile. Ruptura cu prezidenta, anihila-
 rea începutului de iubire a lui
 Valmont sînt obținute tot prin
 adaptarea tonului. Scrisoarea de
 ruptură trimisă ca model – scrisoa-
 re pe care Valmont o va copia și o
 va expedia preziduitei fără să
 schimbe o iotă – e calculată ca
 un pioecti, destinată să provoace
 maximul de suferință.

Schimbarea ele registre e la fel de
 sensibilă la Vaimont. Montajul epis-
 tolar crează contraste similare. Se-
 ducția doamnei tle Tourvel pretinde
 mimarea sincerității și autosondăr;;,
 trecerea gradată de la nevoia de
 sinceritate și prietenie, pe care ar
 resimți-o un seducător obosit, la
 iubirea ce se ignorează încă. Tonul
 e grav și elevat. Stendhal, cititorul

iui Laclos, și-a amintit probabil
 această tehnică a seducției cînd l-a
 pus pe Julien Sorel să închege un
 roman epistolar cu mareașala de
 Fervacques pentru a provoca gelo-
 zia Mathildei de la Mole. Dar scri-
 sorile – model pe care Julien le
 copiază năucit de plictiseala sînt
 frazeologie metafizioo-amoroasă. bu-
 ne doar să măgulească gustul re-
 centei aristocrate pentru ideile dis-
 tinse. Scrisorile lui Valmont pro-
 gresează gradat, se impun lecturii
 prin stratageme. Nu se reduc la
 frazeologie. Mimarea e făcută con-
 vingător.

Ambiguitatea sentimentelor lui
 Valmont, modul cum, ca la tipa-
 rul inversat al unui erou cornelian,
 demnitătea de libertin se luptă să
 reprime afecțiunea, crează un alt
 strat de semnificatii. In scrisorile
 către doamna de Merteuul Valmont
 își ironizează elanurile pentru a le
 micșora semnificația, se vrea me-
 reu cinic, impermeabil pînă la ca-
 păt. Doamna de Merteuul citește
 printre rînduri, scoate la iveală ade-
 vărata pondere a sentimentului re-
 primat și, cînd e nevoie, pedalează
 asupra orgoliului, pentru a pro-
 voca reacția prevăzută.

reducția omului

In penum'bră, „Redactorul” își
 construiește montajul, alternează
 registrele, schimbă și gradează lu-
 minile. Personajele se mărturisesc
 ingenuu sau disimulează, se anali-
 zează cinic sau încearcă să se înșele
 singure. Punînd textele în parale-
 lă, modificând o nuanță de stil, Re-
 dactorul merge mult mai departe.
 Meditează asupra omului, fără pa-
 ranteze și fără pedanterii ci tip
 Richardson, fără revărsări roussrau-
 iste. Păstrează bunul gust și măsu-
 ra personajelor Înșeși. Dar prin
 aceste personaje pe care nu le
 judecă decît în câteva fraze cu-
 minți și convențional morale, arun-
 că o privire asupra Omului – pen-
 tru a folosi majusculele preferate
 de Laclos,

Un om și o privire date, lo-
 calizate. Textul se menține în vag,
 reproduce scrisori „adunate într-o

societate". Dar înscrierea lui istorică se impune într-o mai largă măsură decât ampla notă a scriitorii ca „ştire”. Oamenii aceştia sînt dataţi. Peste un deceniu vor urca ou eleganţă pe eşafod, vor încheia cu un „bon mot”. Omul pe care îl sondează Laclos, e foarte diferit de acela care s-a ivit agresiv în aceiaşi ani, în a doua piesă a lui Beaumarchais. În anul apariţiei *Legăturilor periculoase* erau în toi intrigile la curte, pentru a se obţine reprezentarea *Nunţii lui Figaro*. Interdicţia monarhului indignat de cutezanţa textului, dar incapabil să reziste la presiuni prelungite, a fost anihilată după doi ani.

Figaro, fost valet, devenit om bun la toate al contelui Alimaviva, se află aproape de condiţia lui Azolan, valetul lui Valmont. Dar Figaro a ajuns exponentul sigur de sine al secolului luminilor, în perioada în care idealul luminilor devenise neîndestulător. Figaro trece de la glumă la discurs, vorbeşte în monologul din actul final ca un reprezentant al sitarii a treia. Graţia, vioiciunea intelectuală apropiie limbajul lui Beaumarchais de cel al lui Laclos. Dar cei doi contemporani privesc altfel şi văd altceva. Beaumarchais se identifică cu personajul său şi nu o ascunde. Sfidarea pe care piesa o aduce absolutismului, schimbarea de ton după bonomia aparentă, cu intrigă convenţională, a *Bărbierului din Sevilla* sînt făţiş agresive.

Laclos — ne amintesc Becher şi Hazard — îi dispreţuia pe burghezi. În universul foarte închis al romanului, mai închis chiar decât memoriile înaintaşului său, Saint-Simon, ducele rămas în feudalitate în plin secol al XVIII-lea, există doar lumea cu particulă, aristocraţia şi „la noblesse de robe”. Bertrand, care anunţă moartea lui Valmont, e doar o funcţie: intendentul credincios. Scrisoarea valetului Azolan e o ilustrare a capacităţii de mulaire stilistică şi de optică imprumutată. Azolan scrie corect ca un valet stilat, cu umilinţă compli- ce şi cu rapacitate nedeghizată. Valmont îl utilizează ca pe o

unealta perfect docilă mm» contribuţie aventurile' £>7r " " " " Ia tru a mai mişca un „iofi” * prezidentei.

Lumea aceasta e vîmtă H- ra, de un observator d. Z. de caractere. În acest clasicismului, primul completează, îl concurează pe cel de-al doilea. Ca si în aparenţă mai detaşat de- it fort, Laclos, e atent i. con oială, la schimbările de Ta Si i ^ discerne în aceste jocuri m, nu hedonismul uşor al galante, ci o condiţie in lun Sa ^ reducere insuportabilă a umanîuf

Ar fi greu să-i aplicăm lui clas una dintre perspectivele dfr, care Vianu a construit trei tipuri cea de jos în sus, de la înălţime, de sus în jos. La persana' jele de anvergură, la Valmont ti în primul rînd, la doamna de Mer teuil, montajul scrisorilor, singurul mijloc care ne poate comunica atî tudinaa reală a Redactorului, a, tudinea creatorului faţă de perso- najele sale — luminează amîndouă laturile. Sînt împuţinute, deşi posa- dă dimensiuni neobişnuite. Să vor- bim de demonici şi de supraoameni ar fi să extrapolăm. Dar anvergura energia cheltuită pentru a cucerii şî nimici există în aceeaşi măsură ca şi diminuarea. Libertinul — le roue — bărbat sau femeie, îşi con- centrează toate resursele, inteli- genţa, pasiunea, cultura, pentru o singură, glacială preocupare.

Laclos îşi vede personajele din amîndouă unghiurile. Le dă ocol. îl simţim însă separat de ele. Apro- pierea de Chamfort, de viziunea a- aupra omului ce se întregeste din maxime şi anecdote e izbitoare. Fi- gurile pe care le-a fixat Chamfort cu cite o iniţială în insectarul în- semnărilor sale nu au anvergură; tonul direct al memorialistului e sarcastic, ceea ce constituie altă di- ferenţă faţă de reţinerea şi de fra- zele convenţionale clin prefaţa şi notiţa Redactorului. Doar acidul picurat de pagina Editorului, ironi- ile ei agresiv directe o apropiie de *Maximele şi anecdotele* lui Cham- fort.

nar atmosferei de libertinaj și de
•tfiditate afectivă, blazarea ele-
ta. Întrudesc textele. Dacă „ma-
%de și anecdotele" nu ar fi apă-
• postum, dacă Laclos le-ar fi
^ „t sub ochi, ar fi putut găsi pen-
mi epigraful romanului pasaje mai
roniate decât declarația solemnă
3 lui Rousseau din prefața la Noua

ștețiuată «iu mărturisită cu dinții
strânși- .. comunică din amîndouă
Sjctele, din fragmentele lui Ciiam-
fort și •' din romanul lui Laclos, o
de universul plăsmuit, o
privire

Textul și biografia, cumînțenia
Redactorului și ironiile Editorului
^ i scrisorile politicoase către
doamna Riccobotni îl situează pe
Laclos în afară, la distanță de per-
sonaje. Dimensiunile apar astfel mai
..t și măștile schimbate sau date
o clipă la o parte lasă să se între-
vadă „scheletul lui Pigalle".

Romanul e dominat de cei doi
.rouss". Textul epistolar nu o cruță
pe Cecile care nu e o victimă, ci o
pradă. Cecile e concepută generic.
Diferențierea stilistică și psihologică
de care au vorbit comentatorii e
cea a unui tipar. Din schema bio-
grafică – educația la mioăstire, că-
sătoria, viața mondenă, adulterul –
acțiunea doamnei de Merteuil și a
lui Valmont au inversat doi ter-
meni. Doamnei de Merteuil i se
•pae o răzbunare picantă să-l facă
pe un amant infidel să devină în-
cornorat înaintea căsătoriei, să i-o
ofere lui Gercourt pe Cecile gata
coruptă. Un tipar al mamei impru-
dente, care cade pradă „legăturilor
periculoase", este și doamna de
Volanges, convențională în priete-
nie și în educație. Reacționează au-
tentic doar cînd intuiește cu spaimă
gravitatea faptelor. Atunci preferă
tăcerea, refuză asprimea adevărului.

Termenul de „tipar" se referă la
o viziune clasicizantă, la o proză
de caractere. Personajele pomenite
au relief. Nu e cazul ou Danceny,
destinat probabil să ofere doar o
contrapondere, să opună libertinu-
lui pe îndrăgostitul delicat și; cre-
dul. Danceny e împodobit de vir-

tuți, capătă în final și rol justițiar,
il uai.de fin duel pe Valmont. E plin
de farmec – ne asigură scrisorile
tuturor celorlalți. Doamna de Mer-
teuil va accepta războiul cu Val-
mont pentru a-și satisface capriciul
de a-l trece și pe Danceny în ta-
bloul ei de vânătoare. Singurul cu-
sur al acestui conglomerat de vir-
tuți e că nu există. Rămîne o func-
ție. Este „l'arnoureux", îndrăgostitul
pus să suspine, diferit de „aman-
tul" fericit.

Prezentă, adevărată în reacțiile
ei rigorige și in felul cum cedează
treptat, cu dări înapoi, este prezi-
denta de Tourvel. Dar contrapon-
derea umană pe «sare o oferă nu e
suficientă în raport cu cele două
personaje oare acoperă scena și te
maschează pe celelalte. Privirea lu-
cidă a Redactorului cate alternează
scrisorile ei cu analiza implacabilă
a libertinilor vede în femeia aceas-
ta, pentru care iubirea înseamnă
suferință, umilire și moarte, un
produs al influenței părintelui An-
selme. Pietatea ei apare sincera, dar
e privită din aliată, ca și libertina-
jul celorlalți.

Personajul consemnează și alte
dimensiuni posibile ale omului. Dar
pe primul plan rămîn acelea care
prilejuiesc moralistului avertismen-
tele din prefață cu privire la relați-
ile pernicioase și care compun vi-
ziunea gravă, desenează scheletul de
sub draperie.

Postura principală în care apar
aceste personaje – lor .li se poate
adăuga Prevan, înfățișat indirect,
din scrisorile lui Merteuil și Val-
mont, dar mai reliefat, mai prezent
decît Danceny – este încordarea
cuceririi. O pradă, apoi alta, după
ce triumful s-a realizat, concentra-
ză preocupările, calculele, consu-
mă timpul. Cucerirea nu are – lu-
cru mărturisit CM complacere - ter-
meni comuni cu dragostea decît în
mimarea strategic necesară a reac-
țiilor și a formulelor verbale. Sînt
roluri care trebuie bine studiate
pentru a da iluzia spontaneității.
Doamna de Merteuil judecă sever o
scrisoare a lui Valmont către pre-
zidenta pentru stilul ei prea liniștit,
pentru insuficienta mimare stilistd-

că a. turburării.. Aceste fragmente din roman completează excelent *Paradoxul actorului* al lui Diderot. Cucerirea are doar parțial termeni comuni cu plăcerea. Libertinii din romanul lui Laclos sînt, evident, rafinați ai senzualității. În corespondența cu Ripcoboni, Laclos a caracterizat-o pe doamna de Merteuil drept „o femeie ou simțuri active și ou o inimă incapabilă de dragoste”. Diiminuînd anvergura personajului malefic în fața virtuosei lui corespondente, a vorbit și de „profunzime fără energie”. Valmont alternează aventurile dificile cu interludiile fără importanță : nopțile petrecute cu actrițele. Dar senzualitatea singură nu oferă satisfacții suficiente. Personajele acestea sînt mai blazate, mai complicate decît libertinii Regenței care se mulțumeau să-și agrementeze și să-și rafineze orgiile. Termenii de vînătoare și complicatele calcule întregesc plăcerea și o justifică. Pierderea socială, compromiterea victimei, a „prăzii”, chiar pieirea ei dau preț cuceririi. Există cote, scări de valori. Valmont refuză la început propunerea doamnei de Merteuil. Seducerea unei fete de 15 ani, abia ieșită de la iminăsłtirea i se pare dezirorie în comparație cu dificultățile, cu problemele strategice puse de cucerirea unei bigote.

Ca și dificultățile, încheierea catastrofică penitnu pradă sporește prestigiul libertinului. Apropierea de Sade e permisă. O lectură psihanalitică, făcută ou destulă elasticitate și simț al literarului, ar putea descifra o întregă ramificație de sensuri și sugestii.

Resursele intelectuale și energia libertinului se cheltuiesc pentru satisfacerea unui orgoliu care a rămas forța unită a acestor personaje frigide și blazate. Minusurile sînt resimțite ca o creștere a puterii de a stăpîni și ca o invulnerabilitate. Incapabili de pasiune, nefixați de prietenie, ori măcar de o zonă privilegiată de interese, fie ele intelectuale, ei se simt descătușați și puternici, capabili să satisfacă un capriciu fugitiv ori să-1 inhibeze, dacă orgoliul unei victorii mai dificile le-o pretinde. În conversația lor de

strategii ai cuceririi erotico » „sorile care păstrează tonnii • scrii- de bun gust al « S t ' ^ » ! stapini pe sine, mereu l„Li ?* terați sa nu ofere priză rlnm „ „ sau amicilor, singurele ? . ? ! „ modificări de ton sintstUaW** „ autoafirmare orgolioasă ° „

Nevoia de aplauze sporea A- cultățile. Pentru a se aproba H' prezidenta, pentru a birui n4crt derea doamnei de Volanses vlf mont trebuie să-și complice mit vrele sa emuleze, în primul Z' regretele, convertirea. Cota victorie! crește Dar crește și vulnerata tea. Prevan va fi înfrînt de p/iu pusa ilui victima pentru că si-a af șat intențiile, a pus rămășag NT voia de triumf public îl pune ne Valmont m inferioritate îi- comnU oatele lui relații ou doamna d* Merteuil.

În aparență, cei doi complici foști amanți, deveniți confidenți reciproci, se tratează pe picior de egalitate. Este și motivul pentru care doamna de Merteuil refuză la început să cedeze dorinței lui Valmont de a relua aventura erotică și compară raporturile lor cu cele dintre doi trișori oare, reeunoscindu-se unul pe altul în timpul jocului, au hotărît să renunțe și să împartă miza. Dar doamna de Merteuil este și se simte superioară pentru că nu are nevoie de publicitate, pentru că strategia ei se bazează pe disimulare. Este condiția femeii chiar într-o societate foarte indulgentă la libertinaj. Scrisoarea de mărturisiri o spune clar, Această revanșă împotriva unui handicap, felul oum a trebuit să-și asigure buna reputație și protecția bătrânelor pioase, au servit de punct de pornire pentru interpretarea care a văzut în acest personaj o precursoră a feminismului. Dar superioritatea doamnei de Merteuil stă, în primul rînd, într-o reducere dusă și mai departe. Nu simte nevoia de aplauze. Aprecierea unicului și parțialului ei confident îi e suficientă. Voluptățile cerebrale ale disimulării, ale existenței duble, complicata ceremonie cu care se dăruiește amanților, arsenalul de precauții, modul cum și-a asigurat

• j..j supunere a cameristei sale,
 **L' îi hrănesc orgoliul, păstrin-
 ^ Jfi intactă 'puterea și invulnerabi-

l. Aparturiile acestea în care
 -rfdenții caută să se îngeunche-
 poanina de Merteuil triumfă.

• Sbtlii... Laclos a intuit-o
 hiar i- @...i forțat moralizator.
 Sjnția lui Valmont, mărturisirile și
 ^gctiuniile față de cel care l-a ră-
 fSniortal, sint în dezacord cu fața
 cabotină a personajului. Un Val-
 mont făcând pină la capăt paradă
 j. cinism, înfruntind moartea cu
 un curaj fizic oare nu-i lipsește ar
 ș scandalizat .mai tare pe doamna
 Riccoboni, dar ar fi convins mai
 mult. Totuși, o slăbiciune a lui
 Valmont în clipele supreme, făoind
 abstracție de ros,turile precaute ale
 "finalului, nu e total șocantă. Doam-
 na de Merteuil părăsește trufașă
 scena. Lovită de calamitățile pe
 „care le-a multiplicat romancierul,
 ostracizată, sărăcită, desfigurată, își
 păstrează liniștea glacială și tăcere-
 rea. Dispare înșelindu-și creditorii,
 fără a capitula.

Personajele acestea care reduc
 totul și se reduc la numitorul or-
 goliului, al setei de a domina și
 înfrânge au relief, o anumită gran-
 doare. Disproporția dintre energia
 și inteligența cheltuite și obiect e
 derizorie. Practic unidimensionate,
 amputate de zone esențiale, redu-
 când altele la mobilul lor principal,
 reprezintă – la nivelul secolului
 lor – pragul de jos sil omului.

La nivelul secolului... Sint pro-
 dusul veacului filozofilor, veacului
 eleganței în gândire, fraza și com-
 portare. Le bănuim cultivate. Ci-
 tează – în general ironic – din
 tragedii. Valmont parodiază o frază
 din *Noua Heloizu*. Da? referirile li-
 terare sint doar sintagme din lim-
 bajul șlefuit, ana cum mersul la
 operă, e detașat de muzică, face par-
 te din ritualul monden, e un prilej
 de aventuri.

Secolul filozafiei, experiența mo-
 raliștilor i-a învățat să gândească
 ou limpiditate subtilă. Luciditatea
 cu oare se .sondează sau îi son-
 dează pe ceilalți intră în arsenalul
 cuceririi, indică pașii de făcut, ma-
 nevrele, eventual retragerile, oco-

lurile necesare. Raționamentul
 strict e manipulat ou aceleași fina-
 lități. E intercalat cu suplețe de
 doamna ide Merteuil între o ame-
 nințare cu arma tainică pe care o
 posedă împotriva lui Valmont și o
 cochetărie făgăduitoare : „Ești ge-
 los și gelozia nu e în stare să ra-
 ționeze. Ei bine, voi raționa în
 locul tău.

Sau ai un rival sau nu ai. Dacă
 ai unul, trebuie să plăci ca să fiii
 preferat; dacă nu ai, tot trebuie
 să plăci ca să eviți să se ivească
 vreunul. In aroindouă cazurile, tre-
 buie să te porți la fel". Strictețea
 dilemei e îndulcită de un apel :
 „Nu știi să fii mai amabil ? și nu
 ești .mai sigur de izbîndă ? Haide,
 viconte, te nedreptățești..." „Plaire"
 „etre aimable". Și aici limbajul
 tragediilor s-la golit de conținutul
 lui pasional. Termenii s-au deva-
 lorizat, desemnează doar un cod
 de comportare măsurată și de bun
 gust.

Zei au murit. Critica universală
 a secolului i-a ucis. Pentru „les
 roues" n-au fost înlocuiți de vreun
 deisrn, oricît de palid, nici de alt-
 oeva. Libertinii n-iau dimensiune
 metafizică. N-au pasiunea antifana-
 tică a filoaofilor, nici pasiunea
 deistă și naturistă a unui Rousseau.
 Din frazele elegante se reliefează
 doar eul întors spre sine. Compa-
 rația ou scheletul lui Pigalle se
 impune din nou, se arată a fi alt-
 ceva decît un împrumut stilistic
 menit să satisfacă rigorismul doam-
 nei Riccoboni.

Există în roman un personaj al
 cărui profil e pus în contrast cu
 ale celor două principale, oferind,
 în parte, contraponderea literară
 pe care nu o creează nici incolorul
 Danceney, nici prezidenta. Doamna
 de Rosemonde nu împărtășește co-
 respondenților ei idei prea îndrăz-
 nețe, dar înțelepciunea îngădui-
 toare ou care tratează oamenii și
 întâmplările este produsul secolului
 și al bătrâneții. Și în cazul ei se
 face sensibilă capacitatea roman-
 cierului de a împrumuta o optică,
 de a vorbi cu tonul ușor dezabuzat,
 dar nu sterilizat de emoție, al unei

femei cu experiență, care încearcă cu tact să-și călăuzească prietena mai tânără. Sferturile, elucidările sînt asociate cu refuzul de a osândi moral, cu o toleranță care invocă în fața pioasei prietene bunăvoința divină: „in bolile fără leac, sfaturile nu pot avea alt rost decît să arate regimul de urmat. Îți cer doar să-ți amintești că a plînge pe an bolnav nu înseamnă să-l condamni. Dar cine sîntem noi să ne condamnăm unii pe alții? Să lă-

săm dreptul de a judeca acelaia care singur ne citește în suflere". Sagacitatea și toleranța veacului s-au concentrat în astfel de pasaje, în bunăvoința lor oboșită. Ele aruncă în romanul lui Laclos o lumină palidă, atenuată însă de strălucirea întunecată cu care se afirmă egocentrismul. Într-o vreme care l-a dat pe omul lui Diderot și pe cel al lui Beaumarchais, romanul lui Laclos aparține doamnei de Merteuil.

NOTE

¹⁾ *Correspondance de M-me de Riccoboni et de Laclos in Laclos, Les liaisons dangereuses*, Ed. de la Pleiade, 1932, p. 485.

²⁾ Ibidem, p. 487.

³⁾ Ibidem, p. 490.

⁴⁾ Ibidem, p. 492.

⁵⁾ Ibidem, p. 498.

⁶⁾ Maurice Aliem, *Introducere la Les liaisons dangereuses*, ed. cit., p. 6.

⁷⁾ Tzvetan Todorov, *Littérature et signification*, Larousse, 1967.

⁸⁾ Ibidem, p. 8-9.

⁹⁾ Ibidem, p. 63.

¹⁰⁾ Etienne: *Prosateurs du XVIII-e siècle in Histoire des littératures III*, Encyclopedie de la Pleiade, Gallimard, 1933, p. 848-849.

¹¹⁾ J. J. Rousseau, *Julie ou le Nouvelle Heloise*, I, Preface, Garnier, f. a., pp. V-VI.

¹²⁾ La Harpe, *correspondance UlUraire*, in Laclos, op. cit., p. 506.

¹³⁾ J. J. Rousseau, op. cit., p. V.

¹⁴⁾ La Harpe, op. cit., p. 507.

idealul civic al umaniștilor români

4 precizarea surselor și a caracte-
1 relor umanismului care s-a dezvoltat
' în câteva centre importante din
sud-estul european în secolul al
XVII-lea depinde, în mare măsură,
de o mai deplină înțelegere a uma-
nismului universal, etapă a cultu-
rii umane. Or, în această privință,
dezbaterile acestor probleme nu are
decît de profitat de pe urma dub-
lei extensiuni a cercetării Renaș-
terii, de la Bruckhardt încoace: in-
vestigarea structurii social-econo-
mice din societățile de pe conti-
nent, în secolele XIV - XVI, pre-
cum și lărgirea ariei de cercetare,
dincolo de țara pe care ilustrul er-
udit elvețian o analizase în sin-
teza sa, conferindu-i postura de
model și paradigmă.

Wallace Ferguson a arătat cu
claritate de ce lucrarea lui Bruc-
khardt pare astăzi a fi fost con-
struită pe o bază prea îngustă și
ar fi inutil să repetăm argumen-
tele sale atît de bine cunoscute;
atît „descoperirea omului” și fixa-
rea „premiselor individualismului”,
cît și sensul acordat excepționalei
experiențe italiene, sînt teze care
atît la Bruckhardt, cît și la
Michelet, nu pot fi desprinse de
convingerile liberaliste ale acestor
istorici. Dar dincolo de frontierele
orezului interpreților, istoria s-a
desfășurat în toată amploarea și di-
') W. K. Ferguson, *The Renaissance*
in *Historical Thought: Five Centuro ol*
Interpretation, Boston, 1918.

versitatea ei; și același lucru l-a
făcut și umanismul.

Nu pot fi contestate rezultatele
obținute în interpretarea Renașterii
în secolul trecut: dar progresul în-
registrat ulterior de istoriografie a
ancorat studiul consacrat acestei
perioade, pe care continuăm să o
admirăm, dar să o și judecăm, pe
un teren solid, acolo unde oamenii
și-au dus existența lor cotidiană,
chiar atunci cînd au bănuț că
fapta și creația lor va înfringe
limitele timpului. Nu putem vorbi
astăzi de un umanism care s-a
afirmat fără să fi apelat la surse
clasice, dar nu ne mulțumim să
conturăm rolul său numai la atit:
ce sens a fost dat acestui apel? ce
a însemnat a „renaște”, o revenire
la societatea greco-romană? Nu
punem la îndoială faptul că uma-
nismul Renașterii a elaborat, trep-
tat, o nouă idee despre om, dar
nu ne putem împiedica să întrebăm:
nu a existat o idee despre
om și în Evul Mediu? S-a eliberat,
într-adevăr, omul de toate servitu-
tile, devenind un demiurg care
orează totul din haos, asemenea
personajului grandios care domină
plafonul Capelei Sixtine?

Cu siguranță că noua antropolo-
gie, elaborată în acești secol, ne
va atrage, în primul rînd, inter-
resul; și ea se va înfățișa în
toată amploarea ei, în măsura în
care ideea despre om va apare în
contextul său, în aparatul concep-
tional al celor care au viețuit în pe-
rioadă ce ne preocupă, elaborată

fiiind în societăți cu structuri clar definite. în această privință, am dori să semnalăm faptul că, în cercetarea umanismului român, evidente progrese au fost înregistrate în ultimul deceniu; după ce Ramiro Ortiz declarase că „literatura română e un dar al Renașterii”² anchete mai aprofundate au pus în evidență contactele mișcării culturale române din a doua jumătate a secolului al XVII-lea cu câteva curente de idei care au favorizat apariția unor opere înnoitoare în limba țării. Tudor Vianu vorbea în 1962 de importanța deținută de contactele cu lumea neolanică, oa și de cele ou școlile iezuite din Polonia³, sugerînd că Renașterea tîrzie din țările române s'a dezvoltat și sub influența Contrareformei. Nu exagerăm dacă afirmăm că delimitarea și caracterizarea mișcării umaniste din țările române este un rezultat al cercetărilor din ultimul deceniu; într-o serie de contribuții temeinice, istoricii au reliefat dezvoltarea economică a acestor țări, în care umanismul apare în secolul XVI pentru a ajunge la o adevărată ecloziune în secolul următor, după cum au suspus unei cercetări atente istoria ideilor reflectată în scrierile unor gânditori reprezentativi ca Nicolae Mileseu, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino sau Dimitrie Cantemir⁴.

O mai precisă definire a mișcării intelectuale sud-est europene din secolul al XVII-lea va rezulta (o putem afirma, în lumina concluziilor deținute pînă în prezent) atît din analiza structurii societăților din această zonă europeană, cît și din investigarea structurii lor mentale. în acest scop, aducem în discuție o serie de elemente ofe-

² R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in România, Roma, 1943.*

³ Tudor Vianu, *Die Rezeption der Antike in der Rumänischen Literatur, in Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa, BL, Berlin Akademie Verlag, 1962.*

⁴ O recapitulare a acestor studii în bilanțul pe care l-am publicat în „Revue roumaine d'histoire”, 1970, nr. 4: L'histoire de la culture roumaine.

rite de cultura din țările care în această perioadă au avut un rol deosebit în dezvoltarea culturii datorată continuității culturale și libertatea de gândire pe acest plan, radiației culturale și forței lor de acțiune în cărțile din această zonă.

Or, ceea ce ni se pare deosebit de important în dezvoltarea socială a secolului al XVII-lea este influența socială care se petrece în rândurile intelectualilor: este evidentă și influența a cărturarilor proveniți din mediul sătesc, dar mai ales că poate fi surprinsă în țările române așa cum se manifestă și în Grecia unde evoluția elenă, negusă „favorizează formarea nucleelor de intelectuali în anumite centre comerciale, ca Atena”⁵ Dăruim că protagoniștii ideilor noi aparțin boierimii sau clerului înalt dar impulsul hotărîtor îl dau centrele urbane care se dezvoltă simțitor și imprimă o nouă orientare culturală: aceasta se resimte în învățămîntul ce este organizat sau reorganizat acum, în operele de un gen nou care văd lumina tiparului, după ce au circulat în manuscris (cum sînt cărțile de înțelepciune), diversificarea preocupărilor intelectuale care avansează în domenii noi, ca istoriografia critică, poezia, romanul alegoric, explicarea fenomenelor ciudate din natură. Avansul este atît de hotărît, încît el își găsește expresia în texte clare care vorbesc despre „noblețea” pe care o conferă cultura; în 1652, un cărturar de origine modestă face elogiul mitropolitului Ștefan, născut „într-un sat de jos al Ugro-Vlahiei”, afirmînd că „unii ca aocia greșesc fără seamă și fără de socoteală chibzuesc” cînd spun că omul trebuie lăudat atunci cînd e de rang mare și este bogat, deoarece „bunătatea nu vine, nici se trage din moșneni și strămoși... ci fiecare din lucrurile sale... sau se rușinează sau se

⁵ C. Th. Dimaras, *Istoria literaturii neogrești, București, 1968.*

biblioteca Stolnicului este grăitoare în acest sens.¹² Me coexistă cu direcțiile cugetării ce s-au stabilit în fiecare societate în parte.

De altfel, aparatul conceptual al intelectualilor din această perioadă oferă utile elemente conturării caracteristicilor umanismului din sud-estul european. Ne oprim asupra câtorva.

În primul rând semnalăm mărturii care atestă că în imaginea despre lume a intelectualilor români poate fi depistată existența unor planuri corespondente¹³, care leagă macrocosmosul de microcosm și fiecare în parte de organismul politic: într-un text din 1680, în care N. Iorga¹⁴ descopere gândirea Stolnicului Constantin Cântacuzino, precum și intervenția lui Dositei al Ierusalimului în pasajele dogmatice, omul apare ca o ființă atît de desăvârșită, încât poate fi numit „microcosmos, lume mică”¹⁵, înțelegându-se prin aceasta ovințesența macrocosmosului; în *Divanul*, Cantemir reia corespondența pentru a afirma că omul poate birui lumea, prin priceperea și inteligența lui. În mod evident vârstele omului, ca și vârstele statului sau funcțiile omului, ca și organisme statale, se află într-o corelație, care reliefează preemțiunea omului în natură. Într-o carte din 1638 întălnim aceleași planuri corespunzătoare: „din patru aceste stihii s-au făcut văzută această lume: din foc, din aer, din apă, din pământ; din patru, iarăși materii asemenea stihiiilor se face și lumea cea mică, omul: din sânge, din flegmă, din fiere, plaviță și neagră /choleră și melancolie/; din patru și cuvântătorul suflet al omului

12 *Vd. Corneliu Dima-Drăgan, Biblioteca unui umanist român: Constantin Cântacuzino Stolnicul, București, 1967.*

13 *M Despre asemenea „corresponding planes” și „the chain of Being” vorbește E.M.W. Tillyard în The Elizabethan World Picture, London 1948; vd. și Arthur O. Lovejoy, The Great Chain of Being, Cambridge-Mass., 1936.*

14 *IV. Iorga, Istoria literaturii românești, ed. 2, voi. I, Buc, 1928.*
15 *is Prefața la „Liturgie”, 1890 (reprodusă în BRV, voi. i).*

se vede a fi: din minte
zuiaia, din cuvint și di...
Natura primește și
șurile unei -inteligente
(Pravile împărătești
Prefața lui EustraUe
omul are libertate și
pe viața sa; în lanțul
omul ocupă un loc privii
aceea el poate fi sfătul
condus pentru a-și, înd
gațiile ce-i revto &
oosm și f... Ue
Variaam al Moldovei exlam
„de are jale și „ mare
lucru este o iubite cititor
toate faptele cerului si ale
țului umblă, și merg
la sorocul și la marginea sa nu
mai sungur amărătul om...
biruitor pământului și mării na
rilor și dobitoacelor, paștiio
tuturor fiarelor... dep... rămine
și țicaiește să scape” «. Cunună a
naturii, omul este stăpânul lumii
(„toate pentru el s-au făcut și i
s-au dat această lume cu toată
frumusețea ei, oa o grădină cu
multe feluri de flori” — va scrie
Antim Ivireanu, în 1694) și el are
datoria să-și îndeplinească funcția
de suveran devenind înțelept,
deoarece, se scrie în 1688, „această
face pe om adevărat om”. Anali-
zate în contextul conceptual, aceste
mărturii reliefează o idee despre
om extrem de largă și de aceea
deschisă unor orientări variate; în
ea se condensează o certă aspirație
spre ordine și dreptate care-și
află forme de expresie tot mai
concrete pe măsură ce ne apro-
piem de sfârșitul secolului. În
paharnicul Șerban Cântacuzino re-
luând analogiile oferite de planurile
corespondente, vorbește de armo-
nia din natură, pe care trebuie să
o împlinescă și omul „întru so-
știerea ce să află să se ție și să se
păzească, unul cu altul ajutându-se
și sprijinindu-s,e cu aceia ce fiește-

16 *Prefața la „Apostol”, 1683, semnată de principele Șerban Cântacuzino (reprodusă în idem).*

17 *Prefața la „Cartea de învățătură”, 1643 (reprodusă în idem).*

18 *Prefața la „Psaltire”, 1694 (idem).*

19 *Prefața lui Șerban Cântacuzino la „Biblia” din 1688 (idem).*

j. are" ». Desigur că o astfel de formulare nu poate fi des-
 "Sisă de apariția cărților de în-
 iT-vTiiiTve. care iau acum forma
 . „yairuului cărturarului", înlo-
 nd „oglină clericului", evoluție
 "L indică apariția spiritului ci-
 • Deosebit de importantă este,
 d ales, apariția unui termen nou :
 ^-jjla", asimilat, la început,
 "moșiei"²² — moștenirea transmisă
 • C. trămoși — pentru a deveni,
 treptat, conceptul ce domină con-
 cțiiTita'socială.

Conceptele își clarifică sensul în
 cadrul direcțiilor care se conturează
 . cultura scrisă. Or, dacă polemica
 «uitată cu protestanții și catolicii
 își pune sub semnul întrebării
 jjiilii determinant al Reformei și al
 Contrareformei jucat în viața inte-
 lectuală din țările române») capătă
 amploare pe măsură ce presiunile
 'din afară sporesc, evidențiind faptul
 .ă apărarea „legii" continuă să fie
 o preocupare majoră, în același
 timp se încetățenește activitatea
 de cercetare a izvoarelor istorice,
 în vederea elucidării dezvoltării
 poporului român ; apare perspecti-
 va în istorie²³ și societatea se in-
 dividualizează. Această societate
 se dovedește, apoi, preocupată de
 introducerea dreptății în raportu-
 rile dintre membrii săi, dovadă
 codurile ce sânt publicate la mij-
 locul secolului și înflorirea pe care
 o cunoaște literatura de genul
 „Fiirstenspiegel", oferind principi-
 lor o cenzură morală. Se pune
 un accent marcat asupra activității
 culturale, autorii de lucrări istorice
 încercându-și talentul în proză
 și poezie sau redactând lucrări fi-
 lozofice ; un interes crescând pen-
 tru natură debutează prin scrierile

» *Prefața la „Liturghie", 1702 (idem).*
 " *Vd. lucrarea noastră cărțile de înțe-*
lepciune în cultura română (sub tipar).
²² *În prefața, la care ne-am referit și*
supra („Liturghie", 1680), cei doi termeni
se află într-o legătură ce se regăsește ai-
doma în introducerea la Istoria țării ro-
mânești de Constantin Cantacuzino : „pu-
ținii au fost pămînteni acestei țări... ca
și șază el să scrie ale patriei lor și să is-
torisească întîmplările moșiei lor" (vd.
Cronici munteni, București, 1961, voi. I).
 • *Caracterizarea aparține lui George*
Ioașcu, Istoria literaturii române, voi. I,
București, 1969.

ce talmăcesc apariția unor feno-
 mene ciudate (oam a fost iepurele
 cu două capete, a cărui „ascunsă
 semnificație" Ieremia CaeaveJa i-a
 explicat-o lui Serbam Cantacuzino).
 Dar manifestarea culturală domi-
 nantă este, fără îndoială, redacta-
 rea operelor în limba poporului ;
 pe această oale o întreagă tradiție
 de gîndire este transpusă, prin tra-
 duceri, în limba populară care, în
 cursul continuei creații literare, se
 îmbogățește, astfel că aparatul
 conceptual devine bun comun al
 întregii societăți, iar progresul său
 are repercusiuni asupra mijlocului
 de comunicație cotidian. Două sînt
 explicațiile ce sînt oferite acestei
 acțiuni determinante pentru evo-
 luția culturii române : lupta împo-
 triva neînțelegerii și lupta împo-
 triva neînvățării²⁴ ; prima preîn-
 timpină perpetuarea unei duble
 tradiții în cadrul aceleiași culturi
 — una într-o limbă cultă, dar
 străină, alta într-o limbă vulgară,
 dar de toți vorbită, în timp ce a
 doua deschide larg problema
 instruirii. Caracteristic pentru de-
 finirea umanismului este faptul că
 toți traducătorii afirmă că acolo
 unde nu au avut la îndemină ter-
 meni autohtoni au adoptat cuvinte
 din limba „clasică" a omenirii :
 limba greacă ; în același timp, ca-
 racteristic este, mai ales, faptul că
 această îmbogățire are drept scop
 înmlădierea unei limbi populare,
 pentru a o face capabilă să expri-
 me întreaga bogăție conceptuală
 a omului „cunună a firii". Această
 dublă semnificație a grandiosului
 efort făcut acum este dezvăluită
 atît de ancheta ce poate fi întreprin-
 să asupra *Divanului* lui Cante-
 mir, publicat în greacă și română,
 cît și asupra *Pildelor filosofești*,
 traduse din franceză, prin interme-
 diul itaiiane, în greacă și română •
 constatăm că unii termeni continuă
 să-și exercite hegemonia (ca înțe-
 lepciunea) în timp ce alții se men-
 țin în vag (socotitor), iar alții ies
 în întâmpinarea noului (încumstan-

²¹ *Vd., de ex., prefața la „Liturghie"*
mo.

ție pentru circumstanțია)²⁵ Lupta împotriva neînțelegerii nu este un protest împotriva slavonei, de vreme ce se continuă utilizarea prototipurilor în această limbă, iar în 1697, este publicată o „Gramatică slavonă” de An/tiim Ivireanu care explică utilitatea unei bune cunoașteri a acestei limbi „străină și împrumutată”; se urmărește fixarea și înlădierea mijlocului de comunicație din cadrul societății române. Lupta împotriva neînvățării nu dezvăluie elevilor „universul uman”, pe care nici o formă de scolastică nu-l întunecase; dar ea deschide porțile culturii care va ancora ideea despre om în contextul social. „Cunună a firii”, omul va fi tot mai mult elogiât de retorica ce se dezvoltă acum, mai ales datorită avântului pe care-l cunoaște elocvența practică la curțile princiare române (înșiși fiii lui Brîncoveanu debutează în tipar cu două discursuri); pe urmele lui Isocrate, filosofia rămâne legată de elocvență. Treptat, se formează planul „cultural”²⁶, pe care se întâlnesc, sub prestigiul originii latine ilustre și al realizărilor figurative prin scris, sau în arta figurativă (epoca brîncovenească fiind perioada în care pictura este refăcută în numeroase lăcașuri), toți membrii unei societăți.

Ancorată în problematica politică, mișcarea culturală din țările române evoluează net în a doua jumătate a secolului al XVII-lea: umanismul cristalizează o idee despre om, iar „raționalismul ortodox” un program cultural care persistă în secolul al XVIII-lea, menținându-se sub forma unei tradiții de gândire, prin succesive procese de trans/fortmare, în umanismul care nu mai este o categorie istorică, ci o permanență de civilizație. Diversificarea preocupărilor

²⁵ Vd. indicele cultural anexat de Virgil Cândea la ediția sa a *Divanului* (București, 1969); de asemenea, fragmentele din *Pildele filosofice pe care le-am reprodus în cartea noastră* Coordonate ale culturii române în sec. XVIII, Buc, 1968.

²⁶ w *Eugenio Garin, Il pensiero pedagogico del Umanesimo, Firenze, 1958, Introduzione.*

lor intelectuale aduce r» „” • necesitatea cultivării n,-i P I + + + ție, scris și artă; accent ! T + + u c + + ” supra evoluției în tirmT! P u . * ” tații deplasează conștiinj din cadrul c o n f ^ o n a ' r ^ ^ ^ ^ istoric, așa cum crează 'rL • unei deplasări spre m l , f ^ . f * formează cei care muncesc «; i pentru dreptate și libertate ? . ' mot efectiv (deemnarea ponorul, ' termeni vagi sau d i s t ^ t t e T locuita acum prin deemnare» • ca entitate cu origină deftnUâ)» AmpMtcmd domeniul cunoașterii morale, activitatea intelectualăT eordă o pondere deosebită valorii etice și aceasta va inaugura dertt nul valorii religioase. Laolaltă toate aceste noi orientări contribuie la restructurarea cunoașterii rigoarea logică (principalul aport al neoaristotelismului instaurat în învățământul superior „ urmele lui Corydaleu)²⁷ subordonînd viața intelectuală scopurilor „civile, 'adică etico-politice, educative în sens larg”²⁸.

Fără să se angajeze în lucrări de erudiție, care nu pot fi practicate decît de cei care lucrează (ca Al-latius) dincolo de frontierele unei zone ce se preschimbă în teatru de luptă și de continuă instabilitate, umanismul sud-est european se întemeiază pe cultura clasică, alăturînd, treptat, filonului elenic cel latin, și contribuie masiv la cristalizarea și dezvoltarea conștiinței naționale. Un contact direct cu realitatea social-politică și absența speculației clădită cu um-

²⁷ Vd., de ex., *Arthur Beyer, Die Bezeichnungen für Volk in Dimitrie Cantemir's Werk in Beiträge zur Rumänischen Philologie, Berlin, Akademie Verlag, 1968.*

²⁸ Vd. *Cl. Tsourkas, Les debuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans, 2 id., Thessalonique, 1967; C. Noica, Aristotelismul în principatele române în sec. xvii-xviii, „Studii clasice”, IX, 1967; Valeriu Streinu, La définition de la logique chez Th&ophile Corydaleu, „Revue roumaine des sciences sociales — Serie de Philosophie et Logique”, XIII, 1969.*

²⁹ *Eugenio Garin, L'educazione in Europa (1400-1600), Bari, 1957.*

„ lucrurilor, conferă acestei
•sc&i culturale un caracter mili-
"t Dacă talgerele balanței se
Tacă ^nd de partea acelor care
jjjflnizează rezistența tenace, cînd
fToarta celor care propun ini-
• «va ghidată de concepte noi,
t „rîil se va rezolva în favoarea
selor in urma, atunca cmd bur-
autohtonă va căpăta o pon-
deosebită în interiorul socie-
sud-est europene, înlocuind
tăji-lor ghezia din exteriorul acestora,
buff

adesea „de substituire" (burghezi-
ile străine care au colaborat la ani-
marea schimbului de mărfuri sau
la procurarea unor bunuri) din pe-
rioadele anterioare. Schimbarea
din mentalitate, în prima jumătate
a secolului al XIX-lea, se relie-
fează cu claritate, dar ea nu-și va
dezvăli întreaga Sietmnificație, dacă
nu va fi raportată la mutația care
s-a petrecut în centrele sud-est
europene în a doua jumătate a se-
colului al XVII-lea.

al. tudorica

avangarda literară – delimitări teoretice

Noțiunea de avangardă se înfățișează cercetătorului într-o diversitate largă de înțelesuri. S-a încercat deslușirea unui concept al avangardei, care să permită, dincolo de nenumăratele manifestări particulare ale acesteia, o înțelegere esențială a fenomenului. Cu toate vizibilele eforturi de avangardă de a evita tocmai puțină reducerii la un numitor comun, cu toate eforturile insistente ale fiecăruia de a se singulariza în raport cu o tradiție, dar și față de alte orientări ale avangardiei contemporane, un asemenea concept s-a putut totuși constitui, fixându-și în mod mai ferm contururile → pînă atunci fluctuante – în anii de după al doilea război mondial, moment ce marchează, oarecum convențional, încheierea unei agitate perioade de căutare. Istoriile literare s-au grăbit deci să asimileze avangarda, trecând peste diferențele incomode dintre diferitele variante, nivelîndu-le asperitățile rebele, fixîndu-i astfel acesteia un loc între celelalte evenimente care alcătuiesc împreună ceea ce se cheamă istoria literaturii.

Destinul avangardei este însă cu mult mai semnificativ pentru dezvoltarea istoriei literare decît s-ar părea la prima vedere. Aceasta pentru că mecanismul de înlocuire a unui moment prin altul – nouitate polemică, oficializare, dogmatism și îmbătrînire – a fost pus astfel mai olar în lumină, prin

exagerarea extremă a h^{*},
^tarilor caracteristici[^].[^]t[^]-
M de parodie a diafeetw - «
Dincolo de reacția I can S, ^
contemporanilor, citea . z . x . s . s . ' »
cludentă sau (reținută ri/J)? „«m-
dotică, din

de azi, recunoaștem aici niS Å^u
mereu veruficabite în ^{.*}SSg
instalării unei noi ordini *SSg

De aceea, interferențele de iri^l
leșuri între seriile de tem»! - *
departe de a fi exterioare eS
dind afinități substanțe A?Jt
garda ajunge să revenea IS
trasaturi compatibile cu arta
clema în general. însăși noțiu[^]
de modern", discutabilă ca iSf?
fața istorică, primește în dit^ft
avangardei un sens, virulent ml
mic, antitraditional, „...”
directa cu conceptul de nouitate !
de experiment. Febra căutării nou-
lui, ca și aluzia descoperirii, de fie-
care dată, a unui tip de nouitate
care cere să se confunde cu esența
însăși a artei, nu sînt nici ele tră-
saturi particulare avangardismului
ci aparțin oricărui moment pole-
mic al istoriei culturii. Specifică
este însă vehemența acestei procla-
mații („Să disprețuim profund
orice formă de imitație. Să exal-
tăm orice formă de originalitate,
chiar temerară, chiar foarte vio-
lentă”)¹. Faptele își primesc ade-
vărata semnificație în cadrul rapor-
tului dintre avangardă și modă. E
subliniat aici implicit caracterul
tranzitoriu al noului, care are ne-
voie de consensul unanim pentru
a fi proclamat ca valoare, dar care
suferă din partea aceleiași unani-
mități, odată cu demodarea, cuve-
nita depreciere. Moda este astfel
ridicată la rangul de factor dina-
mic al evoluției, icu sensuri mai
profunde decît isimpla sumă de
elemente exterioare, și din acest
punct de vedere avangarda îi da-
torează foarte mult. Succesul, fără
a se confunda cu moda, este legat
în mod evident de aceasta. Avan-
gardişti încearcă să o forțeze în
favoarea lor, iar gesturile și decla-

1) *Manifestul pictorilor futuristi, in M. de Micheli: „Avangarda artistica a sec. XX”, Ed. Meridiane, 1968, p. 335.*

• tiile zgoniotoase împotriva artei modă nu urmăresc decât înlocuirea unei mode cu o alta. Aici unul din paradoxurile avangardei: ° formulă ca „Cititor, f...zitează-ți creierul !” conține j%urnai invectiva destinată unui public inapt de a recepta noul, dar

1 • [totodată, îndemnul ca spectatorul să-și forjeze o nouă sensibilitate, noi antene cu care să surprindă vibrațiile secolului și deci j. noii arte. Dar, părintz mereu S-și dorește un public eomprehensive — și, realmente, avangardă fără public, fie și pentru a-l scandaliza numai, nu înseamnă nimic avangardismul se mândrește de fapt ou neînțelegerea acestuia, ou caracterul său esoteric : „Tradiția clanurilor poezilor (romantici — ...) se urmează pînă la dadaști și suprarealiști. Nu mai există inițiere sau rituri de respectat, dar mai pot fi întâlnite urme din ele”). De fapt, speranța acceptării unanimite și a popularității e scoasă din cadrele prezentului și plasată într-un viitor posibil. Artistul de avangardă privește peste capetele publicului de azi către cel de mîne, urmînd exemple ilustre, nu numai din artă, dar și din știință sau filozofie, de novatori neînțeleși de contemporani. Despre teatrul său, Eugen Ionescu spune : „Din moment ce răspunde unei exigențe ie spirit, este, se înțelege, într-adevăr indispensabil. Dacă acest teatru are un public de cincizeci de persoane în fiecare seară (și poate să-l aibă), necesitatea lui e dovedită”).

Aspectul de grup închis nu împiedică însă mișcarea de avangardă să caute noi prozeliți. Tzara și Breton salută de fiecare dată cu entuziasm noile adeziuni, după com, mai ales Breton, sancționează cu asprime devierile de la programul stabilit. Anumite distincții se cer totuși făcute: spre deosebire de cubism sau futurism, la care sentimentul solidarității în jurul unor principii comune e destul de

3) T. Tzara, „Le surrealisme et l'après-guerre”, Ed. Nagel, 1966, p. 66.

4) „Toujours sur l'avant-garde”, în voi. „Notes et contrenotes”, Gallimard, 1962, p. 42.

clar resimțit, dadaismul, singular și în alte privințe, postulează consecvent cu sine însuși, individualismul absolut: „Eu vorbesc mereu despre mine, pentru că nu vreau — să convîng, n-am dreptul să tîrăsc pe alții în fluviul meu, nu oblig pe nimeni să mă urmeze și fiecare își făurește arta în maniera sa, cunoscînd bucuria de a urca săgeată spre repausuri astrale sau pe aceea de a coborî în minele cu flori de cadavre și de spasme fertile”). In ceea ce privește suprarealismul, acesta, mai unitar în planul poeziei („într-adevăr, ei (suprarealiștii — nn.) n-au înțeles poezia ca pe o soluție personală, ci ca pe una colectivă, extinsă la limită pînă la întreaga umanitate, reclamîndu-se peste tot de la cuvintele lui Lautreamont: «La poesie doit être foite par tous, non par un»), pare mai eterogen în creația plastică” („în ciuda definițiilor precise ale lui Breton, în ciuda programelor și manifestelor sale colective, suprarealismul, ca toate fazele mișcării moderne releoate pînă aici, nu a fost niciodată decît o grupare mișcătoare de individualități”).

La baza relației artist-societate, deosebit de complexă în cazul avangardei, stă conceptul de alienare, definită de Marx din punct de vedere social și economic și extinsă apoi, în cazul creatorului artist, pe coordonate spirituale. Profitînd de toleranța aceeași societăți oare i-a dat naștere (toleranță absolut necesară pentru infiriparea unei polemici), avangarda are în vedere intenții cu mult mai largi decît cele pur artistice, deși elementul „artă” constituie manifestarea sa fundamentală, pentru că gratuită, neprimejdioasă și astfel mai lesne tolerată, „Numai cuvîntul «libertate» mă mai exaltă, îl cred în stare să întrețină la ne-”

4) T. Tzara: Manifeste Dada 1918, în „Lampisteries precedees des sept manifestes Dada”. J. J. pauvert, 1963, p. 22.

5) M. Nadeau: Histoire du surrealisme. Ed. du Seuil, 1945, p. 266.

6) H. Read: Histoire de la peinture moderne. Aimery Somogy, 1960, p. 175.

sfârșit vechimii fanatism uman. El răspunde, fără îndoială, singurei mele aspirații legitime⁷⁾, declara Andre Breton în *Primul manifest al suprarealismului*. Gaiea de acces către această descătușare e imaginația. Eliberarea se produce prin urmare într-un tărîm ideal, care își află un instrument specific de realizare în investigarea visului, revendicat în primul rînd pentru virtuțile sale poetice. Este anexat astfel artei un teritoriu nou, vast (despre care vorbea încă Rimbaud) și care trebuie înțeles ca un alt pas pe calea constituirii unui specific pur poetic.

În aceeași timp, poezia devine pentru suprarealiști un mod specific de existență. Virtuțile ei sînt exaltate și în alte planuri decît cel poetic, poezia primind astfel o valoare de compensație a unei pierderi sociale: „Ea poartă în sine compensația perfectă a mizeriilor pe care le îndurăm, (...) Va veni timpul cînd ea va decreta sfârșitul banului și va rupe singură pâinea cerului pentru pămînt! (...) Să ne dăm doar osteneala de a practica poezia⁸⁾”. Profund individuali, suprarealiștii regăsesc fiecare în visul său o unitate ideală, pierdută în planul exterior. Este o paradoxală încercare de conciliere a părții cu întregul, a individului ou gmîpului, despre care aparent gratuite jocuri suprarealiste dau numai o idee („Domnea în acele reuniuni o atmosferă greu de redat, făcută din comuniune mergînd pînă la telepatie, din întâlniri scrișnite de intimități dezgolate și adesea și din antipatii ireductibile⁹⁾”). Probabil că tot suprarealismul a mers cel mai departe și în sensul unui angajament social. Trebuie însă evident delimitată poziția sa de a altor mișcări cu oare acesta se întâlnește în așezarea fundamentală într-un plan superior realității, într-o supraréalitate. Opțiunea sa politică a fost directă, deși, confruntată ou nevoile practice ale aoptiunii, mișcarea s-a dovedit la-

cunară : „Dezbaterile și care au avut loc printre¹⁰⁾ liști erau determinate de „S...?... a implica în mișcarea lor înseși ale marxismului. *mtuStoft?* de netrecut de care „ transformat în curînd înT... ' ' Ńie de izolare și „ descZ&Ht^u

— a u ^ ^ r

atenta avangarda se dovedești revendica o tradiție destul de bogat reprezentată. Trebuie pusă aE~ fel m primul rînd în evT... ^ fundamentala relație a avaneardS cu romantismul și, de asemeW cautînd m spații și timpuri nS îndepărtate, cu elementul exotic primitiv, barbar, sau ou sndrttui artei negre.«) spiritul

Legătura avangardă-romantism se realizează în primul rînd prin factorul unificator care este Mm-baud (alături de alții, printre care sînt de obicei numărați Baiudelaire Nerval, Jarry, Saint-Pol-Roux)¹¹⁾ care instituie prin scrisorile și întreaga lui operă poetică noua estetică a poeziei moderne, valabilă în liniile sale esențiale pînă azi. Căutarea noului, cultul dezumanizării, al anormalului, protestul împotriva normelor de orice fel simțite ca oprimate, ca și multe altele, devin categorii definitorii, deși „negative” (H. Foedriich) ale liricii moderne. Se evidențiază identitatea fundamentală a părerilor înaintașilor cu punctul de vedere avangardist

La fel, moștenire romantică, cea „anumită stare de furie” se regăsește în activismul și nihilismul avangardei. Mișcarea, violentă, contrazice calmul creației; căutarea noului, exaltată în sine, interzice statornicirea în tipare necesară noii materii. (Pe drept cuvînt, creația de avangardă se consideră în chip paradoxal, a fi cel mai bine reprezentată în propriile manifeste teoretice). Acțiunea trepidantă, terinicismul, viteza, toate

⁷⁾ A. Breton: *Manifeste du surre'alisme*. J. J. Pauvert, 1962, p. 17.

⁸⁾ A. Breton: op. cit., p. 31—32

⁹⁾ M. Nadeau :op. cit., p. 266

¹⁰⁾ T. Tzara: *Le surre'alisme et l'apres-guerre*, p. 28.

¹¹⁾ G. Apollinaire: *Les peintres cubistes*. Hermann, Paris, 1965, p. 52

acord cu civilizația modernă, t fetișizate, devin scopuri în „Gestul, pentru noi, nu va fi moment oprit al dinamismului „livensal; va fi, în chip hotărât, mantia dinamică, eternizată ca

Nihilismul avangardist încarcă acce^e acțiune de un sens fundamental negativ, extins (ca în cazul dadaismului) asupra întregului univers. Această reacție extremă „prezintă ea însăși o angajare a getului în fața unei realități exterioare sau intime. Dada, defijind totul prin negații succesive și prelungite, veghează cu grijă ca locul gol să nu se ocupe cu altceva. Devine însă clară, prin absolutizarea poziției contrare, constituirea unui nou dogmatism – al negației – care impune cu orice preț alte norme, la fel de opresive ca și cele înlăturate. („Unicul sistem încă acceptabil este acela ăe a riM avea sisteme” – T. Tzara). rechizitorul logicii, acuzată de falsitate și măcinare în gol. Dezgus, tul dadaist cuprinde întregul univers : „Fiecare om trebuie să țipe. E de îndeplinit o mare lucrare negativă, destructivă. Să mături, să faci curățenie. (...) Dacă toți au dreptate și dacă toate pilulele sînt pilule Pink, să încercăm măcar o dată să n-avem dreptate”¹³). Ridicolul gestului avangardist crește în intenția unei repercutări directe asupra sjectetorului și nu a actorului-creator care l-a comis. „Asanarea” opinei publice este o misiune asumată cu predilecție de avangardă, ca o etapă auxiliară a promovării consecvente a noului, principiu siuprem al eticii și esteticii avangardiste.

O pereche de concepte stabilind profunde implicații în țesătura intimă a motivării psihologice a avangardei o constituie dualitatea agonism-futurism. Primul dintre termeni vrea să semnifice conștiința sacrificiului de sine, a valorii tranzitorii pe care avangarda o are despre propria-i menire, înțelegere

¹³ Manifestul tehnic al picturii futuriste, în M. de Micheli, op. cit., p. 36.
¹⁴) T. Tzara: Primul manifest al dadaismului, în „Lampisteries...”, p. 28 și urm.

care derivă direct din Zeitgeist-ul romantic, construit în mod fundamental pe istoriditatea proaspăt descoperită atunci. (Etimologia termenului „avangardă”, folosit mai întii în limbajul militar, semnifică întocmai sacrificiu în favoarea celor ce vor veni). Privind spre viitor, spre generațiile următoare, artistul de avangardă se simte participînd la destinul unei „generații pierdute”, agonismul avangardei implicînd direct, ca pe cealaltă față a medaliei, dimensiunea futuristă. Istorismul devine astfel un mit, în numele căruia au loc numeroase acte de sacrificiu. „Tocmai în aceasta constă în mod precis funcția transcendentă, sau misiunea ideală a agonismului avangardist (...), definit ca un autosacrificiu nu pentru gloria postumă, ci pentru gloria posterității”. Este o idee exprimată foarte direct de Marinetti în primul „Manifest al futurismului” (1901) : „Cei mai vîrstnici dintre noi au treizeci de ani; deci ne mai rămîne măcar un deceniu pentru a ne înfîptui opera. Cînd vom avea patruzeci de ani, alți bărbați mai tineri și mai puternici decît noi ne vor azvîrli și pe noi la coș, ca pe niște manuscrise inutile. – Noi dorim aceasta !”¹⁴) Poate fi înregistrată însă și o variantă de agonism gratuit, bazat pe un gust morbid pentru suferință și autodistrugere, care ar constitui, de data aceasta, pandantul celuilalt aspect esențial al fenomenului de avangardă, nihilismul : „Tendința agonistică pare a reprezenta impulsul masochist al psihozei avangardei, după cum cea nihilistă pare a-l reprezenta pe cel sadic”¹⁵.)

Dimensiunea viitorului, presupus de avangardiști în tot ceea ce fac, ca și postularea caracterului tranzitoriu al mișcării, echivalent cu efermerul oricărui pionierat, aduc alături de ele constanța mesianismului, revelarea vocilor alese pentru a vesti tuturor adevărul viitorului. Poeții „lasă să se prevadă înălțarea unei noi lumi, în care dezordinea

i”. 16) K. Poggioli: The Theory of the Avanti-Garde, p. 67–68.

15) p. T. Marinetti :op cit., p. 34.

va dispărea, în care frumusețea va putea fi vizibilă și viața demnă de trăit pentru toți oamenii. Acești poeți, dacă suferă, se simt depozitarii infinit sensibili ai suferinței tuturor oamenilor".¹⁷ Putem într-adevăr spune, folosind un aforism celebru, al lui Umberto Saba, că secolul al 20-lea pare a nu avea decât o singură dorință: aceea de a ajunge cât mai repede cu putință în pragul secolului al 21-lea. Se cere totuși operată aici o distincție: negarea trecutului și exaltarea viitorului nu anulează prin ele însele considerarea. Ha adevărata sa importanță a prezentului, ba dimpotrivă. Viitorul nu poate fi închipuit decât prin potențarea unor trăsături care aparțin deja prezentului avangardist. Viitorul reprezintă un punct ideal de reper. Diferența nu e deci atât calitativă, cât de intensitate. Arta „nouă” este pentru avangardă în primul rând arta pe care ea însăși o iubește și o practică. încă înainte, Macedonski, zicind „poezia viitorului”, înțelegea de fapt prin asta ceea ce el însuși încerca să realizeze în poezie și era în mod evident mai interesat de prezentul polemic și inovator decât de urmările ideilor sale, prelungite într-un posibil viitor. Opunându-se împlinirii clasice, statică, nonevolutivă, arta romantică și cea de avangardă își dau încă o dată mâna, peste timpul care le desparte, solidar și în această deliberată amănare a unei perfecțiuni (către care tinde orice artist) într-un timp împins mereu mai departe.

Un alt grup de termeni, definiții pentru structura psihologică și estetică a avangardei, o alcătuiește opoziția cerebralism-iraționalism, sau, cu formulele exacte ale celor ce fixează aceste caracteristici ale artei moderne, „serbare a intelectului” (P. Valery) și „prăbușire a intelectului” (A. Breton). Este un paradoxal paralelism de trăsături ragășibile de altfel în întreaga istorie a artei, care, în cazul avangardei, duce la delimitarea a două direcții diferite (cubism, integralism

¹⁷) T. Tzara: *Le surréalisme et l'~ guerre*, p. 17.

pe de o parte, dadaism
lism și altele pe de alta)
au în comun respingerii
ca element de referință
opera artistică, în
pran abstractizare și
șau dimpotrivă și
relațiilor logice? Prin
TM>re și discontinuu. T p ^ J
**generală a poeziei moderni
re, distanța existentă In
fiecare liric** Utrefortie\ZT^
și cele anarhice. De altfel
roasele coincidențe între v>uT*1
tipuri polare reaminiZ] ^ t f
tatea structurală, oarecum deasuw
grupărilor, căreia îi aparțin «IT,
tarsmul, prin urmare, caută a accSe
ia adevărul artei pr ^ , J g * «
contururilor esențiale, prin
la geometrie, cercetată pentru
rtatea cu oare conduce mișcat
Imular. „E o arta plastică complet
noua. Se află abia la început și «t
este atât de abstractă pe cit ar vom
sa fie. Cei mai mulți dintre noii
pictori fac matematică fără să știe
aceasta. Dar se poate spune că geo-
metria este pentru artele plastice,
la fel cu ceea ce este gramatica
pentru arta scriitorului”. Această
tendință spre abstractizare și fixa-
rea în cadre precise a picturalului
este contrazisă — cel puțin exte-
rior — de cealaltă metodă, funda-
mentală pentru suprareali&m, a son-
dării inconștientului și a exploatării
potențelor visului, sau de cea da-
daistă, care așază absurdul la bara
creației, anulând-o de fapt prin a-
ceasta. Suprarealismul „are ca obiect
masa cunoștințelor rezultând din
gândirea nondirijată, visul, în par-
ticular, și activitățile iraționale,
adică încă neexplicitate. Suprarea-
lismul cată să studieze funcționarea
facultăților imaginative, provocând
în mod artificial stări psihice ex-
cepționale”.¹⁸) IntelAgibilitatea logi-
că devine acum reprobabilă; acu-
zația ține de generalul „proces al
atitudinii realiste”, scotită a se fi
arătat „ostilă oricărui elan intelec-

¹⁸) H. Friedrioh: *Structura liricii mo-
derne*, p. 150.

«) G. Apollinalre: *Les peintres cubisim*,
Hermann Paris, 1965, p. 51.

2) T. Tzara'. *Le surréalisme et l'apres-
guerre*, pp. 67—68.

„-i moral”-²¹⁾ „Ne trebuie opere
r nice, pure, precise, și, mai mult
îj* aricind, incomprehensibile”,
atârnă dadaismul, „fiecare spec-
?t care încearcă să explice un
%t este un intrigant”.²¹⁾ Descot
- subconștientului, despre care
nrareaișfcii află de la Freud, se
îmbină cu intuiționismul bergso-
Z, găsindu-și încununarea prac-
FT în încercarea de a surprinde,
aiutorul diicteului automatic, in-
vestigîMd starea propice a visării,
Lea°ce straturile profunde ale eu-
y trimit către suprafața luminată
conștiinței într-un flux continuu,
nediferențiat. Preluată fără dogma-
«gm, teoria adaugă ceva la ideea de
specific poetic : „Pentru mine, cea
wai -puternică (imagine – n.n.) este
uceea care prezintă gradul de arbi-
trar cel mai înalt, nu ascund acest
lucru, este aceea care necesită tim-
pul cel mai îndelungat pentru a o
traduce în limbaj practic”.²²⁾ in-
telectul vital cu „forțele stranii” ale
adttcuiei psihic esite împins, odată
cenzura sa desființată, în pianul al
doilea, „Dacă adîncimile spiritului
nostru închid forțe stranii în stare
si le sporească pe cele de la supra-
față sau să lupte victorios contra
lor, avem tot interesul să le cap-
tam, să le captăm mai întâi, pentru
a le supune ulterior, dacă e necesar,
controlului rațiunii noastre”.²³⁾ To-
tuși, în practica creației, Breton în-
suși recunoaște posibilitatea apari-
ției unor goluri de substanță și,
implicit, nevoia unui control al in-
telectului : „Totuși, în această scriere
a ghidului te afli la discreția pri-
mei distrageri exterioare, se pot
produce „baloane de săpun”. Ar fi
de neiertat să încercăm să le di-
simulăm”, »)

Asemenea căutări trădează o dată
în plus interesul pentru experiment,
fundamental la o artă care postu-
lează ou atita tărie inovația perman-
nentă. Puterea de a inventa forme
noi (sau măcar propuse ca atare)

²¹⁾ A. Breton : *Primul manifest al su-
prerealismului*, în op. cit., p. 18.
²²⁾ T. Tzara: *Primul manifest al dadais-
mului*, î „Lampisteria...”, p. 21.
²³⁾ A. Breton: *Primul manifest al su-
prerealismului*, în op. cit., p. 23.
²⁴⁾ Idem, p. 38.

transformă repede experimentul în-
tr-un fapt în sine, fetișizat pentru
propria valoare de a dinamiza ve-
chile structuri. Experimentul pre-
lungit tinde însă să anihileze crea-
ția pe care ei însuși are menirea
s-o pregătească. Condiția ontologică
a avangardei impunându-i adesteia
un permanent caracter de tranziție,
epoca împlinirilor, care să fructi-
fice rezultatele experimentelor efec-
tuate cu atâta pasiune este sau
aminată necondiționat, sau își gă-
sește locul alături de fenomenul
avangardist la artiștii care își re-
neagă prin creație, adică prin sta-
tornicirea forțelor interioare agitate
pătimaș pînă atunci, misiunea sa-
cificiului pentru posteritate. De
aceea, pentru mulți cercetători ai
mișcării nici nu se poate vorbi de
creație avangardistă propriu-zisă,
afară doar de acordarea acestei ca-
lități, în mod paradoxal, manifeste-
lor și deolarajiilor-program. Prefe-
rința vădită pentru asemenea expu-
neri de principii și-ar putea afla o
explicație în aprinsa dezbatere de
idei care agită epoca și care, deve-
nită parcă suficientă sieși, nu mai
găsește necesar să se mute în pla-
nul artei, care este în mod esențial
unul al formelor. „Revolta scriito-
rilor de avangardă are în genere ca
punct de plecare un înțeles conte-
nutistic emoțional. Interesul pentru
formă, în ciuda oricărei aparențe
contrarii, ocupă un loc secundar”.
Ce a însemnat însă creația propriu-
zisă pentru avangardă ? „Noi nu
uităm că în nici un moment pro-
ducția literară sau plastică, încă de
la Dada, nu avea o valoare intrin-
secă, nu era un scop în sine, ci era,
numai un mijloc de tranziție, un
mod de cunoaștere, pentru obiecti-
varea vieții. Tocmai aceasta din
urmă are importanță. Poezia și arta
nu erau decît valori motrice pro-
priei pentru a ajunge aici”.²⁴⁾ Sau o
apreciere și mai categorică : „Su-
prarealiștii pot interesa numai prin
programul lor, care, vehiculînd un
arsenal de doctrine semiștiințifice,

²⁵⁾ A. Guglielmi: *Avangardă și erperl-
mentalism*, în C. M. Ionescu: *Generația
lui Neptun*, Buc, 1967, p. 163.
²⁶⁾ T. Tzara: *Le surrialisme...*, p. 32.

confirmă un procedeu datând de la Rimbaud". Programul lor „confundă vomitarea — și pe deasupra cea artificială — cu crearea. Nici o operă de seamă nu a ieșit de aici. Despre liricii de valoare, care, ca Aragon sau Eluard, sînt numărați de obicei printre suprarealiști, cu greu s-ar putea spune că-și datorează poezia acestui program, ci, dimpotrivă, constrîngerii stilistice generale, care, începînd cu Rimbaud, a transformat lirica în limbajul alogicului". De altfel, un semn al veritabilei contradicții dintre declarație și creație este și discrepanța între apelul la inconștient, arbitrar și illogic, elemente chemate să prezideze creația de avangardă, și limpezimea cu care sînt expuse ideile teoretice ale manifestelor. „Avea de ce fi deconcertat (publicul — n.n.), căci în vreme ce noi ne coboram în mod voluntar pînă la a deveni obiecte de insultă și de dispreț, nu ezitam să ne oferim noi înșine ca pradă tuturor batjocurilor și înjosirilor, și să facem din asta chiar un titlu de glorie, scrierile celor mai mulți dintre noi mărturiseau o claritate și o rigoare în stare să deruteze pe adversarii cei mai convingiși" »).

Aceste scrieri programatice cuprind, alături de idei cu finalitate mai generală, și fundamentale elemente de poetică, despre care a fost vorba în rîndurile de mai sus : apelul la inconștient sau hazard în creație, spontaneitatea („primul și ultimul jet"), anularea realului (înțeles ca rimesis tradițional) ca punct de referință pentru artă, prin descompunere deformantă și recompunere după cu totul alte legi decît cele ale logicii prozaice („pașiunea pentru transcendență devine o distrugere fără scop a realității" »). împreună ou statutul psihologic, sociologic, etic al avangardei, aceste caracteristici dau fenomenului un profil cu totul specific, extrăgîndu-l din seria faptelor obișnuite ale istoriei literare și cultu-

») H. Friedrich: *Structura liricii moderne*, p. 204.

») T. Tzara: *Le surréalisme...*, p. 22.

») H. Friedrich: op. cit., p. 77.

rale. Dar dintr-un punct A~ destinul avangardei să fie, într-unui din seninifi^ este al avangardei ca fZS, ric. Aparițiile zgomotoș^ vanante ce-și făceau inte arena literară și artistică l, înregistrate și catalogate cu li se acordă niște seninifi^ oare numai perspectiva ista^ putut compune treptat. P a S la istorie, avangarda .. fixează, tr-un moment anume „ r« * ,5: explicată fără considerarea f^ blului de relații, externe și care i^au dat forma". construmdu-și, î. mai mare măsurS decit alte mișcări propriu-z-sTr tistice, un destin exterior, social

La întrebarea firească privat puțința unei prelungiri a avangardei pînă în zilele noastre, cel înai adesea răspunsul a fost negativ. Motivul este lesne de înțeles • altele sînt, pe toate planurile, condițiile pe care aceasta le-ar avea astăzi de întîmpinat. „Avangarda istorică (pitorească și întemeiată pe manifeste) este o mișcare anacronică dispunînd de instrumente de acțiune, practică și ideologică, ce. nu mai corespund și nu mai sînt adecvate. Tot binele pe care îl poate face l-a făcut (...) Epoca noastră este cea mai fecundă și mai inventivă decît oricare alia. Produsele cele mai extravagante sînt acceptate și se fălesc cu garanții dintre cele mai autoritare. în condiții ca acestea, de absolută disponibilitate, ce sens poate avea o mișcare de avangardă ? Ce porți vrea ea să închidă, cînd toate sînt deschise ? în ce sens vrea să forțeze situația, dacă aceasta este forțată pe toate planurile ?" ») împotrivirea opiniei publice la noutate și experiment, de oare avangarda făcea mare caz, este astfel înlocuită în zilele noastre de o largă toleranță, care merge chiar pînă ia lipsa înfașurii participativ și care dovedește că publicul are acum modelat sentimentul unei tradiții a experimentului acceptat pentru sine însuși. Acesta

3) A. Guglielmi: *Avangardă și experimentalism*, în op. cit., p. 162.

așezat în relații foarte strânse
 moda, înțeleasă ca succesiune
 „ardflitorie . varietăților de nou.
 * i ceea ce are în primul rînd de
 C^{ko} „t arta contemporană, într-o
 •••ă mai dramatică decît cea de
 la ea, este indiferența publi-
 lui într-o societate de consum,
 ta urmează dialectica generalizată
 ^nnrîei, aflându-se într-o perma-
 competiție cu timpul depre-
 •ator. Aici își află izvorul misitica
 Noutății, de a cărei importanță a-
 •Jangarda își dă prima seama, în-
 hînîndu-i-se cu devoțiune. Trebuie
 remarcat în plus faptul că avan-
 garda suportă în sine o contradicție
 fundamentală, oare-i periclitizează
 existența : tentația totalității, a po-
 sesionii tuturor planurilor, și în
 special pasiunea transferului acți-
 nii poetice în pianul real (așa cum
 s'a văzut). Obligată de împrejurări
 la repetate compromisuri, avangar-
 da se împotmolește în propriile-i
 principii, traversînd astfel crize
 jare o conduc către dialocare.¹²⁾
 În contextul artei contemporane
 s-ar putea însă vorbi de o cronici-
 zare a avangardei, înțelegînd-o ca
 pe o nouă dimensiune devenită per-
 manentă, a artei modeme. înlocu-
 ind noțiunea de experiment ou cea
 de inovație creatoare, arta ultimelor
 decenii a preferat în locul teribi-
 femeiar ce țin de copilăria unei
 mișcări, noutatea verificată în crea-
 ție, lărgind astfel cu mult conceptul
 de avangardă prin includerea de
 nume oa Joyce, Kafka, Lorca,
 Proust, Stravinsky și mulți alții,
 azi, mai recent, noui roman sau
 teatrul absurdului. „Oriunde lirica
 atinge o idealitate oarecare, se ofe-
 ră denumiri ale nedeterminabilului
 absolut sau simboluri ale misterio-
 zității gratuite".¹³⁾ Dacă acest prin-
 cipiu are o cît de redusă valoare
 de generalitate pentru lirică – și
 nu numai «pentru lirica modernă
 – faptul se leagă de existența avan-
 gardei. Literatura și arta de azi da-

toreză o însemnată pante din ener-
 gia lor cinetică impulsului primit
 în perioada denumită – aoum tradi-
 țional – avangardistă. „Cînd se
 naște o nouă operă de artă, acest
 fapt se repercutează totodată asupra
 tuturor operelor de artă care au
 precedat-o. Monumentele existente
 alcătuiesc laolaltă o ordine ideală,
 care, prin introducerea unei aperi
 de artă noi (cu adevărat noi), este
 modificată. înainte ca noua operă
 să fi luat naștere, ordinea existentă
 este desăvîrșită; pentru ca ordinea
 să se mențină și după nașterea nou-
 lui, este nevoie ca întreaga ordine
 existentă să fie schimbată, fie cît
 de puțin, iar în acest fel relațiile,
 proporțiile, valorile fiecărei opere
 de artă față de întreg sînt revizi-
 zuite ; în aceasta constă împletirea
 între vechi și nou. Oricine a ac-
 ceptat ideea acestei ordini, a formei
 literaturii engleze, europene, va ad-
 mite că nu este absurd ca trecutul
 să fie modificat de prezent, după
 cum prezentul este îndrumat de
 trecut. Iar poetul care e conștient
 de aceasta, va fi conștient de marile
 sale dificultăți și răspunderi".¹⁴⁾
 Cuvintele lui EMot stabilesc ordinea
 ideală în care fenomenul avangar-
 dist, considerat în unitatea lui,
 poate fi fixat ca o unică operă,
 cu virtuți formative pentru litera-
 tura ce i-a urmat, dar și pentru
 cea care l-a precedat. Conștiință a
 artei moderne, avangarda îi relie-
 fează acesteia, de cele mai multe
 ori prin exagerare, trăsăturile fun-
 damentale, mtorcîndu-le deformat,
 ca într-o ogiindă trucată. Enunțul
 se face într-o manieră de mare lu-
 ciditate spirituală, cum s-a văzut,
 în ciuda aparentei gratuități. E un
 moment de reaşezare esențială a
 valorilor, care pregătește creația,
 întreaga artă și literatura modernă
 Din această perspectivă, se poate
 spune că „sacrificiul" avangardei
 nu a fost zadarnic.

¹²⁾ v. în acest sens A. Marino: *Avan-
 garda literară*, în „lașul literar", 8/1967.
¹³⁾ H. Friedrich :op. cit., p. 208.

¹⁴⁾ T. S. Eliot: *Tradiție și talent perso-
 nal*, în voi. Pater, Cnesterton, Eliot: *Ese-
 uri literare*, E.L.U. 1966, p. 223.

radu îonescu

O 111

plasticienii români adus partidului*)

Ne-am ogîșnuit să coinsemnăm de ani de zile în paginile acestei reviste marile manifestări în care plasticienii din țara noastră, expunând alături unii de alții, ofereau imaginea nivelului artei românești. Căutam de obicei să surprindem orientarea gândirii plastice, evoluția mijloacelor de expresie, mutațiile produse în creația artiștilor, configurarea unor personalități sau mijărea unor speranțe puse în lumină de fiecare expoziție în parte.

De data aceasta însă ne aflăm în fața unei manifestări de o amploare neobișnuită la noi, atît prin participarea numeroasă, cît și prin aria explorată de artiști în scopul unor opere de mare rezonanță în conștiința noastră, a tuturor. Realizăm perfect cît de arbitrară este oprirea doar în sălile care adăpostesc expoziția din Capitală. Personal am vizitat sau participat la juriile cîtorva dintre filialele U.A.P., căci fiecare filială — și sînt peste douăzeci în toată țara — și-a adus prinosul său semicentenarului Partidului. În afara operelor prezentate în expozițiile regionale, cele mai reprezentative pentru epoca noastră, au constituit, alături de acelea ale bucureștenilor, marea expoziție din Capitală. Am ținut să insistăm în mod special asupra oaracterului larg cuprinzător, de manifestare națională, a acestei expoziții.

*) Cu prilejul Semicentenarului P.C.R., mai 1971.

cronica plastică

Ou mult tiran *? .
sculptorii și ffIS^< *
gat Prezentu, ! ^ ^ au
tru a se opri aSSS ^ ^ |
care, prezentate anST*»*»
teau .. ofere o
completă a unu?
Retorii și . ^ u f p ^
struarea căruia Zc^TT* * « J '
conferindu-i astfel « · PW
deschidere sprtvifor

e ^ - t o « S g f ț *****
care devenit .S..<> ^ Wa S
taților multiple de l S v L : * ^
teme date. Eiste danwStaS? · 5*
opțiunea artistului ^ a ^ l > *
subiect în spiritul vdzlunfi
rele într-adevăr r e a S f * o *
zitie sînt acelea S a r
interpretat tem. aleasă î f * , *
de felul său d e a ^
(Eroant Nicogosmn, a n g a * * M "
ya am p. linia unei s + S h t ^
împliniri artistice ^ ; % ^ S T
poziției sînt tocmai acelea ^
artiștii n-au înțeles raportul
personalitate artistică, trădăd ii
M, printr-o înțelegere greșit m-
bii termem ai problemei. Ne t«»L
bam deci cum , putut juriul tf
coboare pînă -la acc^tarea utar
pmze precum ..le semnate *
Gheorghe îonescu sau _ anticîpta
asupra sculpturii J. unui par£3
(dacă aceasta înseamnă porfct) de
Justin Năstose.

Din numărul destul de mare de efigii, multe ale unor persajaliiați oare, prin prezența lor, au mama istoria țării, nu putem trece peste monumentalul portret al lui Tute Vladimirescu semnat de Virgii 41-mășanu, de o vigoare dusă pînă la limita expresionismului, după am trebuiesc consemnate și modalitățile variate la care s-au oprit Tratei» Brădean sau Brăduț Covaliu, darurile acestuia din urmă, de portretist viguros și subtil totodată, fiindu-ne relevate de ultima să expoziție personală. Portretul a mai fost atacat și sub forma clasicizantă de SerU' premiu Iclozan, formulă salvată de remarcabilul meșteșug al pictorului, și de Ștefan Ștorbu, în spiritul artei naive.

Propunîndu-și teme diverse — sensul omagial al lucrărilor rezl-

Stătea lor exemplară
Ghiață, Henri Catargi,
encu sau Ion Bițan
 Jnat propria lor depă-
 „ fi vreo mutație de or-
 • pentru simplitatea con-
 STrvită de un deosebit
 K^ral *Sanda Sarămăt, Măria*
țfoeorge Anghel, Grigore
 l iQfioeghe *Iacob* se impun

o expoziție cu caracter
 monumentală a fost
 de unii pictori drept cea
 ivită. Am consemnat mai
 uliui *Tudor Viadimirescu*
 a *Atonășanu*; îi vom așeza
 ^pozițiile lui *Constantin*
 . într-o formă excelentă —
 nuanțat și subtil al lui
ff/rescu, acelea spectaculoase
fd Mattec sau figurile de
 je folclorică, mai calde, mai
 te ca deofoicei, ale lui *Vasile*
 'prjn compozițiile prezentate
 artiști au ridicat considerabil
 expoziției- Ne gândim, în
 rind, la pinza inteligent și
 gândită a unei pictorițe
 ,o întâlnim prea rar, *Mimi*
Maxy și, apoi, la lucrările
 je de *Constantin Blendea, Lza*
Adrian Mafiei, Marcel Be-
 "pictor, din păcate, necunoscut
 Atrăși de un limbaj plastic
 g>eoial, unii sugerînd tema
 -o grafie de puritate eva-
 ită, alții recurgînd la alegorie
 jă transcrierea unor impresii
 \jffarga.reta *Sterian, Viorica Ilie,*
leta Năpăruș, Dan Hatmanu,
Gavrilean, Mihai Rusu, Sabin
Șq» • sau Mihai Macri au amplii-
 importanța dialogului dintre
 pț\$ și spectator. În orice expo-
 la care participă, *Elena Gru-*
 i se detașează prin stilul său
 «bu elegant, modern și de nuanțe
 •Mk. Consecventă ou sine, artista
 ijrezentat de data aceasta o com-
 pșle — ou virtuți de tapiserie —
 «foind armonios realitatea ou
 •total Este o calitate pe care am
 «arcat-o și în sobra imagine a
 •ii (ăran, de severul *Ion Grigore.*
 ksfirșit, doi artiști fiecare poet în
 >M său : *Florin Niculin*, oonstru-
 Mo lume ce pare mirifică datorită
 lentării celor mai prozaice

elemente și a selectării lor, iar *Alin Gheorghiu*, autorul atât de personal al unei singure teme, căreia i-a descoperit nesfîrșite ipoteze.

Sculptura merită să fie consemnată pentru cele cîteva lucrări într-adevăr remarcabile ca, de pildă, monumentalul bust al lui Lenin și Victoria de *Paul Vasilescu*, Eroica lui O. Maitec sau Victoria modern-romantică de *Puși Cocea*. Din realitatea imediată s-au inspirat *Vida Gheza*, autorul unei splendide compoziții cu personaje în mărime naturală, animate de humorul fin al autorului, *Jeana Ghertler* și *Ion Irimescu*, autorii unor compoziții care se impun cu vigoarea autenticității asupra lucrărilor similare, destul de numeroase, din expoziție.

Am trăit întotdeauna ou ideea că grafica ocupă, în arta contemporană românească, nu numai un domeniu aparte, dar, în special, o treaptă de elevație cu care avem dreptul să ne mindrim. Și totuși, expoziția de grafică de care ne ocupăm este monotonă, cenușie, insuficient de expresivă. Temele diverse asupra cărora s-au oprit artiștii par, odată transpuse plastic, aidoma unele cu altele, nu se diferențiază. Personalități bine disitincte care se pierd în masa mare a expozațiilor, o notă de retoricism sau de excesiv tehnicism fac din marea sală a graficii un tot suficient dar lipsit de viață. Faptul este cu atît mai regretabil cu cît atmosfera cenușie face să fie greu descoperite iacale lucrări bune, chiar foarte bune, care aproape sînt înecate în valul amorf al expoziției. Ou toate că ingrat așezate lîngă un prag de uși, putem oare să nu ne lăsăm atrași de siguranța iarăși demonstrată a desenului *Marcelei Cordescu*? Era defunctă, prin puterea de comunicare, sau *Panașul*, prin expresivitatea legată a liniei, sînt piese de antologie. Facem efortul de a le inseria alături de alte lucrări ale artistei, întrucît artista însăși nu ne-a ușurat acest efort prin prezentarea unei expoziții personale. De ce oare? Sub semnul expresivității imiaginei, servită în diverse moduri de scriitură, sînt puse lucrările *Marianei Petrașcu, Adrianei Wechsler* sîau ale lui Radu

Dragomirescu, Anton Perussi și Emilia Baboia. Contactului cu opere literare datorăm ciclul desenelor Getei Brătescu — personale și fidele — sau acelea ale lui Benedict Găneșeu.

Mobilitatea procedeelor tehnice, de la cele mai simple pînă la cele mai complicate (criptice adesea chiar colegiilor de breslă) l-au dus pe Gabriel Kaczinsky la obținerea unor catifelări prețioase, pe Damian Petrescu la alăturarea unor accente dure de altele diluate pînă la evanescentă. Tot prin măesitria tehnică — subsumată personalității artistice — ne-au reținut lucrările semnate de Lidia Ciolac, Gh. Ivancenco, Valentin Ionescu, Radu Stoica, Horia Mureșan sau H. Gutman, mai puțin subtil, însă mai expresiv ca în trecut. Printre lucrările de mare autoritate din expoziție credem că sînt și acelea de Dan Strâmbii, Iosif Teodorescu și Vasile Socoliuc. Dacă mai consemnăm și desenul autoritar al lui Const. Baciuc, nervul cu care se exprimă Eva Cerbu, farmecul gravurilor lui Mircea Olaru, inteligența interpretării folclorului de către Gh. Cernăianu, mobilitatea exprimării lui Valentin Popa sau sentimentul ansamblului la Valentin Ionescu, credem a fi consemnat lucrările care se detașează în acest bogat, însă insuficient de expresiv, ansamblu.

În sălile artelor decorative marea surpriză ne-a fost rezervată de tapiserie, atât prin calitatea sa, spiritul nou, decorativ, care o caracterizează, cit mai ales, prin numele artiștilor care le semnează. Obișnuiți să considerăm tapiseria drept un apanaj al femeilor, am fost surprinși să întâlnim, alături de Aurelia Ghiuță, Ileana Balotă, Mariana

Ionașcu sau Geor... -
semnate de trm o- «eittl
Ciubotarului ??^e.cu,

f n Maral b : Z % * ^ ' A
taru sau Șerban C f c & * * « % -
cunoscute, realiză ^ l^i^t» te»
deplasare a ponderej ^
tei moderne, i n ^ ^ . * * * * !

•meniu, de Jean Lur^t

. * * * * - abstracție de nah»
și vasulețe de flori ~ f^*.*
minore în ansamblu 2 * * * *

Dorin Dimitriu-Iormi^ * *

Lucrările expuse aparțin artiști din diferite generații, oS

estnei și experienței, alții ^ vitatea și elanul tinereții. Generația tânără se impune prin rmm numeroase, puse sub semnul săritului contemporan al artei, tme lacul să accentuăm asupra faptă» lui că toți aceștia sînt rejulțataț tovăfărnIntului artistic al ulttaios ani ; învățămînt care, în mod iw» xaot, a fost bănuț de lipsă de ptst* sonalitate și de conservatorism. A* vem încă în ochi două expoziții grăitoare : grupul celor opt studenți ai (Profesorului Petru Achitenle, 0 anticipare cu totul remarcabili a ceea ce va fi generația de nsitag de pictori imonumentaliști și expoziția grupului Pavel-Polmus-Meniei Damian, studenți la care stilul fa» văfămîntului caută să evidențieze, încă de la debut, personalitatea fiecărui. Ce poate fi mai angajași pentru viitor ?

**„Trecer domeniului de stat pentru cultură
811 decernate pentru lucrările de literatură
• L ~ plastică realizate în cadrul aniversării
jii jjenarului partidului comunist român**

Comitetului de Stat
Girară și A... ședința
* -p a.c P... propune
* "fiurii largi" compuse din
marcante ale culturii
^specialiști, reprezentanți ai
ts/utii centrale și organiza-
S «ale și obștești, a hotărât
• rZL în cinstea aniversării
ftaiarului Partidului Comu-
^i» iân următoarele premii
• - cele mai valoroase lucrări
^Ltură beletristică și litera-
• ^ialHpolitică, apărute în pe-
^ ; iulie 1970 - 31 mai 1971,
gij pentru lucrările de artă
^ si decorativă de înaltă va-
lprezentate în cadrul expoziții-
Jașaiiizate cu prilejul sărbăto-
• „semicentenarului Partidului
jjjst Komân.

m DOMENIUL LITERATURII
mSTRISTICE SI CRITICII
• MRA... ACORDAT
mATOARE LE PREMII :

MMU SPECIALE : - acad.
Stb Stâncii, pentru volumul de
a „Cintec șoptit” ; Acad.
mdm Philippide, pentru volu-
de eseuri „Considerații confor-
i” ; Nagy Istvan, membru
ăpndent al Academiei Republi-
Socialiste România, pentru volu-
te proză „Cum va fi”.

WRU PROZA : Al. Ivasiuc,
fcSriile” : - Pop Simion, „Ploaia
jf, - Petru Popescu, „Dulce
”Boea e glonțul patriei” - Titus
pici, „Moartea lui Ipu”.

«WRU POEZIE ; - Al. Andri-
„Simetrii” ; - M. Beniuc
V ; - Emil Botta, „Versuri” ;
i-tAugustin Doinaș, „Alter ego” ;
-te Gheorghe, „Mai mult ca
•att”.

PENTRU CRITICA, ESEISTICA
ȘI ISTORIE LITERARĂ : - Mircea
Anghelescu, „Preromantismul” ; -
N. Balotă, „Labirint” ; - Șerban
Cioculescu, „Meridiane franceze” ;
- C. Ciopraga, „Literatura română
1900-1920” ; - Franz Liebhardt,
„Oameni și timpuri”. S-a acordat
o mențiune specială lucrării
„Aveam 18 ani” de Ecaterina
Lazăr, revelator document de viață
din lupta ilegală și antifascistă a
POR.

ÎN DOMENIUL LUCRĂRILOR
SOCIAL-POLITICE S-AU ACOR-
DAT URMĂTOARELE PREMII:
- G. Ioniță, „P.C.R. și masele
populare” ; - Gali Erno, „Idealul
prometeic” ; I. Rachmut, „Teorie și
practică în domeniul preșurilor” ;
- Al. Plosca, „Metode și tehnici
experimentale în psihologie” ; -
I. Vîntu și colectiv, „Organele ad-
ministrației de stat în R.S.R.”.

II. ÎN DOMENIUL ARTELOR
PLASTICE ȘI DECORATIVE

PENTRU PICTURA (13 premii
ex-aequo) : Ajbani Constantin, pen-
tru lucrarea „50 de ani” ; Almășanu
Virgil, pentru lucrările „Prietenie”
și „Domnul Tudor” ; Blendea
Constantin, pentru lucrarea „Tudor
Viadimirescu și pandurii” ; Brădean
Traian, pentru lucrările „Doflăua”,
„Ștefan Gheorghiu” și „Mihai
Gh. Bujor” ; Ciucurericu Alexandru,
pentru lucrarea „13 Decembrie
1918” ; Covaliu Brăduț, pentru
lucrarea „Ultimul drum al luptă-
torului” ; Ghiață Dumitru, pentru
lucrarea „Peisaj” ; Kovacs Zoltan,
pentru lucrarea „Amintiri” (pre-
zentată în cadrul expoziției de la
Cluj) ; Năpăruși Grigorescu Geor-
geta, pentru lucrările „1 Mai” și
„Spații verzi” ; Piliuță Constantin,

pentru lucrările „Grivița 33” și „Tipografie ilegală”; *Mihai Rusii*, pentru lucrările „Pregătirea tinerețului pentru apărarea patriei” și „Gindurd de viitor”; *Sălișteanu Ion*, pentru lucrarea „Lupeni 1929”; *Schreiber Friederich*, pentru lucrările „Căderea coroanei”, „Naționalizarea” (prezentată în cadrul expoziției din Timișoara) și „Retormă” (prezentată în cadrul expoziției din Timișoara).

PENTRU SCULPTURA (9 premii ex-aequo); *Albani Constantin*, pentru lucrările: „Victorie” și „Reooltă”; *Cocca Măria*, pentru lucrarea „Victorie”; *Condiescu Ion*, pentru lucrările „Partizan căzut” și „Dobrogeanu Gherea”; *Corcescu Naum*, pentru lucrarea „Eroism”; *Eberwein Anton*, pentru lucrarea „în memoria celor căzuți”; *Gergely Ștefan*, pentru lucrarea „Cap de răscoală – Horia”; *Vasilescu Paul*, pentru lucrările „V. I. Lenin” și „Victorie”; *Vida Geza*, pentru lucrarea „Sfatul Bătrînilor”; *Vlasiu Ion*, pentru lucrarea „1907”.

PENTRU GRAFICĂ (9 premii ex-aequo): *Baciu Constantin*, pentru lucrările „Manifestație, „23 August 1944” și „După grevă”; *Chirnoagă Marcel*, pentru lucrările

„R. Belșug”; *oameni Dobiz* „H v

lucrările „Parafele I «S. W” și „Paralele II «. I> »â«11? t. tru lucrarea 'r?°*... fiH 'î'i' Calitate" • a V * * * ! ' , , , , , i Fritz Ka J^**^ lucrările „... întxJlm ' * Și automatizare” cadrul expoziției^

Ivancenco Gheorah „î = ' ^ » nle „Munca”, „ R ^ W ^ r Kazar Vasile, peni-mi, *i ^ «K*» «ele vîntu X' ' u r ^ . ^ umbrei”; *Petrașcu M»ri*,: dările din * U S y ? ^ Porțile de Fier" ' 2* * * „Baraj IV" „ S u V « \

PENTRU ARTA n p m » (6 premii « Î S , : ° J S f f i f Flonan, pentru lucrarea vfctoi Badea Costel, „ ioana omagială”; *BalalTtet* pentru lucrările „Evocări” tantaneu” (prezentată în ' J E E expoziției de la Cluj) „ v u * S (prezentată în cadrul I x p o l K a Cluj); *Ciubotaru Fte°TM%Z* lucrarea „Laudă omuHu”; *Ghm Aurelia*, pentru lucrările „Vm, lBoy, „Aniversare” și Tud«* ' *Podeanu Mimi*, pentru „lucram „Vis împlinit”.

vlaie u bârna

„vatra** <— serie nouă, aprilie 197i

• #

La Tîrgu-Mureș, sub conducerea tfnarului și valorosului poet și prozator Romulus Guga, a apărut revista social-culturală „Vatra”. Pe frontispiciul ei figurează inscripția „directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc – 1894”. Este îmbucurător faptul că în orașul de reședință al Județului Mureș apare o revistă românească, sub auspiciile Comitetului pentru Cul-

tură și Artă, făcînd o legături, după 26 de ani de la eliberare, eu acele modeste publicații pe care învățătorii și cărturarii dm part* locului le-au tipărit, ou propriile lor mijloace, în perioada dintre cele două războaie. Pentru că, pe bună dreptate, în articolul ca deschide noua publicație se spune: „Se simte uneori nevoia mei ordonări a timpului trecut sub sem-

miscellanea

IM

prezent. Momentul a
 f^bt/e să scriem despre
 u* ne unește, pătaș la
 • V M afirmare a valorilor
 V Lnănești pe aceste me-
 j^elasi articol, intitulat
 «/•% început», se mai pre-
 frebuie să continuăm
 'Haiutasi noștri, cărturari
 • .«: „ Gheorghe Șincai și
 \Uior, sau militanți de
 "• - deții muncitorești, au în-
 • Muind iubirea de glie
 **17ă mărturisim încă o dată
 '^'„eiein și Știm despre vre-
 • * Lastre, să întruchipăm o
 * „Ourălă unindu-ne efor-
 ii „ regroupăm puterile,
 'd pentru a oferi celor ce
 gyjjj adevărat al vremii

VM larg de orientare și co-
 ti pe care-l mărturisește ar-
 S* program al revistei de la
 ftures este exprimat în fra-
 ^amătoare : „Stimulînd și
 j - „valoare creația spirituală
 -mjentfor, să deschidem pagi-
 gerei generații de pe tot cu-
 |»litare Revista va fi un mod
 gptesie a politicii naționale a

partidului, pentru strîngerea legă-
 turilor dintre intelectualii români,
 maghiari și germani, a frăției lor
 sub flamura unei cauze comune".

La acest număr colaborează :
 Nicolae Vereș, Vasile Rus, Cornel
 Pogăoeanu, Șerban Oioculesicu, Mir-
 oea Zaciuc, Silvia Udrea, Viorica
 Mereuță, Svito AndrăSi Vasile
 Netea, Sașa Pană, Zeno Ghițulescu,
 Lazăr Lădariu, Ion Taloș, A. Băl-
 grădeanu, Ioan Chiorieanu, Viorel
 Grama, Traian Iancu, Dumitru
 Pretase, Ion Ranca, Teodor Pop,
 Al. Toșa, Minai Sin, Iuliu Moldo-
 van, Gr. Ploșteanu, Silvia Marou,
 Dan Culcer, A. Popa, Victor
 Halici etc...

Este semnificativ faptul că pri-
 mul număr al noii reviste mure-
 șene apare, așa cum notează primul
 secretar al comitetului județean,
 „în preajma aniversării unei exis-
 tențe glorioase, plină de rodnice
 înfăptuiri, a unui partid pe care
 fără îndoială că îl putem numi
 partidul poporului român".

Urăm din toată inima succes de-
 plin generoselor idei și obiective
 care-i mobilizează pe tinerii con-
 frați de la noua „Vatră" mureșană.

ioaiiiiu

iftica «Ie promovare

||\$ O # ® ® ® '# # \$ @ ® © ® ® #

iMgostită de instrumentele
 0, critica noastră și-a uitat ros-
 primar, fericită s,ă-și rezolve
 piile tribulații într-o desprin-
 *» din oe în ce mai mare de
 Atel pe care ar trebui să se
 «, litanator. E vorba de o ri-
 la teoretizarea condiției cri-
 tla meditația asupra ei însăși,
 "fcarea principiilor sale și a me-
 *te@ei, la adeziunea spre o
 |»litare sau alta de existență.
 *i că dincolo de această ne-

casară definire, într-o anumită
 etapă a sa, critica noastră se pri-
 veste cu voluptate infantilă în
 oglindă și se descoperă, și se
 uimiaște într-atit de propria-i ima-
 gine încit reia .acest act și îl per-
 manetizează. Dacă în ordinea fi-
 rească meditația asupra propriei
 stări și asupra propriilor rosturi
 este o etapă superioară, permanenti-
 zarea acesteia în critică e sterilă și
 copilărească. Cădi, dacă întoarce-
 rea privirilor spre tine însuși e

rniscellanea

dovadă de maturitate, prelungirea acestei oglindiri e infatuare și lipsă de luciditate. Firește că pentru un spirit critic elevat propria definire poate fi permanentă și paralelă cu exercitarea funcției critice la obiect, aceste două acte fiind corelate firesc și necesare unul altuia. Pentru o critică tânără, în orgolioasă criză, eludarea obiectului își află justificarea în lipsa de valoare a acestuia. S-ar părea deci că preocuparea criticii pentru propria ei persoană își găsește o scuză în interesul nrinbr pe care literatura l-ar prezenta, ca într-un cerc vicios însă, critica este făcută pentru a acționa asupra și în spre literatură, iar auto-analiza ei e firească numai în măsura în care ajută să se utilizeze mai bine pentru actul fundamental al rațiunii sale de existență; căci dacă perfecționarea criticii, continua ascuțire a mijloacelor pe care le utilizează este extrem de necesară, e tot atât de importantă păstrarea acelei însușiri care e baza psihologică a actului critic, generozitatea, interesul pentru literatură. Când de pustie și jenată se simte literatura uitată sau ignorată de critică e greu de imaginat, iar cât e de sensibilă la aceasta o dovedește chiar complexul în care intră. Se spune despre câte un autor că „va fi citit și luat în considerație atunci când va scrie o carte mai ușor de oită-t". Această observație certăreață ignoră independența perfectă și necesară a literaturii, ca și debarasarea criticului față de propriul lui gust în aplecarea spre opera de artă. Dacă obiectivarea criticului înseamnă păstrarea propriului său gust literar ta judecare, interesul inițial nu trebuie să fie condiționat de atracția și apetitul criticului spre maniera literară a respectivei opere. într-o

mtaca de pro....^

Și generozitatea critUr.,

iorificarea de arta^kj

««ui critic care să i L •
cu acuitate

« M e n t e i dintre fi * ,

pectava, «j^ „

"nor maniere u...EJ ****

modalități artistice,^.*
trufie car. nu ^ presupm

care u .infirmă rostul i...w

daca marile cărți pot X.

trebuie întofleauna căutate*

fauna literară fa care « ? •

supuse, o critică ce.pow-.,.

•ideea că o anumită fonm ,

nată prin ea însăși să nu da *

operă de valoare se IiihitairTy-

îngrădește poisibili,ta.tea de a

coperi. Pe de altă parte, ignottH.

neluată în seamă, UtmtwnTi»

poate trăi sfiaind această «an.

Faptul că nu trezește interes o tas

să-și pună grava problemă a n».

tului existenței ei. Un autor «met

față de sine își va pune tn **prinț**

rînd întrebarea dacă nu cumva **M**»

luarea în seamă de către crttfctt •

cea mai clară dovadă a **lipsf** li

valoare a 'Operei creată de d. **AM***

apoi va analiza starea **crt/kk** \$

își va găsi, lui sau ei, rii nmitm|i

atenuante. Până atunci Inafi **t\$**

pune problema ineficienței fi te-

suficienței șaffie artistice. Iată <•

o critică de valorificare, ce" **pnw**»

pune mai ales aderența criScrttM

la un anume gen de literatură, M

poate exista fericit fără a fi du-

blată de critica ce ia în **mot**>

triază, promovează, atrage atenți*.

Pentru aceasta e necesar aed a*-

tic generos, a cărei persaiillf*

să fie nemarcată de prejudea»

gustului și a cărui irateJigenți 0

scape de sub tutela înclinației

sever

„Tea personajului

tei pierdu numele. Sau
, f. interzis. Asta se
' U sfârșitul veacului tre-
și numea ca odinioară:
Tauf, Se numea:
Mama, Orbul, Oarba,
mrina. S-ar fi zis că
~Mije fără nune se înăl-
ipto eroului de undeva
tabelei de personaje, din
imă **Și** forfotitoare a co-
mmele se dizolvă în
• soldați, țărani, cerșetori,
"i preoți; din părelnica
a mei ierarhii și inițiala
•Ja rnajestatea majusculei
•ftizia unei revoluții. Eroa-
Se aici, din lumea figura-
••te, proveneau personajele
e: ci din lumea ideală a

- me personajul se înrudea,
ruai mult cu umbra tatălui
decît cu Hamlet. De aici
'tatea, cadrul fizic de ni-
«**itifoZ** excesiv oracular,
bat semnificativ, aparența
ici. E adevărat, uneori i se
totuși și numele ; dar un
atît de convențional ca o
-& harul sugestiei, numea
individualizeze și nu fixa
smintire. Avea, de fapt,
mei parole pentru vitrina
Grevin. Pe scurt: deși
era de-a binelea mort, e-
se impuse statutul unui **ca-**
lm încercarea cea mai con-
ăe reducere la Idee.
p totuși nevoie de încă
" eci de ani pentru ca teh-
ucerti la esență să se per-
"! și comprimarea cadavru-
Umensiumile netede și stabi-
KheletyXui să se desăvîrșeas-
te mijlocul secolului nostru,
*ez pe care îl admir, dar
fw-l iubesc, au idea **ge-**
ți interzice personajului
i& oricărui corp; odată

hoitul abolit, în scenă rămase tot
ce mai putea rămîne : craniul lui
Yorick. Atît doar, craniul — semn
mișcător al supraviețuirii — își con-
servase limba și cuvîntul nu putre-
zise.

în fine odată realizat visul stră-
vechi al unei lumi redusă la un
singur cap, se inventă și lovitura
aceea unică care s-o decapiteze.
Monologul se diversifică cu ajutorul
unei benzi de magnetofon; cuvîntul,
înregistrat într-un moment revolut
din istoria susnumitului cap, și con-
vocat prin magia tehnicei moderne,
revelă posibilitatea uimitoare a cu-
vîntului fără cap. Firește, cuvîntul,
smuls de sub puterea trecutului și
invocat în scenă, visavi de craniul
ce-l gîndise odinioară, era o fanto-
mă. Se părea că mai puțin decît atît
nu putea rămîne aîntr-un personaj.
Eroare ! Mai rămînea magnetofonul!
Oricît progres era în înlocuirea unui
cap cu un magnetofon, atît timp cît
rămînea intactă posibilitatea dialo-
gului, progresul era tot atît de în-
doielnic ca înlocuirea unui trup-so-
clu cu un butoi sau cu o amforă. Se
hotărî atunci, pentru a evita o in-
vazie a magnetofonului, o soluție
foarte simplă: magnetofonul fu
scos din scenă. Scena se umplu de
voci ! Păreau de nicăieri ! Ecouri de
pe fundul tenebrelor! Dar nimeni
nu ignoră că rădăcinile acestor voci
erau înfipte într-un gîtlej și muta-
rea magnetofonului din scenă în cu-
lise nu-i aduse Personajului alt pre-
judiciu decît un exil parțial: vo-
cea lui rămînea în scenă și în a-
ceastă stăruință era tot refuzul lui
încăpăținat de a muri.

Totuși, și în privința asta se fă-
cuseră, de-a lungul timpului, nu
fără anume consecvență, oarecari
progrese. De la o vreme cuvintele
se iscau fără să comunice; dialogul
se constituia, după numărul fanto-
melor în scenă, din două sau mai

miscellanea

multe monoloage paralele, care paralele — după cum prea bine se știe din geometria clasică — oricât le-ai prelungi nu se infiltrează niciodată ; cum s-ar spune : fantomele își vorbeau ignorându-se cu amabilitate ; ba uneori își vorbeau fără să se mai înțeleagă nici pe ele însele. Imposibilitatea dialogului era demonstrată, dar nu încă și inutilitatea lui. Căci — lucru care dădu de gândit — deși fantomele nu foloseau cuvântul ca să comunice, totuși, păreau să albe o mare dispoziție la vorbă și, în orice caz, chiar și numai pentru a deschide gura, aveau se pare nevoie de stimulentele perechi de visavi. Experiențe asemănătoare în roman nu se arătasera, nici pe departe, atât de făgăduitoare. Mai întâi pentru că în roman, spre deosebire de teatru, cuvântul este unicul limbaj și a renunța la cuvânt, însemna a renunța, în principiu, la roman; în al doilea rând, chiar în cel mai sgîrcit roman, încă se foloseau prea multe cuvinte; în al treilea rând, chiar dacă, odată cu înfățișarea, identitatea și starea civilă, i se refuza personajului orice cuvânt, chiar dacă acest personaj era mut sub raport artistic, aveau grijă să vorbească pentru el lucrurile, locurile, și mai mult decât oricine, autorul în persoană; escamotat, nenumit, travestit, ignorat, îngropat, personajul supraviețuia în proză, în cazul cel mai rău, în persoana autorului. Se înțelege acum de unde importanța decisivă a experimentului în teatru : a te putea lipsi de personaj aci, unde realitatea actorului și puterea cuvântului îi împrumută, trup și unde propriul nostru timp îi împrumută durată, însemna a demonstra inutilitatea lui, posibilitatea unui teatru al esențelor. Se ajunsese astfel să se teoretizeze abolirea cuvântului în favoarea gestului; dar se observă numai deocădată că tot progresul ar consta numai în înlocuirea unui limbaj cu altul, cu circumstanța agravantă că s'ar fi îngăduit în scenă ceea ce abia fusese scos : personajul în carne și oase. Căutându-i-se, cu tot dinadinsul un substitut, se recurse în disperare de cauză la tot ce mai rămăsese la îndemână : la elementele

na și culoarea „ ?L
trava cuvântului sil*
ramfatea. Dar iarăIT
oricât de expreZ^X
netul sau lumina, șTtJL"
cunse ar solicita l.^ \$ \
TMm sub imperiul e L f a & J H '
mai cuvântul le
rcMiile, că liecaZTIZS*
laolaltă manifestă, Tub
lxgenta a cuvântului
se constitui într-o
legile comunicări? mfflSff
dacă, totuși, s-ar m Z f t -
dpiul organizaT^TM K * » ^
ar putea rămîne, oricît I
sfera spectacolului, l.
clude, inevitabil, din sfera ulsf
Pentru cea moartea p e n ^ S f t
fie^ o realitate, trebuiTZS*3
aparate să moară w ^ S f !
ca Demiurgul! I .. peceflvToJS
fu decretat mort. Pe scenă MZl
rona improvizatorul și toi genMm.
cestuia sta în mușenia. S | fi T «
moment cînd mușenia semăif Z
moartea.

Dar cît de iluzorie e motrtm fet
teatru ! într-o seara, sub botUitZ
trului răsună un suspin. lndxtuM
ui scenă, personajul reînvia, tu
zadarnic i se refuza numele, eomL
capul, glasul; cuvântul: nulit »
tea lua șipătul și suspinul, p+ tm-
pinul asta se întemeiază teoretic
supraviețuirea întregului tocim:
pentru că suspinul asta expnfr \$
însuși principiul verbului p agfe.
tul personajului. Cu un susțin btab
pe lumea toată, în jurul urm tmpfa
se organizează un înțeles, din wV
stanța lui se reface pînă fi putorii
unui nume ; oriunde suspM un m,
e prezent un cuvânt. Ca s& SittnH
cuvântul, trebuie să distrugi faUN*
ga creație. Teatrul nu poate ti
moară decît odată cu lumea și
mea e un teatru care nu prea A
moară. Cuvântul — celula cea Wi
eterată a lumii — e indeștruciVi,
Magia și geniul locului împrum
asasinatului, caracterul acelu etetn
provizorat dintre două spectacol*
cînd, eroul mort la sfîrșitul ținti,
înainte cu o seară, reapare tuff lj
nevătămat la începutul pieței, »
seara următoare.

de la trei dansuri...

recent, Floria Capsali încercările sale de a și țesătura dansului ânesc, de a ajunge la (joregr&Eieâ pentru a o ca element în alfa-clasic, precum „pas-gau cel de poloneză, posibilă față de tezaup care ne-au amin-piasiare la polul opus, imaginate de Miriam Gh. Căciuleanu în y – „Declarația patetică” de Teatrul „Tândărică” irului Partidului. Aici, muzical este folclorul aeprelucrat, preluat din "e șiințifice ale Insitu-eteografie și folclor, res-« vWantă a „Mioriței”, un " „un ansamblu de chemări

Nu numai că această pa are rațiuni coregrafice, reții {folosim aici acest și pe parcursul demon-ge va dovedi fals) refuză ~ fie el și prelucrat sau in dansul popular. Dansu-integrează firesc esteticii cunoscut cuplu de dams-estetică ce s-a dovedit la aptă să interpreteze Arm-și Măria Tănase, Adamo, și Hrisanide. In esență,

- wba despre o supunere la cu arsenalul unui dans de tă expresionistă (Harald – Mary Wigman), fi-conceput de o sensibilitate ană, mai reținută, deci efect – mai dramatică,
- un salutar act de refuz natului”, dansatorii soco-
- iportul muzical egal cu orice izrcă din lume; îi pătrund muzicală și sufletească, ast-*
- *t specificul național rămîne ?i de aici își pornesc eșafoooregrafic. Bocetul capătă

dimensiuni de tragedie antică, în mișcări puține, dar frihte, catastro-fale; obemările tulnicului se orga-nizează baladesc, pe sunetele lor se mișcă un personaj care îndepli-nește acțiuni simple (fuga, căuta-rea, lupta, victoria) la dimensiuni depășind comunul, cu o precizie și o pondere statuare, într-un dans intitulat „Basm”; „Miorița” este, într-un fel, un „pas-de-deux” trist și tandru, în care anume mișcări colțuroase marchează nu acciden-tale armonice ale muzicii, ci mo-mentul de efuziune al omului dur, dintr-o bucată. Nu este evitat numai locul comun, dar și repe-tarea însăși, transportarea unor procedee din alte dansuri.

Pentru cine este obișnuit să vadă „specific” în „artizanat”, dansurile din Nocturn V constituie, în cel mai bun caz, un șoc. Alfabetul întrebuițat mu amintește cu nimic sîrba, bitul, bărbunoUL, călușarii. Nixn măcar cu acea epurare pînă la zona pe care și-o dorea Floria Capsali. Pentru că însăși estetica cuplului Miriam Răducanu- Gh. Căciuleanu este alta decât cea vi-zată de intențiile venerabilei core-grafe. Dansatorii la care ne referim nu folosesc (și nu numai în cazul acestor trei dansuri) ceea ce s-ar putea numi un „alfabet coregrafic”, niște figuri prestabilite, care, ca într-un mozaic, se asociază mereu altfel, dînd naștere fiecărui spec-tacol de balet, clasic sau modern. Ei și-au însușit tehnicile, dar – oa în celebra butadă – premeditat au uitat și clasic și modern de-o potrivă; în fața fiecărei muzici noi sint puși în situația de a re-crea dansul, de a inventa alfabetul cu care să exprime muzică, și nu-mai aceasta. Floria Capsali rămî-ne, în ultimă instanță, tot în limitele clasicului, pe care încerca să-l îmbogățească cu o literă nouă.

miscellanea

Consecințele acestei atitudini pe care o descoperim în interpretarea muzicii folclorice sînt, dincolo de aspectul propriu-zis al dansului, de ordinul atitudinii generale față de rolul pe care îl are dansatorul. În „clasic”, chiar îmbogățit cu pași și atitudini noi, „moderne”, el rămîne totdeauna un *interpret*, un colportor pus să recite un text existent și înainte și după apariția sa în dans. În modalitatea promovată de Miriam Răducanu și Gh. Căciuleanu (fără îndoială, nu absolut nouă pe planul esteticii mondiale a dansului, reclamînd numeroase surse de inspirație și de influență, însă izolată – încă! – în peisajul coregrafiei noastre) dansatorul este totdeauna *creator*, exact în măsura în care pictorul este creator în fața fiecărei pînze pe care o iscălește. Că fiecare dans se repetă nelimitat într-o formă rînd mult sau mai puțin identică formei în care a fost con-

ceput, nu ține decît A social al oricărei L^s i w toază de speota L^r t^c W grâu al cuvîntelor g[^] t S foarte numeroasele S^o <* t despre apariția f[^] £ adevăr a fost destul £[^] Și, m consecință, ne-U[^] sa-l subliniem, pornit de ifi[^] sun în care, din pricina v^o -tei m tratarea coregrafiei[^] noastre populare,

E departe de noi J[^] clama: „Acesta[^] văr posibil ZfVL[^] tratată muzica rxwuS[^] această modalitatea

Exista, însă, în ceea ce „Miriam Răducanu și V S leanu, împreună cu Wtened?£ mai mult sau mai puțin i Z L S elementul pe care a m i n c S S demonstram, element oare ne s2i ata m mai mare măsură adezius»

dan eiachir

despre condiția tînărului scriitor

• • • t •

La începutul lunii martie, ziarul „Scînteia tineretului” a inaugurat o rubrică intitulată *Statutul moral și profesional al tînărului scriitor*, inițiativă care s-a dovedit salutară, opiniile înserate aici avînd un caracter de dezbatere și aparținînd unor categorii diferențiate, dar interesante ca temă.

A stabili, pe cît posibil, coordonatele profilului etic și profesional al tînărului creator (decî și înlăturarea imposturii totodată), a-i schița atributele, reprezintă în primul rînd o *preocupare* pentru tînărul care a încetat să mai fie „o promisiune” și care, cu conștiințiozitate, într-un mod responsabil, își urmează traiectul său. Opiniile pu-

blicate aparțineau exclusiv scriitorilor (unele, din păcate, se rezumau la confesiuni declarative).

Prin noțiunea de scriitor se toțe* lege perso MKi care trăiește din scris» care a depășit stadiul amatorismului (și a unei faze de debut), care » fost recunoscut de către cititori, de către obștea scriitoricească și Integrat acesteia. Tînărul scriitor a depășit faza debutului (fie publicistic, fie editorial), însă el este așteptat în continuare, se găsește „en train de...” și chiar poate să capoteze Deocamdată continuă a rămîne un candidat.

Ni s-au părut interesante problemele legate de profilul etic al tînărului creator. Artistul actual, anga-

s a mai fi acea perso-
 . ^ ucă de inspirație roman-
 . 'jff^Tt, cu turnul de fildeș a
 « " Sonată și boema care,
 Eforul tinăr actual, ar tre-
 r]rtjrezsinte doar pagini de
 * ^ t rară romanțată. încă din
 • 4* i Morand recomanda liri-

• «fie versurile la volanul
 Silului.

TT- 2U civilizația și actualita-
 *âni scriitor trebuie să stu-
 *uros „Poetul trebuie să fie
 * -cult dintre contemporani",
 Ilare Pavese în „11 mesiere
 »«e" în aceeași carte, vor-
 ' ? L e „meseria" de scriitor, în
 2fmodernă, refuzind imagi-
 % d „curuit cu har divin". Și
 • . s-â spulberat mitul „inspi-
 *? jei mai periculos, supersti-
 '«Istică tipică, modelul „scriito-
 *Z vina", un fel de puț nese-
 ilalentului- Era exemplul cel
 'periculos, retrograd, care refu-
 giul și cunoașterea, care încu-
 7o filosofie artistică suburbană.
 *j]rul scriitor trebuie să se gîn-
 ^ să fie scriitorul complet,
 „ abondează mai multe genuri,
 jge și comentează literatura
 • jji Este mai mult decât plăcut
 "teri scriitori (mai ales tineri)

dublați de doctori în litere ori filo-
 zofie. Credem că acestea ar fi
 ipostazele demne ale scriitorului tînăr.
 Cei care se plîng de faptul că
 „Fondul literar", în accepția unor
 tineri creatori, a devenit o maternă
 bancă de credit, un credit care li
 se cuvine, ar trebui să înțeleagă că
 eticul și profesionalul sînt indiso-
 lubile. Scriitorul tinăr trebuie să
 probeze material, prin scris, cre-
 ditul material și moral care i se
 acordă. Bineînțeles, contribuția ar-
 tistică nu poate fi stabilită de ma-
 șini de calculat ori pusă pe cîntar.

Important este că discuțiile din
 „Scînteia tineretului" în jurul con-
 diției și profilului moral al tînăru-
 iui scriitor nu sînt formale (desigur,
 repetițiile sînt inerente, ca și inter-
 vențiile prea categorice). Ele ne
 arată că există niște imperative
 reale, aparținînd actualității: scri-
 itorul tinăr de azi are *libertatea de
 creație* și, lucrul cel mai important,
 posibilitatea de a se desfășura. Toc-
 mai de aceea demersul lui nu poate
 fi întâmplător, haotic, periodic sau
 incidental. De aici și reversul. Îm-
 preună cu scriitorul tinăr trebuie
 să mai reflecteze și o serie de oa-
 meni și organisme, asupra condiției
 și evoluției acestuia.

slei savu

persul medalieisau tristețea criticii

sir-un serial critic care ar
 "» constitui o excelentă intro-
 »e la o „Antologie a prozato-
 tineri de azi", S. Damian
 -tară îndoială, cei mai chemat
 ifieautorul unei astfel de, do-
 antologii — face, de la un
 J>, în revista „Luceafărul", re-
 <toare radiografii ale unor for-
 hipertrofie a eului în mediul
 sim. Martor oc ilar al unor feno-

mene din evoluția tinerilor scrii-
 tori, criticul le rezumă și le cari-
 caturizează recurgând, după pro-
 pria-i mărturisire, „li un tip de
 incursiune psihanalitică, spre a
 desluși mobilurile deformărilor".
 Prezentăm, într-un montaj propriu,
 dar în care semnele citării sînt
 subînțelese, ideile principale ale
 opiniilor, împărtășite pînă acum,
 despre psihologia succesului.

Premise. într-o perioadă de confuzie în ierarhia valorilor, când se impunea necesitatea restabilirii criteriilor realismului, destrămind falsele concepte despre tipologie și medie statistică, despre raportul rectăliniu artă-realitate, critici cu autoritate au pornit o acțiune de sprijinire a unor scriitori tineri, necontaminați de rutină, apți să parcurgă calea redescoperirii autenticității. Excesele de orgoliu au putut fi, uneori, alimentate de entuziasmul cronicarilor Eterari. (Reconstituirea faptelor, în istoricul desfășurării lor, lasă mai curând un gust amar). Vilva produsă a folosit autorului oare a urcat dintr-odată scara gloriei, găsindu-se față în față cu tentațiile ascensiunii literare, cursei vanităților, rivalității în obținerea privilegiilor, «succesului zgomotos și pentru care, din acest moment sau mai dinainte („răspîndirea trufiei chiar în faza anonimatului desăvîrșit”), Arta nu este decît un mijloc mai sigur, mai rapid și mai ușor de a atinge triumful.

Reacții și consecințe. A. Dezarmarea în fața masivității Culturii, cu manifestările corespunzătoare încercării de a depăși acest complex de inferioritate; dintre aceste manifestări e de subliniat persistența unei mentalități de proveniență

balcanică: „
 «Pui și ceea ce fi^f*** ce»
 duci vilvă clei™> ***
 î a t e e p a r t e ' d i n ^ * ^
 eficacitate taed^J»**
 hpsa spaimei de Si J?*** «Nfi”
 aberații de comSS «^?.*^ ^ v
 - a . u . . . (megalomani* * »
 aproape de fanată? „ J * - * ”
 noic). B. Simute. ^ s d . a S ^
 tate, autoîntreținerea » i J * * * *
 narea la teoria înca LJ? * * * *
 fi anularii a tot ^ fc* * »
 \ ° Prezent; ipoteza L ^ Z ^
 Viala a abuzului de ^ L S * « •
 imposturii cinice? u L ^ S L *
 unită cu l e n e a ^ X ^
 respingerea cunoașterii •

Concluzii, orgoliul trebuie fc«u
 măcar m public, de un «X
 *rol, pentru ca talente™ * nÉÉ
 conviețui pe plan social d «É*
 ca luciditatea să -prevină rã » S
 Numai principii . . . r e a l â H ^

oasht» P ° z i i i e * v . . . É É i É
 postum - cu -averMamente prwnoL
 la cele dintâi semne de (W *
 autopropulsare și de megaXte
 - asigura condiții-mai KwicTd.
 promovare a valorii. RisourUe
 *ticului, exasperat de insistența d
 platitudinea sollicitanților fuduli, ar
 fi de a nderde ocazia descoperiră
 unui talent. Riscurile unei profesii
 ascetice, asumate pentru o
 viață...

lucia feneșan muzica spațială

Deși astăzi sînt recunoscute cele două diviziuni ale artelor în spațiale și temporale, asistăm la tendința de-a atenua opoziția între arte. Tadeusz Kowzan, într-un amplu și interesant articol publicat în „Diogene” nr. 73-1971 („Muzica și artele plastice. Cucerirea spațiului

și timpului”), se ocupă de cele două criterii conceptuale — timpul fi spațiul — în muzică și arte plastice. Autorul consideră muzica o artă tipic temporală, a cărei comunicare se realizează într-o oarecare durată. Dar, în același timp, vorbind o context muzical, apare și noțiune

(efectele și contrastele dinamice, rapiditatea muzica contemporană numeroase tendințe de Criteriul strict temporal, valoarea de mișcare (pe în sens fizic, mișcare ptibilă ochiului spectat- KW). Este vorba – sus- „l articolului – de muzi- doatează spațiul ca mijloc Stonam și polivalent. Nu numai de muzica elec- de folosirea benzilor d și de muzica instru- ^i vocală. În 1952, Bruno • a fost pri*TM! care a în- fenbinarea benzii magnetice anente muzicale în „Musica dimensionali”. I-au urmat jown cu „Octet I” (1953) iste sonore, Bdgar Varese „Deserts”, compoziție pen- jinstrumente de suflat, per- ji «an Și bandă magnetică, ' Boutez (1958) cu „Poesie sroir” pentru recitator, or- , bandă magnetică etc. Ast- instrumentală, vocală și fcă intră în raporturi și in- jextrem de variate, storul german Karlheinz a scris în 1957 o com- „Gruppen” – pentru trei : (fiecare fiind oomipusă din jaitioieni), ocupînd trei părți |i «Bă săli dreptunghiulare; în 10 M, sunetele ce vin din trei ljj tot schimburi de materie ldlă, fiecare orchestră avînd l spol său. Stockhausen a subli- Ș# de nenumărate ori necesitatea «*}4rii unor săli speciale uentru |Mki .spațială (Raum-Musik). jlaBcepe o sală „în formă de cu difuzoare peste tot; în Si sferei să fie instalată o mă pentru auditori, astfel în- |fBuzica să parvină de sus, de ljjKn toate părțile”. Compozitorul Ifjfn și-a exprimat și părerea Mirii mai multor estrade mobile jj*» fnai multe grupări orchestra- l i * vederea interpretării muzicii Tientale cu banda magnetică, aștepte noi realizări arhi- uTiii compozitori adaptea- hes'tra și sălile existente mu- spațiale. Pentru a executa

compoziția lui Iannis Xenakis („Terretektorh”), membrii orchestrei trebuie să fie așezați în forma spi- țelor unei roți, avînd dirijorul la mijloc.

Tadeusz Kowzan scrie că muzica, prin dobîndirea unei însușiri noi – spațiul, – solicită, pe lângă organul auditiv (urechea) și pe cel vizual (ochiul).

Astăzi se vorbește tot mai mult de „spectaculozitate” în muzică. în ultimul deceniu a apărut *teatrul instrumental*. T. Kowzan mențio- nează cîteva nume (Maurice Kagel, Stockhausen, John Cage, Xenakis), ale căror compoziții sînt interpre- tate de instrumentiști, ce sînt în același timp recitatori, mimi sau ointăreși. Stockhausen, de exemplu, impune instrumentiștilor tot felul de acțiuni sonore .• bătăi din palme și picioare, pocnituri din dege- te ce fac parte din compoziția mu- zicală și atrag în aceeași timp aten- ția vizuală a audio-spectatorului.

Autorul articolului face diferența între teatrul instrumental și teatrul muzical (operă, operetă, balet). în teatrul instrumental instrumentiștii devin actori, compozitorul fiind a- eela care determină efectele vizuale. Vorbînd despre spectacolul muzical „La Passion selon Sade” a lui Syl- vano Bus,otti, Arrabal scria în re- vista *Le Théâtre* (1968) : „concepția acestei opere – subiect și muzică – decor, lumină, costume, concepția și realizarea picturii și proiecțiile, conducerea muzicală, cît și regia poartă aceeași semnătură”.

Astăzi, artele se întrepătrund în- tr-atît încît ou greu se pot situa într-un dcaeniu sau altul. Este su- ficient un singur exemplu : „Le Poeme electronique”, compoziție audio-vizuală prezentată la Expozi- ția de la Bruxelles din 1958, care a avut trei autori : compozitor (Va- rese), compozitor-arhitect (Xenakis) și arhitect (Le Corbusier). Tadeusz Kowzan motivează toate aceste tentative de depășire a mediului temporal în muzică și a mediului spațial în artele plastice susținînd că eiie corespund dorinței perma- nente a omului de înnoire, reflee- tînd în același timp aspirațiile și tulburările epocii noastre.

miscellanea

maria-luiza cristeseu

dinastia librarilor și a bibliotecarilor

Nu poți să vorbești altfel decât pe un ton panegiric despre acele alese și rare, tot mai rare spirite atât de îndrăgostite de literatură și carte, de mișcarea ideilor și scriului, încât fac din bibliotecile publice și librăriile pe care le girează locuri de întâlnire a preocupării pentru artă, cu îndrumarea și educația spre aceasta. Sînt în București câteva locuri în care scriitorul intră cu marea bucurie de a se ști bine primit, stimat și așteptat, ou plăcerea de a se simți căutat și popularizat.

Gingășie în efortul de a recomanda cartea, instruire și o păstrare la curent cu soarta scriitorilor și a cărților lor, cu aceasta ne-a obișnuit timp de ani (și pe unii de zeci de ani) doamna Lupescu, atît de celebra librăreasă a Bucureștiului. Neostoită cititoare de cărți, a găsit întotdeauna acea plăcere a griji și interesului cu care să atragă un autor. Casă deschisă, librăria „Mihail Sadoveanu” a adăpostit ani de-a rîndul prima zi de difuzare a atator cărți, a liniștit panica primului contact cu cititorii, a plasat în ordinea cunoștințelor cu publicul pe un autor necunoscut. De aceea după amiezile în librărie erau de fapt ceasuri de vizită, ore de primire și scriitorii se perindau zilnic, ca și cititorii care le prinseseră obiceiul și doreau să-i cunoască. Doamna Lupescu își împărțea delicatețea între autori și admiratorii lor. Li primea și pe unii și pe alții, făcea legătura între ei și întreținea această relație vie între literatură și cititorii ei. De câteva luni, retrăgîndu-se pentru ca în sfîrșit să-și acorde puțin din liniștea pe care o dădea în întregime cărții și scriitorilor, doamna Lupescu a avut grija să nu ne părăsească și să ne lase în loc o fiică spirituală a sa, la fel de gingașă și inițiată iubitoare de lite-

ratura doamna Muntean[^]
librăria de Ungă „ s S ^
gazda plăcută și n S „ , * * * * * «
a scriitorilor. Serile cu h v l ^ * * * * *
autografe, cu avalanșă d < f ^ »
vitrine pline de cărți L ^ * * * * * D
nizate ta continuare * ^
tenă a scriitorilor • Ș i . S
și lumină, e multă n L ? „ * * * * *
ceasta librării ^ f f ^ > . *
cu plăcere și , e r l e v ~ £ ^ * * * * *
ne simțim mai aproape fi
ne citesc, i. înțelegem g ^ S f !
simțim m spre c. se m t o S Ș t *
feratele și dorințele lor. Ș i t o f t
cărțile au ajuns la cititori, și l S
ce ne-am făcut admiratori și i f t
o alta gazdă ne cheamă să n ă p S
zinte celor care vor să cunoască ^
autorul unei cărți citite. Și ^
intram mtr-o altă lume, pătimită
cu căldură de bibliotecară, de cei
care se bucură urmărind numirul
celor ce solicită o carte, de cea ea
îți recomandă opera și stărnește te[^]
teresul, care îți alege cititorii d I Y . r e
cei cu o formație anume pentru t
te înțelege și iubi.

În luminoasa incintă modernă și aerată, Rodica Sirbu, căci despre o » am vorbit pînă acuma, face din biblioteca „Alerandru SaMa” o punte de întâlnire între admiratori și scriitori, între îndrăgostii de artă și idee cu cei ce se străduiesc să le servească, scriitorii.

Să oferi fiecăruia cartea care ar putea să-i placă, să descoperi în cititor latura cea niai sensibilă și direcția în care se dezvoltă ea este îndeletnicirea unui spirit ales și a unui cunoscător de oameni. NUBMI cunoscând dragostea pentru literatură a Rodicăi Sirbu pot înțelege entuziasmul cu care comunică unui scriitor faptul că volumul lui va fi dat la reformă, fiindcă e prea mult citit și s-a deteriorat. Să (ii < w deschisă cu gîndul mereu treaz spre a îndruma gustul, spre a rec< n > B-

^miforiza e o activitate
4 a P o r t a
cele maa dificile. Pe lângă
«o* cf aplicat» necesară e ne-
"J ffff" * yjtă generozitate și talent.

E ceea ce nc-am dori de la cit
mai multe biblioteci și bibliotecare,
e ceea ce ar fi ideal să întilnim
cît mai des.

și ați că...

«tura Gallimard a publicat
-E. postum „Hes d la derive”
*Ernest Hemingway (în tradu-
*IBi lui Jean-Rene Major). Con-
*L ^tfel că interesul pe care îl
Să editura romanelor postume
*zLn să întregască imaginea
La., scriitori. Autorul a res-
E jdea publicării acestei căr-
jevreme ce, deși încheiată, nu a
jpsdjnțat-o tiparului. Eroul, picto-
j Thomas Hudson, pare să se
juiffie cu Hemingway (lucru
* \$a întimplat adesea, autorul fi-
Jj un foarte tenace autor al pro-
vjjiu său portret) fiind artist, tră-
i\$ în aceleași locuri, iubind ace-
lucruri și romanul „...se vrea
ijnape un testament. Pentru prima
ai Hemingway construiește pa-
srama întregii sale vieți” (Jean
figner „La Quinzaine Litteraire”
»U8A971).

Nu numai viața printre copii și
prieteni, dar și indici ai operelor
tareoute sau viitoare răzbat deopot-
trivă din paginile cărții. Se dese-
nează poate mai pregnantă lupta
dintre contemplativul nostalgic,
care și-a dorit toată viața să fie un
virtuos al actului și și-a reproșat
mereu că nu este decît scriitor. Și
poate că aici s-a conturat portretul
său cel mai adevărat, de singura-
tec, scutit de legenda la care ținea
atît de mult și din a cărei cauză a
fost adesea, în viață și după moar-
te, contestat și ridiculizat.

„Tocmai acest solitar apare în
această carte răscolitoare, cu atît
mai răscolitoare cu cît e departe
de a fi perfectă... Este cartea lui
cea mai secretă, scrisă pentru cei
ce-l iubesc cu adevărat”.

Pe cînd traducerea în limba ro-
mână ?

pe înțelesul oricui

Aproape că nu trece o lună fără
«to paginile cîtorva din publicați-
noastre să nu citim veșnice in-
la limbajul simplu și olar,
aa mai veșnice diatribe la adresa
«or oe scriu „solisticat”, „confuz”,
* odată justificate, asemenea lu-

ări de poziție suferă câteodată de
exces de zel. Ar trebui să ne în-
trebăm oe s-ar întîmpla cu limba
română dacă un condeier nu și-ar
permite folosirea unui cuvînt nou,
sau dezvăluirea altor rosturi ale
frazei. Perfecta stagnare este irn-

posibilă. Peste o sută de ani, aceeași limbă, firește, dar același vocabular, aceeași topică? Pare anacronic. Trebuie oare să anulăm din orice istorie a limbii capitolele: „îmbogățirea vocabularului” sau „Evoluția sintaxei”? Nu este prea mare riscul? Evident, este splendid scrisul „pe înțelesul oricui!”. Dar, dacă admitem că avem dreptul să câștigăm noțiuni și concepte noi, cum s-ar putea oare produce acest fenomen decât depășind faza necunoașterii lor, a neînțelesului? Invitația la judecată și lipsa acelei „primiri ăe-a-gata”, fără efort și

fără concentrare
toare? ^ „ ”

Și, dacă ne înțelegem
Și vrem să înțelegem? «»tt fa -

^ că eu gSf^eg
imagina cineva că * W? > M* .
Pe înțelesul tutuLr
nam o clipă că am vm-t^
vremea lui UrechiV* -
absurd și contra' 'orică ^
Oe oferim generațiiw^
nînd cont c S ' l * ^ \$.
mai aniine, ci și p^tl
ani? istoria e de e? « *
decît dorințele noastre SSI-Wft
a timpului și acesta nu n ^ l * »*
noul, nici evoluția u - - - ® « «

3u S*

călcîiul lui nichita

• • * §

Md-ar place să-ncep cu o declarație de dragoste și admirație pentru autorul „Necuvinte”-lor. O amîn, ca inutilă sau — în orice caz — implicită. Tăcerea sa din ultimul timp nu m-a îngrijorat, ci m-a întărit în convingerea așteptărilor bucurii viitoare. Notele de călătorie din Italia, grupate sub titlul „Sandaua lui Marc-Aureliu” (în „Lucefărul” nr. 20/15.V.1971), au întrerupt această tăcere. Intr-o formă eseistă pe care o cunoșteam și din alte, anterioare, manifestări publicistice ale poetului, ne sînt comunicate cîteva adevăruri, unele comune, altele mai ciudate: „ideea de real este însăși Arta”, „exagerarea este prima lege a artei”, „în artă, ideea de ceva nu este o generalizare, ci o exagerare”, „din punctul de vedere al sentimentelor, arta

se apropie și chiar poate fi comparată în esența ei... ou starea it îndrăgostit, exprimată”, ș.a.

Pentru a ne spune că l-a impresionat statuia ecvestră a lui Marc-Aureliu din Piața Oapitolium s Romei, Nichita Stănescu simte irepresifo&a nevoie să ne informeze ci „deși de trei ori mai mare, sandsaa lui Marx-Aureliu în celelalte prj' vințe era aidoma oricărei alte sandale”.

Știm foarte bine că dragul «sta Nichita Stănescu se poate ridic» mult mai sus de... sanda! Tentația repetată de a face poezie din oite, chiar și din sandaua lui Marc-Aureliu, ne^a dezvăluit, credem, „cffi-ciul vulnerabil” al lui Nichita. Fie să nu-l atingă, în veci, vreo săgeată otrăvită!

miscellanea

- spune gîndul în puşine
 *; BMduriie ce urmează vor
 » munca obositoare, grea
 răspunderi, riscată, rare-
ijLLe de satisfacţii, depusă
 A@ZM, seriozitate şi ironie de
 Baltag la „Poşta Re-
 filtru poezie) a revistei
 rsiw- Cine n-a călcat nici-
 - nrăgul unei redacţii **nu-şi**
^Lgina în ce constă uceni-
 PL» îndeletniciri în care s-au
 * tea sa amintim numai cite-
 •fflie în a"i1 4111 11111111> 1111
 •jl Botez, M. R. Paraschivescu,
 •g,*», Nina Cassian.
 «data adevărată este una sin-
 S^sooperirea unor talente noi.
 Baltag a fost răsplătit şi ne
 •Ztex. alături de el, de apariţia
 jgot pe care ni le-a semnalat
 .«ma vreme : Măria *Holmeia*,

din poezia căreia „Sînt cea din ape"
 am reţinut fermecătorul vers : „Eu
 tulbur bătaia străveche a lunii în
 tîmple", *Mircea Florian Şandru*, au-
 tor al unei poezii „dureros vitale,
 dramatic expansivă şi bărbătească",
Adrian Frăţilă, la care se remarcă
 „frecvenţa obsesională a unor sim-
 boluri" şi „un aer greoi, saturnian,
 uscat... o sensibilitate aproape saha-
 riană, mineralizată şi rece" şi *Dorin*
Sălăjan. „un Merçuţio melancolic
 şi ironic".

Poate că, după *Mircea Dinescu*,
 „Lucafăarul" va lansa pe orbita
 Poeziei şi aceste (şi, poate, altele)
 nume, aflate în falnic răsărit. Cre-
 dem că, în parte, „mărirea" lui
 Cezar Baltag va fi „în taină legată
 de aceşti...", iar nobila stirpe a lui
 M. R. Paraschivescu sperăm să nu
 se stingă în literatura română.

\$ t t u r ă „ m a r e " ş i c u l t u r ă „ m i c ă "

Cultura, ca orice domeniu esen-
 ța! activității umane, este apre-
 & în funcție de niște criterii.
 *)E și cum și în ce măsură sînt
 sficute criteriile – toate acestea
 urează obiectul doctelor analize
 »specialitate, privesc, așa zicînd,
 Wssi „mare". Aspectele neesen-
 incidentale, neglijabile, care
 „a dau tonul și n-au pondere, nu
 =iiKsc și nu caracterizează, dar
 și persistă – ele formează,
 # hazardăm, cultura „mică".
 W, în cele cîteva librării cen-
 •* ale Capitalei, o cai-te de
 tai filozofice (Eugeniu Speranția :
 milons" de Schumann") este

așezată la standul tipăriturilor mu-
 zicale numai pentru că pe copertă
 sînt reproduse știmate aie compozi-
 ției care a inspirat titlul acelei cărți
 – este o dovadă de incultură.

Dacă, în volumul (amvarisarul
 nr. 100 al colecției „Lyceum") de
 „Texte istorice" ale lui N. Iorga, stă
 scris „notă a supraediției", în loc
 de „notă asupra ediției" – zîmbe-
 tiul nostru de lector avizat nu anu-
 lează dovada de incultură conținută
 în greșala necorectată.

Dacă „Oinematoca" se tot repară
 de 3 ani, fără speranța să fie gata
 în eurînd, în timp ce adăpostul ofe-
 rit cineaștilor de sala „Union" este

atât de precar — tot o dovadă de incultură se cheamă.

Desigur, se mai pot aduna cu zecile exemplele de felul celor de mai sus. Desigur, nu se dărîmă lu-

mea din cauza 1TM. "

(numai) după J?" f

Insistă, formează cultura „mică”. ~ ^ *

demostene botez răspuns unui cititor

\$ I | I

Un cititor, Alros, Sandu din Băilești, ne face câteva observațiuni cu privire la stilul câtorva formulări din două articole (nr. 3/1971 al revistei noastre). Gestul ne bucură deoarece înseamnă că putem înjgheba un dialog. Ne bucură și fiindcă observațiile sînt de foarte mică importanță și, nu numai constatabile, dar și nefondate. Unele, precum acel „eseu” este evident o greșeală de tipar, scăpată la corectură; de asemeni acel „poetică” semnalat în fraza: „G. Călinescu a elaborat zeci de definiții de *poetică* românească”.

Firește că nici acestea nu ar trebui să existe. Ele însă au existat de cînd Gutenberg. Unele chiar au devenit celebre, tofrumuseșînd textul pe care l-au fixat în antologii, așa cum le comisesse zeșarul.

Dacă numai atât găsește criticabil în revista noastră un cititor care citește ou lupa, atunci stăm foarte bine.

Cititorului nu-i plac termenii elogiioși cu care este apreciat Matei Călinescu. Ce să-i facem? S-ar putea să fie vîna sa. Ar fi interesant de știut cine este preferatul domniei-sale, demn de asemenea aprecieri!

Din articolul lui Florin Mihăilescu citează fraza: „Pertinența stu-

diului e în afara oricăr* A-tezele și a p r o p i e r i l e ^ ^ punctul de vedere ^ par contestabile”, a J h X j ? concluzia: „studiul conv ^ f i prea”. Concluzia a c e a ^ T s t K aparțin evident cititorului, m f t m c, o contradicție în fraza iui S hailescu, de îndată ce m «J t f cuvintului „pertinență”. Și „< * y . hailesou era în 'dreptul său * «teclare contestabile anumite afina», șium din studiul de care se «ort m articolul său, și să o facă to expresii literare, nu în stilul j s t o diul convine și nu prea”, care esta forma literară preferată de cititor.

Citatul „creatori din frunte* m > prinde iarăși, evident, o greșeală! de tipar. Este evident, oricine este familiarizat cît de cît cu limba, s* aici e vorba de „creatori de frunte”.

Colaboratorul nostru folosește forma „*distincțiune*”. Cititorul S > întrebă „de ce nu distincție?” Fiindcă așa a preferat el, și flindel așa este și exact. (Vezi Dicționarul limbii române al lui August Scriban pag. 434).

Citiitorul termină cu „să ni se ierte îndrăzneala”.

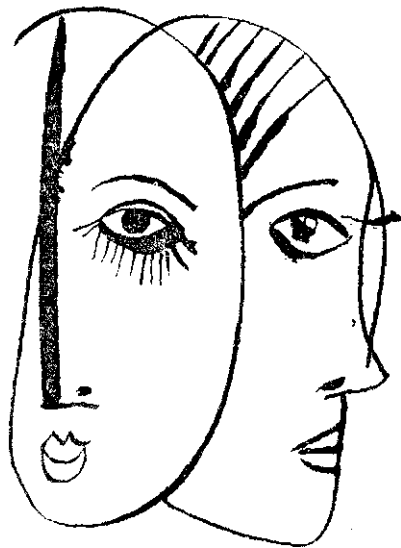
Am iertot-o, dar să nu se mulțumească să vîneze greșeli de ftp». că asta e o treabă minoră și nu W ajută prea mult.

\$ # #

„le mai fermecătoare
 (* „Cîntecul preferat ;
 muzică ușoară”, care
 * i numerotat – apare me-
 **»ttă culoare pastel, ca fond
 *!o tW său ou litere albe,
 • „...uite și eu floricele la

*** j.u calitatea literară a
 & „ste merită discutată, ci
 ”f-grabă mentalitatea textier-
 * i T _ oricit ar părea de ciu-
 * \$ citeodată semnele unui
 I bizarerie. („Odată, / Cind
 * 8 alte. dar / neschimbată, / ca
 «vigători / ne-om întoarce /
 -ciori” și mai departe ibidam.
 2§ / ”w țara de tăceri, / căuta-
 ’ i toate vom găsi / comori”
 Tffiai Obogeanu *In ziua aceea*

Un alt stil de bizarerie e culti-
 vat în „versurile românești de
 S. Titus” ale melodiei „Luchi-Lu-
 chi” : (Luchi-Luchi, Luchi-Luchi, /
 Trec zilele, / Luchi, Luciii, Luchi-
 LucM, / Mărită-te! /, Hai, alege,
 nu mai sta, / Luchi, Luciii, spune
 „da” !...) Dar ea n-a spus imediat!
 Iată de ce: „După ce trestia de
 zahăr s-a cules / Luchi-Luchi a
 ales : / Un sărut, cel mai sărac din
 sat / Inima i-a luat”. Interesant este
 că povestea continuă, textul rela-
 tând și transmiterea experienței fe-
 minine a lui Luchi-Luchi, către fi-
 ica ei oare se cheamă, desigur, tot
 LucM-Luchi, și e sfătuită încă din
 leagăn : „Cind vei crește, Luchi-
 Luchi / Tu nu uita / Că iubirea,
 draga mea, / Vine-odată... cind
 vrea ea...”

h. zalis

constantin
ciopraga:
„literatura
română între
1900-1918” >

Profesorul Constantin Ciopraga ne-a oferit de-a lungul ultimilor ani roadele laborioaselor sale cercetări de istorie literară. Am putut citi, sub semnătura sa, monografii închinatelor unor valoroși scriitori moldoveni precum Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș, G. Topîreeanu, ca și exegeze relative la creația lui Vasile Alecsandri, Mihail Codreanu, Otilia Cazimir, G. Bacovia.

Interesul său nu s-a limitat însă (cum s-a insinuat de curînd) la sfera valorilor provinciale. Ca un adevărat specialist care nu înțelege să-și parceleze subiectivist investigațiile, Constantin Ciopraga nu s-a închis analizei fenomenului vast al vieții literare românești de la începutul acestui secol. El ne-a dat recent o amplă analiză a perioadei dintre 1900-1918, în care nu există decît o preocupare: definirea manifestărilor și scrierilor aferente intervalului de timp menționat, desigur fără urmă de favoritism local nefondat, dar cu foarte multe mărturii îndreptățite ale prețuirii pentru realizările mișcării noastre literare, de oriunde ar veni ele.

Incursiunile autorului depășesc substanțial cele două decade pomenite, din dorința de a comunica spiritul veacului și multitudinea de trăsături care, pe fondul frământărilor social-politice, explică personalitatea momentului efervescent la care se raportează. Sub auspiciile lui apar sămănătorismul, poporanismul și simbolismul, apar Murite reviste de mai scurtă sau mai lungă audiență și se afirmă nume prestigioase, unele de reputație ne-

* Ed. *Junimea, Iași, 1971*

dezmințită • N in
oct. Goga, 'm^^^m^

tații autorului de T tt •?
t.c îndrăzneță sa 2S ? 5 *
rea se citește cu p&S
este înlesnită de Wtm.
nerii de realul tS^T ^
sensibilizării princifw ^ * * »
trecute în opere. Jf**
spirat ca și Dumitru Meu it^
uner sinteze similare
Ciopraga acordă majoritată
Iui scriitorilor. El a « as S^p? «-
să-i reactualizeze pe muiril^f*^
să le structureze retrw^***
„ența în contextul 'ft? » » •
rentelor de-abia închegai f Zi
ales, sa-i descopere pentru Sk 1?
acele laturi prin care stoisuM* *
învins timpul. ... 1917 »

Rezultatul pozitiv pe care feem sa-l consemnăm decurge ... din optica autorului. Pentru GoL stantin Ciopraga istoria literarăM este un osuar. Ea racordează «ed curente și creatori, deduce parsW! tive, redescoperă sub lumini lai nume vechi. Acest proces, implică coroborarea unei duble activități-sondarea individualității ireductibile a scriitorilor cu interpretarea dis* lectică a experiențelor eaire îi integrează. Profesorul ieșean își atinge scopul propus prin schițarea seriilor și -etapelor literare, prin suite de portrete și prin ineuSi exacte și elegante în .substanța operelor reținute. El are astfel satisfacția de a fi ajuns la caracterizări w odată notabile. Alte luări de .poziție luminează nume cvasi uitate. În temeiul acestei procedări debuturile sînt semnalate pe larg, aricind denotă o vocație.

Sînt de reținut contribuțiile privitoare la programul *Vieții roma» nești* sau clasificările rezervate parnasienilor (în funcție de temperament). Paginile de observații critice despre Bacovia nu pot fi ignorate, ele dau dimensiunea comentariilor analitice: „Simplitatea dicțiunii dă, la Bacovia, măsura rafinamentului, în aparență poetul nu face poezie,

...se confesează, încît
...nu e decît o formă a cornu-
...impresiile pendulînd între
...și cerebralism. Nici
...formelor, nici cromatica nu
...imagini picturale, poetul re-
...în felul impresionîștilor, vi-
...ritmul unui moment su-

^...discuta faptul că auto-
*P...frecvent limitele pe-
• T?enunțate în titlu. Mace-
•...urmărit de pe la 1881,
"S"...privit și prin prisma
3gf...după 1920. Victor Efti-

.miu ca și Gala Galacstion, prin ope-
ra interbelică. O ușoară inconsec-
vență se poate depista și în cuprin-
sul unor capitole : poeți discutați ca
prozatori la secțiunea lirică, me-
morialiști la dramaturgie.

Esențial în sinteza de față mi se
pare însă altceva. Maturitatea cu
oare specialistul a extras mesajul
de artă din materia fluctuantă, ap-
titudinea lui de redimensionare a
valorilor prin permanentul dialog
cu fenomenul de polisemie impli-
cat în destinul oricărei literaturi
vii

În mihăileseu

I

Jaa pillat-
„mozaic

literar")

A dana ediție a „Mozaicului isto-
a^iiterar" nu modifică în nici un
j imaginea pe oare ne-a format-o
'no». Dinu Pillat își completează
©ea piin cîteva incursiuni în
^entura poeziei". Eleganța și so-
ătaea ou oare sint sorise se aso-
«ă fericit într-o expunere siste-
attea și la obiect, condusă fără
eateri din drum spre o concluzie
temă și de neînăturat. Uimește
Ei la un punct chipul acesta
feășant și de o simplitate dezar-
tsată în care Dinu Pillat își orga-
itează „contribuțiile". Spirit sjubtil
4 de un rafinament incontestabil,
^ evită constant încărcătura barocă
• x paginii, la oare l-ar îndreptăți
«uși inteligența sa atentă la nu-
«jeie, contorsiunile și complexltăți-
problemei, și preferă linia de o
rapiditate.latină a demersului di-
«tte, în sensul evident cel mai

'M. Eminescu, 1970

înalt al cuvîntului. Autorul „Mozai-
cului" are aerul că ne învață, că ne
pune în ordine datele și informați-
ile elementare de istoria literaturii
moderne, fixîndu-ne finalmente idei-
le într-o viziune din care nu mai
poate fi schimbat nimic. Ideea pro-
prie se insinuează de cele mai multe
ori cu prudență, criticul se ascunde
parcă din principiu în dosul fap-
telor, chemate a vorbi singure pentru
el. *Mutatis mutandis*, e gestul crea-
torului obiectiv din epică.

Ce spun acuma faptele, așa cum
apar ele în regia tui Dinu Pillat, ce
aduc ele peste modul nostru mai
vechi de a vedea lucrurile, fiind
vorba aici și despre teme de circu-
lație enormă, este desigur o altă
problemă. Cu excepția aspectelor
„locale" (cum li se și zice undeva)
în care aportul de informație și
sinteză este categoric, nu sîntem
puși în situația de a ne amenda
conceptele deja constituite prin
lectura unor Hugo Friederich,
M. Raymond sau R. M. Alberes.
Ne întrebăm chiar de ce autorul,
refuzîndu-și construcția și ipoteza,
n-a ambiționat mai mult.

Oricum, să recunoaștem că în-
tr-un context în care criticii (mai
ales cei tineri) își fac un titlu de
glorie din încețoșarea limbajului și
compoziției, în disprețul normelor
elementare de ordine și coeziune de

gîndire, o modalitate lucidă și anti-septică asemenea aceleia utilizate de Dinu Pillat nu poate decît să facă plăcere și să aducă în lumină și mai convingător, prin contrast, superioritatea expunerii raționaliste, decise și clare.

Paginile consacrate unor „cazuri literare insolite” ca Marcel Elecher, Esenin, Emil Botta sau Marin Sorescu dezvăluie o structură de epicureu, deși supravegherea nu lipsește nici aici și criticul urmează canoanele „studiului”, avansînd însă de data aceasta și unele opinii sau, mai exact, aprecieri mai subliniate personale. Ușoara notă exagerată a unora dintre ele dovedește indirect atașamentul la obiect, afinitatea electivă pe care criticul și-o disimulează ou grijă, îmbrăcînd hainele cenușii ale istoricului literar. Jeteceția lui Bleoher i se pare lui Dinu Pillat a fi fost parci-monioasă (vezi p. 168), dar aprecierile criticii contemporane au fost foarte exacte și Lovinescu folosește chiar elogii deloc rezervate! Marin Sorescu ar fii nedreptățit adesea prin imaginea minimalizatoare de poet lucid și de fantezist ironic, în vreme ce el este un spirit tragic existențialist. Iată susțineri oare au nevoie de argumente mai puternice decît simplul entuziasm declarativ. Ceea ce nu le anulează desigur valoarea probatorie la dosarul cazurilor în speță, dar le pune sub un semn de întrebare mai apăsător.

Excepționale sub toate raporturile (lucrul s-a mai observat nu totdeauna suficient de răspicat) sînt însă „reconstituirile biografice”. Aici talentul scriitoricesc al investigației psihologice și al așezării culorilor în portret se simte dintr-o dată în largul său. Nu înnoape îndoială, pentru noi cel puțin, că Dinu Pillat are o mare vocație de portretist, și de și-ar închina eforturile unei cărți de memorialistică sau unui roman

al vieții literare ar da rabile p... observația m ^ . i meditati imaginii *

Evocările lui i . . . r „ • Unesou sînt niște «nioi ^ LS ° < * r & n i i u l u i t s ă d e s c l T t ' * * * se ridică figurile c e l o r ^ l ^ dmtr-un text a interioară își scapă ^ i * * * » ntul de ordine v e g W ^ * prezent în logica feșS * telor. Nuanțele r ă s a f E

fanteziei creative al „ăr* i ” este intransmisibil, dar T i i i * să este fără discuție simpatetică a obiectului. S E * t gur exemplu: „Inventivitate* Zi spirit, cu care juca **teatru 4** * sens cu adevărat genial, în o & „ împrejurări din **viață, aomreTZ** G Călinescu și un fond de om m plin de complexe nebănuite de cri mai mulți. A încercat să b r w mereu, chiar și ajuns în împm d bolii, din care i s-a tras moatu*. In ultimele zile însă, vizitat la «natoriul de la Otopeni **de mm**, care a șovăit la ușă, înainte si în tre la el , a fost surprins spunini ^ fi singur, cu voce tare : „Nu mai «te nimic de **făcut**”. Mi se pare amănuntul cel mai tulburător **ăin istoria** sfîrșitului lui G. Călineiat (p. 264).

Pentru a-1 parafraza pe Dinu Pillat, vom spune și noi deci că ultima din cele patru secțiuni ale „Mo* zaioului...” său ni se pare a fi «a mai tulburătoare din istoria debutului său critic. Nu-1 putem vedea într-o ipostază superioară decît por* nind de aici.

Și, chiar de ne va refuza carta» pe care o merită cu prisosință, cuîft fac adesea autorii neîncrezători în impresia altora, nu vom înceta st credem că o poartă 'ascunsă undeva în cutele adinei ale fermeca toan* sale memorii afective și ale unei indubitabile vocații de portretist.

botez

^w mama
•fjU spus"
* > geje
i) lorică dm
j M o ș a m >

creație a poporului,
„e orală, care, printr-uri hu-
6, paradox literar aproape
Ala nu cunoaște un autor,
în schimb de multe ori
Contribuția modernă la
, „... folclorului nu se rezu-
^jL, j, o operațiune, de tran-
'a după dictare ,sau auz, ci la
jje selectare și de multilaterală

fff'in țara noastră, numeroși
2 de cultură care se ocupă de
£• ou o pasiune în care stră-
• desigur și dragostea de popor
• feți de o anumită regiune. Cu-
bogata colecție, încă în curs,
spirire, a celor șase volume ale
jggft făcute de pasionatul pro-
0 Ion Diaconu în regiunea
••0X0. Acum mi s-a dat prilejul
lasosc asemenea culegeri din
jețul Botoșani, apreciate poate,
y aod deosebit, ca unul ce mă
«gia partea locului. Pesemne că
dorul merge, chiar ca genetică,
acolo de popor la pământ — și
o creație a pământului, a mun-
w. a șesului, a dealurilor, a mâ-
•1. fiecare de altfel, impunând pre-
aderența unor anumite ocupații
ieri a unor anumite obiceiuri și
«teri cu origini ancestrale ale
* semnificații s-or fi pierdut,
iadețul Botoșani este la a doua
«ena culegere, apărută sub ti-
iâ cu sonoritate moldovan: „Cite
Ș» mi le-o spus", din grija iău-
Mi a Comitetului județean de
*fâ și artă. Sint astăzi multe
mț care, conduse de oameni de
*« și cultură, duc o activitate
mörke laudă. Culegerea de față

iMitată de Comitetul Județean Boto-
Sau.T.C., 1971.

arată a fi editată de Comitetul ju-
dețean Botoșani al U.T.C. Iată o
nouă preocupare a tineretului studios
care, prin munca lui de drumeț,
atent la oamenii și la cele spuse de
ei, poate fi de un neprețuit folos
cunoașterii exacte a culturii noas-
tre, îngrijirea culegerii o semnează
Vasile Adăscăliței, acest om căruia
înflorirea culturală a județului Bo-
toșani îi datorește multe inițiative
și realizări. Nu va uita nimeni din-
tre participanți Ediția I-a a „Zilelor
Mihai Eminescu" desfășurate în
1969, ce vor fi urmate acum (in-
tre 11-13 iunie 1971) de o a doua
ediție care-și propune, prin rivna
aceluiași Adăscăliței, să organizeze
colocvii științifice eminesciene, pe-
lerinaje, spectacole, șezători litera-
re, după modelul tradiției culturale
a unor orașe din sudul Franței.

Culegerea de care ne ocupăm e
întovărășită de o pertinentă pre-
față, a aceluiași, explicând rigoarea
culegerii de față în raport cu cea
anterioară prin faptul că multe din
lucrările culese au fost adunate de
la oameni vîrstnici, care au adus,
o dată cu amintirea lor, un mai au-
tentific duh popular, mai specific de-
cît materialele confecționate de
artizanatul literar contemporan.
Tradiția are, în această materie, c
pondera de valoare. Prefațatorul
ajunge la concluzia că, dintre tradi-
țiile folclorice, cele legate de pe-
trecherile colective sint încă cele mai
rezistente și, oricum, mai mult de-
cât cele eu un pronunțat caracter
personal. Se mai face o observație
deosebit de interesantă și, anume,
faptul că o parte însemnată repre-
zintă creație feminină, așa cum re-
zultă din teme, motivele abordate și
imagini, — cu referire specială la
strigăturile obișnuite la nunți, cu
aluzii satirice savuroase ia viața sa-
tului.

Culegerea a adunat material cian
peste 80 de localități și ea interesează
deopotrivă pe amatorii de li-
teratură populară ca și pe folclo-
riști.

Ce deosebire colosală între limba,
expresia, spiritul, lumina acestei li-
teraturii și exercițiile moderne de
absurd și ermetic! Parcă nu ar fi
o evoluție a sensibilității și spiri-

cărți

tului taceluași popor, parcă cineva și-ar nega părinții.

Culegerea de față conține în special „cîntece lirice” și „strigături”, ambele genuri deosebit de bogate și de semnificative pentru lirismul și humorul moldovean. Unele lucrări le îmbină (*Mă-nswrai și eu*).

Nu sînt specialist în folclor, dar pe cît știu, nici un alt popor nu are în tezaurul său „strigăturile”, — aceste adevărate epigrame de mare duh, caracteristice firii poporului nostru : „Așa-i jocul românesc, / După el mă prăpădesc / Dacă n-ar fi joc în lume, Ai vedea fete nebune”. Sau : „Fata asta-i jucăușă, / Dar gunoiu-i după ușă ! / Cînd o chemi ca să pășească, / Mai că-i vine să bocească”. Sau : „Lelița cu fusta nouă / Am trimis-o după

ouă. / Eu mă...
Ea s-o pus... Tj* '«e;

de ooi p. foc I m. • " **

tru mi Că a e c e l T l ^ - -
De ce-o fi pierit an...
estica «[^]trisan s
de mult epigramele u? * u ^ «
noastră ? l. - litet» ^

Știu că, ooupîndu-rnă *
fui Botoșani, vMclqr r h ^ * » 2 ?

alte Comitete de ci X, f * N > % W
alte județe dar, * ^ J J *
suflet, de la sine t » w „, I »
și P a t r i o ț i ^ local * * * * ' m

Și apoi surtele comentarii
materialul cules

vorbmd, excepționale. Concu i S l
întrecerea rămîn deschise "

virgil gheorghiu

teodor
scarlat:
„poeme ⁱⁱ *)

Poetul Teodor Scarlat face parte din generația scriitorilor dintre cele două războaie mondiale. Suferințele de toate naturile nu i-au stîns setea de poezie de-a lungul anilor. A rămas același febril căutător de imagini, un sincer stilist și un minuțios cizelator de stanțe.

Intr-o epocă de suciri ale sensurilor, de contorsionare a exprimării, Teodor Scarlat a știut să se eschiveze cu artă de la programul estetic al denaturărilor, rămînînd cu o liceana candoare — în umbra zînei visului pur. Versurile lui împrăștie un farmec uitat și deschid fanteziei himerice grădini, cu ajutorul unui material liric verbal comod, căruia

*) Ed. *Minerva*, 1971.

11 iau locui pe zi ce trece fraze & șoc și convulsii onirice. Unele in i gini ale poetului mai au și astăzi M> lief. Desigur că autorul poemelor • fost și el suprasaturat de spicemii toamnelor și de muzica ploilor. Ș el a ascultat în nopțile de stop. ratate dezolanta melodie g burianelor (iată muzicala lor eohivalenți* sugestivă : „Iar în burlane / Iad-țau parcă o rugă niște gornifti”).

Deși Teodor Scarlat are un bogat palmares literar, deși e un vechi colaborator ia aproape toate revistele de acum treizerisicinci de ani, versurile sale au trecut neabăgate în seamă, ignorate de «ei în drept să le semnaleză apariția. Bine înțeles că volumul n-a fost găsit vrednic să stea în vitrină mai 4TUU de trei zile. Acestea se întimplă <H toți poezii care se exprimă și gîndesc clar, așa oum Teodor Scarlat o face atunci cînd declară că își #• teaptă iubita în somn pentru -sănt și că i-e dor de ea cînd miroase cîmpul a tămii.

iih

e a str »

V "

ferestra și ființă" („Zwi-
Fenster und Sein") se cheamă
-^it a doua culegere de versuri
aLta-de Roswith Capesius. Pic-
2j și graficiană de profesie, ea
Sjj poezia ca o artă compli-
care nu amintește decît
00gi ocupația principală. Versu-
0je justifică „în sine", nu sînt
paie la niște posibile ilustrații,
j0 uneori sobrietatea conturului
Of aminte de gravură. Un uma-
discret e filigranat în dante-
IfI versurilor : „Atît de strîns /
jjfjfp i nu-mi stă j nici o haină /
jjjt de aproape / și caldă / poate
1/ foar / o odaie / doar un / sat /
jp o cărare-ntre sălcii I Picură-
jttio / prntre roze / nisip / nisipul
ffe I prin I timp I De e unde-
ulun măr / nici omul / nu poate
fftea departe" sună un frumos
pm al acestui volum. Dintre lim-
fe europene, se pare că numai ger-
Ma poate și portugheza, au un
HBspondent al noțiunii de dor.
SHdade, Sehnsjucht. Acest dor, care
rfKori vine I pieziș I și nu se apro-
ft I intru totul / de om, / care
IMjază la masa lui" îl notează
towitz Capesius undeva, fără note
«Strictă lirică feminină. O sensi-

'U, Kriterion, 1971

K5

bilă, -un seismograf l. oscilațiile a-
fectelor după anotimpuri : „Sever
pare , iarna I tot ce atît de ușor /
afirmă de frînghia I verii" - spune
ea. „Doar mai moale j cîteodată I
salutul j repede lovit / de zăpadă".

Reflexe ale decorului natal, ale
întinderilor pestrițe, ale câmpiei și
curgerii domestice a timpului se
regăsesc în versurile ei : „Ținem /
în mîină I ziua I îi smulgem pe-
nele I și ne întoarcem în fața ușii"
în timp ce, „spre a echilibra balan-
ța orelor", ieșim din nou în cîmpie.
Preferarea timpului revine ca lait-
motiv : „în nisipitl orelor, I în ca-
tifeaua zulelor I în așteptarea du-
reroasă I în perpetuu fapt, / în u-
mirea trează I în sintaxa-ntrebării I
crește cînepa / și spală mîna I Una
și jalea / îmbrăcată de joc". Tres-
tiile ce hașurează spațiul „dîntre lu-
mină și lumină" sugerează poate
tot diviziuni ale timpului, ultimul
val „ce rostogolește rotundul soa-
relui" îl măsoară și el, iar scoicile de
pe țarm închid un timp care de-
vine brusc „prea mic / pentru un
pas I ce-l poți măsura I în culori".
Toată viața e o succesiune de
timpuri care se deduc unul din altul :
„Din abur I din grăunte I din viță /
se naște imaginea copilăriei altcui-
va" I care merge la pas / prin A
fost I prin Este / prin Va Fi / și
merge I zi de zii odată cu cercul /
cu piatra / CM dăruirea". Un timp
și un spațiu concret, întrepătrun-
zîndu-se sugestiv în lirica Roswithei
Capesius : „Tot atît de adevărată I
cum e rădăcina / din scripturi I tot
atît de departe cum e / cununa I
totuși ea a fost I numai crengi /
totuși a fost I numai frunze I totuși
a fost rădăcină / larg răsfrată".

cărți

e. anton

vasile zamfir:
„la marginea
lumii”>

Vasile Zamfir urcă cu rîvină spre Poezie, pe treptele simplității și ale sincerității. „La marginea lumii”, ultima sa plachetă, apărută în 1970, confirmă un talent în plin proces de cizelare. O simțire proprie, potențată de uimirile naive în fața miracolului etern al lumii. Sentimental și nostalgic, Vasile Zamfir își poleiește versul – strunit, altfel, de zăbala formelor clasice – cu pulberea unei naivități cuceritoare, care se descoperă pe sine :

Ard focuri mari în toate poemele
din mine,
Baladele se-adună din vremuri de
furtuni,
Și-n doina care curge în serile
senine,
Aud offînd elanuri rămase din
străbuni.
(Rotesc stelele albastre)

O naivitate declarată, și de aceea vrednică de toată stima :

Abia șoptite graiuri vegetale
Mă descîntau, cînd vream, în
năluciri,
Să-mi lepăd straiul de nedumeriri
Pe culmile din mine, verticale.

Vasile Zamfir cultivă, în „sonorități blinde”, un vers, supus canoanelor clasice, ou toate că încă nu-l supune totdeauna, nu stăpînește expresia : „Mi-e greu să-mi spun cuvintele I Despre toate acele mari stele de mare” zice undeva poetul.

• Ed. Eminescu, 1970

cărți

într-adevăr, ^{poetului,}

respiră multă autentic , ^{în}
dar aceasta ^ E f i * < *
alocuri de poncife de ^{***> *1}
unei exprimări încorsetat ^ : * * * *
de o discursivitate și ui ^{***}
nedorite: „ ^{*****} * «
pe drum / ^{*****} »

m gol/Dar inima pr'înl ^
sobol , mai oate ^ E *
postum” este unul dintre
m acest sens. Dar d i n c o t e l ^
stîngăcii, remarcăm .] » * * *
re sinceritate . . . « « te-
re sinceritate a sentimentului, , .
fișnește uneori timid încă t
pana unui sentimental „ v m i t
nostalgie spre trecut; și t r ^
ca un „sipet” cu amintiri, dt . . . ,
se ivesc, nealterate, fr„de și Z
taste totodată, ca-n fotografiile ve-
chdor albume, » imagtoUe adela »
ței : „Era cîndva o fată... zxrbind
printre mușcate, / Cu pași „ . . .
și tainici, trecea prin coridor, f f » ,
treaga casă parcă plutea-n slnauti-
tate... I Și florile la geamuri jstm-
beau multicolor” (Romanță).

V. Zamfir captează în versuri simple dimensiunea unui timp subiectiv ; imaginea are culoare |> densitate, capabilă să sugereze fâri efort {atunci cînd nu e dinadins căutată), atmosfera ușor romanțioasă, ușor desuetă : „Jor seara jta-
mofonul, cu goarna lui bătrini, j,
Grav scutura prin curte uscate ntr-
lodii I Din vremuri învechite O
nevăzută mîna / Elibera riaiflwr
închisă-n colivii.”

Tot o romanță sentimentală, 4»
versul muzical, scrisă în tonalități
minore, este și Nu te-am zidit, din
care icităm : „Tot dragă mi-ai ră-
mas și-acum ca-n seara I Cina se
stingea orașu-n vilvoătăi, j Cină fit
peron luceau doar ochii tăi, { O»
parcă înflorise toată gara.”

Jf

j f * aer"*)

«...caută și nu cultivă vixtu-
 Hixs&ce ale cuvintului, poeta
 * nde deseori, prin adecvarea
 - ^' la fluxul gândirii sale li-
 • ^X^{idiana} Brateș e înclinată spre
 • descărnată, de vibrație
 • oorespunzind unei firi sen-
 • 4 interiorizate- lată, de pil-
 debutează o autumnală în
 \nbajii e mulat emoției:
 "a»W ~ descoperă chinul /
 -5«ti» de veghe. / Vindicarea nu
 .itjwiera sarabandei / de frun-
 fringe aerul. / Oc/iu nu mai
 , leri, l în spatele fiecărei ge-
 # scorojește o frunză..."
 ^ obiceii, acest limbaj e aluziv.
 ^ ocolește numirea precisă a
 • itului, transmiterea directă a
 .Jaentalui, preferind conturul
 s, tremurat al sugestiei. Când lu-
 0 îi reușește, sunetul versului e

»ă Zminescu, 1970

!

itstikessler:
«suprafețe
li prefețe"*)

0 geometrie în spațiu, în primul
 " spațiul natal. „Aici stau,
 Mtrmc^și simplu ca o dimineață

* M. Kriterion, 1970

pur, iar ecourile emoției sînt sesi-
 zabile : „Nori grei și buni / ne aco-
 peră îngăduitori. / Adună-ii visele
 din cercurile copiilor, j mîine le
 vor alunga pe străzi / cu rîsul lor",
 sau ca în această miniatură, de con-
 centrat patetism, intitulată „Iarbă":
 „Am șters firul ierbii, / cum lus-
 truește mama icoana / mormîntului,
 în care zac fiii / înveliți în tinere-
 țea ei".

Dacă ne este îngăduit un sfat la
 acest început de drum i-am reco-
 manda proaspetei autoare ca, fără
 să renunțe la modalitatea aluzivă a
 mijloacelor sale de expresje, aceas-
 ta să nu fie totuși împinsă prea de-
 parte. E aici un pericol care, după
 părerea noastră, o pîndește. Efortul
 pentru originalitate — lăudabil și
 recomandabil — nu trebuie să se
 transforme în incomunicabil. Iar
 frecventarea unui limbaj alambi-
 cat deturnează poezia într-un fals
 și prozaic conceptualism : „Amî-
 năm. l înblînzite, cutele care ne
 sapă mormîntul j pe obraji se spo-
 iesc din timpul de venire. / Am luat
 mimetismul în care ne / învelim în-
 potriva mișcării", etc...

Dar, oum aflăm din chiar spusele
 poetei, că-i displac „cuvintele
 de-mprumut", ne exprimăm dorința
 și speranța că, în viitor, va avea tă-
 ria să renunțe la tot ce îi e impro-
 priu.

de vară /... Mai adine sub stînci,
 rădăcini, șuvoaie largi, mări de la-
 vă, l Izvoare, nenăscute, grădini,
 coloane, trepte" duoind toate spre
 acea sală în care tronează omul,
 un rege al făpturilor, la a cărui
 „masă a inimii" sînt „invitați și cu-
 rajul mlădios, cu suliță și loarfa"
 și rnînia pală, și libertatea cugetu-
 tului, și ambiția nobilă, și truda tă-
 cută, și disperarea și, în fine, re-
 gina în văluri eîntătoare, dragostea.
 Odă deci închinată omului care a
 Olăddt o lume, o geometrie în spa-
 țiu cu multe fațete, și a nimicît-o,
 și o reclădește din nou, după chipul
 și asemănarea lui, unioa lumină a
 pămîntului, realitatea perpetuată

în ciuda morții, acea „voce care cîntă” în singele fiecăruia, care se insinuează ca o presimțire, chiar atunci cînd „pielea e încă netedă”.

Kurt Kessler, citadin traversat de nostalgii campestre (iarba, crengile, lemnul, apa, lutul, piatra sînt elemente ce se întîlnesc în multiple ipostaze în primul ciclu, „*rapsodie despre noi*”), e și un virtuoz al sonetului (al doilea ciclu, din 1953, însumează poezii scrise în forma respectivă), iar un al treilea ciclu își adună „Cioburile” caleidoscopice ca niște crengi de copac înmănunchiate într-o pădure, în care întîlnești un Pan gata să se trezească, o Daphnis, un Apollo. „Cânturile”, un ciclu compact care încheie cartea, ne apropie de un pelerin prin toamnă, căutând revigorarea în amintirile tinereții, bucurîndu-se de zăpadă, de vînt, de aburii fiecărui lujer, în fiecare primăvară. „Versurile clasice” se cheamă, un poem, pe drept cuvînt: fără a fu scrise în

formă clasică, resni[^]
în -afara contw[^] a[^] m[^]
e c h i M b r u J n T a i f[^] ^ ^
tretată și fiu,tu[^],<?^[^]:
praful care se ase[^]T[^]4 S[^]
răsuflare, cari * i
trîmbe peste n « ^ * « « i[^]
acoperă oglinzile cî[^]L
"corm[^] îndoielii cL[^] ^ ^ «M
prafului acoperă mim[^] >-»*mh
lor" (ecou[^]Si.[^] ^ ^ a

dezagregate ?). Culegi J»-
manunchiază deci, p S[^] *
Pe două decenii de V[^]cnt[^]. f[^] *
se termină cu „, fiX[^]SI?[^] *
oare îl cităm[^] - S[^] ^ j p
de demnitătea vieții / s[^] t[^] ^ TM
timp, dînd deoparte m<Lwf
tu l ca să înalu privehZ[^] ^ * *
In ridicarea U[^] m l ^ Z ^ * ®
ternice / să-ți scalzi K[^] 2[^] *
f. I. Nălucind înJă-Tatkll
triceii, xn izvorul spiritului/njĚ
ale sunetelor hrănesc Zpirm
cordon ombilical care dăinuie!
tre o ridicare (a valului) ^

domnița dumitreseu

studii de hispanistică * >

Devedind în continuare o laudabilă preocupare pentru promovarea hispanisticii românești, după *Los estudios hispánicos en Rumania* (de Iorgu Iordan și Paul Alexandru Georgescu) și *El español en Cuba* (de Cristina Isbășescu), Societatea Română de Lingvistică Romanică (S.R.L.R.) ne oferă astăzi un substanțial volum colectiv — de altfel, primul de acest fel din țara noastră — de *Studii de hispanistică*, care, de data aceasta, sînt publicate în limba română.

* S.R.L.R. București, 1970

Consultând sumarul, observăm et lista autorilor (în majoritate membri ai Catedrei de limba și literatură spaniolă a Universitatii București) imbină nume consacrate, & mare prestigiu, ale hispanistkfl românești — acad. prof. Iorgu Urdan, dr. Marius Sala, cont dr. Paul Alex. Georgescu, lector Pataira Arnăiz — ou nume de cercetători tineri, în plină afirmare, ca Ioana Zlotescu-Cioranu, Cristina Isbăștaru. Ioana Pătrașou-Gavrilesicu, Silvia Viscan, Eugenia Popeangă, Ileana Scipiione și Grigore Dtaia; în *tSt*-șit, unul dintre articole aparte semnatarei rândurilor de mai jos.

Opt dintre oele douăsprezece dii au fost prezentate sub formă de comunicări și în cadrul celui de al l'll-lea Congres al Asociației 10» ternaționale a Hispaniștilor, care 1 avut loc la Ciudad de México între 26 și 31 august 1968 ; este vorba <e cele elaborate de prof. I. Iordan. M. Sala, P. Arnăiz, I. Cioranu 4 C. Isbășescu — care au luat par» la lucrările congresului, acad. proL

încă de tematică latino-americană", serie
 icere infinită. Avem a face eu un studiu
 iescu, de tip analitic, vizînd totalitatea li-
 cãre teraturii spaniole. In studiul sãu,
 estea S. Viscan postuleazã existența alã-
 cei- turi de genul romancier al celui
 e ne cavaleresc-, mistic, a autos-urilor sa-
 cri- cramentale, comedie de capã și
 niolã, spadã, dramele onoarei și romanu-
 r nu lui picaresc a încă unui gen, numit
 > lin- „literatura spaniolã de tematicã la-
 vor- tino-americanã", ce-și are punctul
 afara de plecare în *Scrisorile și Relatã-
 rile lui Columb*, pentru a se con-
 stitui apoi într-o serie infinitã care,
 Lã in- de-a lungul a cinci secole de
 lentru existență ajunge pînã în imediata
 i mo- contemporaneitate. Volumul mai cu-
 antes, prinde douã comunicãri de litera-
 Djn turã hispano-americanã aparținãnd,
 les ca > onf. P. A. Georgesou („Dialec-
 osimil tiº destinului în romanele lui
 ijote" Carlos Fuentes") și cealaltã, Ioanei
 specte Pãtrașcu-Gavrilesou („Cesar Vallejo
 li în Și drama Spaniei"). Prima intențio-
 neazã sã prezinte, în pmmul rînd,
 felul în care Carlos Fuentes concepe și reprezintã artistic, în creația sa romanescã, destinul uman în concretizarea lui mexicanã, adicã „într-o dialecticã laicã și modernã în care se integreazã nu fapte, ci emoții profunde".

Fãcînd un salt de la literatura
 mexicanã la cea peruvianã și de la
 roman la poezie, urmãrim apoi îm-
 preunã ou I. Gavrilesou itinerariul
 uman și liric greu de dezamãgire
 și durere al marelui liric Cesar
 Vallejo, zãbovind mai îndelung
 asupra ultimului sãu volum, *Poemas
 Humanos*, ce reprezintã, dupã opi-
 nia autoarei, „desãvãrșirea destinu-
 lui sãu poetic".

în ce privește studiile cu caracter
 lingvistic, mai pușin numeroase,
 cum arãtam, dar nu și mai pușin
 importante în economia volumului,
 ele sînt semnate de acad. Iorgu Ior-
 dan („Observãții asupra formãrii
 cuvintelor în spaniolã"), de Marius
 Sala („Arhaisme și inovații în lexi-
 cul spaniolei americane"), de
 Cristina Isbãșescu („Despre existen-
 țã unei fricative labiodentale sono-
 re (V) în spaniola din Cuba") și
 Domnița Dumitrescu („Limba spa-
 niolã în opera de lingvist și filolog
 a lui B. P. Hașdeu").

cãrți

In comunicarea d-sale, acad. prof. I. Iordan se ocupă de problema formării verbelor noi în limba spaniolă, subliniind mult mai marea libertate de care dispune în acest domeniu spaniola, în comparație cu alte limbi romanice ca franceza sau italiana.

Studiul lui M. Sala aduce în discuție unele probleme legate de lexicul spaniolei americane (îndeosebi, raportul arhaism-inovație / vocabular pasiv-vocabular activ), în

comparație cu cel al
 ambele raportate
 niola peninsulară
 luată ca „terS,
 Tot „spaniol~
 rae unei problernelt
 este consacrată =i
 Cristineifebășescu,
 Pletare adusă de
 său publicat recent tot

foneticas y fonclogica i
 teoretică de reală Q
 vmuiă ștHațy^f

^eriptum" nr. S/1971

V * ? o^revistă. Mănunchi de
sună a aduceri din
^"rtrete intrate de mult în
*•ffLară. înviind atitudini.
j* O sumă de trăiri in-
d Mizate, transformate în
t, ;, genere, documentul
0f" .j..i de viață scris are
^gosebită. Este mica oază
^scriitorii încetează să mai
Cdeieri" pentru a se arăta
^ sînt acvea. Surprinși in
*Z situații, stop-cadre relie-
fi devin prieteni, dincolo
frferinte literare. Dezbărați
S«l stilului, simplii, chiar
•'aprigi sau liniștiți. Distanța
•irihitor și scriitor se anulează
iLral stăruie, chiar dacă ele
jia alcătuit din asemenea in-

Ijrul 3 al revistei (2/1971), ca
2e ce l-au precedat, constituie
jndei prilej de bucurie a

jsiniiri din anii luptei pentru
„l nouă semnează Ion Pas,
jffl Macovesou și Szemler
pc. Fiecare dintre ele repre-
g o mărturie sensibilă asupra
'salăi dinții, asupra definirii unei
•jffoj; militantismul. Toate pe
isi grav al elanului ajuns la
-gol implinirii.

faează o filă roșie pe care
«tsimplu: „1921-1971".

jt continuarea ei, texte din anii
-taptă, glasurile care au răsunat
M, cuvintele manifest, proiect-
| speranțele și tristețile. Tonul
* cinic al unor pagini din Jur-
ii iui Gala Galaction, combătind
8» de înțelegere a istoriei de
ti chiar făuritorii ei, nevoia
* conștiințe adevărate și spe-
sj» că „...Minia oare astăzi dor-
Jază... va clădi miine viitorul".
Jiuitele unui artical de Jean
*» („Cxmfcemporanul era evan-
4a acelei vremi") pentru evoca-
"J lui Ion Nădejde, căutări și
*tzi ale dorinței de a surprinde
*aivmtc o trăsătură a întregului.

Aproape niște exerciții de stil
pentru obținerea sugestiei, apropie-
rea de omul nou: „Nădejde era
profetul care propaga o nouă re-
ligie. El puse stăpînire pe mintea
unei generații. Căci el aprinse o
flacăra mistuitoare în sufletul unei
generații vizionare, îmbătate de
avîntul eternei iluzii, al unea lumi
noi, mai bună și mai dreaptă".
Evocarea lui Ștefan Gheorghiu și
viguroasele îndemnuri la luptă
adresate celor închiși conțin reve-
latoarele declarații semnate de
Panait Istrati.

Mergînd mai în adîncul vremii,
revista ne oferă în acest număr
fragmente din viața de luptă a lui
N. D. Cocea reconstituită după
dosarele Siguranței. La acestea se
adaugă o scrisoare a lui Cocea,
zeflemitoare și curajoasă. Inedită și
interesantă reconstituire.

Spațiul acordat beletristicii cu-
prinde sfîrșitul romanului „Mariana
Vidrașcu" de Mihail Sadoveanu,
pagină remarcabilă de sensibilitate
aplecată asupra ființelor ofilirii,
satiră amară asupra inconștienței
și platitudinii, ca și dintr-un roman
inedit („Intr-un sat pe Bărăgan")
al poetului Cristian Sirbu. Episto-
larul îi este oferit lui Mateiu
Caragiale, omul îneîntător pe oare
prea puțini îl cunosc în simplitatea
și fragilitatea lui sau în acuratețea
îndatoririlor sale de gospodar. Cu
adevărat „celălalt Mateiu". De la
condeiul fiului sîntem conduși la
proiectul dramatic neînfăptuit al
tatălui, șantierul parțial al piesei:
„Ttircă, Sotirescu et Co.", prilej
de a ne întoarce la personaje
„Nopti Furtunoase". Cititorul le va
reconstitui așa cum vor fi arătat
ele în mintea și sufletul lui
Conu'Iancu la 25 de ani după potolirea „furtunii". Mai viciați, mai
puternici și mai stigmatizatori
totodată.

Un autoportret (scris) al modes-
tului Victor Ion Popa, născut din
obligația unei scrisori către un
prieteni confrate ceh, spre a-l face

cunoscut publicului de-aeolo. Atitudini și sentimente care par a-și cere scuze pentru îndrăzneala de a se fi așternut pe hîrtie. Tot în șirul aducerilor aminte, o evocare a Hermionei Asachi Quinet, pe care propriile scrisori adresate familiei Michelet o fac mai bine cunoscută decît orice comentarii. Reînvie printre rînduri, alături de remarcabila soție a istoricului, momente ale revoluției franceze, crezul autentic precum și venerația fiicei — ca și a noastră — pentru marele om de cultură, îndrumătorul delicat și neobosit care a fost Gheorghe Asacbi.

Un erîmpei din corespondența lui Mihail Dragomirescu cu Benedetto Croce tratează cîteva rînduri de

teorie literară
schimb de opinii
Păcate redus
complet.

Profesorul Serha,
oferă două
Ilario Voronca
Două chemări
caldura .spiritului i' p.. & ^ T.

sau mai degrabă cu un ~
care mîinile scriitorii C St?
gmile literaturii, i n d i f c =
vreme și loc.

tînd, P u n c t u i r L t S ^ ^
care dată alta, mereu S i t a *

O. L

.România literara" iir. 20*21/1971

Remarcăm articolul original și obiectiv al lui Alexandru George, intitulat „Polemica — adevăr sau paradă”.

Alexandru George pornește de la premisa justă după care polemica trebuie să devină un exercițiu al spiritului prin care se descoperă sau se pune în valoare un adevăr, premisă pe oare o subliniază deoarece, observă autorul articolului, talentului celui care discută poate fi o formă de înșelare asupra realității, dacă nu chiar o formă de injustiție, cu atît mai periculoasă cu cît polemistul este mai talentat.

„Nouă ui se pare”, scrie autorul articolului, că „Mairescu a inaugurat și prezentat în mod eminent în primul rînd un stil de polemică în care centrul de gravitate cade pe amănunt și pe formă. Or, chestiunea importantă într-o discuție nu ține de argumentare, ci de adevăr. Un ins poate avea dreptate și în același timp să fie un prost apărător al propriei cauze. El poate formula un adevăr, dar

greși spectaculos într-o chestia» de amănunt; el poate susține o idee mare și nouă, dar pe cate m știe să și-o valorifice. Mairescu a avut, ca nimeni pînă la el, it. lentul de a descoperi punctele slabe ale adversarului și a ochi inima chestiunii”.

în continuare Alexandru George își susține teza exemplificînd ni polemica dintre Mairescu și V. A. Urechia, El arată că în disputa dintre Mairescu și Urechia», numai abilitatea polemică a primului poate fi admirată pe citul dreptatea poate fi găsită de partea celui de-al doilea,

Apoi criticul arată că Mairescu nu a intrat în polemică, cxeptîndu-1 pe Bărnăușiu, cu adversari de talia lui, preferînd să-i treaci sub tăcere. De altfel, își continui demonstrația autorul articolului, nici nu ar fi izbutit deoarece Mt Hasdeu, spre exemplu, care nu * încetat a-1 provoca putea fi înființat prin bagatelizare sau prio enunțarea unor erori de amafWfe

*» jiaiorescu a încercat
 , M »". Instrumentul polemic la
 "J ^ m isura lui, a eşuat in-
 >T> f, vorba de polemica cu
 . ^' redusă, în ceea ce-l pri-
 dste observații lormalc
 i i * „ atins nicidecum poziția
 V* -t reprezentată de celălalt".
 jpQ .-j George este el însuși
 polemist și indiscutabil,
 4*t caz ca și în multe altele,
 *S este de partea sa.
 * l u l l " Augustin Buzura,
 • "11 Sinceritate, curaj, modă"
 ^ j r u l 21 al României litc-
 # *° \. scris cu o sobrietate în
 p> f „jjeia vibrează un anume
 probității intelectuale.

fLolul pledează pentru o con-
 Tverificare a valorii cuvinte-
 * » încărcăturii lor reale de
 ** -j condamnă inflația ver-
 1 punerea în circulație a unei
 ** < < > ' fără acoperire auten-

țident, e nemaipomenit de
 „ să condamni diverse aspecte
 «Itebile ce aparțin deja trecu-
 Jjj istoriei" scrie prozatorul. „Nu
 opure nimeni, șansele de a
 Jjsl ori de a nu te face înțeles

sunt reduse ori mai reduse. Reala
 responsabilitate, respectul pentru
 adevăr începe de la a calcula
 mereu, pe microbalanță, dacă cu-
 vintele au întotdeauna acoperire,
 de la semnalarea promptă a meta-
 morfozelor moderne ale unor vechi
 mentalități, devierile de ordin etic,
 necinstea distribuită pe post de
 nepuință, carierismul feroce dra-
 pat cu cele mai frumoase lozinci,
 tendința de a specula buna cre-
 dință a naivilor mult prea doritori
 de sinceritate".

Augustin Buzura semnalează cir-
 culația inflaționistă a unor voca-
 bule dintre care „curajul" este
 moneda verbală cea mai abundentă.
 Autorul articolului se întreabă
 dacă nu cumva atitea „scînteieri
 de «curaj» nu sunt puse să ser-
 vească vechea schemă inversată a
 decedatului pseudorealism? Deta-
 liile fură ochii și, printr-o ciudată
 metamorfoză, ele au ajuns să se
 numească curaj, să devină criteriu,
 ca, amestecate cu rozul unui obscur
 viitor, să dea o excelentă culoare
 luminoasă".

P. G.

«argeș" iir. 4*5/1971

Dintre revistele de cultură care
 în provincie, seria nouă a
 irgșului" (inițiată în toamna lui
 9) s-a impus ca o prezență pu-
 icistică deosebită și, în acest sens,
 «I ce ar răsfoi colecția ar fi pe
 Win edificat. Meritul este al ochi-
 ta de tineri scriitori și al cola-
 tetorilor, căci selecția materiale-
 ae un rol decisiv.

• Xîmexle 4 și 5 (aprilie—mai),
 S adevărat festive, sînt închinare
 ,JM inițial al acestui număr dublu ;
 • florilegiu de nume. O ocazie
 feiivă sînt și cei cincizeci de ani ai
 ^Bicentenarului Partidului Comu-
 ** Român. Interesant cum specifi-

cui regional (argeșan) este spațializ-
 zat în național.

Iiirica este reprezentativă pentru
 poetul Eugen Jebeleanu (recentul
 laureat al Premiului Etna-Taormi-
 na), a cărui aniversare este oma-
 giată de cîțiva cunoscuți literați
 italieni : Accrocca, Sanesi, Vigorelli.

Colecția „Teatru de hîrtie" pu-
 blică piesa lui Radu Boureanu :
 „Ultima dimineață", o minunată vi-
 ziune a viitorului, iar biblioteca
 „Argeș" adună versurile lui Geo
 Bogza, apărute în cadrul rubricii pe
 care scriitorul o susține pe prima
 pagină a „Contemporanului".

'm

revista revistelor — din țară

Sub titlul „Onomastică și genealogie” sînt publicate fragmente ample dintr-un interesant studiu de eminescologie, completat cu fotocopii și facsimile; revista beneficiază de colaborarea lui George Sanda, istoric literar laborios, care încearcă stabilirea riguroasă a origini exacte a lui Eminescu, oferind prin metodele care suprain-titulează studiul.

O preocupare riguroasă a revistei este debutul în literatură. Matei

Călinescu, în „...”
»cupăm, sub titlu! „...” *ct
PUtate” Primesc. l i r ^ b i U ^
batant i „ i m Z Z l ^ ^
lirice c * * * * conții’;

Dintre versurile d, w
care revista u reunit ” » * *
«Tineri poeți la S ^ f * « «
noastră”, ne rețin a L * * TM £»
Corinei Segmar! a S \ » V *
țemenmă amintește fl/*s^
luxemburghez* Aaii» R, j, ...

„Voprosi Literaturi” nr. 4/1971

Accentuarea elementului epic în toate genurile liricii pare să caracterizeze, după criticul A. Urban, poezia sovietică din ultimii 3—4 ani. Ea se încarcă vizibil cu informația contemporană, care exercită o influență inedită asupra tonusului vital al omului de azi, amplificînd relațiile sale cu fenomene noi, de o diversitate fără precedent. „Pentru poezie aceasta implică o aprofundare a temeiurilor existenței”. De aici derivă complexitatea crescândă a relației poezie — viață.

În urmă cu oțiva ani lirica sovietică era dominată de o intensă emulație pentru diversitatea stilurilor. Acum, se pare că tendințele spre „singularizări” stilistice au început să se estompeze. „Șocurile” stilistice atrag mai puțin atenția, preferințele îndreptîndu-se spre poezia mai puțin spectaculoasă, dar mai profundă. Evtușenko preferă să fie „ceva mai de modă veche” și se află „în căutarea unei calități noi”. El s-a îndreptat spre lirica epică și „Cad zăpezile albe...” e o adevărată nuvelă lirică. Dar, observă Urban, intuind noile cerințe ale societății și literaturii și încercînd să le găsească un răspuns, el a dat de o sarcină prea grea pentru el și nu a izbutit. Ceea ce nu anulează, desigur, tot ce a scris, iar posibilitățile sale sînt

mari. În schimb, ...
că poeți care au U u t â T &
zgomotosul Evtușenko «. mS
VI. Sokolov, care s-a m4Lm
oarecum m umbră) .. află m%
centoul atenției. Fără a urm«
efecte stilistice el .
adesea în dauna stilului, în
fundarea sentimentelor, ia i, «f.
carea de a cuprinde existența fa
totalitatea oi. Și nu e suieonii
Mulți poeți se află uniți, cu toak
deosebirile dintre ei, în același proces
de căutare a unei viziuni atate
tetiche și organice asupra realității.

Revoluția tehnico-științifică »
creat o nouă atmosferă ia viat*
materială și spirituală. A apărut ia
poezie tendința de a stabili legț
armonice în această lume, în care
mișună lapte, ipoteze, fantei!.
Ceea ce duce la o extindere con-
tinuă a temeiurilor existențiale fje
poeziei. Leonid Martinov consideră
că nu e suficient „să vadă nunțat
ceea ce e vizibil”, el este însetai
de cunoaștere și nu se tenie el
irupția științei în poezie va d««
la prozaism. „Unde e acea linie ee
desparte proza, poezia, șttteț*
exactă?” Și în poezia lui E, Vi-
nokurov se disting clar urmele
lecturilor sale, ale preocupărilor
filozofice, artistice; la el predomi-
nă însă conceptele etice, poezi»
sa este pedagogică și moralistă ii

speculativă. La Boris
 ^j>...^s tualitatea în ac-
 ^5*fIS « „social-practică”,
 12 «2 s pentru întreaga sa
 : ^ f V e l - Și Smeliakoy, si
 »>!diova. toate contras-
 I St Vreuna cu cei citați mai
 ! 5>, f „rezentativi, (lupa
 * ^ntru »cel curent care în-
 .^Wtica și imaginea poe-
 ^SL introducerea în poezie a
 ^«l'aliste, de TM TM „...
 *** apropiase pîna acum, dar
 * oot ti eliminate din exis-
 ^"umajă. Aspecte noi desco-
 ij„l și în poezia recentă a
 *^ neți din generația vîrstnică
 vansenkin, Kirsanov)
 Prin tendința spre
 * i de sinteza, spre depășirea
 fSiei Și · schemelor specu-
 „... căutarea „echilibrului
 omului în lume”. E o ten-
 S?ee poate fi remarcată și la
 SsensM, denumit „bard al
 'l'ficii” „... „...
 iSare” Astăzi interesele sale
 Znuț spre tema: tehnică-na-
 ff-om”. Etapa actuală în dez-
 *Lea poeziei pregătește o largă
 jgdMere spre „noi interpretări
 ale legăturilor existențiale

/ Meletinski subliniază în arti-
 ^tl „Claude Levi-Strauss: Numai
 «dejie?” sugestiile pe care le
 ^sine opera marelui antropolog
 jikKci pentru studiul literaturii și
 Prin analogie cu relația
 jioioie-istorie, scrie Meletinski,
 / poate vorbi de o anumită com-
 lt«entarUate între folclor și lite-
 gură, „întruoit folclorul este poli-
 fiitt... iar rolul individualității
 iskiare este în el mai mic decil
 ,* literatură... el este mai permea-

bil față de metodele structurale și,
 din punctul de vedere al metodo-
 logiei structurale, poate fi conside-
 rat obiect privilegiat”.

Helevînd aportul considerabil
 adus de Levi-Strauss în cercetarea
 mitologiei, autorul scrie că, deși
 literatura nu poate fi identificată
 cu mitologia, miturile au jucat un
 rol esențial în formarea artei cu-
 vîntului și au reprezentat, într-un
 anumit sens, „unitatea sincretică...
 a începuturilor poeziei, religiei,
 filozofiei, pînă la reprezentările
 științifice despre lumea înconjură-
 toare”. De aici marele interes pe
 care îl prezintă pentru cercetarea
 literaturii și a folclorului lui Levi-
 Strauss. Metodologia folosită de el,
 interesantă și subtilă, în „Mytho-
 iogiques” poate fi ușor identificată
 în micul studiu despre sonetul
 „Les chats” de Baudelaire (scris
 împreună ou K. Iakobson), tratat
 ca un sistem de corespondențe
 închise și, totodată, ca un sistem
 deschis, de mișcare de la obiecte
 reale la suprareale. Deosebit de
 interesantă ar fi folosirea metode-
 lor straussiene de cercetare a mitu-
 rilor și trecerea de la mituri la
 fenomene literare propriu-zise, elab-
 orîndu-se totodată o metodologie
 a cercetării comparative a struc-
 turilor în succesiunea lor istorică,
 a analizei structurale a operelor
 sau a literaturii pe epoci, îmbi-
 narea studiului istoric al literaturii
 ou metode structurale pure. Teoria
 logicii „metaforice” a bricolajului,
 a lui Levi-Strauss, scrie autorul,
 care se situează între analiza strict
 științifică și precepția artistică,
 poate fi utilă la explicarea unor
 probleme ale esteticii.

I P.

ca" nr. 15/1971

Ip primăvară, cu prilejul impli-
 nui a optzeci de ani, a fost sâr-
 scriitorul bolognez Riccardo

Bacchelli, vechi avangardist de la
 revista La Voce, publicație dinainte
 de primul război mondial, care a

B

revista revistelor — de peste hotare

contribuit enorm la reînnoirea culturii italiene. La Voce apărea sub conducerea febrilului eseist, pamfletar și poet Giovanni Papini, dar cel cărui i se datora reușita redacțională, tipografică și de răspindire a fost tocmai tânărul, pe atunci, sărbătoritul de astăzi.

Un redactor de la Epoca publică un colocviu cu Bacchelli, „a cărui energie vitală, exuberanță și vioiciune spirituală se manifestă nu numai în aspectul fizic, în gesturile largi și fluide, ci totodată în abundența și incisivitatea verbului său neobosit”, mărturisește interlocutorul, gazetarul Koberto Cantini. În 60 de ani de muncă literară și culturală, el a cuprins toate domeniile științelor morale, nu numai ale artei, scurtind cele mai variate trepte de ascensiune ale vieții intelectuale din țara sa.

Convorbirea reconstituie climatul spiritual, ca și preferințele literare ale generației formată în primele decenii ale secolului nostru. O epocă ce se afla încă sub egida clasicismului greco-latin, cit și a spiritului renașcentist (Dante, Petrarca, Ariosto), dar și a romantismului (Leopardi) sau a simbolismului (Baudelaire), precum și a realismului de observație pătrunzătoare a moravurilor burgheze și aristocratice. Alături de Baudelaire circulau în mod firesc Educația sentimentală și dialogul fermecător din Bouvard și Pecuchet de Gustave Flaubert.

Interesante ni se par amintirile legate de prietenia lui R. Bacchelli cu Benedetto Croce: observațiile cu privire la lirică, opoziția pe care esteticianul italian o făcea

între „poezie” și
Croce devenea „DL”
al faptului că „W”
«TM” larg examen „2”
autobiografic
poetului, o „suprema”
propria epocă

prin zătoare nemței „f”
ra epocii noastre „Ba”
antipatie, convertită în „m”
Pildă față de lirica „t”
la Verlaine, „g”
Croce făcea caz „m”
aici pe semne aversiunii
Verlaine. Și, „J”
ermetism sau de sunrarzi
antipatii datorite „S”
burghez” în sensul „f”
să de Baudelaire.

Din confesiunile literare ale IM
Riccardo Bacchelli, aaloTfaR
tele al cunoscutului „r”
de pe Padtradus și înTmtaS?
de curind), cu o ecranizare dHS
sebt succes, ca și al narata
Diavolul la Pontehingo „3”
protagonist pe cunoscutul „au/W”
din secolul trecut, Ivan Batarfa).
mai aflăm că „neobositul”
lucrează în prezent la realiiawi
unei remarcabile ediții, cuprind
producția sa lirică: „pateu”
unde poezia și muzica își află
apropiere, prin nostalgia conbt-
punctului. Este poezia care uneori
privește întrutotul timpul nostre,
și despre care cunoscutul „critte”
Carlo Bo își mărturisea entuaart
opinia: „Dar aceasta se poate
numi cu adevărat poezia vremii
noastre!”

C. N., N. G.

..La pevue des deui mondes" – martie 1971

Impresionează vîrsta seculară a unei publicații, mai ales atunci cînd ultimul ei număr e viu și alert, aplicat la desbaterea și reflectarea celor mai ardente pro-

bleme ale actualității. Glorloas» revistă de cultură generală, apărută în 1829, cu un an înainte de premiera lui Hernani, reprezintă, ca un simbol, secolul al XIX-ie»

toată efervescența lui și, măsură, pulsul mișcării europene. În acest moment nevede des deux mondes" „gal vîrsta între două de ani de apariție pînă de ani de apariție după r marele ei prestigiu și ei pondere rămîn legate de apte decenii de existență ;l manifestului comunist sofiei raționaliste, articol din numărul de față „ază „Institutul vieții" și semnătura lui Maurice Aflăm astfel că acest insti-ează de zece ani și a fost u apelul lansat de cercul ei are un sediu (Boulevard Michel, 89, Paris-5), un de membri și un program Ojvlătate. Temele mari înscrise Perimetrul agorei institutului jSiința și viața. Institutul și-a fg ca scop protecția vieții jînțată tot mai mul de efec- S| nocive ale desvoltării tehnocitind o frază din Jean A, autorul definește în felul it acest institut al vieții: Wjă treaptă a înțelepciunii unde oamenii stînd față în respectuoși unii față de alții, jese conștiința unității și a ytmțajii destinului lor", h „Natură și anti-natură" Roger tfe de la Institut de France dez-

bate aceeași temă a pericolelor care pîndesc umanitatea și echilibrul naturii în această perioadă cînd civilizația cunoaște o atît de mare dezvoltare. Interesante mai ales că investite cu prima actualității, notațiile de Jurnal semnate de academicianul Wladimir D'Ormesson.

Paginile închinatelor literaturii și comentariilor asupra literaturii cuprind o proză semnată Louis-Gabriel Robinet „în Parisul asediata", un articol al lui Yves Florenne despre „Muza plastică a lui Baudelaire", altul despre „Inima lui Stendhal" datorat lui Michel Messis, apoi: „Jean-Louis Curtis romancier" de Paulette Roy și o seamă de cronici scrise de Henri Clouard, Paule Perez, Gerard Mourgue și Jean Dutourd.

Bogatul și variatul sumar al celor aproape trei sute de pagini îmbrățișează domeniile esențiale de activitate ale spiritului — istorie, artă, știință — și acordă găzduire unor substanțiale comentarii de politică internă și externă.

Plasată în actualitate și intru-nind un număr de condeie de prim ordin, „La revue des deux mondes" se situează și azi în linia de rezistență a publicațiilor mensuale franceze.

V. L. B.

„Le Monde" — suplimentul literar

În suplimentarul literar al ziarului „Le Monde" din 23 aprilie •tfillieu Galey sub titlul „Festival ti nuvelei" publică două recenzii faure două cărți recent apărute: «Vessies et lanternes" de Daniel loulanger și „Gens de la rue" de J»n Demelie.

Recenzentul apreciază la Daniel wulanger firescul, uscăciunea Jfcie a stilului, comprehensiunea Wojui, receptivitatea la celălalt, •ttthieu Galey consideră că nuve-

listul face parte dintre acei meșteșugari care și construiesc și ciocănesc opera cumva în afara și împotriva marelui flux al epocii „cu încăpăținarea visătorilor", scriitori pe care trebuie „să-i iubești mai întii pentru a-i putea înțelege bine". „Gens de la rue" este prima carte a lui Jean Demelie. Nuvelele lui sunt instantanee luate din cotidian, scrise cu o imparțialitate aparent de simplă înregistrare obiectivă, cu precizie izbitoare, o mare

17

revista revistelor — de peste hotare

limpezime a epurei, e noutate „subtil măsurată”.

Nici un fel de pitoresc: mici prăvălii, mari magazine, o sală de conferințe, o galerie de artă, un pat, o vopsitorie, o pensiune, un centru de vot, cafenele, o cameră. Locuri unde făpturile se arată așa cum sunt: vulnerabile, răvrăsite, mărunte. Jean Demelier își privește, își ascultă personajele cu acea „răutate atentă”, scrie Miathieu Galey, „a inamicului intim care suntem pentru semenul nostru”, nuvelistul este ironic, distant, insolent, rareori de o arogantă tandrețe față de cei ce au realmente „frumusețea tinereții lor”.

Alain Clerval semnează în același număr un interesant articol intitulat „Revanșa imaginarului sau reinnoirea suveranității interioare”, în oare construiește cu inteligență sensibilă și pătrunzătoare o analitică sinteză a actualului roman francez.

Criticul constată, și aceasta este teza articolului, renașterea unei sensibilități de tip romantic la mulți dintre cei mai tineri autori. Ei relevă, pe baza a numeroase romane, reînnoirea la o literatură subiectivă, a cărei ficțiune se eliberează de asupra tradiției și refuză supunerea față de orice teoretizare. În timp ce scriitorii consacrați nu reușesc să se apere de efectele coercitive ale unui „totalitarism al gândirii” care tinde să invadeze întregul teritoriu al cunoașterii, tinerii romancierii, cu un firesc miraculos, dau libertate fantasmelor lor, restaurând prerogativele unei suveranități interioare.

Redeșteptarea unei mitologii ego-

centrice „datorește A • turilor dintre ținem *». unei societăți „d” ^btifă, mul înverșuW ros?»” «*8 scriitori ca Jea „-S” « Zr Patnck Modiano, „hZ; ^m. celli, Didier Decoin S o. Denys Viat, Francois'” “k Ohvier Perrelet etc. o revoltă cu arm,i „i W* <* dorinței și a visulS ”W. *

Dincolo de diferențele A, < rament și de viziune l-~ opere ca „La place de v î j ^ Patrick Modiano il l... „* bandouliere” de De ry ț t J* Jeroboam” de Didier Mal,, rf* roles de laine” ae & Trassard, „Laurence” a. nft* Decoin, „Batailles” de Marc £1? există totuși o unitate prott exigența comună a unor 3 solitari pe care literatura ar? mrea sa-, treacă dc cealaltă mit a lumi. sau sa-i aperse de m i S ahenante ale opulenței.

Dacă refuză să vadă în optrt ilustrarea ingenioasă a unei iat»- gañ critice sau a unui postulat teoretic, totuși acești tineri cedează plăcerii sau harului dc scrie cu o falsă ingenuitate. Deai-rece, între autor și personajele sale, între personaje și aventurile sau delirul lor, se furișează adese* o distanță sau o ruptura, gradai secund al deriziunii, sarcasmului, parodiei, deznădejzii, întreg registru unei voințe iconoclaste.

Humorul prin care scriitorul se desolidarizează de personaje și de ficțiune face din construcția romanescă reflectarea sarcasticii t lumii, a individului și a valorilor comercializate.

G. V,

„Yento ÎIUOTO” nr. 1/1971

Revista „Vento Nuovo” apare la Florența, trimestrial, și este redactată bilingv : în italiană și franceză.

Ne-a parvenit primul număr pe anul 1971, din al cărui editorial an-blu (semnat de redacție și unui al

revista revistelor — de peste hotare

- . francez l-ouis Thomas
t^ntoa dorința realizatorilor
>!"»orma publicația într-o
l . ^ S e U " ; lucru de altfel

,# „brici reținem : „Spicuri
*tK ; europeană **contemporana**
sVf, „ti de scriitorul **italian**
ldorina, care prezintă trei
>,vJi **diferiți ca naționalitate**
poetică : Roger Forst.

% „ber da Fonseca și Lea
#', „brica de plastică : „Ex-
^f/succes" îngrijită de diree-
^"Jmestrialului „Vento Nuovo",
\$ Colomo și „Informații din
„ftistică-Hterară" care in-
*j diverse manifestări.

are parte din cele o sută de
'."sunt consacrate **poeziei, prc-**
• • i autorii de expresie iran-
t^Marcel Michelet, Paul Dresse,
% Henri. **Claude Aymar, Fran-**
Statcnl. Daniel Slîma și
iff Muller. Din tinăra poezie o-
i sînt prezenți: **Rempco Cam-**
i... Th. Lehmann.

* poziția **numărului** reflectă
L je bine **poziția unei reviste**
isice în spiritul depășirii fron-
^ (în cazul nostru europene)

prin cultură. Sînt prezenți pînă și
autori din Luxemburg : **Alfredo**
di Stefano.

Un eseu informativ despre poezia
română contemporană apare sem-
nat de către Sorin **Alexandrescu** in-
titulat : „Note sui **giovarmi** poeți ru-
meni". Autorul se oprește îndeosebi
asupra **resurecției lirice** cunoscută
la noi sub numele de „**valul'GO**", co-
mentează și citează autori ca : Ce-
zar Baltag, **Adrian Păunescu**, Grigo-
re Hagi, NicMta Stănescu, Marin
Sorescu etc..

în expozeul **autorul** este amin-
tită și contribuția generației **matu-**
re reprezentată prin : Al. **Philippi-**
de, Demostene Botez, Raău **Bourea-**
nu, St. Augustin Doinaș, oferind o
scurtă vedere panoramică asupra
liricii contemporane românești.

Tot acest număr al revistei „Ven-
to Nuovo" publică un interviu, cu
scriitorul **Marin Preda** (realizat de
Dan Ciaehir).

Trimestrialul **florentin** reușește
realizarea unui mozaic de semnături
europene la linele unor colaborări
interesante încadrate în formatul
grafic sobru al revistei.

C. D.

les iettes îraieaises" nr. 135/1971

U număr obișnuit, adică sobru,
« interesant, bine scris. Poate
» puțin „aerat". Ca de obicei,
Aii de susținere sînt comentariile
«re literatură, cinema, arte plas-

tonica de poezie a lui Rene La-
și c consacrată surprinzătoarei
ldiete „Poteaux d'angle", semna-
tk mereu inclasabilul **Henri**
jftsux, volumului „Espace d'In-
apărut la **Gallimard**, care
*mă postum orientarea **consec-**
* realistă a regretatului Jean
liin, refuzului poetului canadian
«șnd Quелlette de a accepta
Jsiul Guvernatorului General al
alei decernat pentru culegerea
«uri „Les Actes retrouves".

Literatura canadiană de limbă
franceză formează și obiectul co-
mentariului semnat de Jean **Gou-**
geard pe marginea noului **volum**
(„L'insoumise" urmat de „Le jour
est noir". Grasset) al tinerei **Marie-**
Claire Blaise, titulară a premiului
Medicis 1966 pentru „line saison
dans la vie d'Emmanuel".

Foiletonul literar al Annei Ville-
laur discută cărțile lui Roger **Gren-**
nier *) („Avânt une guerre", Galli-
mard) și Alain Bosquet („Chicago
oignon **sauvage**", Grasset) **remarcînd**
la acesta din urmă, în afara **unui**

*) cunoscut la noi prin romanul
„Palatul de iarnă", traducere apăru-
tă în colecția Meridiane.

revista revistelor — de peste hotare

extraordinar exercițiu de stil, un portret lucid, văzut din interior, al Americii contemporane.

În sfârșit, Georges Pirone scrie, sub foarte frumosul titlu „Quand l'au delà nous tend son miroir”, despre „Stelele reci” de Guido Piovene, traducere apărută la aceeași editură Grasset.

Neobositul Georges Boudeille comentează prezența lui Max Ernst la Orangerie precum și expoziția Pierre Alechinsky („povestitorul colorat”) găzduită la Galerie de

France. Jacques M...
șiază meritele L...
iugoslavul eiștigă,
Portant premiu” £, 1 ^ «f l f c
gravură - Premiu B ^ ^ i
anul acesta a ... a «ta
de rau, „-am va ^ T cu
printre cele 25
dintre 229 participau,- i *
cran), nici unul al Vtm ^, 1* «*
din România și credem *
stă în neparticipart'oele ^ ^ t* -